

Araştırma-Inceleme Dizisi

ZAĞNOS PAŞA

MUHARREM EREN

İlâveli Baskı

KÜLTÜR VE EĞİTİM VAKFI

Balıkesir - 1994

İsteme Adresi:

Zağnos Kùltür ve Eğitim Vakfı

Milli Kuvvetler cad. Ermişler İşhanı 31/6

Tel: 245 69 99 - 242 21 19

Fax: 243 46 64

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Takdim	9
Takriz	10
"Zağnos Paşa" (Manzume)	15
Şükrân Duygularım	16

ZAĞNOS PAŞA

Adı, Kimliği, Vefat Yeri ve Tarihi	17
Afyonkarahisar'da: "Sahipler Türbesi"nde Bir "Zağnos" daha	19

DEVLETE VERDİĞİ HİZMETLER

Manisa Sarayındaki Görevleri	21
Sultan II. Murad'a dâmâd oluşu ve "Hazindârbaşı"lık	21
Şehzade Mehmed'e "Atabek"	22
Padişahı (Şehzadeliğinden İtibâren), İstanbul'un Fethine Hazırladı Ve İstanbul'un Fethi'ndeki Önemli Rollerini	23
Padişah'ın Verdiği Yetki	23
Zağnos Paşa'nın Feragatı ve Devlet'e Küsmedi	24
Âlîcenâplığı ve Tevâzuu	25
İlk Vezirliği	26
Varna Savaşı İçin Fikri; Halil Paşa İle Fikir Ayrılığı	26
Zağnos Paşa'nın İlk Sürgün Hayatı	27
Sultan II. Mehmed'e Kainpeder Oluşu	28
Rumeli Hisar Yapılmasında Üstün Gayreti ve "Zağnos Kulesi"	29
Zağnos Kulesi'nin Kitabesi. Fetih Hakkındaki Hadis-i Şerif.....	30

Büyük Harp Meclisinde Zağnos Paşa	31
Kostantiniye'nin Kuşatılmasında Üstün Çalışmaları	32
Fetih Gerçekleşti; Zağnos Galata Kalesini Teslim Aldı	33

İSTANBUL'UN FETHİNDEN SONRA ZAĞNOS PAŞA

"El-Fakir Zağnos" İmzalı Ferman	33
Vezîr-i Âzam'lığı	35
Donanma Komutanlığı, Mora Valiliği	35
Trabzon'un Fethinde Zağnos Paşa ve Trabzon Valiliği	36

ZAĞNOS PAŞA'NIN EMEKLİLİĞİ VE VEFATI

Bahkesir İle İlgisi; Vefatı	36
Zağnos Paşa'nın, Düşündürücü Hâli (İkinci Sürgün Hayatı)	37
Zağnos Paşa'nın Türbesi	38

ZAĞNOS PAŞA AİLESİ

Zevceleri (Fatma Sultan, Nefise Hatun, Prenses Anna)	42
Evlatları (Mehmed Bey, Ali Çelebi, Sitti Hatice Hatun)	46
Torunları (Bak. Soyağacı)	48

BALIKESİR'DEKİ TORUNLARI

1) Hatice Hanım Kolu ve Bu Koldan Olan Âileler (Soyağacı)	62
2) Gülban Kadın Kolu ve Bu Ailelerin Soyağaçları	64
Gülban Kadın'ın Kişiliği; Dedeleri, Mütevelliliği	65

ZAĞNOS PAŞA'NIN ESERLERİ VE MÜLKLERİ

Zağnos Paşa'nın Değişik Yerlerdeki Eserleri; Mülkleri	83
Zağnos Paşa'nın Bahkesirdeki Mülkleri	84
Zağnos Paşa'nın Vakfiyenâmesi	86
2 Numaralı Belge	83

ZAĞNOS PAŞA AİLESİNİN DİĞER VAKIFLARI

Mehmed Bey Vakfı	88
Sitti Nefise Hatun Vakıfları (I. ci ve II. ci)	88
Sitti Nefise Hatun'un Bursa'daki Mescidi ve Mektebi	88
Sitti Nefise Hatun'un Mülkleri ve Fatih'in Fermanı	93
Zağnos Paşa Vakıflarıyla, Ailesine Aid Diğer Vakıfların Birleştirilmesi	95
Paşasultan Hakkında	96

MÜTEVELLİLER ARASINDA KANLI MÜCADELE

İbrahim Bey'in Mütevelliliği ve Zulmü	100
Abdülkadir Bey'in Öldürülmesi	101
Belgeler: No: 4, 5, 6, 7, 8	107
Sözlük	123

ZAĞNOS PAŞA'NIN BALIKESİR'DEKİ ESERLERİ

1- Paşacamii (Zağnos Paşa'nın Yaptırdığı Bina)	127
2- Balıklı Köyünde Zağnos Paşa Camii	154
3- Paşa Hamamı	156
4- Zağnos Paşa İmarethanesi	160
5- Muallimhane, Bedesten, Çeşme, Kuyular, Kaplıca	161
Zağnos Paşa Hazîresi	162
Balıkesir'de Zağnos Paşa Sevgisi	171
Balıkesir'de, "Zağnos Paşa" Konusunda Kültür Hizmeti Verenler	179
SON SÖZLERİM	184
Faydalandığım Kaynaklar	186
Fotoğraflarla Zağnos Paşa Aile Mezarlığı	191
Son Söz ve Teşekkür	196

*Bu naçiz eserimi; Zağnos Mehmet Paşa
Hazretleri'nin aziz ruhuna hediye ettim.*

10 Ocak 1994
Muharrem EREN

Adresim:

Muharrem EREN

Karaoğlan Mah. Çatal Sokak No: 18 - BALIKESİR

Tel: 241 76 93

ÖNSÖZ

Değerli araştırmacı, emekli öğretmen Muharrem Eren'i Balıkesir hakkında yazdığı ciddi eserleri ile tanıdım. Bu eserler arasında müstesna bir biyografi çalışması olan "Mutasarrıf Ömer Ali Bey"i derin bir takdir duygusu ile inceledim. Mâzinin karanlığında kalan büyük devlet adamlarını, fikir önderlerini, hayır ve hasenat sahibi fazilet örneklerini yeni nesle tanıtmak son derece önemli bir kültür hizmeti ve bir vicdan borcudur.

Balıkesir'in inşası için alın teri döken, gece gündüz çalışan, şehri, okullar, câmiler, mescitler, hanlar, hamamlarla donatan Mutasarrıf Ömer Ali Bey'in çok mütevazı, çok edebli bir sözü var:

"Çalıştık sâye-i şâhânede te'sis-i umrâna

İderler nâmımı hayr ile elbet yâd"

Bütün bu umran eserlerini ortaya koyan hamiyet sahibinin, gelecek nesillerden istediği sadece ve sadece bir hayır dûa ile anılmaktır. Kurduğu çeşmelerden su içtiğimiz insanlara bu vefa duygusunu göstermemek bizim için çok büyük bir kadirbilmezlik olur.

Değerli insan Muharrem Eren bu vefa borcunu hakkıyla ödemiştir.

Emekli öğretmen Muharrem Eren'in "Kocaavşar" köyünü anlatan eseri de inanılmaz bir gayretin, yıllar süren bir çalışmanın göz kamaştırıcı hasadıdır. Köyünü, insanları, tarihî, ananeleri, içtimaî ve iktisadî çehresi ile tarihe maletmiştir.

Muharrem Eren beyefendinin her biri ayrı ayrı incelenmeğe değer diğer eserlerine temas etmek istemiyorum. Yeni ilâvelerle ve yeni vesikalarla zenginleştirdiği "Zağnos Paşa" kitabı da eskilerin ifadesi ile muhalled bir eserdir.

Zağnos Paşa, Fatih devrinde yaşamış, âlim, fâzıl, Hazreti Peygamber'in o nurlu müjdelerine nail olmuş ulu kişilerden biridir. Bu celâdetli askerin hayatı hakkında şimdiye kadar esaslı bir araştırma yapılmış de-

ğildir. Muharrem Eren beyefendi bu hacimli kitabı ile bu eksiği tamamlamış bulunuyor.

Osmanlı târihi üzerinde çalışmak zevkli olduğu kadar da yorucu bir iştir. Yüzlerce vesikayı, fermanı, beratı târihin ve zamanın tozunu üstünden üfleyerek okuyacaksınız. Bu kolay bir iş değildir. Sadece eski Osmanlı yazısını bilmeniz yetmez. Osmanlı Yazısının bir çok tarzını ve üslûbunu da bileceksiniz. Kufî'yi, sülûs'ü, nesih'i, rik'a'yı, celi'yi bileceksiniz. Bunların hepsi ayrı ayrı stillerdir. Ayrıca Osmanlı dilinin terkipli, tamlamalı, tantanalı örgüsüne âşına olacaksınız. Bunlar da kâfi değil... Bir de tasavvuf kültürünüz, târih ve din bilginiz yeterli olmalıdır.

Bunların yine de yetmediğini söylemeliyim. Üstelik sonsuz bir gayretiniz, tükenmez bir sabrınız, sarsılmaz bir hakikat sevginiz olacak.

Kaleminizi peşin ve doğmatik bir takım hükümleri ispat etmek için değil, sırf hakikatı sevdiğiniz, insanlığa bir doğruyu göstermek için kullanacaksınız. Hakikatin altm'dan terazisini sağlam bir elle tutacaksınız.

Gerçeği bir menfaat elde etmek için değil, doğru olduğu için seveceksiniz.

Bunlar zor işlerdir.

Böyle eserlere çok ihtiyacımız var. Medeniyetin temel taşının kitap olduğuna inanıyorum.

Emekli olduktan sonra da kalemle, kitapla ilgisini kesmeyen, devamlı surette kendini yenileyen, devamlı surette bir aydınlığa doğru yürüyen aziz hocamız Muharrem Eren'i bu duygularla selamlıyor, ömrünün uzun, eserlerinin bol olmasını diliyorum.

18 Mart 1994
Rızâ AKDEMİR
Balıkesir Valisi

TAKDİM

Fatih Devrinin ünlü veziri, İstanbul fethinin mîmarı olan Zağnos Paşa, Balıkesir şehrinin büyüyüp gelişmesinde önemli katkıları olan bir devlet adamımızdır.

Bugün, şehrimizin sembolü hâline gelmiş bulunan Paşa Câmii Onun eseridir. Ancak Paşa'nın hayatı, görevleri ve devlet ile olan ilişkilerinde hâlâ karanlık olan noktalar vardır.

Böyle büyük şahsiyetlerin incelenip araştırılması ve tarihî misyonunun ortaya çıkarılması tarihimiz açısından olduğu kadar, geleceğimiz ve millî birliğimiz açısından da son derece önemlidir.

Bu büyük görevi üstlenen ve bıkmıp usanmadan çalışan değerli hocamız Muharrem EREN Beyefendi, daha önce (1987 yılında) basılan "Zağnos Paşa" adlı eserini, bu defa genişleterek ve yeni ilâveler yaparak, yeniden bizlere kazandırmıştır.

Çalışmalarından dolayı kendisine teşekkür eder, daha nice araştırmalar için sağlık ve uzun ömürler dileriz.

18.1.1994

Aynur ÜNLÜYOL

Balıkesir Üniversitesi

Necatibey Eğitim Fakültesi

Tarih Bölümü Öğretim Görevlisi

TAKRİZ ve "... İlim adına teşekkür"

Emeklilik, memurların mesleğe ilk girdikleri günden itibaren görmeğe başladıkları rüyadır. Emekliliğe kaç yıl kaldı? Sorusu pek sık sorulur. Emekli olanlarda ise bu tatlı rüyanın gerçeği genellikle birkaç güzel hafta ve aydan sonra, işe yaramama duygusu altında bir paniğe dönüşmüş olur. Bu duygunun baskısıyla emekliliğin çoğunlukla, ölüme kadar süren ikinci dönemi yaşanır. Ya sürekli sabahtan akşama kadar kahvede pineklenir, ya da ölümün yaklaştığı korkusuyla ibadete yönelir.

Çok az kişi emekliliği, hayatının en verimli çağı olarak değerlendirir. Yıllar süren hayat tecrübesinin ışığı altında, Allah'ın insanı olmasına lütfettiği en büyük nimet olan "zaman"ı ciğerlerinin alabildiğince geniş bir nefesle, "yaşadım!" diyebilmek için verimli kılar, ürünleriyle değerlendirir.

İnsanlar yorucu, hareketli, enerjik ve gayretli gençlik çağından sonra ihtiyarlığı, bir dinlenme ve sükûn dönemi olarak görse de bu çağ, BİR HASAT VE BEREKET ÇAĞI'dır. Ama bu çağda ürün hasadı pek az insana nâsip olur.

KOCAAVŞAR'lı Muharrem amca emeklilik çağını eserleri, incelemeleri ve şiirleriyle değerlendirebilen nadir insanlardan birisidir. Emeklilik çağında ilimle şereflendirilen bu seçilmiş insanı, her zaman kütüphanelerde eskiyazı, tozlu bir kitabın yaprakları arasında harıl harıl bir şeyler araştırır, buldu mu da; mutluluktan gözbebeklerine kadar kendi kendine gülümserken görürüz.

Okuduğumuz bu "ZAĞNOZ PAŞA" araştırma ve incelemesi, şimdiye kadar hazırlanmış olanların en genişidir. Çok titiz bir çalışma ile hazırlanan bu eser, Balıkesir Tarihi'nin bir bölümüne ışık tutması, İSMİ'nden dolayı biraz da yanlış değerlendirilmiş bir ulu vezir'in, Peygamberimiz (S.A.V.)'in övgüsünü kazanmış bir efsane askerin, hayatına, eserlerine ve ahfadına âid bilgiler vermesi bakımından çok önemlidir.

Konusunda tek olan bu eseri, mütevazı kişiliği ile, bu yurdun çocuklarına hazırlayan bu gönül adamını kutlar, "bilim" adına teşekkür ederim.

Aydın AYHAN
Balıkesir Üniversitesi
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
Okutmanı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
لَتَنْتَحِزْنَ الْمَطْطِنِيَّةُ فَلْنَعِمِ الْأَمِيرُ أَمِيرُهَا وَلْنَعِمِ الْحَمِيزُ ذِي الْحَيْشِ

"Nî' Me-L-Emîr"
ZAĞNOS PAŞA

No. 1- İstanbul'un Fethi Hk. Hadis-i Şerîf.

HADİS-İ ŞERİF'İN METNİ:

"LE TÛFTEHANNE-L-KOSTANTİNİYYE.
FE LE NÎ'ME-L-EMÎR'Û EMÎR'Û HÂ,
VE LE NÎ'ME-L-CEYŞ'Û ZÂLİK-EL CEYŞ."

TÛRKÇESİ:

Peygamber Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri buyurdu ki:

"Kostantiniyye (İstanbul) mutlaka fetholunacaktır. Onu fetheden komutan, ne güzel komutan. Onu fetheden asker, ne güzel askerdir."

AÇIKLAMA:

Peygamberimiz (S.A.V.), İstanbul'un müslümanlar tarafından fethedileceğini, fetihden sekizyüz yıl evvel müjdelemiş ve Fetih savaşına katılacak olanlar'a: "NÎ'ME-L-EMÎR, NÎ'ME-L-CEYŞ" demiştir.

"NÎ'ME-L-EMÎR": Ne güzel, ne mutlu komutan demektir.

"NÎ'ME-L-CEYŞ": Ne güzel, ne mutlu asker demektir.

Peygamber Efendimiz bu sıfatları, sâdece: İstanbul'un Fethi savaşlarına katılacak olanlar için buyurmuştur.

İşte: Bu şerefli müjdeye nâil olanlardan biri, ZAĞNOS PAŞA'dır.

ZAĞNOS PAŞA DA, "NÎMEL EMÎR VE NÎMEL CEYŞ"DİR:

Zağnos Paşa, Hz. Peygamber'in müjdesine ve övgüsüne nâil olmuş ünlü bir komutandır. O, bu nîmete nâil olmak ve bu şerefe ulaşmak için İstanbul'un fethi savaşlarında emsalsiz fedakârlıklar göstermiştir.

Zağnos Paşa'nın İstanbul'un fethi'ndeki olağanüstü çalışmaları rastlantı değildir. Yeri gelince de söz konusu edeceğimiz gibi, bu büyük komutan, ileri görüşlü devlet adamı padişahı, daha şehzadelğinde, İstanbul'un fethi'ne teşvik etmiş onu, fikren ve ruhen hazırlamıştı. Hatta bu uğurda görevlerinden, rütbelerinden azledilmiş, sürgün hayatını bile sîneye çekmiştir.

"İstanbul'un fethi" denilince, Fatih Sultan Mehmet'ten sonra en ünlü komutan ismi, "Zağnos Paşa"dır.

Kostantınıyye'nin (İstanbul'un), müslümanlar tarafından fethedileceğini (800 sene evvel) müjdeleyen Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimiz Hazretlerinin övgülerine nâil olmak için bu şehir, beş defa müslüman Arap Orduları tarafından⁽¹⁾; yedi defa da müslüman Türk orduları tarafından kuşatıldı⁽²⁾.

Son onikinci kuşatma sonunda (Feth-i Mübîn), büyük Türk Padişahı İkinci Sultan Mehmet Han Hazretlerine nasip oldu.

(1) KONSTANTINIYYE'NİN KUŞATILMALARI

Müslüman Arap Ordularının Kuşatmaları:

1- 655 yılında Halife Osman (R.A.)'nın halifeliği döneminde; Şam Valisi Muâviye, İstanbul'a doğru ilk deniz seferini düzenledi. Abdullah ibni Serh komutasındaki donanma, İmparator Konstans komutasındaki Bizans deniz kuvvetlerini "Finike" kıyılarında yapılan "Diretler Savaşı"nda yoketti.

2- 668-669 yıllarında Muâviye Oğlu Yezid'in orduları İstanbul'u ilk defa kara'dan kuşattı. Bu savaşta Ashab'dan Hz. Halid Eba Eyüb Ensârî (Eyüb Sultan) da vardı. Orada vefat etti.

3- 674-680 yılları arasında, yedi yıl süren savaşlarla İslâm orduları Marmara Denizine girdi; karadan ve denizden İstanbul'u kuşattı.

4- 714-715 yıllarında Halife Abdülmelik tarafından düzenlenen seferde, "Mesleme" komutasındaki ordularla yapılan kuşatmada başarısızlıkla sonuçlandı.

5- 781 yılında Abbâsî Halifesi Harun Reşid de Üsküdar'a kadar geldi. Bizans'ı vergiye bağhyarak geri döndü.

(2) Müslüman Türk Ordularının Kuşatmaları:

6- 1340 yılında Sultan I. Murad'ın yaptığı kuşatma.

7- 1390 yılında Yıldırım Bayezid'in yaptığı kuşatma.

8- 1391 yılında Yıldırım'ın yaptığı ikinci kuşatma.

9- 1395 yılında Yıldırım'ın yaptığı üçüncü kuşatma.

10- 1411 yılında Musa Çelebi tarafından yapılan kuşatma.

11- 1422 yılında II. Sultan Murad'ın yaptığı kuşatma: Bu kuşatma'ya, Emir Sultan'da müridlerinden kurduğu bir ordu ile katılmıştı.

12- 1453 yılında, II. Sultan Mehmet Hân'ın yaptığı kuşatma ki bu kuşatma sonunda İstanbul Fethedildi.

Bir tarih dönemini (Ortaçağ'ı) sona erdirip, yeni bir tarih dönemini (Yeniçağ'ı) başlatan bu büyük dünya olayı sonunda, II. Sultan Mehmed Han'ın adı, haklı olarak: FATİH SULTAN MEHMET oldu.

ZAGNOS PAŞA BALIKESİR'DE:

Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in mübarek övgülerini kazanmış olan Zağnos Paşa, Balıkesir'de yatıyor. O'nun ruhaniyeti Balıkesirliler için hem nîmet hem de şereftir. O 1461 yılında Balıkesir'de vefat etmiştir.

Vefatının 532. yılında O'nun hayatından ve eserlerinden söz etmenin, nîmete şükür ve kadirbilirlik olacağına inanmışımdır.

Zağnos Paşa hakkında (bu kitabım'ın birinci basım tarihi olan), 1987 yılına kadar müstakil bir eser yayınlanmadı. O'na âit bilgiler değişik kaynaklarda dağınık bir haldedir. Onlar dahi Paşa'nın hayatını tam olarak aydınlatmağa yeterli değildir.

Bildiğim kaynakların verdiği imkânlar oranında (ZAGNOS PAŞA) konusunda, âcizâne yaptığım araştırma ve incelemelerimi 1987 yılında bir kitapçık halinde yayınlamıştım.^(2/a)

KİTABIM'IN İKİNCİ BASKISI:

"ZAGNOS PAŞA" adlı kitabımın birinci baskısı çok rağbet gördü, mevcudu kalmadı, hâlâ aranıyor. Bu sebeple ikinci baskıya ihtiyaç hasıl oldu.

Kitabımı yeniden gözden geçirdim. Bulduğum yeni kaynaklardan edindiğim bilgileri de ilâve ederek ve önceki baskı üzerinde bazı düzeltme ve düzenlemeler yaparak; ZAGNOS PAŞA (İlâveli Baskı) adıyla basıma hazırladım.

Zağnos Paşa hakkında bilinmeyen hususlar pek çoktur. Özellikle biri kainpederi (II. Murad), diğeri dâmâdı (Fatih) olan iki padişah tarafından ayrı ayrı zamanlarda, Başkentler'den uzaklaştırılıp, Balıkesir'de oturmağa mecbur edilişinin sebepleri bilinmeyenler arasındadır. Paşa'nın türbesinde bile kitabeli mezartaşı yoktur.

Kitabımın özünü; Paşa'nın torunları arasında meydana gelen kanlı tevliyet mücadelesinin belgeleri teşkil ediyor.

Değerli araştırmacı yazar Hikmet ADIN'ın, kitabıma konmak üzere bana lütfettiği bu tarihi belgeleri, basına ilk defa intikal ettirmek bu âciz araştırmacıya nâsip oldu.

(2/a) Muharrem EREN, "ZAGNOS PAŞA", Doğan Ofset-Istanbul-1987

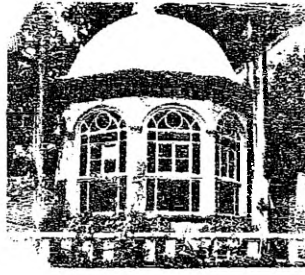
"Zağnos Paşa" konusunda yıllardanberi sürdürdüğüm araştırma ve incelemelerimi bu nâçiz kitabımda topladım.

Ancak yine de mükemmel bir eser meydana getirdiğimi asla iddia edemem. Noksanlarım ve yanlışlarım olabilir. Bu hususları okuyucularımın anlayışla karşılayacağına inanıyorum.

Bu çalışmalarımıla, aynı konuda araştırma yapacak olanlara bir yol açabilmişsem ve beyan ettiğim fikirler için ilmi münakaşa zemini oluşturabilmişsem, kendimi çok mutlu sayacağım.

Yardım Allah'dandır.

20 Şubat 1993
Muharrem EREN

ZAĞNOS PAŞA

Yüce Allah'ın sevgili kulu,
Peygamber'in övdüğü bir Ulu.
Fatih Sultan'ın sağkolu,
Balıkesir'de yatan Zağnos Paşa.

Manisa Sarayı'nda ders okutan,
Savaş'ta şimşek gibi komutan,
Kaçak şehzadeyi, diri tutan,
"Zağnos Bey"dir o Paşa.

Rütbeleri, "Vezir-i Muazzam"dı,
Kitabede, "Abdülmükerrem"dir adı.
Padişahı, "Feth'e hazırlayandı,
İleri görüşlü Zağnos Paşa.

Rumelihisarı'na imza atan,
Harpmeclisi'nde diplomat komutan,
Bizans sûrlarına lağımlar atan,
Tuttuğunu kopardı Zağnos Paşa.

Gemilerin Haliç'e inmesinde,
Haliç sûrlarının delinmesinde,
Galatalı'ya "Ferman" verilmesinde,
Başarılı komutan Zağnos Paşa.

Trabzon fethinde donanma komutanı,
Devletinin gücü'ne, güç katanı,
Tarih unutmaz, unutmaz Onu, vatanı.
Örnek vatansever, Zağnos Paşa.

Allah'ın yanında sevgili olana,
Resûlün övgüsüne nâil olana,
Ne mutlu hiç unutulmayan'a
Yaşıyor eserleriyle O Paşa.

"EREN"der ki: "Paşam, yaşıyorsun,
Milli duyguma güç katıyorsun,
Eserlerin sonsuz'a değin dursun,
Mezar'ın gülzar, mekânın Cennet olsun.

20 Şubat 1986 Muharrem EREN

ŞÜKRÂN DUYGULARIM

"BALIKESİR ZAĞNOS KÜLTÜR VE EĞİTİM VAKFI" Mütevelli Heyetinin: Başkanı, sayın Mehmet AKÇA Beyefendi ve (Kültürel çalışmalarla yakinen ilgilenen, araştırmalarımda imkânlar sağlayan) vakfın üyesi ve muhasibi Sayın Cengiz ERATALAY Beyefendi ile diğer Sayın üyeler, nâçiz eserlerimin kültürel değerlerini takdir buyurdular.

1993 yılında "ÖMER ÂLİ BEY" adlı kitabımı en güzel şekilde bastırıp, yayınlamışlardı.

Bu yıl (1994 yılında) da; "ZAĞNOS PAŞA İLÂVELİ BASKI" adlı (Bu) eserimi bastırma kararı almış bulunuyorlar.

Kutsal amaçlar ve fedâkârlıklarla kurulup memlekete, kültür ve eğitim hizmetleri vermekte olan vakfın; tüm mütevelli Heyeti Üyelerine şükrân duygularımı samimiyetle arzederken; Kurucu üyelerden Hak'ka yürümüş olan Hüseyin Hakkı ERMİŞLER ile Hüseyin ERDOĞAN Beyefendileri de rahmetle yâd ediyorum.

Muharrem EREN

ZAĞNOS PAŞA

ADI:

Doğum yeri ve doğum tarihi kesin olarak bilinmiyen Zağnos Mehmed Paşa, Osmanlı Tarihinin, Fatih devrinde anıtlaşmış bir kişiliğe sahip olmuştur.

Paşa; yazılı kaynaklarda⁽³⁾ Zağnos, Zağanos, Zaganos diye anılır. Rumca'ya benzer görünen bu kelimenin Türkçe olduğu ve şâhin'in bir cinsine (zağanüs) denildiği anlaşıyor⁽⁴⁾. Doğan'a, (Zağnos) da denir⁽⁵⁾.

İsminin sonuna gelen Rumca "-os" takısı O devirde "emîr, hâkim veya bey anlamına gelen bir takı'dır. Farsça'da, bir cins şâhin anlamında olan (Zağn)'ın sonuna, "bey" anlamına gelen "-os" takısı da gelince Zağnos, (Zağn bey) diye anılmıştır⁽⁶⁾. Örneğin: Bulgar Kralı Üçüncü Sisman Aleksandros ve oğlu, "Sismanos" diye anılmaktadır⁽⁷⁾.

İsimlere asâlet veren "-os" takısı Türk dilin ve halkın konuşmasına pek uymadığı için daha sonraki yüzyıllarda dilimize, yine Rumca'dan giren ve "bey", sahip anlamına gelen "efendi" kelimesi kullanılmağa başlanmıştır; hâlâ da kullanılmaktadır. Gelecekteki tarihçiler, "efendi" diye anılan kişilerin de Rum olduklarını iddiâ edebilirler mi?^(7/a)

Zağnos Paşa'nın adının (Mehmed) olduğuna dâir, sağlığında yazılmış olan Rumelihisarı'ndaki kitâbede ve hatta vefatından kısa bir süre sonra (H. 866-Milâdî 1462) tanzim edilen vakfiyenâmesi'nde bir kayd yoktur. Ancak vefatından 227 yıl sonra (H. 1100-Miladî 1689) tarihli Şer'iye Mah-

(3) T.D.K., Türkçe Sözlük: Zağnos; Meydan Larousse: Zaganos; Cumhuriyet Ansiklopedisi: Zağnos şeklinde yazmaktadır.

(4) Hayat-Büyük Sözlük: Şâhin cinsinden bir kuş (Çağanöz).

(5) Ahmet Vefik Paşa, Lehçe-i Osmânî.

(6) Halil Ethem, İstanbul Kaleleri, s. 96.

(7) Neşrî Tarihi, C. I, s. 117.

(7/a) Aydın Ayhan, Tarihî Araştırma Notları, s. 1.

kemesi sicillerinde "Mehmed" ilâvesiyle (Zağnos Mehmed Paşa) diye anılmaktadır⁽⁸⁾.

Zağnos Paşa'nın babasının adı ise, "Abdullah"dır⁽⁹⁾.

ZAĞNOS PAŞA'NIN VEFAT YERİ VE TARİHİ

VEFAT YERİ:

Zağnos Paşa Balıkesir'de vefat etmiştir. Türbesi, sağlığında yaptırmış olduğu camisi'nin (Paşacâmiinin) avlusundadır. Türbe'nin bulunduğu küçük mezarlıkta da torunları gömülüdür.

VEFAT TARİHİ:

Paşa'nın vefat tarihini çeşitli kaynaklar, değişik yıllar olarak ifade ediyorlar:

Meydan Larousse 1460; Hayat Ansiklopedisi 1466 ile 1470 arası; Cumhuriyet Ansiklopedisi 1470 olarak bildiriyor.

Mezar kitabesi dahî mevcut olmayan Paşa'nın 865 (1461) yılında, Trabzon'un Fethi'nde donanma komutanı olarak görev aldığı^(9/a) ve "vefatından kısa süre sonra kaydıyla" 866 (1462) yılının Cemaziyelevvel ayında vakfiyenâmesi tanzim edildiğine göre, 1461 yılı sonlarında veya 1462 yılı başlarında vefat etmiş olacağı anlaşıyor. Paşa'nın kesin vefat tarihi, ancak yeni belgeler meydana çıktığında belli olacaktır.

ZAĞNOS PAŞA'NIN KİMLİĞİ:

Zağnos Paşa'nın kimliği hakkında çeşitli yorumlar ileri sürülmektedir. O yorumlardan bazılarını şöyle özetleyebiliriz:

1) Zağnos Paşa Sırp asıllıdır. Bununla beraber O'nun Türk asıllı bir yetim olduğu ileri sürülüyor. Küçük yaşta iken Enderun'a (Saray Okulu'na) alınmış, orada öğrenim görmüştür¹⁰.

2) "Zağnos" adına bakarak O'nun Sırp, Arnavud veya Rum olduğunu, müslümanlığı yirmi yaşında kabul edip "Mehmet" adını aldığını söyleyen-

(8) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 1.

(9) Rumlihisarı, Zağnos Paşa Kulesi Kitâbesi.

(9/a) Sebahaddin Sınır, Trabzon Tarihi s. 9: Z. Paşa Komutasındaki Türk askeri, şimdiki "Zağnos Köprüsü" nün yanındaki kapıdan şehre girdi (1461).

(10) Meydan-Larousse c. 8, s. 549.

ler olduğu gibi O'nun, yetim bir Türk çocuğu olarak "Devşirme" usulüne göre "Saray Okulu'na" alındığını söyleyenler de vardır⁽¹¹⁾.

3) Zağnos Paşa'nın, Türk değil de, (Müslümanlığı sonradan kabul etmiş), dönme olduğunu, Rumelihisarı'nda bulunan kitâbedeki, (Zağnos bin Abdullah) ibâresinden anlaşıldığını⁽¹²⁾ söyleyenler de vardır.

4) Arnavut'tur diyenler var⁽¹³⁾.

5) Zağnos Paşa'nın, Rum'dan dönme olduğunu yazanlar var⁽¹⁴⁾.

6) Zağnos Paşa'nın, Türk'ten gayri, bir köle olması ihtimali kuvvetlidir diye yazanlar var⁽¹⁵⁾.

7) Zağnos Paşa sülalesi'nden vakıf mütevellisi Rauf Bey Paşa dedesinin, Trabzon yöresinden olduğunun, âilesi arasında ağızdan ağıza söylenegeldiğini, "Karasi Meşâhiri" müellifi İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya söylemiş⁽¹⁶⁾.

8) Hicrî 817 (1415) yılında Çelebi Sultan Mehmed'in, oğlunun veya biraderi'nin Lalalık görevinde bulunurken -Karinâbâd'a kaçan Şehzâdeyi sağ salim yakalayıp, Padişah'ın huzuruna getiren Terzibaşı "Zağnos Bey" in, Zağnos Paşa olması sanılır ki, tarih de uygun geliyor⁽¹⁷⁾.

AFYONKARAHİSAR'DA **"Sahipler (Sahip Ata) Türbesi'nde"** **ZAĞNOS^(17/a)**

Afyonkarahisar'daki Sahipler (Sahip ATA) Türbesi'nde (sonradan getirilip konulduğu anlaşılan), şöyle bir kitabeli mezar taşı var:

(11) Cumhuriyet Ansiklopedisi, Zağnos Maddesi.

(12) İsmail Hakkı, Karasi Meşâhiri, s. 118.

(13) İsmail Hakkı, Karasi Meşâhiri, s. 118.

(14) İsmail Hakkı, Karasi Meşâhiri, s. 118.

(15) İsmail Hakkı, Karasi Meşâhiri, s. 118.

(16) İsmail Hakkı, Karasi Meşâhiri, s. 118.

(17) İsmail Hakkı, Karasi Meşâhiri, s. 118.

(17/a) Aydın Ayhan, Özel Araştırma Notları ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Kitâbeleri, ve Sâhip, Saruhan, Aydın, Menteşe, Hamid Oğulları Hk. Mâlûmat, s. 19, Devlet Matbaası-1929. (Bahkesir İl Halk Kütüphanesi No: 2263).

"MERHÛM VE MAĞFUR ZAĞNOS"
"Fî Şehr-i Şevval Sene: Semân-mâye"
Hicri: 800 (Miladi, 1398) dir.

Bu türbe'de gömülü olan âile, (Sahipler) isminden de anlaşılacağı üzere, SAHÎP ATA torunlarından: Muzaffer-üd-Din Devle ile, evlatlarıdır.

Muzaffer-üd-Din Hicri 734 (1333) te vefat etmiştir. Türbedeki Mahmud Bey, Alibey Hatun ve Hasan Bey: Muzaffer-üd-Din Devle'nin oğulları; (Hant Bey) ise Mahmud Bey'in kızıdır.

Diğer (Bali Bey ibn-i Yahşi Bey) ile (Murad ibn-i İsmail Karahisârî) ve (ZAĞNOS) da ihtimal bu âiledendir.

(Bali Bey ibn-i Yahşi)'nin sandukası ortada bulunduğuna göre bu âile'den olduğuna hükmedilebilir.

(ZAĞNOS) ise, Hicrî 800'de (1398) vefat etmiştir.

BİR FİKİR:

Araştırmacı olarak düşünüldüğünde; Burada gömülü olan (ZAĞNOS) ile, Balıkesir'de gömülü olan ZAĞNOS PAŞA arasında bir bağlantı kurulabilir. Oradaki ZAĞNOS; ZAĞNOS PAŞA'dan 63 yıl evvel vefat ettiğine göre, Paşa'nın dedesi olabilir.

Yazılı belge olmayınca kesin hüküm verilemez ama, tarih uygun düşüyor. Bu âcizâne bir fikrimdir.

ZAĞNOS PAŞA, MÜSLÜMAN TÜRK:

Zağnos Paşa'nın kimliği hakkındaki yorumlar ne olursa olsun ve kim tarafından ileri sürülürse sürülsün, hiç kimsenin inkâr edemeyeceği bir gerçek vardır ki;

Zağnos Paşa kahraman bir Türk komutanı, fedakâr bir devlet adamı, cesur bir siyaset adamı, son derece hayırseven müslüman Türk'dür. O'nun bu sıfatlarını, yaptığı hizmetler ispat etmiştir.

ZAĞNOS PAŞA'NIN, DEVLET HİZMETLERİ

İLK HİZMETLERİ:

Zağnos Paşa'nın, ilk devlet hizmetlerine dâir elimizdeki kaynaklarda yeteri kadar bilgi yok. O, İkinci Sultan Murad'ın, saltanat'dan vâzgeçip,

padişahlığı, oğlu 15 yaşındaki şehzâde Mehmed'e terkettiği zamana kadar, "Beğ"lerden biri idi.

Zağnos Beğ genç yaşta saray hizmetine girmiş, "Hazinedârbaşı"lığa yükselmiştir⁽¹⁸⁾. Daha sonra da Hicrî 843 (1440) Zilkade başlarında da (1-10 Nisan 1440) Arnavud İli Sancak Beğliği'ne tayin edilmişti⁽¹⁹⁾.

MANİSA SARAYINDAKİ GÖREVLERİ:

Zağnos Paşa'nın Manisa Sarayında, Şehzâde Mehmed'i yetiştirmekle görevli hocalar arasında yer aldığı ve O'na Lala olarak Lâtince ve Rumca öğrettiği çeşitli kaynaklarda yazılıdır.

Paşa'nın bu yabancı dilleri, öğretecek derecede iyi bildiği, tarih yazarları'ndan birçoğunu değişik yargılara sürüklemiştir.

Kimisi, Rumdan dönme; kimisi sırp; kimisi de Arnavud demişlerdir.

"... Bu zât'ın, gençlik yıllarında, Ege Denzinde bağımsız gezen Türk denizcilerinden olduğunu sanıyoruz. O devirde denizcilerin, özellikle Ege'de konuşulan dilleri bilmeleri gerekirdi⁽²⁰⁾..."

Paşa'nın daha sonraki yıllarda Kaptan-ı Deryâlık ve Gelibolu Valiliği⁽²¹⁾ görevlerinde bulunmasının, kezâ Trabzon'un Fethi'nde Donanma komutanlığı yapmış bulunması, bu konudaki tahminimizi doğrular niteliktedir.

ZAĞNOS PAŞA'NIN İL. SULTAN MURAD'A DÂMÂD OLUŞU

Zağnos Paşa; Saraydaki hizmetleri, askerî ve diplomatik bilgisi ve gerçekçi davranışlarıyla kısa zamanda ilerlemiş, Sultan Murad'ın kızı Fatma Sultan ile evlenmiştir⁽²²⁾.

Bu evlilik sebebiyle saray'a yakınlığı ve devlet işlerindeki görüşlerini çekinmeden söylemesi, Vezir-i Âzam Çandarlı Halil Paşa ile aralarının açılmasına sebep oldu⁽²³⁾.

Halil Paşa, bu birdenbire yükselen uzak görüşlü ve cesur komutanı kıskanmış, hareketlerini engellemeğe çalışmıştır⁽²⁴⁾.

(16) İsmail Hakkı, Karasi Meşâhiri, s. 118.

(17) İsmail Hakkı, Karasi Meşâhiri, s. 118.

(18) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler, s. 86

(19) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler, s. 83

(20) Aydın Ayhan, Tarihî Araştırma Notları, s. 1.

(21) İsmail Hakkı, Karasi Meşâhiri, s. 125

(22) Zuhuri Danışman, Kronolojik Osmanlı Tarihi, s. 443.

(23) Zuhuri Danışman, Kronolojik Osmanlı Tarihi, s. 443.

(24) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler, s. 64.

1- ŞEHZADE MEHMED'E ATABEK:

"... Bilindiği gibi eski Türk geleneklerine göre her şehzadeye bir "Atabek" tayin edilirdi. Daha sonraları, Atabeklere, Farsça olarak "Lala" denilmeğe başlandı. O devrin âdetlerine göre şehzade padişah olursa lalası da sadrazam olurdu.

Daha sonraki dönemlerde padişahların sadrazamlara "Lala" diye hitap ettikleri bu alışkanlıktan gelmektedir.

Paşalık ise vezirlik rütbesidir. Paşa olmadan önceki ismi ile "Zağnos" veya "Zağn Bek," şehzade Mehmed'e ATA BEK tayin edilmiştir.

"Atabek"lik makamı bir bakıma bugünkü "Başöğretmen"lik veya "eğitim programlayıcısı"dır.

Atabek'i olduğundan şehzade Mehmed'in her ilim dalındaki eğitimi ile, Manisa Sarayında Zağnos Bek ilgilenmiştir. "Zağnos Bek" diyorum. Çünkü, "Paşa" rütbesini, Şehzade Mehmed'in ilk hükümdarlığı sırasında, vezir olunca aldığını sanıyorum.

Şehzadenin eğitim programının sorumlusu Atabek'tir. Hangi öğretmen ne zaman, gelecek, ne kadar süre, ne öğretecek? Bütün bunları düzeninin hazırlanmasında gerçekten hocaların rolü büyüktür. Ama o hocaların seçiminde gösterilen isabet, Zağnos Bek'in (Atabek'in), işinin ehli olduğunu da göstermiştir.

Atabek'ler ayrıca, devlet ve dünya mes'elelerini yakından izler, bunları yorumlar ve şehzadeyi devlet yönetimine hazırlardı. Şehzade Mehmet, devrinin en iyi eğitimini aldığını bütün tarihçiler söylemektedir..."

Böyle bir dâhî'nin yetişmesinde, O'nun Atabek'i olan zâtın (Zağnos Paşa'nın) ne denli büyük ve önemli hizmet verdiği aşîkârdır.

2- PADİŞAH'I İSTANBUL'UN FETHİ'NE HAZIRLADI:

Zağnos Paşa'nın, devlete verdiği büyük ve önemli hizmetlerinin ikincisi, Genç padişahı daha şehzadeliliğinden itibaren İstanbul'un fethine hazırlamış olmasıdır. Bu husus, çoğu tarihçilerin birleştiği noktadır. Ancak bazı tarihçiler de Zağnos Paşa'nın; padişahı Feth'e teşvikini, "kışkırtı" olarak nitelemiş, âdetâ suç saymıştı.

(24/a) Hammer-Osmanlı Devleti Tarihi

İstanbul'un kuşatılması olayında en büyük muhalif ise, Sadrazam Candarlı Halil Paşa idi. Çok tedbirli ve tecrübeli bir devlet adamı olduğu için, Fetih'ten iki gün önce yapılan Harb Meclisinde bile kuşatmanın kaldırılmasını savunmuştu.

Harb Meclisinde Halil Paşa'nın fikirlerine şiddetle karşı çıkan Zağnos Paşa'nın, diplomatik ve askerî açıklamaları sonucu'nda Kuşatma'ya devam edilmesine karar verilmişti.

3- İSTANBUL'UN FETHİ'NDE ZAĞNOS PAŞA'NIN ROLÜ:

Gerek kuşatmada gerek Fetih olayında Padişah'ın en büyük yardımcısı Zağnos Paşa idi. Türk ordularının birinci komutanı Sultan Mehmed, ikinci (Galata yönündeki orduların) komutanı Zağnos Paşa idi. Zağnos Paşa'nın görevi son derece önemlidir.

Önceki sayfalarımızda da belirtildiği gibi: Gemileri karadan yürütüp Haliç'e indiren, Hasköy ile Ayvansaray arasında köprü kuran ve Haliç surlarını tahrip eden, Haliç'teki Bizans donanmasına gülle yağdıran, Zağnos Paşa'nın ordusuydu^(24/a).

PADİŞAH'IN VERDİĞİ YETKİ:

Galata kasabasındaki Venediklilerin teslim olmaları üzerine, Fatih Sultan Mehmed'in onlara verdiği imtiyaz Fermanını, Padişah adına Zağnos Paşa imzaladı. O fermanın metni, (32.) sayfamızda mevcuttur.^(24/b)

ZAĞNOS PAŞA'NIN FERAGATİ:

"İstanbul'un Fethinden kırk gün sonra, Sadrazam Candarlı Halil Paşa îdam edildi. Ama Ordu bu olayı birden kabullenemedi. İç huzursuzluk birden arttı. Sultan Mehmed'de huzursuzluğun, homurtuların farkındaydı. Ordunun yatıştırılması, gönlünün alınması gerekiyordu."

"Bu durum üzerine Fatih Sultan Mehmed (sırdaşı, eniştesi, kainpederi, hocası, en yakın silah arkadaşı olan) Zağnos Paşa ile başbaşa verip çareler aradılar; buldular da.

Halil Paşa'nın halefi durumunda olan Zağnos Paşa vezirlikten azledilmeli ve sürgün edilmeliydi. Böylece, Halil Paşa'nın bertaraf edilmesiy-le ortaya çıkan huzursuzluk yatıştırılacaktı.

(24/b) Hammer'den; Rado Yayınları (1981), Fath Sultan Mehmet, s. 94, 95.

(24/a) Aydın Ayhan, "İstanbul Fatihlerinden Zağnos Paşa'nın Hayatı Üzerine Notlar (Makale: Bahkesir Ekspres, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Ağustos-1993).

Zağnos Paşa, Fetih esnasında Ordudaki ikinci komutandı. Halil Paşa kadar otorite sahibiydi. Hatta Sultan katında Zağnos Paşa'nın, Halil Paşa'dan itibarlı olduğu, Sultan'ın akıl hocası, gözbebeği olduğu herkesçe biliniyordu.

Devletin bekası, Sultan Mehmed'in güçlü kalabilmesi için Zağnos Paşa'nın kendini feda etmesi gerekiyordu. Zağnos Paşa en yüksek makamda ve Sultan'dan sonra, devlet işlerinde en büyük söz sahibiydi. Sultan'ın yakınıydı, veziriydi. Bütün bunları terk etti. Devletin sarsılmasını önlemek için kendini fedâ etti. Candarlı Halil Paşa olayındabütün sorumluluğu ve yükü üzerine alarak sürgünü kabullendi. Eski sürgün yeri olan Balıkesir'e geldi.

Sürgün, Osmanlı Devletinde, idamdan sonraki en büyük cezadır. Kendi isteğiyle böyle bir cezayı kabullenmesi bu zatın fedakârlığını ve pek yüksek feragat sahibi olduğunu gösterir.

ZAĞNOS PAŞA DEVLETE KÜSMEDİ:

Zağnos Paşa sürgünlere rağmen devletine hiç bir zaman küsmeyen, Sultan'a yakınlığına rağmen ikbal mevkii aramayan bir insandı. Devlet'e gerektiği zaman verilen görevleri hemen kabul etmiş, bütün benliğiyle çalışmış, başarmış, gene aynı tevâzu ile geri Balıkesir'e dönmüştü:

a) 1456'da Belgrad Seferi'ne davet edilmiş, sefer sonunda Balıkesir'e dönmü;

b) 1457'de donanma komutanlığı ile Gelibolu Valiliğine tayin edilmiş, Taşoz ve Semerdire adalarını zaptetmiş ve yine sürgün yeri olan Balıkesir'e dönmüştü.

c) 1458'de Mora'nın Fethi Seferine davet edilmiş, Fetih'ten sonra kısa bir süre Mora Valiliğini üzerine almış, Orayı ıslah ettikten sonra yine Balıkesir'e dönmüştü.

d) 1461'de Trabzon'un Fethi Seferine davet edilmiş, fetih'den sonra, yine kısa bir süre (ıslahat için) Trabzon Valiliği yapmış, tekrar Balıkesir'e dönmüştü.

Zağnos Paşa ihtiyar halindeyken katıldığı ve başarıyla sonuçlandırdığı bu savaşlar sonunda hiç bir makam istememiş, hiç bir şey olmamış gibi Balıkesir'e dönmüştür.

Zağnos Paşa (Sürgünlük, emeklilik dönemleri dahil), hayatı boyunca; teşkilatçılığı, ıslahatçılığı ile Padişahın (devletin) en yakın yardımcısı olmuştur. O aynı zamanda Padişah'ın sır dostuydu.

ZAĞNOS PAŞA'NIN ÂLÎCENAPLIĞI:

"İstanbul'un Fethi'nden bir gün önce askeri teşvik etmek için (çağın âdeti olduğu üzere), üç gün yağma izni verilmişti. Bu izin orduda büyük sevinçle karşılandı. Çünkü Bizans'ın başkenti (Kostantiniye), devrin en büyük ve en zengin şehriydi; Dünyanın en büyük ticaret merkeziydi; Kili-se ve halk çok zengindi."

"İstanbul fâtihi olan askerler yağma sonunda ganimet olarak pek çok mal ve esir sahibi oldular. Esirler, kurtulmak için, sakladıkları gizli hazineleri fidye olarak askerlere verdiler. Fâtih askerler çok zengin oldular. Hatta daha sonraki devirlerde, düşüncesizce para savuran kişilere; "İstanbul'un fethinde mi bulundun.." demek ata sözü olmuştu."

"Devlet geleneğine göre harpte alınan ganimetin beşte biri kumanda-na verilirdi. Kumandan olarak Fatih'in ve Zağnos Paşa'nın payına düşen ganimet miktarının ulaştığı rakamlar, yukarıda belirtilen açıklamalardan anlaşılır; yüzbinlerce beştebirler..."

Fatih Sultan Mehmed ile Zağnos Paşa, hisselerine düşen ganimet'i maiyetlerine bağışladılar."

ZAĞNOS PAŞA FAKİRDİ:

"Zağnos Paşa cömerd idi; Dünya malı biriktirmeğe hevesli değildi. En küçük rütbeli paşaların ve timar ağalarının 20-30 köyleri mevcut iken; Zağnos Paşa'nın mal varlığı yedi köy ile yirmibeş⁽²⁵⁾ dükkândan ibaretti. Onlar da İstanbul'un fethinden çok önce edindiği mülklerdir.

ZAĞNOS PAŞA'NIN TEVAZUU:

"Zağnos Paşa'nın geliri, âile efradının ve maiyetindeki hizmetlilerin giderlerine ancak yetmekteydi. Bir cami ve külliye yaptırmak istediğinde biriktirdiği para bitmiş olduğundan câmi inşaatında bizzat, bedenen çalışmıştı. Onun bu davranışı Balıkesirde hâlâ diller'e destandır."

"Burada Zağnos Paşa'nın muhteşem tevazuunu görebiliriz. Koskoca bir vezir'in sırtında taş taşınması, O'nun devlet işlerinde olduğu gibi iman yüceliğini de göstermektedir."

(25) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler, s. 86

ZAĞNOS PAŞA'NIN İLK VEZİRLİĞİ (Ağustos 1444)

II. MEHMED:

12 yaşındaki Şehzade Mehmed (2. Mehmed olarak) taht'a çıktığı ve bu ilk (iki yıl süren) padişahlığında (24) babasının vezirleri olan; Vezir-i Âzam Candarlı Halil Paşayı, Hadım Şehabeddin Paşa ve Saruca Paşa'yı görevlerinde bıraktı.

Bunlarla beraber Manisa'dan beraberinde getirdiği Atabek'i Zağnos Beğ'e de vezirlik rütbesi vererek, yanında devamlı olarak bulunmasını sağladı (25). Bundan sonra Zağnos Bek, "Zağnos Paşa" olarak anıldı.

Sultan İkinci Murad'ın, Taht'dan Feragat'ı olayı:

Sultan II. Murad 1444 yılı (Temmuz sonları-Ağustos başları), Miha-liç'te Kapıkulu ordusu ve Beğ'ler huzurunda, Taht'ından vazgeçtiğini ve yerine 12 yaşındaki oğlu Şehzade Mehmed'i padişah yaptığını ilân etmişti (23).

Bunun sebeplerine değinmek yerinde olacaktır. Özetle:

1- II. Murad Han, 1443 yılında Karamanoğlu İbrahim Beğ'le barış yapmış, devletin doğu sınırını güvenceye almıştı.

2- 12 Temmuz 1444 tarihinde de Macaristan ve Lehistan ile Segedin (Szeged) antlaşmasını imzalayarak, devletin Batı sınırını da emniyete almıştı.

3- Oğlu (Veliahd) Şehzade Alâeddin'in ölümü ve Vezir-i Âzam Candarlı Halil Paşa'nın kardeşi Damat Mahmud Çelebi'nin fidye bedeli olarak yetmişbin (70.000) altın ödenmesi, Murad Hân'ı çok üzmüştü. Artık devlet işleriyle uğraşmak istemediğinden.

4- Oğlu Şehzade Mehmed'in, devlet idaresini öğrenmesi düşüncesiyle taht'tan vazgeçip, Manisa'ya istirahat'e çekilmişti.

VARNA SAVAŞI İÇİN ZAĞNOS PAŞA'NI FİKRİ:

Osmanlı tahtına çıkan padişahın çocuk yaşta olmasını fırsat bilen Macaristan ve Lehistan kralları Segedin antlaşmasındaki yeminlerini bozarak savaşa hazırlandılar. Halbuki bu antlaşma on yıllıktı. Hırvatlar, Slovenler de onlara katıldı. Fransa ve Almanya da Haçlı Birliği'ne yardım etti. Venedik donanması da, birliğin emrine girdi. Papalık donanması da yardım için hazırlandı. Yüzbin kişilik Haçlı Ordusu, Tuna'yı geçerek Vi-din önlerinden Varna yönüne ilerlemeğe başladı.

Vezir-i Âzam Halil Paşa genç padişahı, babasının yeniden tahta çıkıp orduların başına geçmeğe dâvet etmesi için iknâ etti.

Padişah'ın yakın adamları ve gerçek komutanlar; Zağnos, Şehabeddin ve İbrahim Paşalar ise O'nu, düşman ordusu karşısına götürmek istiyorlardı. Bunda haklıydılar. Çünkü bu suretle genç padişahın otoritesi kurulmuş olacaktı⁽²⁶⁾.

Nihayet Edirne'ye davet edilen Sultan Murad ordularının başına geçti; 40.000 kişilik bir orduyla, 100.000 kişilik Haçlı ordusunu bozguna uğrattı, ünlü "Varna Zaferi"ni kazanarak Edirne'ye döndü. (10 Kasım 1444)

ZAĞNOS PAŞA'NIN, HALİL PAŞA'YLA İKTİDAR MÜCADELESİ:

Varna Savaşı'ndan sonra Sultan Murad Edirne'de oturmadı. Oğlu II. Mehmed'i kendisine vekil olarak (Başkent) Edirne'de bırakıp Anadolu'ya geçerek istirahatata çekildi^(26/a).

İki sene süren bu müddet içinde II. Mehmed, Zağnos Paşa'nın etkisiyle İstanbul'un fethini düşünmeğe başladı. Zağnos Paşa ile Şehabeddin Paşa genç hükümdarı, bütün zaferleri gölgede bırakacak, en büyük şan ve şerefi sağlayacak bir girişime, İstanbul'un fethine teşvik ediyorlardı.

İhtiyatlı ve barışçı bir politika güden Vezir-i Âzam Çandarlı Halil Paşa ise, İstanbul'un fethine teşebbüs etmenin, devletin başına türlü olumsuz işler açacağını ileri sürerek, padişahın ve Zağnos Paşa'nın fikirlerine dâima karşı çıkmaktaydı.

Paşaların görüş ayrılıkları ve iktidar çekişmeleri sonucunda ordu içinde genç padişaha karşı beliren hoşnutsuzluk hareketleri isyan şekline dönüştü. Edirne'de tehlikeli yangınlar çıkartıldı⁽²⁷⁾.

Manisa'da oturmakta olan Sultan Murad'ın tekrar devletin başına getirilmesi, Halil Paşa, İshak Paşa ve Beğlerbeği Uğurluoğlu arasında kararlaştırıldı. Genç padişah da bu fikre ikna edildi.

ZAĞNOS PAŞA'NIN İLK SÜRGÜN HAYATI

Sultan II. Murad tekrar padişahlığa dönünce II. Mehmed Ağustos 1447'de Manisa'ya gönderildi⁽²⁸⁾.

(26) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler, s. 80

(26/a) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler, s. 90

(27) Hayrullah Ef. Tarihi, c. 3, s. 79.

(28) Hayrullah Efendi Tarihi, c. 3, s. 79.

Zağnos Paşa'da Balıkesir'e sürgün edildi⁽²⁹⁾, veya zorunlu oturmağa memur edildi⁽³⁰⁾.

Sultan II. Murad, Balıkesirde oturmağa mecbur ettiği damadı Zağnos Paşa'ya şu beş köyü vermek suretiyle geçimini de sağlamıştı:

Mihaliç ve Balıkesir kadılarıyla, Dergâh'dan (Başkent'den) Şahabeddin Paşa'ya hitaben yazılan 850 (1447) tarihli bir temliknâme (Bugünkü deyimle, tapu senedi) ile: (Paşaköy, Atköy, Çağış, Tepecik ve Türkeri (Türkali) köylerini Mefharülvüzerâ Zağnos Paşa'ya temlik ettim, hudutlarını esaslı surette tesbit edip Dergâh-ı Muallâ'ya (Başkent'e) gönderilmesi. ...) emredilmişti^(30/a).

Zağnos Paşa, II. Mehmed'in (üçüncü) padişahlığına kadar (16 Muharrem 855) tarihine kadar, altı sene emekli olarak, Balıkesir'de oturdu⁽³¹⁾.

II. MEHMED'İN ÜÇÜNCÜ PADİŞAHLIĞI:

Sultan Murad 3 Şubat 1451 tarihinde, Edirne'de vefat edince Sadrazam Çandarlı Halil Paşa durumu, derhal Manisa'da bulunan II. Mehmed'e bildirdi. Padişahın ölümü, II. Mehmed Edirne'ye gelinceye kadar ordudan gizli tutuldu.

II. Mehmed, babasının vefatından onbeş gün sonra, 16 Muharrem 855 (18 Şubat 1451) tarihinde, üçüncü defa taht'a çıktı^(31/a).

Sultan II. Mehmed'in ilk işi, 6-8 yaşındaki kardeşi Şahzade Ahmed'i öldürtmek oldu.

SULTAN II. MEHMED, ZAĞNOS PAŞA'YA DÓMAD OLDU:

Sultan II. Mehmed, Balıkesir'de sürgün bulunan ZAĞNOS PAŞA'yı da tekrar devlet hizmetine davet ederek vezirlik rütbesini geri verdi. O'na olağanüstü iltifat etti.

Sultan II. Mehmed bu dönemde, Zağnos Paşa'nın kızlarından Hatice Hatun ile evlenerek O'na damad oldu.^(31/b)

(29) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler, s. 103

(30) Dursun Bey, Ebûl-Feth, s. 37 (Manisaya vezir olarak gittiğini yazar). Hayrullah Ef. Tarihi, c. 6, s. 79 (Balıkesir'e sürgün edildiğini) ve Hoca Sadeddin Ef., Tacü'd-Tevarih, s. 378 (Balıkesir'e sürgün). (30/a) Kerim Kâni, Balıkesir'in Eski âileleri.

(31) Hayrullah Ef. Tarihi, c. 6, s. 79 ve Hammer Tarihi Tercümesi, c. 1, s. 95.

(31/a) II. Mehmed'in Padişahlığı, babasına vekâlettir (Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler, s. 90).

(31/b) Aynı eser sayfa: 90.

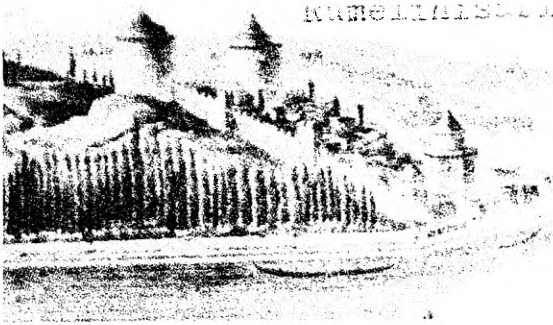
(Sultan Mehmed ilk evliliğini daha önce, 1449 yılında Edirne'de parlak bir düğünle, Dulkadiroğlu Süleyman Beğ'in kızı Sitti Mükerrreme Hatun'la yapmıştı⁽³²⁾).

Sultan II. Mehmed üçüncü defa taht'a çıktığında Zağnos Paşa'nın etkisiyle, fütihat (savaşla yer alma) politikasını saltanat ve iktidarının birinci şartı olarak benimsedi. Bizans'ı fethetmeğe de hemen karar verdi⁽³³⁾.

ZAĞNOS PAŞA'NIN, RUMELİHİSARI'NIN YAPILMASINDA OLAĞANÜSTÜ ÇALIŞMALARI

Bizans'ın fethinin gerçekleşmesi için ilk adım olarak, bir yıl önce Rumelihisarı'nın yapılmasına başlandı. Sultan Mehmed, hisarın kulelerinden birinin yapılmasını Halil Paşa'ya, diğer ikisini de Zağnos Paşa ile Saruca Paşa'ya havâle etti. Söylentilere göre Paşa'lar, kulelerin yapılmasında bizzat çalışarak ustaları ve işçileri teşvik etmişlerdir.

26 Nisan 1452 günü, ordusunun başında gelen Sultan'ın gözetimi ve otuz gemilik bir donanmanın himayesi altında başlanan hisarın yapımı aralıksız bir çalışma sonunda, 28 Ağustos 1452'de tamamlandı.

No: 3- Rumeli Hisarı (Fatih devrindeki hâli ile Melling'in bir gravürü'nden).

RUMELİHİSARI'NDA ZAĞNOS KULESİ VE KULE'NİN KİTABESİ:

İtalyan ressamı Milling'in bir gravüründen alınan yukarıdaki resim, Rumelihisarını, Fatih zamanındaki hâliyle göstermektedir. Denizden baktığınızda: İstanbul tarafındaki silindirik kule, Zağnos Paşa kulesidir^(33/a).

(32) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler, s. 135.

(33) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler, s. 111.

(33/a) Hayat Mecmuası, Mayıs-1953 nüshası.

Boğaz tarafındaki kule, Sarucapaşa Kulesi; Sahildeki kule de Halil Paşa Kulesi'dir.

RUMELİHİSARI'NDA, ZAĞNOS PAŞA KULESİNİN KİTABESİ:

"EMR-İ BİNÂ-İ HÂZEL KÂL'ATÜ VE EL-KAL'ATÜ, EL-MÜNİYATÜ, REFÎTÜ, EL-SULTAN'ÜL ÂZAM VE EL-HÂKAN EL-MUAZZAM MEHMED BİN MURAD HÂN, HULDET MEMLEKET'ÜL ABDÜLMÜKERREM VE VEZİR'EL MUAZZAM ZAĞNOS PAŞA BİN ABDULLAH VE FRÛ'MİNHEL TEMÂM ŞEHR'ÜR MİN ŞÜHÛR'Ü SENE'TÜ SİTTE VE HAMSİN VE SEMANMAYEH."^(33/b)

MEÂLEN ANLAMI:

"En büyük Sultan ve Ulu Hâkan Murad Hân'ın oğlu Mehmed; bu sağlam ve yüksek kule'nin yapılmasına, ebedî memleketin mükerrem (muhterem) kulu ve muazzam veziri Abdullah oğlu Zağnos Paşa'yı memur eyledi. Temam: Rebiyülahir ayı, sene: Sekizyüzellialtı," (Hicrî 856-Milâdî 1452)

Not: Bu kitâbedeki (Vezir'el Muazzam) ve (Abd'ül Mükerrrem) deyimleri, Zağnos Paşa'nın derecesinin ve itibârının yüksek olduğunun belgesidir.

İSTANBUL'UN FETHİ

HAKKINDA

HADİS-İ ŞERİF'İN METNİ:

BİSMİLLAHİRRAHMÂNİRRAHÎM
"KAAL-ENNEBİYY-İ
ALEYHİSSELÂM: LE
TÜFTEHANNEL KOSTANTİNİYE
FELENİME-EL
EMÎR'Ü EMÎRÜHÂ. VE LE
NİME-EL CEYŞ'İ ZÂLİK-EL
CEYŞ'İ."

"SENE: 1105" (1694)

İstanbulun Fethi hakkında..
Hadisi Serif:

Peygamber Aleyhisselâm buyurdu ki:
"İstanbul fethedilecektir. Onu fethedecek emir ve askerlerini ne mutlu!"

No: 4- Feth'i müjdeleyen Hadis-i Şerif.

(33/b) Mahallinde, bizzat yaptığım incelemeler (M. EREN) Kitabe'nin metninde Rebiyülahir (R) harfi ile gösterilmiştir.

HADİS'İN TÜRKÇESİ:

"ESİRGEYİCİ, BAĞIŞLAYICI ALLAH'IN ADI İLE

Peygamber Efendimiz (S.A.V.) Hazretleri buyurdu ki:

Kostantiniye (İstanbul) feth' edilecektir. O'nu feth' edecek komutanlar'a ve askerler'e ne mutlu!"

"Dünya Siyâsî Tarihi"nin çehresini değiştiren (Ortaçağ'ı kapatıp, Yeniçağ'ı başlatan) büyük tarihî olay'ı, bu hadis-i Şerif müjdelemişti.

Bu büyük şeref, Sultan II. Mehmed ile O'nun komutanlarına ve askerlerine nâsib oldu.

BÜYÜK HARP MECLİSİ'NDE ZAĞNOS PAŞA

a) Harp Meclis'nin Toplanma Sebebi

İstanbul Kuşatması, 26 Rebiülevvel 857 (1453) Cuma günü başlamıştı (6 Nisan 1453). Kuşatma'nın 14. günü (20 Nisan), buğday yüklü bir bizans gemisiyle üç Ceneviz savaş gemisi, Türk Donanmasını yenerek Haliç'e girdi. Bu gemilerin, Batılıların gönderdiği donanmanın öncüleri olduğu söylentisi çıktı.

Bu olay asker arasına bıkkınlık ve perişanlık saldı⁽³⁴⁾. Asker fırka fırka oldu. Kuşatma'nın başarısızlığa uğratılabileceği tehlikesi belirdi. O zaman Akşemseddin tarafından Padişah'a bir mektup sunuldu. O mektupta özetle ve meâlen:

"... İşbaşına merhameti ve rıfk'ı (yavaşlığı) az olan getirilsin ve Padişah sert davransın..." denmekteydi. Bu durum üzerine padişah büyük bir Harp meclisi topladı⁽³⁵⁾.

Bu sırada: İtalyan ve Macarlardan oluşan büyük bir ordunun Kostantiniye'ye yardıma gelmekte olduğu söylentisi de çıkmıştı⁽³⁶⁾.

Harp meclisi'nde ilk söz Vezir-i Âzam (Başbakan) Çandarlı Halil Paşa'ya verildi.

Halil Paşa:

"-... Bizans'ın vergiye bağlanmasını ve barış yapılarak kuşatmanın kaldırılmasını ve geri dönülmesini" önerdi⁽³⁷⁾.

(34) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler, s. 127

(35) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler, s. 128

(36) Hammer Tarihi Tercümesi, c. 2, s. 296.

(37) Muhtar Paşa, Feth-i Celil-i Kostantiniye, s. 176, 177.

b) Zağnos Paşa'nın Sözleri:

Zağnos Paşa, Halil Paşa'nın Padişah'a verdiği nasihata fena halde öfkelenildi ve şunları söyledi⁽³⁸⁾:

"... Avrupa, bir takım parçalara ayrılmış olup aralarında işbirliği yoktur. Kostantiniye ise mezhep tartışmaları yüzünden birbirleriyle uğraşmaktadırlar. Oynak ve güzel lisanlı, fakat hareketlerinde ağır bir kavm olan Kostantiniyenin asker sayısının 6000 kişiye inmiş olup, kazanılacak zaferden husule gelecek menfaatimiz büyüktür..." dedi.

Zağnos Paşa, başarıya ulaşmanın çare ve kolaylıklarını da gayet mükemmel surette anlattı. Kuşatma'ya devam etmenin gerektiğini, etkili bir şekilde konuşan Zağnos Paşa'yı bilginlerden Molla Gürânî, şeyhlerden Akşemseddin ile beğlerden Turan Bey ve Kızlarağası desteklediler.

Harp Meclisi müzakerelerinin neticesinde Padişah:

"... Kuşatma'ya ve savaş'a devam!..." kararını verdi.

KOSTANTİNİYE'NİN KUŞATILMASINDA ZAĞNOS PAŞA'NIN ÜSTÜN GAYRETİ:

Kostantiniye'nin Kuşatılmasında Zağnos Paşa, Dolmabahçe'den Galata, Beyoğlu sırtları ve Kasımpaşa sahillerine kadar olan yerlerin kuşatılmasına komuta ediyordu. Aynı zamanda Galata Kalesi'ndeki Cenevizlileri denetim altında bulunduruyordu⁽³⁹⁾.

Zağnos Paşa komutasındaki kuvvetler köprüyü geçerek (o köprü, şimdiki Hasköy ile Ayvansaray arasındaydı) Haliç içindeki surların üzerine büyük hız ve şiddetle saldırı⁽⁴⁰⁾.

Türk donanması karadan, kızaklar üstünde yürütülerek, Haliç'e indirilme tekniği de Zağnos Paşa'nın eseridir.

Ayvansaray kapısından Bahçekapı'ya kadar olan kesimde Zağnos Paşa Kuvvetleri, surların yakınlarına iskeleler ve makineler yaklaştırılıp, aralıksız hücumlar yapılarak surların üzerine çıkılmağa çalışılıyordu⁽⁴¹⁾.

ZAĞNOS PAŞA'NIN LAĞİM UZMANLIĞI

Kostantiniye'nin kuşatılmasında Türk ordusu bir yandan da lâğımlar kazarak yeraltından şehire girmeğe çalışıyordu. Bu bir yeraltı savaşıydı.

(38) Muhtar Paşa, Feth-i Celil-i Kostantiniye, s. 165, 166.

(39) Muhtar Paşa, Feth-i Celil-i Kostantiniye, s. 186.

(40) Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, cüz 5, s. 75, 79.

Zağnos Paşa, vaktiyle (gençliğinde) (Nevebirde) madenlerinde çalışmış olduğundan lağım işlerinde uzmandı⁽⁴²⁾. Bu cihetle sûrların altından yürütülen lağımları O planlıyordu (lağım olayları hakkında tarih kitaplarında geniş bilgiler mevcuttur).

İSTANBUL'UN FETHİ GERÇEKLEŞTİ:

20 Cemaziyelevvel 857 (29 Mayıs 1453) Salı günü Bizans kalesi düştü. İSTANBUL FETHEDİLDİ.

Not: Bu konuda, açıklamalar'a girmeyi konumuzun dışında gördüğümünden, Zağnos Paşa ile ilgili kısımlara devam edeceğim.

*
* *

ZAĞNOS PAŞA GALATA KALESİNİ TESLİM ALDI

İstanbul'un Fethi gerçekleşince, Galata kalesinde kuşatılmış durumda kalan Cenevizliler, Türk ordusunun kuvvetine karşı duramayacaklarını anladılar. Zağnos Paşa'ya elçi göndererek, kasabanın yağma edilmemesi ricasiyle, kalenin anahtarlarını teslim ettiler. Kanterafı adlı Venedik Beği ile öteki zenginler (Hammer'in, Rum tarihlerinden naklettiğine göre Zağnos Paşa'ya altmışbin altın vermek suretiyle) hayatlarını kurtardılar^(42/a). Venedik Beğleri İtalya taraflarına gitti, halk da teslim oldu^(42/b).

Galata kasabasındaki Venediklilerin teslim olmaları üzerine Fatih Sultan Mehmed onlara, Zağnos Paşa'nın aracılığı ile bir takım izin fermanı vermiştir. O Ferman'ın Rumca bir suretini görmüş olduğunu ve El-Fakir ZAĞNOS imzasını taşıdığını, "Hammer" yazıyor^(42/c).

İSTANBUL'UN FETHİ'NDEN SONRA ZAĞNOS PAŞA

a) "ZAĞNOS PAŞA" İMZALI FERMAN: (Belge No: 1)

Fatih Sultan Mehmed'in, Zağnos Paşa aracılığıyla (imzası ile) Galatalılara verdiği fermanında (müsaadenâmede) yazılı olanlar (Türkçeleştirilmiş özet olarak) şunlardır:^(42/c)

(41) Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, cüz 5, 78, 79.

(41/a) Mithat Sertoğlu, Fetih ve Fâtih, s. 60.

(42) Mithat Sertoğlu, Fetih ve Fâtih, s. 53, 63.

(42/a) Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, cüz 8, s. 494

(42/b) Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, cüz 6. s. 84

(42/c) İsmail Hakkı, Karası Meşahiri, s. 122.

(42/c) Hammer'den; Rado Yayınları (1981), Fatih Sultan Mehmed, s. 94, 95.

"Ben ki; Emîr-i Âzam Sultan Murad Bey'in oğlu, Padişah-ı Muazzam ve Emîr-i Âzam Mehmed Bey'im.

Dünyayı ve kâinâtı yaratan nâmına, Büyük Peygamberimiz Muhammed nâmına, Allah'ın yüzyirmidörtbin peygamberi nâmına, Büyükbabam'ın ve babam'ın ruhuna, oğullarım nâmına, kuşandığım kılıç aşkına yemin ederim ki;

Vâki olan istirham üzerine bugün hükümetimin idaresine tâbi olan bütün memleketlerde olduğu gibi;

Galata ahalisine kanunlarını, serbestliklerini bırakıyorum. Her ne kadar Galata Hisarları yıkılacak ise de ahâlisi, mallarını, evlerini, mağazalarını, bağlarını, değirmenlerini, gemi ve sandallarını, ticaretlerini, karlılarını ve çocuklarını istedikleri gibi idare etmek üzere muhafaza edeceklerdir. Ticaret mallarını memleketimin her yerinde satmağa izinlidirler. Denizde ve karada serbestçe seyahat edebileceklerdir. Hiç bir gümrüğe, hiçbir angaryaya tâbi olmayacaklardır.

Ancak itâatım altında bulunan diğer memleketlerde olduğu gibi haraç (vergi) vermekle mükellef olacaklardır.

Bu kanunlar ve âdetler bugünden itibaren ve ebediyyen bâkî olacaktır. Ben onları kendi şahsım gibi himaye ve müdâfaa edeceğim. Şehir ahâlisi kiliselerini ve âdetlerini muhafaza edeceklerdir. Lâkin çan çalmak yasaktır. Kiliselerini câmi'ye çevirmeyeceğim, ama yeniden kilise yapılmayacaktır.

Ceneviz tüccarları serbestçe dolaşacaklardır. Ticaret işleriyle meşgul olacaklardır.

Yeniçeri sınıfına sokmak üzere evlatlarını almayacağım. Dinimizi kabul etmeleri için asla zorlanmayacaklardır. Galata ahâlisine vaat ederim ki; kendilerini bir köle vasıtasıyla idare etmeyeceğim.

Tüccarlar arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi için aralarından kendileri, bir ihtiyar seçeceklerdir.

Evlerine yeniçeriler ve esirler yerleştirilmeyecektir. İşlerini yürütmek için birini seçeceklerdir. Arhund ve kâhyaları incitilmeyecektir.

Tarafımızdan yazılmış olan işbu Berat'da yazılı olduğu üzere, haraç'ı (vergiyi) vermek şartıyla, gidip gelmekte serbest olacaklardır.

Hilkat-ı Âdem'in (Âdem (A.S.)'ın yaratılışının) 6961. ve Hicret'in 857. senesi (1453) Cemaziyülevvel'i sonlarında yazılmıştır."

İmza
El-Fakir Zağnos

b) ZAĞNOS PAŞA'NIN VEZİR-İ ÂZAMLIĞI:

İstanbul'un Fethi'nden kırk gün sonra Vezir-i Âzam Çandarlı Halil Paşa idâm edildi^(42/d). Bu olaydan sonra Vezir-i Âzamhğa, kısa bir süre de olsa, Zağnos Paşa'nın getirilmiş olması muhtemeldir. Çünkü bir tahrir defterinde (Başbakanlık Arşivi Maliye No: 525) adı; "MELİK-ÜL-VÜZERÂ ZAĞNOS PAŞA" şeklinde geçiyor^(42/e).

c) ZAĞNOS PAŞA'NIN DONANMA KOMUTANLIĞI:

İstanbul'un Fethi'nden sonra Zağnos Paşa, Fatih'in 1456 yılında yaptığı Belgrad ve Arnavudluk seferlerine katıldı^(42/f). 861 (1457 yılında ise vezirlikten azledilerek, Donanma Komutanlığı ile Gelibolu Valiliğine tayin edildi^(42/g).)

Bu görevde iken aynı yılda, kırk gemi ile adalar üzerine yürüyerek Taşoz ve Semendrek adalarını zapt ve ahâlisini İstanbul'a nakletti⁽⁴³⁾.

Bu sırada, Rumlara zulüm yaptığı gerekçesiyle azledilmiş ve yerine Hamza Paşa tayin edilmişse de yine aynı yıl içinde ikinci defa aynı göreve tayin edildi.

d) ZAĞNOS PAŞA'NIN MORA VALİLİĞİ:

Zağnos Paşa, Mora ve Atina'nın Fethi savaşlarına Komutan olarak katılmış, 1458 yılında kısa bir süre Mora Valiliği yapmıştır. Bu görevi esnasında, Mora'nın Venedik Körfezi yönünde bulunan (Modon) ve (Blüs) şehirlerini de fethetti⁽⁴⁴⁾.

Atina'nın fethini takip eden günlerde Fatih Sultan Mehmed şehrin önemli yerlerini gezerken Zağnos Paşa ile Mahmud Paşa da yanındaydı. Onlara emir vererek, Atina'nın son Düka'sı (Yöneticisi) olan Frankoçıya-polo'yu idam ettirmiş ve bu suretle -Venedik elinde kalan bazı kalelerden gayri- Mora'nın fethi tamamlanmıştı (864-1460).

O sırada Mora'da ufak birer Beğlik kurmuş olan Dimitriyos ile Tomas adındaki iki kardeşten Tomas, devlete isyan ettiğinden Mora Yarımadası istilâsı başlamıştı. Dimitriyos, Zağnos Paşa'nın ordugâhına gelip, devlete bağlılığını bildirmiş ve kızını dahi Padişah'a takdim eylemiştir⁽⁴⁵⁾.

(42/d) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler, s. 133

(42/e) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler, s. 135

(42/f) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler, s. 18, 135

(42/g) Hayrullah Efendi Tarihi Cüz 7, s. 110.

(43) Halil Bey, Encümen Mecmuası, c. 7, s. 110.

(44) Hayrullah Ef. Tarihi, Cüz. 7, s. 108.

(45) Hayrullah Ef. Tarihi, Cüz. 7, s. 110

e) TRABZON'UN FETHİ'NDE ZAĞNOS PAŞA:

Zağnos Paşa 1461 yılında, Trabzon'un Fethi seferine Donanma Komutanı olarak katıldı. Trabzon İmparatoru şehiri (savaşsız) teslim edince Zağnos Paşa komutasındaki ordu birlikleri, (şimdiki) Zağnos Köprüsü'nün yanındaki kapıdan şehire girdi.

Zağnos Paşa, ilk Vâli Hızır Bey ve bundan sonraki Vâli Hayreddin Paşa'dan sonra kısa bir süre Trabzon Vâliliğinde bulundu. Ancak tayin tarihi belli değildir⁽⁴⁶⁾.

Zağnos Paşa, Trabzon İmparatoru David Komnenos'un kızı Prenses Anna ile de (üçüncü eş olarak) evlenmişti. Bu konuda fazla bilgi olmamakla beraber bu evlilik, Prenses Anna henüz hristiyan iken gerçekleşmiştir⁽⁴⁷⁾.

Prenses Anna, daha sonra (Zağnos Paşa'nın vefatından sonra), müslüman olmuş ve Evranoszâdelerden bir beğ ile evlenmiştir⁽⁴⁸⁾.

Trabzon'da Zağnos Paşa'nın hâtırası, bugün dahî; Zağnos Paşa Köprüsü, Zağnos Paşa Mahallesi, ve Zağnospaşa Deresi... gibi yer ve müessese adlarıyla yaşatılmaktadır.

f) ZAĞNOS PAŞA'NIN EMEKLİLİĞİ VE VEFATI:

Zağnos Paşa, 865 (1461) tarihinden sonra tarih sahnesinde görülüyor. Emekli olarak, sürgün veya azledilmiş olarak, Balıkesirde oturmak-tayken vefat etmiştir. Paşa, 864 (1460) tarihinden sonra az yaşamıştır. Vefat tarihi de belli değildir. Ancak, vakfiyenâmesinin tanzim edildiği (866 Cemaziyelevvel) tarihinden kısa bir süre önce vefat ettiği anlaşıyor. (Bak: Z. Paşa'nın Vakfiyenâmesi ve Türbesinin kitabesi.)

ZAĞNOS PAŞA'NIN BALIKESİR'LE İLGİSİ:

Zağnos Paşa'nın Balıkesir'le ilgisi; Hierî 848 (1444) yılında II. Sultan Murad tarafından "avâm'dan bir şahıs gibi"⁽⁴⁹⁾ buraya sürgün edilişi ile başladı.

Sultan II. Murad tahta ikinci çıkışında, Balıkesir'e sürgün ettiği veya burada oturmağa mecbur ettiği⁽⁵⁰⁾ damadı ve oğlu Şehzade Mehmed'in la-

(46) Şakir Şevket Bey, Trabzon Tarihi, s. 62, 152.

(47) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 126.

(48) Hammer, Osmanlı D. Tarihi-Tercümesi, c. 1, s. 142.

(49) Hammer, Osmanlı D. Tarihi (A. Karahan), s. 229 c. I.L

(50) Hayrullah Ef. Tarihi, Cüz 6, s. 79 (Bu olayı Tâc-üd-Tevarih, azledilmiş, emekli olarak ikamet'e memur) diyor C. I, s. 378)

lası Zağnos Paşa'nın, şu beş köyü vermek suretiylegeçimini de sağlamıştı: Paşaköy, Atköy, Çağış, Tepecik ve Türkeri (Türkali).

Mihliç (Karacabey) ve Balıkesir Kadıları ile Dergâh'dan (Başkent'den) Şahabeddin Paşa'ya hitâben yazılan 850 (1447) tarihli bir temliknâme(senet) ile o beş köyü; "... Mefharülvüzerâ Zağnos Paşa'ya temlik ettim, hudutlarını esaslı surette tesbit edip, Dergâh-ı Muallâ'ya (Başkent'e) gönderilmesi..." emredilmişti⁽⁵¹⁾.

Zağnos Paşa, Şehzade Mehmed'in (Fâtih'in), üçüncü defa taht'a çıkış tarihi olan 855 (1451) yılına kadar 8 yıl Balıkesir'de oturdu. Sultan Murad vefat edince oğlu Şehzade Mehmed padişah oldu ve Zağnos Paşa'ya, vezirlik rütbesini iâde etti ve O'nu tekrar devlet hizmetine aldı.

Bu dönemde kızı Sitti Hatice Hatun'u da Sultan Mehmed ile evlendiren ve Padişah'a kainpeder olan Zağnos Paşa, İstanbul'un Fethi, Mora'nın ve Trabzon'un fethi hareketlerinde devlete en önemli hizmetlerini vermişti.

İstanbul'un Fethi'nden sonra Hicrî 861 (1457) tarihinde vezirlikten tekrar azledilip Balıkesir'e sürgün edilmiş olan Zağnos Paşa, bu memleketi, çok beğendiği için vatan edinmiştir.

Damadı Fatih Sultan Mehmed tarafından yapılan bu ikinci sürgün'e emeklilik veya mecburî ikamet de denebilir ama, önemli sayılabilecek bir husus var:

Fatih, zevceliğe almış olduğu sitti Hatice Hatun'u da boşayıp, babasıyla birlikte Balıkesir'e göndermiştir⁽⁵²⁾.

ZAĞNOS PAŞA'NIN, DÜŞÜNDÜRÜCÜ HÂLİ:

Kainpederi H. Sultan Murad ve dâmadı Fatih Sultan Mehmed Zağnos Paşa'ya, pek önemli devlet hizmetleri vermişler ve son derece itimat etmişlerdi. Hele Fatih O'nu, "... Zağnos'um, Zağnos'um; biricik Zağnos'um..." diye takdir etmişti,^(52/a) Kızı Hatice Hatun'la de evlenerek O'na damad olmuştu.

Bütün bunlara rağmen her iki padişah da O'nu, ayrı ayrı zamanlarda azl ve sürgün ile cezalandırmışlardır. Bu çelişkili münasebetlerin, belgelere dayanan sebepleri henüz meydana çıkmış değildir.

(51) Kerim Kâni, Balıkesir'in Eski Aileleri, s. 30

(52) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler, s. 135.

(52/a) Ali Baha Öçal, Z. Paşa Soy Notları s. 10 İstanbul-1956.

Önsözümüzde de ifade ettiğimiz gibi, Zağnos Paşa hakkında bilinmeyen hususlar pek çoktur. Osmanlı arşivleri yayınlandıkça birçok gerçekler öğrenilecektir.

ZAĞNOS PAŞA'NIN BALIKESİR SEVGİSİ:

Zağnos Paşa, her iki sürgün hayatında da Balıkesir'i tercih etmişti. Sultan II. Murad'ın ettiği 1. sürgünde (1444-1451) 8 yıl Balıkesir'de oturdu.

Fatih'in yaptığı 2. sürgünde ise (1461) vefatına değin, bir sene kadar Balıkesir'de kaldı. Balıkesir'i çok sevmiştir.

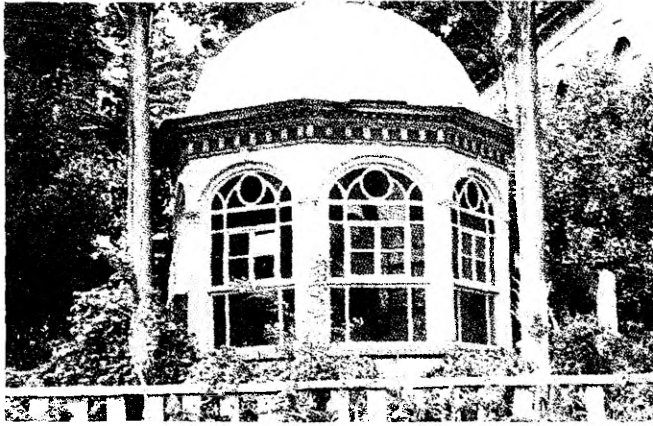
Paşa, sahibi olduğu mülkleri Balıkesir'de meydana getirdiği daha doğrusu Balıkesirliler'e hediye ettiği Külliye (Cami, hamam, imaret, çeşme, iki adet kuyu, şadırvan, muallimhâne) için vakfetmiştir. Balıkesir'e, uzaklardan su getirtmiş ve halk için (şimdiki kızpınarı mevkiini) mesire yeri hâline getirmiştir.

ZAĞNOS PAŞA'NIN TÜRBEİ

YERİ:

Zağnos Paşa'nın türbesi, sağlığında Balıkesir'de yaptırdığı caminin dışında, Kible duvarına beş metre mesafede ve duvarın ortası hizasındadır.

Türbe'nin çevresi, sonradan âile mezarlığı haline gelmiştir.

No: 5- Zağnos Paşa Türbesi.

TÜRBE'NİN YAPISI:

Zağnos Paşa Türbesi'nin 1902 yılından önceki yapısı hakkında, elimizdeki kaynaklarda bilgi olmamakla beraber türbenin, kârgir yapılı ve kubbesinin tuğla ile yapılmış ve üzeri kurşun kaplı olduğu sanılıyor. O yapı, 1897 depreminde tamamen yıkılmış olup, bugünkü yapı ise, Mutasarrıf Ömer Âli Bey tarafından yaptırılmıştır.

ZAĞNOS PAŞA TÜRBEŚİ ÖMER ÂLİ BEY'İN ESERİDİR:

Türbe'nin, yapı özelliğini anlatmazdan önce bu eserin nasıl meydana getirildiğini anlatan belgeleri okuyalım⁽⁵³⁾.

Ömer Âli Bey'in bu konuda hâtıra defterine yazdıkları:

1- Sadrâzamlık Makamına arzettiği, 26 Ekim 1314 (1898) tarih ve 228 sayılı Lâyiha'dan:

"... Balıkesri'nin en büyük mâbedi olan 3168 m² alan kaplayan Z.M. Paşa câmii şerifi, mektebi ve Türbe'nin îmar ve ihyâsının keşif bedeli Beşbin (5000) liradır..." (Ömer Âli).

2- Vakıflar Nezâreti'ne takdim eylediğim 11 Ocak 1319 (1903) tarihli tahrîrat'tan:

"... Merhum müşârünileyh için yaptırılan türbenin dahi bir fotoğrafını takdim etmeği cesaretle arzeylerim..." (Ö. Âli)

3- Evkaf Nezâreti'nden gelen 20 Ocak 1319 (1903) tarih ve 45 sayılı Yazı'dan:

"... Zağnos Paşa Camiinin müstemilatından, merhum müşârünileyh Z. Paşa'nın Türbesinin dahî aldırılan fotoğrafının gönderildiğine dair, 11 Ocak 1319 (1903) tarihli yazılarınız elimize geldi. Hayrât ve müberrât-i şeife'nin îmar ve ihyâsı emrinde ötedenberi göstermekteeolduğunuz yüksek gayret ve delâletinizin eseri olmak üzere Türbe-i Şerifin de güzelce inşâatına olan gayretiniz öğülmeğe değer. Bu konuda teşekkür ve minnetlerimiz yüksek şahsiyetlerinize beyan olunur. ..." (Evkaf Nezâreti).

TÜRBE'NİN YAPI ÖZELLİĞİ:

Türbe binasının, kenarları sekizgen plânlı olup, sekiz köşesinde dikeye yivli birer ahşap sütun bulunmakta ve bu sütunları yuvarlak ahşap kemerler birleştirmektedir.

Kemerlerin içerisi de yine ahşap çerçeveli camekânlar ile kaplanmış tır.

(53) Ömer Âli Bey'in Hâtıra Def. (İl Halk Kütüphanesi, Yazmalar Bölümü No: 739), Balıkesir.

Türbenin üzerini örten yarımküre biçimindeki tek kubbe, "Geç devir Türk-Osmanlı Mimârisi"ne uygun olarak yapılmıştır. Kubbe'nin yapısı da ahşap olup üzeri kurşun kaplıdır.

Türbe binası; yükseklik, genişlik, Pencere kemerlerinin düzgünlüğü ve kubbenin pek uygun ölçüleri ve saçak kornişlerinin zarif işçiliği ile, gö-zalıcı güzellik arz ediyor.

KABİR SANDUKASI:

Zağnos Paşa'nın kabir sandukası, zeminden bir metre kadar yüksek kaide üzerinde olup mermer kaplama değildir. Sandukanın üstü yeşil ku-maşla örtülüdür. Baş kısmında büyük ve beyaz sarıklı kavuk vardır. San-duka'nın çevresini dolaşan ve taneleri ceviz büyüklüğünde, iki sıra tesbih ilk bakışta dikkati çekmektedir.

Sanduka'da mezar kitabesi yoktur. Bu sebeple vefat tarihi, ay ve gün olarak bilinmiyor.

Paşa'nın sandukasının kible yönünde ve O'na bitişik bir sanduka da-ha vardır ki; İkinci eşi (Oruçgazi Bey Kızı) Sitti Nefise Hatun'a aid oldu-ğu sanılıyor. O'nun da mezar kitabesi yoktur⁽⁵⁴⁾.

ZAĞNOS PAŞA TÜRBE-Sİ'NİN KİTABESİ

Zağnos Paşa Türbesi kapısının dış üst kısmına, 1329 (1913) yılında bir kitabe konmuştur. Demir ayak üzerindeki demir çerçeveye konmuş olan bu mermer kitâbe, ka-bartma olarak yazılmıştır. (Bak., Fotoğraf: 6)

KİTÂBE'NİN METNİ:

"FATİH SULTAN MEH-MED HÂN HAZRETLE-Rİ'NİN DÂMÂDİ" "GAZİ ZAĞNOS MUHAMMED PA-ŞA'NIN TÜRBE-İ ŞERİFİ-DİR."

"1329, 865, Mütevellî-i Va-kıf: RAUF"

*No: 6- Zağnos Paşa
Türbesi'nin Kitabesi.*

(54) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 126.

AÇIKLAMALAR:

1- Kitabe 95 cm. x 50 cm. boyutunda mermer yüzey'e, kabartma olarak yazılmıştır. Birinci satır, "Rikka"; ikinci satır sülüs'dür. Her iki yazı tür'ü de gayet güzeldir.

2- Kitabe buraya Rumî 1329 (1913) yılında, Paşa'nın "Onuncu" batından torunu (Bak., Soyağacı) ve vakfının mütevellisi Mehmed Rauf Bey tarafından konmuştur.

KİTABEDEKİ YANLIŞLIKLAR:

1- Mehmed Rauf Bey, Paşa Dedesi'nin vefat tarihini, 865 olarak kabul ve beyan ediyor. Halbuki 865, camiin ibadet'e açıldığı tarihtir (Bak, Minber'in Kitâbesi). Paşa'nın vefatı ise, bu tarihten sonradır. Vakıflarının Vakfiyenâmesi 866 yılının Cemaziyelevvel ayında tanzim edilmiş olup ik mütevellileri, oğulları Ali ve Mehmed Çelebiler'dir.

2- Zağnos Paşa, Fatih'in dâmâdı değil, kainpederidir. Fatih babasının vefatından sonra taht'a çıktığı zaman, Zağnos Paşa'nın kızı Sitti Hatice Hatun ile evlenmiştir⁽⁵⁵⁾.

3- Zağnos Paşa'nın adı, "Muhammed" değil, "Mehmed"dir. Hatta sağlığında ve vefatından sonra yazılan belgelerde "Mehmed" bile denmeyip, yalnız "Zağnos Paşa" denmektedir. Paşa'nın ismi, vefatından 227 yıl sonra (Hicri 1100-Milâdi 1689 tarihli Şer'îye Mahkemesi sicillerinde, "Zağnos Mehmed Paşa" diye anılmaktadır. Vakfiyenâmesinde ve vakıf berâtlarında dahi, "Zağnos Paşa" diye yazılıdır⁽⁵⁶⁾.

4- Zağnos Paşa aynı zamanda, Sultan II. Murad'ın dâmâdıdır. Sultan Murad'ın kızı ve Fatih'in ablası Fatma Sultan ile evlidir⁽⁵⁷⁾.

Şu hususu hemen belirtiyim ki; Fatih'in eşi Hatice Hatun, Zağnos Paşa'nın ikinci eşi Sitti Nefise Hatun'dan doğmadır; Fatih'in ablasından doğma değildir.

III- KİTÂBEDEKİ YANLIŞLAR DÜZELTİLDİ:

Âcizâne araştırmalarım neticesinde; 1913 yılındanberi gözönünde duran bu tarihî yanlışların düzeltilmesini, Balıkesir Valiliği Makamına, 30/12/1985 tarihli bir dilekçe ile arzettim. Dileğim, Vakıflar Bölge Müdür-

(55) Halil İnalıcık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler, s. 135

(56) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 1

(57) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 125, 126

lûğû ile Kùltùr ve Turizm Mùdùrlùğû tarafından incelendi; Vakıflar Genel Mùdùrlùğû ile Kùltùr ve Turizm Bakanlığına da arzedildi.

Sonuç, aşağdaki yazı ile tarafıma bildirildi:

T.C.
BAşBAKANLIK
Vakıflar Genel Mùdùrlùğû

Sayı: ABYAP/ABİşB/10.00/1.453 (86)
Konu: Zağnos Paşa Tùrbesi Hk.

Ankara: 28/2/1986

Muharrem EREN

Karaoğlan Mah. Çatal Sk. No. 18 - BALIKESİR

İLGİ: Vakıflar Bölge Mùdùrlùğû'nün 5/2/1986 gün ve 21-37-95 sayılı Yz.

Zağnos Mehmed Paşa'nın, Fatih Sultan Mehmed Hân'ın kardeşi Fatma Sultan'ın kocası olduğı tesbit edildiğinden, Balıkesir İl Merkezinde bulunduğı ve Zağnos Mehmed Paşa Tùrbesi olarak anıldığı ilgi yazıda belirtilen Tùrbedeki kitâbe: bozulmadan, kitabenin yanına yenyazı ile eskisindeki hatâ da belirtilerek bahse konu tùrbede yatan Zağnos Mehmed Paşa'nın, "Fatih Sultan Mehmed Hân'ın eniştesi ve veziri" olduğı belirtir br levha asılacaktır.

Bilgilerini rica ederim.

İmza
Leylâ ELERÜZ
GENEL MÜDÜR

IV- ESKİ KİTÂBENİN YANINA KONULAN YENİ KİTÂBE:

"ESKİ KİTÂBEDEKİ YANLIşLIĞIN DÜZELTİLMİş ŞEKLİ: İKİNCİ SULTAN MURAD'IN DÂMÂDİ VE FATİH SULTAN MEHMED'İN KAINPEDERİ VE VEZİRİ ZAĞNOS MEHMED PAřA'NIN TÜRBEŚİDİR."

"VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ, 1986"

(Bak. Foto: 6)

ZAĞNOS PAşA ÂİLESİ

ZAĞNOS PAşA'NIN ZEVCELERİ (EşLERİ):

Tarih kitaplarında Zağnos Paşa'nın üç eşi olduğunu görüyoruz:

1- FATMA SULTAN (Z. Paşa'nın 1. Eşi):

Sicil-i Osmânî ve Hammer Tarihi Fatma Sultan için, "İkinci Sultan Murad'ın kızıdır" diye yazıyor. Yani Fatih'in ablasıdır⁽⁵⁸⁾.

Fatma Sultan, kızı Sittî hatun ile birlikte Balıkesir'de gömülüdür. Çünkü 1002 (1594) tarihli bir belgede: "Oldur ki, Balıkesir'de Zağnos Paşa evladından Sittî Hatun zâviyesinde..."⁽⁵⁹⁾ cümlesinden açıkça anlaşıldığı üzere Paşa'nın, kızlarından birinin adı "Sittî Hatun"dur.

1029 (1620) tarihli bir belgeye göre de: Sittî Hatun Türbesi'ne günlük bir akçe ile tesbihhan olan Hacı Mehmet vefat etmiş, yerine oğlu İbrahim bu vazife tayin edilmiş iken, başka bir İbrahim bu vazifeyiyle ile kendi üzerine berât ile aldığı ve fakat hiylesinin anlaşıldığı hakkında 1029 (1620) tarihli ferman gönderildiği bildirilmektedir⁽⁶⁰⁾.

Böylece, Balıkesir'de gömülü olduğu kesin olan Fatma Sultan ile kızı Sittî Hatun'un kabirlerinin ve zâviyesinin yeri maalesef kesin olarak belli değildir.

KUVVETLİ İHTİMAL:

Balıkesir Merkez-Ovaköy (Eski adı, Atanas) civarında, dereye yakın bir mevkie, bir kubbeli (Bugün 1984, kiremit çatılı) ve halkın "kümpet" dediği türbede gömülü olan iki kadın mezarının, Fatma Sultan ile kızı Sittî Hatun'a âid olduğu, halk arasında söylenmektedir. Burada da herhangi bir kitâbe veya belge bulunmamakla beraber Balıkesir ve çevresinde bu türbeden başka, Fatma Sultan ve Sittî Hatun'a âit olduğu ileri sürülen hiçbir yer mevcut olmadığından en kuvvetli ihtimal ile bu türbe onlarındır.

Bu türbe ziyaretgâhdır, halk burada adaklarını yerine getirir.

BİR TEVÂTÜR:

Yukarıda ileri sürdüğüm ihtimali daha da kuvvetlendiren bir tevâtür (içinde gerçek payı olan söylenti) var: Balıkesirlilerin dilinde asırlardan beri söylenegelen tevâtür şöyledir:

Zağnos Paşa, câmiini yaptırmakta iken Fatih Sultan Mehmed (tebdil kıyafetle) Balıkesir'e gelmiş. Zağnos Paşa, Fatih ile sohbeti esnasında (eşi ve Fatih'in ablası olan) Fatma Sultan'dan şikâyetçi olmuş. Bu şikâyeti

(58) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 125

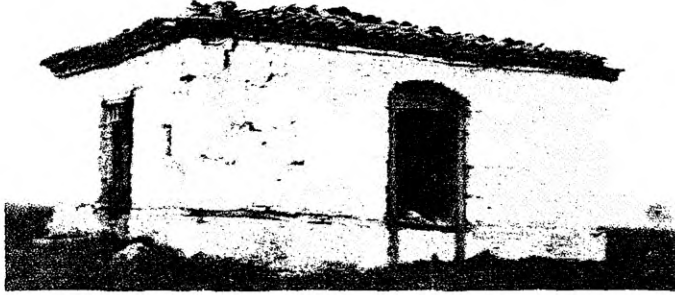
(59) Kerim Kâni Akpınarlı, Balıkesir'in eski âileleri, s. 5

(60) Kerim Kâni Akpınarlı, Balıkesir'in eski âileleri, s. 5

haklı gören Padişah (iki parmağını uzatarak, "... O'nun gözleri kör olsun!..." demiş. Tam o esnada, oturmakta olduğu Atanas'a (Ovaköy'e) gitmekte olan Fatıma Sultan, şimdiki Türbenin bulunduğu yerde at'dan düşmüş ve ölüvermiş.

FATMA SULTAN TÜRBEŞİ HAKKINDA MÜŞAHEDELERİM:

Türbenin yapısı, sekizgen planlı basit taş duvarlı olup, Doğu yönde bir kapısı, Batı yönde de demir parmaklıklı bir penceresi mevcuttur. (Bak. Fotoğraf: 7)

No: 7- Fatma Sultan Türbesi'nin görünüşü (1989)

Türbe binasının üstü, önceleri (1925) kubbe imeş⁽⁶¹⁾. Sonraları kubbe yıkılınca, basit kiremit çatı ile örtülmüş.

25/05/1989 tarihinde yaptığım araştırma ziyaretinde bu çatının da çökmüş olduğunu gördüm. İçindeki iki kadın mezarının yeşil bez örtüleri de enkaz altında kalmış, duvarlar da yıkılmağa başlamış halde idi. Türbenin bellibaşlı bakıcısı da yokmuş.

Ovaköy muhtarlığından öğrendiğime göre: Fatma Sultan için bu türbe yapıldıktan sonra, çevresi de mezarlık haline gelmiş; Ancak daha sonraları buraya ölü gömülmemiş ve terkedilmiş. 1940 yılında bu (terkedilmiş) mezarlık, Doğu Anadolu'dan getirilip, bu köye iskân edilen muhacire tarla olarak verilmiş. Bu gün ise (1940'tan beri) Türbe, Buğday tarlasının ortasında olup, çevresindeki mezarlarda hiçbir iz görülmemektedir.

(61) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 126

SONUÇ:

Fatma Sultan Türbesi hakkında her ne kadar bir kitabe veya yazılı belge mevcut değilse de burada yatanlar, yüzlerce yıldan beri halkın manevî umut kapısı olmuş ziyaretçilerin sevgilisi olmuş ve olmaktadır. Zaten Türkiye'de mevcut yatırların çoğu hakkında yazılı belge yoktur. O ulu kişiler mânevî değerleriyle yaşıyorlar. Onların türbeleri de milli kültürümüzün belgeleridir.

2- SİTTİ NEFİSE HATUN:

Zağnos Paşa'nın ikinci eşi, SİTTİ NEFİSE HATUN'dur. Sittî Nefise Hatun, Temürtaş Paşa zâde Oruç Gazi Bey'in kızıdır. Annesi Fâtıma kadın ise, Çelebi Sultan Mehmed'in kızıdır.

Şu halde Sittî Nefise Hatun, Fatih Sultan Mehmed'in halasının kızıdır.

Bazı müellifler, Zağnos Paşa'nın eşi Fatma Sultan ile kain validesi Fatma Hatun'u (isim benzerliğinden dolayı) aynı şahıs olarak beyan etmişlerdir.

Hatta İsmail Hakkı Uzunçarşılı bile bu zan'na biraz kapılmış olmalı ki, "Karasi Meşahiri" adlı eseri'nde: "... Yeni belgeler meydana çıkıncaya kadar bu iki "Fatma"nın ayrı kişiler olduğunu zannediyorum..." demiştir⁽⁶²⁾.

Bir benzerlik daha:

Yukarıdaki paragrafta anlatılan, "Fatıma" ismi'nin, benzerlik sebebiyle yanlış anlamalar'a sebep olduğu gibi: Zağnos Paşa eşi Nefise Hatun ile; Zağnos Paşa kızı Hatice Hatun'un (ikisinin de) adlarının başına "SİTTİ" ünlemi getirilmiş olduğundan (metinler'de sâdece: "Sittî Hatun" şeklinde yazıldığında) yanlış anlamalar'a sebep olmuştur.

"SİTTİ" KELİMESİ:

"Sittî" kelimesi isim değil, ünlem'dir. "Hanımım!" anlamında, "çağırma" kelimesidir. Bu ünlem daha çok, yüksek rütbeli kişilerin hanımları için kullanılırdı. Örneğin: Sittî Mükerrreme Hatun (Fatih'in ilk eşi); Sittî Hatice Hatun (Zağnos Paşa'nın kızı); Sittî Nefise Hatun (Zağnos Paşa'nın eşi), gibi.

(62) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 126

Bazı müellifler bu gibi şahısları (esas adlarını söylemeden), "Sittî Hatun" diye yazıp geçtiklerinden, yanlış anlamalara sebep olmuşlardır.

Zağnos Paşa'nın türbesinde, yanındaki sanduka'nın, Sittî Nefise Hatun'a âid olduğu sanılıyor⁽⁶³⁾. Ama mezar kitabesi veya herhangi bir belge mevcut değildir.

Zağnos Paşa'nın oğulları Mehmet ve Ali Çelebi'ler, Nefise Hatundan doğmadırlar.

3- PRENSES ANNA⁽⁶⁴⁾:

Zağnos Paşa'nın üçüncü eşi, Prenses Anna'dır. Trabzon'un Fethi'ni müteâkip evlendiği bu Prenses, İmparator David Komnenos'un kızlarından biridir. Babası O'nu, Padişa ile evlendirmek istemişti. Padişah'ın haremî'ne (Saray) girebilmiş, fakat Hıristiyanlıktan dönmemiştir. Saray'da halayık (hizmetçi) gibi bir müddet kaldıktan sonra, Zağnos Paşa ile evlendirilmiştir (1461).

Aynı yıl ve kısa süre sonra Zağnos Paşa vefat edince, Prenses Anna dul kalmıştır. Daha sonraları da müslümanlığı kabul etmiş olduğu halde Evranos zâdelerden bir beğ ile evlendirilmiştir⁽⁶⁵⁾.

ZAĞNOS PAŞA'NIN EVLATLARI

(Bak.: Âile Ağacı)

No: I

Zağnos Paşa'nın iki oğlu ile iki kızı vardı.

OĞULLARI

1- Mehmet Çelebi.

2- Ali Çelebi.

Bunların ikisi de Sittî Nefise Hatun'dan doğmadır. Zağnos Paşa'nın, zamanımıza gelmiş ve devam etmekte olan soyu, Mehmet Çelebi'den mi yoksa Ali Çelebi'den mi olduğu kesin olarak belli değilse de, Mehmet Çelebi'den gelmekte olduğu gerekmektedir. Çünkü, Ali Çelebi hakkında

(63) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 126

(64) Hammer Tarihi-M. Ata- A. Karahan, s. 142

(65) Hammer Tarihi-M. Ata- A. Karahan, s. 142

(66) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 126, 127.

kaynaklarda bilgi yoktur. O'nun sadece, 905 (1500) yılında Karasi Sancağı Beyt-ül-Mâl Eminliği (Defterdarlık) görevinde olduğunu biliyoruz.

Mehmet Çelebi'nin ise vakıfları ve vakfiyenâmesi vardır. Aşağıda bahsedeceğimiz, vakfiyenâmesinde şöyle bir kayıt var: "... bundan sonra oğul'un, evlatdan evlâda..." bu ifadeden kendisinin, evlat babası olduğu anlaşılıyor.

Mehmet Çelebi'nin de, devlet hizmetlerinde görev aldığına dâir, kaynaklarda bilgi yok.

Anneleri Sittî Nefise Hatun'un 897 (1492) tarihli vakfiyesinin mütevelliliklerinde vakıf şartlarına göre, görev alan bu zâtlar'ın, bu tarihten sonra hayatta oldukları belli ise de vefat tarihleri ve mezarlarının nerede olduğu bilinmiyor.⁽⁶⁶⁾

KIZLARI

1- Sittî Hatice Hatun:

Sittî Hatice Hatun, Fatih Sultan Mehmed ile evliydi⁽⁶⁷⁾. 1002 (1594) tarihli bir belgede: "... Oldur ki, Balıkesir'de Zağnos Paşa evladı'ndan Sittî Hatun'un zaviyesinde..." diye anılan Sittî Hatun, Fatih ile evli olan Sittî Hatice Hatun'dur⁽⁶⁷⁾. Sittî Hatice Hatun da, Sitt Nefise Hatun'dan doğmadır.

Fatih Sultan Mehmet, Sittî Hatice Hatun'u boşamış ve babası ile birlikte Balıkesir'e sürgün etmiştir⁽⁶⁷⁾.

Sittî Hatice Hatun'un Nafakası:

Sittî Hatice Hatun o tarihte; (11 Zilkade 884 (1480) tarihli Bursa Kadı Sicili (Mahkeme)'ne göre: "Bursa-Mizân-ı Hâsılı'ndan (Bugünkü deyimle: Mâliye Bütçesinden) günde otuz akçe ulûfe (maaş) almakta idi⁽⁶⁸⁾.

2- Zağnos Paşa'nın Diğer Kızı:

Zağnos Paşa'nın diğer kızının kocası, Mahmud Paşa olduğunu, Bizans Tarihçisi Halkokondilis yazıyor⁽⁶⁸⁾. Bu kızın da; hem kendi adı, hem annesinin adı elimizdeki kaynaklarda yazılı değildir.

Aydın-Söke İlçesinin Akköy Bucuğı'na bağlı Balat Köyü'nde, 859 (1455) yılında ölmüş bulunan (Selçuk bint'i Zağnos) adlı bir mezar kitabesi var. Bu kadın'ın, Mahmud Paşa'nın eşi olması muhtemeldir⁽⁶⁸⁾.

(67) Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler, s. 135

(68) O.Ş., Menteşe Beğliği (Çeviri), s. 152.

ZAĞNOS PAŞA ÂİLESİNİN SOYAĞACI

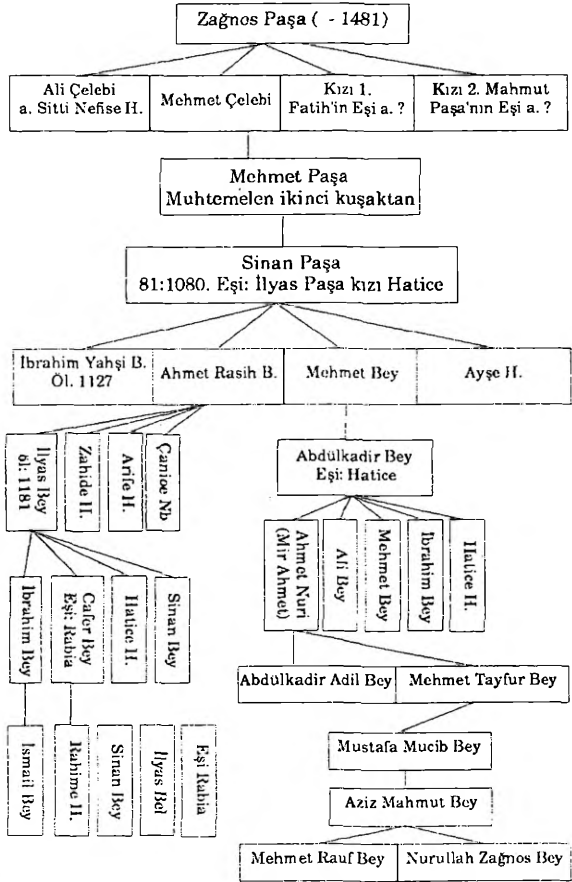
Bu soyağacı, temel soydur. Burada en genç kişi, en azından 60-70 yaşlarındadır. Vakıfları'nın idaresi mütevelliler'den alınıp, Vakıflar Genel Müdürlüğüne (1926 sonrası) bağlandıktan sonra, hepsi Balıkesir'den ayrılmışlardır.

Ancak kızlarından bazılarının soyları Balıkesir'de mevcuttur. Onları ayrıca belirtmeğe çalışacağım.

Bu soyağacını tevliyet berâtlarında yazılı isimlere göre hazırladım. Bazılarını da mezar kitabelerinden öğrenerek soyağacına ilâve ettim.

No: 8- Zağnos Paşa Âilesi'nin Soyağacı (Soyağacı No: 1)

ZAĞNOS PAŞA ÂİLESİ'NİN SOYAĞACI

ZAĞNOS PAŞA'NIN TORUNLARI

MEHMED PAŞA: (Z. Paşa'nın 1. batından torunu)

Elimizde bulunan mezar kitâbları ile Şer'îye Mahkemesi sicilleri ve bir de Zağnos sülâlesinden, şair Rasih Ahmed Bey'in "Fâl-üs-seâde" isimli yazma eserinden anlaşıldığına göre, MEHMED PAŞA isminde bir zât vardır ki; bunun, Mehmed Çelebi ismi ile ilgisi olmadığı gibi, kaçınıcı kuşaktan geldiği de kesin olarak belli değildir. Ancak bu "Mehmed Paşa'nın, Mehmet Çelebi'nin ikinci kuşağından geldiği ve böylece neslin devam ettiği sanılmaktadır⁽⁶⁹⁾.

(69) Kerim Kânt, Balıkesir'in Eski Âileleri, s. 35.

SİNAN PAŞA:

(Z. Paşa'nın 2. batından torunu)

Sinan paşa, Mehmed Paşa'nın oğludur; Hicrî 1011 (1603) yılında Karasi Sancak Beğliği'nden, 1054 (1645) yılında da Bozok (Yozgat) Sancak Beğliği'nden çekilerek kendi isteğiyle Balıkesir'de oturmuştur. Konağı Sananhisar (Hisariçi) Mahallesindeyd. 1079 (1669) yılında Balıkesirde vefat etti. Kabri, Zağnos Paşa aile Bezarlığındadır⁽⁷⁰⁾.

No: 9- Sinan Paşa

Mezar Kitabesinin Metni:

"MERHUM VE MAĞFUR SİNAN PAŞA'NIN; HAK, YERİNİ CENNET İDE. RUHU İÇÜN FATİHA OKUYANA RAHMET İDE. ŞEHR-İ ŞABAN, SENE: 1079 (1669)." (Bak. No: 9)

Sinan Paşa, Vezir Hacı İlyas Paşa'nın kızı Hatice Hatun ile evliydi. Âilenin üç oğlu ile bir kızı vardır. Oğulları: İbrahim Yahşi Bey, Rasih Ahmet Bey, Mehmed Bey ve kızı ise Ayşe Hanım'dır.

Sinan Paşa vefat ettikten sonra Zağnos Paşa Vakıflarının mütevelliliğini önce İbrahim Yahşi Bey, O vefat ettikten sonra da Rasih Ahmet Bey idare ett.

Sinan Paşa vefat ettikten sonra eşi Hatice Hatun, Alişan Bey ile evlendi. Bu evlilikte de, İsmail ve Fatıma adlı iki evlat annesi oldu. Bu Fatıma Hanım'ın da vakıfları vardır.

Hatice Hatun'un ikinci eşi Alişan Bey de Balıkesirlidir; Eşrâf'dan Hüseyin Bey'in oğludur. Divriği ve Arapgir Sancak Beğliklerinde bulunmuş, 1099 (1688) yılında Avusturya Seferi için Balıkesirden asker sevki-ne memur edilmişti.

1106 (1695) yılında da Karasi Sancağı Beyt-ül-Mâl Eminliği (Defterdarlık) görevinde bulundu. Hac'ca gidip geldikten sonra, 1113 (1702) yılında vefat etti.

(70) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 131

Alişan Bey Karasi'de "Hüsameddin vakıfları"nın da mütevellisi idi⁽⁷¹⁾. Mezarı, Z. Paşa Âile Mezarlığındadır.

İBRAHİM YAHŞİ BEY: (Z. Paşa'nın 3. batından torunu)

İbrahim Yahşi Bey, Sinan Paşa'nın büyük oğludur. Babasının vefatından sonra Zağnos Paşa vakıflarının mütevelliliğini uzun müddet yaptı. İbrahim Yahşi Bey, Balıkesir'in Hisariçi Mahallesi"ndeki "İbrahimbey Camii"nin ikinci banisidir. Bu camii ilk defa 870 (1466) yılında Zağnos Paşa'nın oğlu, Mehmed Çelebi, yani İbrahim Yahşi Bey'in babasının desesi yaptırmıştı⁽⁷²⁾. Camiinin bu eski yapılarına aid kitabe yoktur.

İbrahimbey Camiinin, bugünkü (1992) yapısını ve dört adet dükkânını, 1317 (1900) yılında, kunduracı Hacı Ârif Ağa yaptırmıştır⁽⁷³⁾.

İbrahim Yahşi Bey'in çocuğu olmadı. Bunun için Zağnos Paşa nesli, kardeşleri Rasih Ahmet Bey ile Mehmed Bey soylarından devam etti.

İbrahim Yahşi Bey, 1127 (1715) yılında vefat etti. Mezar kitâbesini Balıkesir'de çok aradım, ama bulamadım.

HACI RASİH AHMET BEY: (Z. Paşa'nın 3. batından torunu)

Rasih Ahmet Bey, Sinan Paşa'nın ortanca oğludur; Uzun müddet memurluklarda bulunduktan sonra 1118 (1707) yılında Balıkesir'e geldi. Balıkesir'in Hisariçi Mahallesinde doğmuştu. Annesi Hatice Hatun, IV. Murad devrinin, hükümete isyan eden meşhur Hacı İlyas Paşa'nın kızıdır.

Baba ve ana tarafından köklü âileye mensup olan Hacı Rasih Ahmet Bey şuh ve hassas bir şairdi. Zamanının edebî ve ilmî hareketlerine karışarak oldukça şöhret yapmıştı.

Eserleri: Lûgat-ül-Ahbab, Fâl-üs-seâda ve az sayıda şiirleri'dir. Şu "gazel"i meşhurdur⁽⁷⁴⁾.

"SÜZME ÇEŞM'İN GELMESİN MÜJGÂN MÜJGÂN ÜSTÜNE?
VURMA ZAHM'İ SİNEME PEYKÂN PEYKÂN ÜSTÜNE?
YÂR'DAN ME'CUR İKEN DÜŞTÜN DİYÂR-I GURBET'E?
DEHR GÖSTERDİ BİZE HİCRAN HİCRAN ÜSTÜNE.

(71) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 133

(72) Muharrem EREN, Balıkesir'de Tarihî Kitabeler, s. 35.

(73) Muharrem EREN, Balıkesir'de Tarihî Kitabeler, s. 35.

(74) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 133.

DİL'DE GAM VAR ŞİMDİLİK
SEN GÜLME LÜTF'ET EY
SÜRÛR.

OLAMAZ BİR HÂNEDE
MİHMÂN MİHMÂN ÜSTÜNE.

RİZE-İ ELMAS EĞER HER AÇ-
TIĞI ZAHME O ŞÜH.

LÜTF'I VAR OLSUN İDER İH-
SAN İHSAN ÜSTÜNE.

HEM MEY İÇMEZ HEM GÜ-
ZEL SEVMEZ DİMİŞLER HAK-
KINDA.

EYLEMİŞLER (RASİH) A
BÜHTAN BÜHTAN ÜSTÜNE.

RASİH AHMET BEY'İN MEZAR KİTABESİ:

Rasih Ahmet Bey 1144 (1732)
yılında Balıkesir'de vefat etti. Meza-
rı, Zağnos Paşa Âile Mezarlığı'ndadır⁽⁷⁵⁾.

No: 10- Râsîh Ahmet Bey

MEZAR KİTABESİNİN METNİ: (Fotoğraf No: 10)

"GÖÇTÜ DÜNYADAN BEKA İKLİMİNE BU PİR-İ AZİZ
RAVZASI'N RAHL-İ CENNET İDE RABBELÂLEMÎN
MERHÛM EL-HÂC AHMET FEVT'İNE EYLE DUÂ
DÂR-I FİRDEVS'İ ENVÂR EYLE ALLAHIM HEMÎN
VE RASİH HACI AHMET BEY İBN'İ SİNAN PAŞA
RUHLARINA EL-FÂTİHA! FÎ 14 REBİYÜLEVVEL SENE: 1144"

KİTABENİN TÜRKCESİ:

Bu pek saygıdeğer, ihtiyar zât, Dünya'dan, Sonsuzluk Âlemine göçtü.
Allah O'nun yerini Cennet bahçesi etsin. Hacı Ahmet'in ruhu için dua
ediniz. Allah O'nu, Firdevs Cenneti'ne hemen kabul etsin.

(75) Bu İlyas Paşa, Zağnos Paşa'nın torunu değil; torunu Sinan Paşa'nın kainpederi olan
ve IV. Murat devrinde devlete isyan eden meşhur İlyas Paşa'dı.
İsmail Bey'in Dedesi İlyas Bey'in, Annedesi olduğu için soy zincirine dahil edilmiş-
tir.

Sinan Paşa oğlu Hacı Rasih Ahmet Bey ruhuna el-Fâtiha!

SENE: 1732

HACI RASİH AHMET BEY'İN EVLATLARI

Hacı Rasih Ahmet Bey'in; Hacı İlyas Bey adlı bir oğlu ile, Zahide Hanım, Saide Hanım, Hafife Hanım adlarında üç kızı vardır. Hacı İlyas Bey'in anasının adı, Fatıma Hatun'dur.

Hacı Rasih Ahmet Bey'in evlatları da Balıkesir'de vefat etmişlerdir; Mezar kitabeleri Zağnos Paşa Âile Mezarlığındadır. Onların Kitâbeleri de şunlardır:

HACI İLYAS BEY: (Foto. No: 11)

Hacı Rasih Ahmet Bey'in oğlu ve Z. Paşa'nın 4. batından torunudur.

Mezar Kitabesinin Metni:

"BÖYLE BULDUM CİHAN'I BİR
ZİLL-İ HAYÂL OL KİMSE TEN'DEN CA-
NİMİ ALMADAN... BEN DİDİM, EL-
HÜKM'ALLAH RAZİYİM HER EMRİNE.
ÇÜN EZELDEN BÖYLE TAKDİR EYLE-
MİŞ OL ZÜLCELÂL. MERHUM EL-HÂC
İLYAS BEĞ'İN RUHÎÇÜN EL-FÂTİHA!
SENE: 1184." "Fî Ramazan 20"

MEÂLEN TÜRKÇESİ:

Bu dünyayı sanki bir hayâl gölgesi gibi buldum." Allah'ın her emrine razıyım" dedim. Yüce Allah her şeyden önce böyle kararlaştırmış. Allah'ın rahmetine ulaşan İlyas Bey'in rûhu için el-Fatiha! Sene: 1184 (1771)" Fî Ramazan 20"

No: 11- Hacı İlyas Bey

AÇIKLAMALAR:

a) Manzum olan kitabe, girift sülüs ve kabartma'dır.

b) Hacı İlyas Bey babasının vefatından sonra, Zağnos Paşa vakıflarının mütevellisi oldu. Bu işi 27 sene yürüttü.

c) Hacı İlyas Bey'in İbrahim Bey, Cafer Bey, Sinan Bey ve Hatice Hanım adlarında dört evlâdı vardır.

HACI RASİH AHMET BEY'İN KIZLARI:

1- ZAHİDE HANIM:

Zahide Hanım, Hacı Rasih Ahmet Bey'in kızıdır. Zağnos Paşa'nın 4. batından torunudur; Balıkesir'de vefat etmiştir mezarı, Zağnos paşa Âile Mezarlığı'ndadır.

MEZAR KİTABESİ: (Bak: Foto. 12)

"MERHÛM VE MAĞFUR ZAHİDE HANIM RUHUNA FÂTİHA!"

"SENE 1161 (1748)"

2- SAİDE HANIM:

Saide Hanım, Hacı Rasih Ahmet Bey'in kızıdır. Zağnos Paşa'nın 4. batın'dan torunudur. Balıkesir'de vefat etmiştir; Mezarı, Zağnos Paşa Âile Mezarhğ'ındadır.

MEZAR KİTABESİ: (Bak. Foto. 13)

"MERHÛM VE MAĞFUR SAİDE HANIM RUHUNA FÂTİHA!"

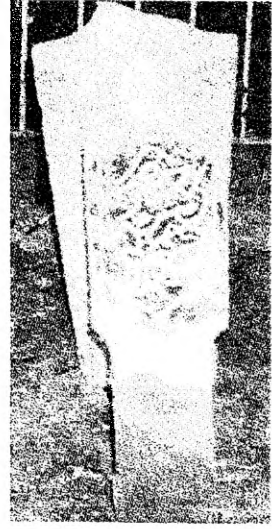
(Mezar taşının tarih kısmını kırmışlar, parçaları kayıp.)

No: 12- Zahide Hanım

No: 13- Saide Hanım

No: 14- Hafife Hanım

3- HAFİFE HANIM:

Hafife Hanım, Hacı Rasih Ahmet Bey'in üçüncü kızıdır. O da Balıkesir'de vefat etmiş olup mezarı, Zağnos Paşa Âile Mezarlığındadır.

MEZAR KİTABESİ: (Bak. Foto. 14)

"MERHUM VE MAĞFUR HAFİFE 1170" (1757)

Bu kitabede yukarıda yazılı dört kelime ile, tarih rakamlarından başka yazı yoktur. Bu şekil dikkat çekicidir.

HACI RASİH AHMET BEYOĞLU, HACI İLYAS BEY'İN EVLATLARI ŞUNLARDIR:

1- SİNAN BEY:

İlyas Bey oğlu Sinan Bey Zağnos Paşa'nın 5. batından torunudur. O'nun hayatı hakkında, elimizdeki kaynaklarda bilgi yok. Vakıfların tevliyet işlerine karışmadığı anlaşıyor. Sinan Bey de Balıkesir'de vefat etmiş olup mezarı, Zağnos Paşa Âile Mezarlığı'ndadır.

Kitabeli mezar taşı, diğer dokuz kişinin kitabeli mezar taşları ile birlikte yerlerinden sökülüp bir kenara atılmış halde duruyorken, âcizâne araştırmalarım esnasında meydana çıkardım. Onlar için birer mezar yapılmasını sağladım (Bak. s. daki dilekçelerim ve aldığım teşekkürnâmeler).

SİNAN BEY'İN MEZAR KİTABESİ: (Fotoğraf: 15)

"ÂH-I MİNELMEVT"

"FENÂ'DAN BEKA'YA EYLEDİ RİHLET İDE KABRİNİ HAK, RAVZA-İ CENNET BALIKESİR HÂNE DÂN'INDAN MERHUM İLYAS BEY ZÂDE MÜTEVEFFÂ SİNAN BEY'İN RUHU İÇÜN FÂTİHA! 10 Safer 1283 (1867)"

2- İBRAHİM BEY:

İlyas Bey oğlu İbrahim Bey, Zağnos Paşa'nın 5. batından torunudur. Zağnos Paşa vakıflarının tevliyet işlerinde mücadele ederken kardeşi Cafer Bey ile birlikte yolsuzluklar, hatta eşkiyalıklar yapmıştır. Dedesi Rasih Ahmet Bey'in kardeşi Mehmet Bey'in oğlu Abdülkadir Beyi öldürmüştü.

İbrahim Bey'in mezarı, Balıkesirde yoktur.

No: 15- Sinan Bey

3- CAFER BEY:

Cafer Bey, İlyas Bey'in küçük oğlu ve Zağnos Paşa'nın 5. batından torunudur. Cafer Bey, Balıkesir'de vefat etmiş olup, mezarı, Z. Paşa Âile Mezarlığı'ndadır.

MEZAR KİTABESİ (Foto.: 16).

"GENÇ İKEN GİTTİ CİHAN'DAN BİR
HÜLK- HALİM DİLER, KABRİNİ PÜR NÛR
EYLEYE RABBİL-KERİM ZAĞNOS PAŞA
NESLİNDEN İLYAS BEY ZÂDE MERHÛM
CAFER BEY RUHUNA FATİHA."

"SENE: 1228 (1813), Fi: (S) Safer 20"

No: 16- Cafer Bey

4- HATİCE HANIM:

Hatice Hanım, Hacı İlyas Bey'in kızı, Hacı Rasih Ahmet Bey'in torunu ve Zağnos Paşa'nın da 5. kuşaktan torunudur. Kardeşi İbrahim Bey, Abdülkadir Bey'i öldürdüğünden dolayı mahkûm olduğu zaman, vakıfların mütevellili-

ğini, Abdülkadir Bey'in eşi Hatice Hanımla birlikte müştereken yapmışlardı. Çok dirayetli bir kadın olduğu anlaşıyor.

Hatice Hanım Balıkesir'de vefat etmiş olup mezarı, Zağnos Paşa Âile Mezarlığı'ndadır.

MEZAR KİTABESİ: (Foto. 17)

"HÛV-EL-MUIYN"

"VAR İDİ VÂLİDEYN'NİN BİR GÜLÜ
ZAĞNOS MUHAMMED PAŞA EVLATLA-
RINDAN İLYAS BEY KERİMESİ HATİCE
HANIM RUHUNA FÂTİHA! SENE: 1154
(1742)

No: 17- Hatice Hanım

AÇIKLAMA:

Kitabe, kabartma sülüs ile yazılmış olup, taş da kabartma ve kazıma şekillerle süslenmiştir.

İSMAİL BEY:

İsmail Bey, İbrahim Bey'in oğludur. Zağnos Paşa'nın 6. batın'dan torunudur. Çok genç yaşta iken vefat ettiği anlaşılan İsmail Bey'in mezarı da, Zağnospaşa Âile Mezarlığındadır.

MEZAR KİTABESİNİN METNİ: (Foto. 18)

FELEK'DEN ALMADAN KÂM'IN GİDÜP
DÜNYADAN UHRÂ'YA. VEFÂDAR OLMA-
YUP GAYRİ YETİŞTİ UKBÂ'YA. MERHUM
İSMAİL BE, İBN-İ İBRAHİM BEY, İBN-İ EL-
HÂC İLYAS BEY, İBN-İ SİNAN PAŞA, İBN-İ
İLYAS PAŞA, İBN-İ MEHMED PAŞA, İBN-İ
ZAĞNOS MEHMED PAŞA RUHLARI İÇÜN
FÂTİHA! Fİ: 15 Receb 1186.

No: 18- İsmail Bey

METNİN TÜRKÇESİ:

Dünyada mutlu olamadan vefat eden Zağnos Mehmed Paşa oğlu Mehmed Paşa oğlu İlyas Paşa oğlu⁽⁷⁵⁾ Sinan Paşa oğlu Hacı Ahmed Bey oğlu Hacı İlyas Bey oğlu İbrahim Bey oğlu **İsmail Bey** ruhları için Fâtiha! Hicrî 15 Receb 1186 (1773).

AÇIKLAMALAR:

Kitabe, okunaklı sülüs yazı ile, kabartma olarak yazılmıştır. Kitabenin metninde manzum iki mısra'dan sonra, Zağnos Paşa'ya kadar soy zinciri belirtilmiştir.

CAFER BEY'İN EŞİ VE EVLATLARI

CAFER BEY'İN; Eşi (Zaim Mustafa Ağa kızı), RABİA Kadındır; evlatları ise Sinan Bey, Hacı İlyas Bey ve Rahime Hanım'dır.

Cafer Bey'in eşi'nin ve oğullarının mezar kitabeleri Zağnos Paşa Âile Mezarlığındadır.

EŞİ, RABİA KADIN'IN MEZAR KİTABESİ (Bak. Foto. 19):

"HÜVEL-HAYYÜL-KAYYÜM"

"BUGÜN VA'DEM TAMAM OLDU ERİŞ-
Tİ EMR-İ RABBÂNÎ TESLİM EYLEDİM
HAK'KA BANA İHSAN OLAN CÂN'I ECEL
DÂM'INA DÜŞMÜŞEM HALÂS'INA YOK-
TUR ÇÂRE REFİK EYLE BANA YA RAB
KABRİMDECENNETİMİ, KUR'ÂNIMI CÜR-
MÜMÜ AF İT İLAHH SEN, NASIP EYLE
HÛRÎ-GİLMÂN'I ZÂİM MUSTAFA AĞANIN
KERİMESİ CAFER BEY'İN HALİLESİ
MERHÛME VE MAĞFÛR-I LEHÂ RABİA
KADIN RUHU İÇÜN EL FÂTİHA! Fî:
12/B/Sene: 1241" (1826)

CAFER BEY OĞLU SİNAN BEY'İN
MEZAR KİTABESİ (Bak. Foto. 20):

"BENİ KIL MAĞFİRET RAB'İ YEZDÂN
Bİ HAK'KI ARŞ-I ÂZAM NÛR-I KUR'ÂN GE-
LİP KABRİM ZİYARET İDEN
İHVÂN İDELER RUHUMA
BİR FATİHA İHSÂN ZAĞ-
NOS PAŞA NESLİNDEN CA-
FER BEY ZÂDE MERHUM VE MAĞFUR SİNAN BEY
RUHUNA EL-FÂTİHA! 18 Şevvâl 1228" (1813)

No: 20- Cafer Bey
oğlu: Sinan Bey

AÇIKLAMA:

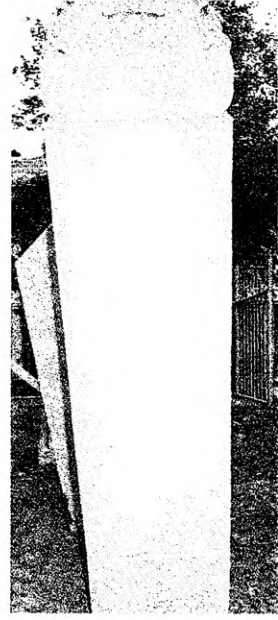
Bu Sinan Bey, Zağnos Paşa'nın 6. batından torunu'dur. Zağnos Paşa vakıflarının tevliyet berâtlarında, bunun adı geçmiyor. Hayatı hakkında da kaynaklarımızda bilgi yoktur.

CAFER BEY OĞLU HACI İLYAS BEY'İN
MEZAR KİTABESİ (Foto: 21):

"HÜVEL-BÂKÎ"

"DÂR-I DÜNYADA CİVAN İKEN GEZERDİM BİR ZAMAN
NÂGEHÂN ERDİ ECEL İTTİ YERİM BAĞ-I CİNÂN FÂNÎ DÜNYADA
MURÂD ALMADAN TERK EYLEDİM VÂLİDEYN'İM EYLEDİLER BİR
ZAMAN AH-I FİĞAN. ZAĞNOS PAŞA NESLİNDEN MERHUM EL-HÂC
CAFER BEY'İN OĞLU EL-HÂC İLYAS BEY'İN RUHUNA FÂTİHA!"

"SENE: 1231" (1816)

No: 19- Cafer Bey Eşi:
Rabia Hanım

İLYAS BEY EŞİ VAHİDE HANIM (Foto. 22):

"AH-I MİNEL MEVT"

"ÂH İLE ZÂR KILARAK TÂZELİĞİME DOY-
MADIM ÇÜN ECEL PEYMÂNESİ DOLMUŞ MU-
RÂD'IM ALMADIM BALIKESRÎ HÂNE DÂ-
Nİ'NDAN İLYAS BEY ZEVCESİ MERHÛME VE
MAĞFÛRE VAHİDE HANIMIN RUHU İÇÜN FÂ-
TİHA! FÎ: SAFER 1283" (1867)

SİNAN BEY KIZI RABİA HANIM (Foto. 23):

"AH-I MİNEL MEVT"

"EMRETTİ HÛDÂ EYLEDİ FERMAN, ERİŞTİ
ECEL VERMEDİ AMÂN MURÂD'A ERMEDİM
DÜNYADA HEMAN, CENNET'TE VİRE MURÂ-
DİM HÂLİK HEMÂN. SİNAN BEY KERİMESİ ...
RABİA HANIM RUHU İÇÜN FÂTİH! FÎ: Muhar-
rem 1279" (1863)

No: 21- Cafer Bey
oğlu İlyas Bey

No: 22- İlyas Bey eşi
Vahide Hanım

No: 23- Sinan Bey
kızı Rabia Hanım.

Not: Âilenin Hacı Rasih Ahmet Bey kolu burada sona erdi. Rasih Ahmet Bey'in kardeşi Mehmet Bey'in soyundan olanları tanıtmğa başlayacağım.

(Zağnos Paşa Âilesi'nin)
MEHMED BEY KOLU

MEHMED BEY:

Mehmed Bey, Zağnos Paşa'nın üçüncü batından torunu olup, Sinan Paşa'nın küçük oğludur. (Bak: Soyağacı).

Zağnos Paşa'nın, zamanımıza kadar gelen ve devam etmekte olan so-
yu, Mehmet Bey torunlarıdır. Bazı savaflara sipahi olarak katılmış olan
Mehmet Bey'in hayatı ve eserleri hakkında elimizdeki kaynaklar yetersiz
kaldı. Mezar kitabesi yoktur.

Mehmed Bey'in, Abdülkadir Bey adlı bir erkek evladı olmuştur.

ABDÜLKADİR BEY (HACI): (24)

Abdülkadir Bey Zağnos Paşa'nın dördüncü batından torunu olup,
Mehmed Bey'in bir tek oğludur. Amcasının torunu İbrahim Bey'den son-
ra, Zağnos Paşa Vakıflarının mütevellisi olmuştur. Ancak bu mütevellilik
kısa sürdü. İbrahim Bey ile aralarında kanlı mücadele oldu. O olaylar
aşağıda belgeleri ile açıklanacaktır. Abdülkadir Bey
1188 (1774) tarihinde İbrahim Bey tarafından öldü-
rıldı.

Abdülkadir Bey'in eşi, Hatice Hanım'dır. Âilenin
dört oğlu ile bir kız evladı olmuştur. Oğulları: Ahmet
Nuri (Mir Ahmet) Bey, Ali Bey, Mehmet Bey, İbra-
him Bey'dir.

Kızı ise: Hatice Hanım'dır.

ABDÜLKADİR BEYİN MEZAR KİTABESİ:

"HÜVEL HAYYÜL BÂKÎ"

"VÂDE TAM OLSA ECEL HİÇ KİMSEYE VER-
MEZ AMÂN GÖR BU HÂK, YUTMAKTA DÂİM
LOKMA-İ DEM HEMÂN GİTTİ DÜNYADAN YİNE
HÂS-I ÂM'IN SEVDİĞİ DÂİMÂ ZÜHD VE SALÂH'A
MEYLEDERDİ BÎ KÜMÂN ŞEHİDEN VEFAT
İDEN, ZAĞNOSPÂŞA EVKAFI MÜTEVELLİSİ
MERHUMVE MAĞFUR-UN LEH EL-HÂC ABDÜL-
KADİR BİNMEHMED BEY BİN SİNEN PAŞA RU-
HU İÇÜN EL-FÂTİHA! SENE: 1188 (1774)"

No: 24- Abdülkadir
Bey

Kitabenin Türkçesi:

Diri ve kalıcı olan, Allah'dır. Ömür tamam olunca ecel, kimseye acımaz. Gör ki; bu toprak, dâimâ canlıları yutmakta. Yine gitti dünyadan, seçkin kişilerin sevdiği. O dâimâ ibâdet eden, güzel ahlâk sahibiydi. Şehid olarak vefat eden, Zağnos Paşa Evkafının mütevellisi, rahmet'e kavuşmuş, günahları bağışlanmış Hacı Abdülkadir Bey'in ruhu için El-Fâtihâ! Sene: Hicrî 1188 (1774).

AÇIKLAMALAR:

1- Gayet güzel sülûs ile kabartma olarak yazılmış olan kitabe özenle yontulmuştur. İlk iki mısra manzum olup, aruz vezniyle ifade edilmiştir.

2- Abdülkadir Bey, amucası Rasih Ahmet Bey'in torunları İbrahim ve Cafer Beyler tarafından boğularak öldürülmüş ve konağı ile birlikte yakılmıştır.

AYŞE HANIM:

Ayşe Hanım, Sinan Paşa'nın kızı, Mehmet Bey'in kardeşi ve Abdülkadir Bey'in halasıdır. Ayşe Hanım'ın, kocasının kim olduğu ve hayatı hakkında, kaynaklarımızda bilgi yok; Z. Paşa'nın 3. batından torunu.

MEZAR KİTABESİ: (25)

"AZM'İDÜB GİTTİ AYŞE HANIM BİN SİNAN PAŞA DÜNYADAN, DİLER ZİYARET-İ MAKAM OLSUN CENNÂT-I ADN. FAZL-I CÜDİYLE GARIYK İDÜB RAHMET'E, İDER MUTLAKA CENNÂT-I ADN'E. KİMSEYE BÂKÎ DEĞİLDİR DÂR-I DÜNYÂ. ECR'İNİ VERSÜN CENÂB-I RABBİ SÜBHÂN. SENE: 1154/1/N Ramazan"

No: 25- Ayşe Hanım

TÜRKÇESİ:

Sinan Paşa'nın kızı Ayşe Hanım, bu dünya'dan gitti. O ahiretteki ziyaret yerinin, Adn cenneti olmasını diler. Yüce Allah O'nu, bol bol rahmet edip Adn cennetine alır. Bu dünya evi kimseye bâkî değildir. Yüce Allah sevabını versin. 1 Ramazan 1154 (1742).

AÇIKLAMALAR:

1- Kitâbe; nesir'dir, kabartma olarak girift sülüs ile yazılmıştır. Taş'ta işçilik sanatı vardır.

ABDÜLKADİR BEY'İN OĞULLARI VE KIZI

1- AHMET NURİ BEY:

Ahmet Nuri Bey, Abdülkadir Bey'in büyük oğludur, "Mir Ahmet" diye de anılır. "Mîr", beğ demektir.

Ahmet Nuri Bey çeşitli memurluklarda bulunmuş, Sadâret mektûbî hulefâhına (Başbakanlık Yazı İşleri Müdür Muavinliği) kadar yükselmiştir.

Abdülkadir Bey'in: (günümüzde dahî) devam etmekte olan soyu, (Mîr) Ahmet Nuri evlatlarıdır. Öteki evlatlarının çocuklarının (hâlen) varlığı bilinmiyor.

(Mîr) Ahmet Bey, dedesinin vakıflarını İstanbul'dan idare etmiş ve Balıkesir'de kendisine müteveli vekili tayin etmiştir.

Ahmet Nuri Bey'den itibaren bütün Zağnos Paşa vârisleri İstanbul'a göçmüş, Mütevellilik görevlerini vekâletle yürütmüşlerdir.

Vakıfların yönetimi (1924 Anayasası ile) Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlandıktan sonra ise bu âilenin bütün ferdleri Balıkesir ile ilişkilerini kesmişlerdir. Yalnız birkaç kişi, Vakıflar idaresince kendilerine bağlanan aylıklarını almak için Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğüne (bazen) gelirlermiş.

2- ALİ BEY:

Ali bey, Abdülkadir Bey'in ikinci oğludur; Zağnos Paşa'nın beşinci batından torunudur.

3- MEHMED BEY:

Mehmed Bey, Abdülkadir Bey'in üçüncü oğludur. Zağnos Paşa'nın beşinci batın'dan torunudur. Şimdiki halde Balıkesir'de bulunan Zağnos Paşa torunları, Mehmed Bey'in kızları Hatice Hanım ile Gülban Hanım'dan gelen soydur. Aşağıda bunlar, bir soyağacı ile açıklanacaklardır.

4- İBRAHİM BEY:

İbrahim Bey, Abdülkadir Bey'in dördüncü oğludur ve Zağnos Paşa'nın beşinci batından torunudur.

5- HATİCE HANIM:

Hatice Hanım, Abdülkadir Bey'in beşince evladıdır. Bu da beşinci batın'dan torunudur.

Bu beş kardeş, babalarının öldürüldüğünde sabi (çocuk) idiler.

(MİR) AHMET BEY'İN OĞULLARI:

(Mir) Ahmet Bey'in oğulları Abdülkadir Adil Bey ile Mehmet Tayfur Beğ'dir.

Şimdiki halde devam etmekte olan Zağnos Paşa'nın erkek torunları (sülâlesi) Mehmed Tayfur Bey'den olup sırasıyla: 1- Mustafa Mucib. 2- Aziz Mahmud. 3- Mehmet Rauf, 4- Nurullah Zağnos Beylerdir.

Zağnos Paşa Türbesi'nin kapısındaki (eskiyazı) sülüs kitabe'yi 1329 (1911) yılında, Mehmed Rauf Bey koymuştur.

BALIKESİR'DE ZAĞNOS PAŞA TORUNLARI

Balıkesir'de çok sayıda âile, Zağnos Paşa torunudur. Ancak bu âileler Zağnos Paşa'nın beşinci batından (erkek) torunu Mehmed Bey'in kızları **Hatice Hanım** ile **Gülban Hanım** soyundan üremiş olan ailelerdir. Bu iki Hanım'ın kocaları, Zağnos Paşa soyundan değildir.

Şimdi bu iki Hanım'ın soylarından gelen kişileri sıra ile yazalım⁽⁷⁶⁾. (Bak. Soyağacı: II)

1- HATİCE HANIM:

Hatice Hanım'ın babası Abdülkadir Bey zâde Mehmed Bey; Anası ise RABİŞ KADIN'dır. Hatice Hanım, Zağnos Paşa'nın altıncı batından torunu oluyor.

Hatice Hanım, debbağ (tabak) Hafız Ali (vefatı: 1254-1838) ile evlenmiş olup, Habibe ve Atika adlı iki evlatları olmuştur. Hafız Ali Balıkesir'in Okçukara Mahallesi'ndendir.

(76) Ali Baha Öçal, Zağnos Paşa Soy Kitabı, s. 10, 15.

HATİCE KADIN'IN SOYU: (Soyağacı: II)

Hatice Kadın'ın 1. kızı, **Atike'nin evlatları şunlardır:**

Soyağacı'ndaki sıra numarasına göre:

3- Havva. 4- Süleyman. 5- Nefise. 6- Ahmet. 7- Fatma. 8- Hüseyin.
Havvanın evlatları: 9- Cemile. 10- Ali.

Süleyman'ın evlatları: 11- Mehmet. 12- Nazife. 13- Hacı Ali (Özler).

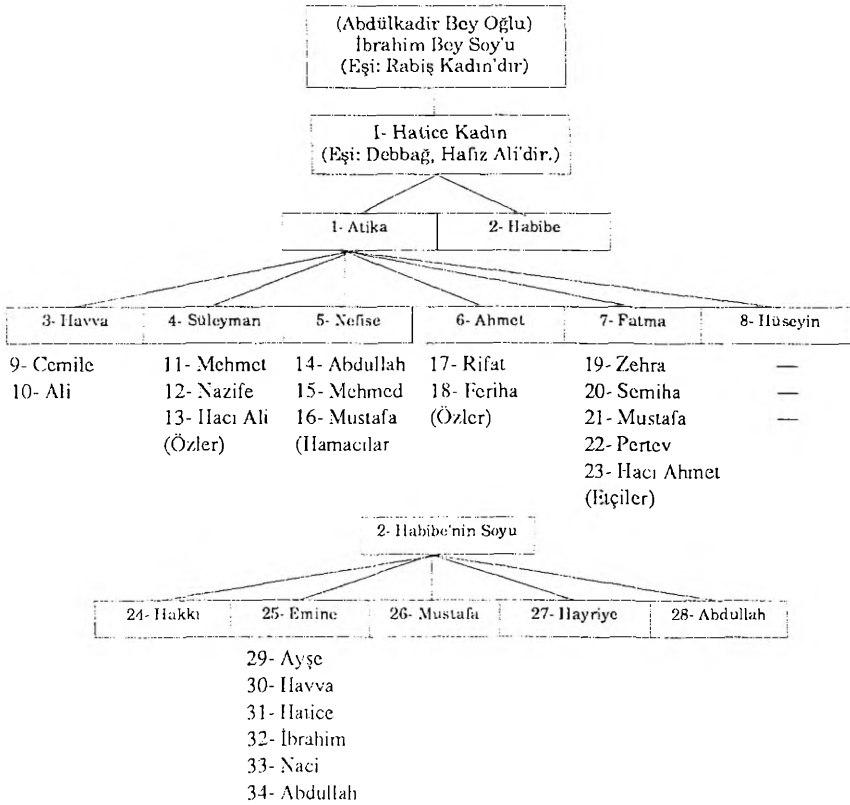
Nefis'nin evlatları: 14- Abdullah. 15- Mehmed. 16- Mustafa (Hamamcılar âilesi).

Ahmet'in Evlatları: 17- Rifat. 18- Feriha (Özler âilesi).

Fatmanın Evlatları: 19- Zehra. 20- Semiha. 21- Mustafa. 22- Pertev.
23- Hacı Ahmet (Etçiler âilesi).

Hüseyin'in Evlatları: (Bunlar tesbit edilemedi.)

HATİCE KADIN'IN SOYU SOYAĞACI NO: II

No: 26- Hatice Kadın'ın Soy. (Soyağacı No: 2).

HATİCE KADIN KIZI, HABİBE'NİN EVLATLARI:

Habibe Hanım'ın evlatları da şunlardır (Soyağacı sıra numarasına göre):

24- Hakkı (bunun evlatları tesbit edilemedi).

25- Emine Hanım'ın evlatları şunlardır:

29- Ayşe. 30- Havva. 31- Hatice. 32- İbrahim. 33- Naci. 34- Abdullah.

Habibe Hanım'ın diğer evlatları: 26- Mustafa; 27- Hayriye; 28- Abdullah'dır. Bunların da evlatları tesbit edilemedi.

HATİCE KADIN'IN SOYU, Balıkesir'in ünlü âilelerinden; "Çıkırık zâdeler"; Etçi zâdeler"; Hamamcılar; "Özler"; "Ocâkî zâdeler" âilelerine karışmıştır. Balıkesirli ünlü kişilerden eski Müftü İbrahim Naci ve Avukat Ahmet Vehbi "Çıkırık zâdeler"dendir.

2- GÜLBAN KADIN'IN SOYU (Soyağacı No: III):

Gülban Kadın'ın babası İbrahim Bey ve annesi Rabiş Kadın'dır. Âilenin ikinci kızıdır. Gülban kadın, Zağnos Paşa'nın 6. batından torunudur.

Gülban kadın; aynı zamanda (Annesi Rabiş Kadın tarafından), Hoca Sinan Efendi torunu olarak, Kayabey Camii vakfı mütevellisi idi; bu cihetle Balıkesirde, zamanının en saygın Ağa Kadın'ı (Hanımefendisi) idi.

Gülban Kadın, İlk eşi Ali Ağa vefat edince, Hafız Ali ile ikinci bir evlilik yaptığından Balıkesirde soyu daha kalabalıktır. Gülban kadın Hicrî 1278 (1862) de vefat etmiş olup mezarı "Zağnos Paşa Âile Mezarlığı"ndadır.

GÜLBAN KADIN'IN MEZAR KİTABESİ:

(No: 27)

"HÜVELBÂKÎ"

"BENİ KIL MAĞFİRET EY RABB'I YEZDÂN
BÎHAKK-I ARŞ-I ÂZAM, NÛR-I KUR'ÂN GELÜP,
KABRİM ZİYARET İDEN İHVÂN İDELER RU-
HUM'A BİR FÂTİHA İHSÂN

BALIKESİR SAKİNLERİNDEN ZAĞNOS PA-
ŞA NESLİNDEN KADİR BEY ZÂDE KERİMESİ
MERHUM GÜLBAN HANIM'IN RUHU İÇİN FA-
TİHA!"

"SENE: 1278, FÎ REBİYÜLÂHİR 25" (1862)

No: 27- Gülban Kadın'ın Kitabesi

GÜLBAN KADIN'IN KİŞİLİĞİ

Yukarıda, Gülban Kadın'ın önemli bir kişiliğe sahip olduğu belirtilmişti. O'nun şahsiyetinin gelişmesinde: Babasının, annesinin, dedelerinin; daha sonra da kocaları'nın etkisi vardır.

Bu cihetle burada, onlar hakkında biraz bilgi vermek yerinde olacaktır.

BABASI: Babası İbrahim Bey, Zağnos Paşa'nın Beşinci batından torunudur.

ANNESİ: Annesi Rabiş Kadın, Hoca Sinan Efendi'nin üçüncü batından torunudur.

GÜLBAN KADIN'IN EŞLERİ

1- ALİ AĞA (Birinci Eşi):

Gülban Kadın'ın ilk eşi (Koyun-Kuzu Ali Bey sülâlesinden) "KAHVECİ ALİ AĞA"dır. Ali Ağa aslında kahveci değildir. "Kahveci", O âilenin soyadı'dır. Ali Ağa'nın dedelerinden birisi bir düğünde, seçkin misafirlerine, kendi eliyle pişirip ikram ettiği kahve çok beğenildiği için O'na: "artık kahveci oldun" diye iltifat etmişler. Bundan sonra "Kahveci" sözü o ağaya lâkab olmuş.

"Koyun-Kuzu Ali Bey Âilesi" 1172 (1759) yılında, Balıkesir Merkez Aktarma köyünden, Balıkesir'e gelip yerleşmiş. 1288 (1871) tarihli bir senet'te, "Kahveci oğul Ahmet" imzası görülmektedir.⁽⁷⁷⁾

"Koyun-Kuzu" ve kısaca, "Kuzu'lar" ve bu âile'nin bir kolu olan "KAHVECİ" âileleri Balıkesirde varlıklarını hâlâ sürdürmektedirler.

"KOYUN-KUZU" LÂKABI'NA (SOYADINA) GELİNCE:

"KAHVECİOĞLU" ALİ AĞA'nın büyük dedesi ALİ BEY, Derici Aşireti'nden olup, çok miktarda koyun sürülerine sahipmiş. Aynı zamanda geniş arazisi varmış. Koyun-Kuzu Sevgisi ile şöhret kazandığından kendisine: "Koyun-Kuzu Ali Bey" demişler. Çok cömert, uysal olan Ali Bey, kurduğu imaret ve misafirhanesiyle meşhur olmuş.

Ali Bey'in, (ALİ) adının yaşatılması için evlatları ve torunları ilk erkek evlatlarına hep, "ALİ" adını vermişler. Bu sebeple onlara, "Kuzu gibi

(77) Ali Bahaeddin, Tarih ve Hâtıralar'dan Soy Notları, 1956-İstanbul.

Ali'ler" adı takılmış. Bugün dahi Balıkesir'de ve Aktarma köyünde "KU-ZU" soyadını taşıyanlar çoktur.

Gülban Kadın-Ali Ağa âilesinin evlatları aşağıda açıklanacaktır. Onların adları: Emine, Havva ve Ali'dir.

2- HAFIZ ALİ EFENDİ (İkinci Eşi):

Gülban Kadın, ilk eşi Ali Ağa vefat edince, Balıkesir'in ünlü âilelerinden (KARAKUBURLAR)'dan Hafız Ali ile evlenmiştir. Gülban Kadın'ın, bu ikinci eşinden de İsmail adlı bir oğlu olmuştur, o da aşağıda açıklanacaktır.

GÜLBAN KADIN'IN DEDELERİ

1- SİNAN PAŞA: (Bak. Soyağacı: I)

Sinan Paşa; Gülban Kadın'ın dedesi, Abdülkadir Bey'in dedesidir. Şöyle de ifade edebiliriz: Gülban bint'i İbrahim Bey bin'i Abdülkadir Bey bin'i Mehmet Bey bin'i Sinan Paşa.

İşte bu Sinan Paşa'nın eşi Hatice Hatun da, meşhur İlyas Paşa'nın kızıdır. Şu halde Gülban Kadın, İlyas Paşa'nın da 4. batından torunudur. Sinan Paşa, 1079 (1669) vefat etti.

2- İLYAS PAŞA:⁽⁷⁸⁾

İlyas Paşa Balıkesirlidir. Babası "Mâ'den Ağa"dır. Bu zat, Padişah'ın atının yanında yürüyen ve (Solak) denilen askerî sınıftan olduğundan oğullarına, (Solakzâde) denirdi. Bugün dahi Balıkesirde (Solaoğlu) soyadını taşıyan âileler vardır.

İlyas Paşa, 1030 (1621)'da Beylerbeyi; 1036 (1627)'da Bağdat Seferi'nde yararlık gösterdi. 1039 (1630)'da vezirliğe terfî etti. Ancak hükümete isyan ettiği için IV. Murad tarafından îdam edildi (1040) 1631.

İlyas Paşa'nın 4 eşinden biri olan Belkıs Hanım'dan, Ahmet ve Hatice adlı ii evladı vardı. İşte bu Hatice Hanım, Gülban Kadın'ın dedesi Abdülkadir Bey'in babaannesidir.

Hatice Hanım 117 yıl yaşamıştır. İlk kocası İlyas Paşa îdam edildikten sonra yine Balıkesirli (Sancak Beği) Alişan Bey ile evlenmiş, bu ikinci eşinden de İsmail ve Fatma adlı iki evlat annesi olmuştur.

(78) İsmail Hakkı, *Karasi Meşahiri*, s. (2) (Çeviri, c. 3).

3- HOCA SİNAN EFENDİ (Vefatı: 965-1558) (MUARRİFZÂDE):

Gülban Kadın'ın anneannesi Vahide Hanım'ın dedesi olan Hoca Sinan Efendi Balıkesir'lidir. Ünlü bir âlim olan Hoca Sinan Efendi'nin ilmi kudreti, zahiri ilimler ile batini ilimleri nefsinde birleştirmiş olmasıdır.

Hoca Sinan Efendi, Sultan İkinci Bayezid'in iltifatlarına nâil olmuştu.

Padişah Sultan 2. Bayezid: Hocam Sinan olmasaydı, iyi bir îtikat'dan mahrum olurdum..." demişti.⁽⁷⁹⁾

İhtiyarlığında gözlerine perde gelmiş, görmez olmuştu. Bu halinde iken de iltifatlarını sürdüren Padişah Hoca'ya arazi temlik ettirmişti (Çayırhisar, Üçpınar, Marmara köyleri)^(79/a)

Hoca Sinan Efendi sağlığında Balıkesir'de bir cami ile (Hoca Sinan Câmii), bir medrese yaptırdı. Medrese'nin adı, "ORTAMEDRESE" idi. Bu cami ile Medrese (1992 yılında park haline getirilen) eski Peynir Pazarı'nın kapladığı alandaydı.

Hoca Sinan Efendi, yaptırdığı cami ve medrese için bir de vakıf kurmuş; vakfın mütevelliliğine büyük oğlu Ayas Paşa'yı tayin etmişti. (Vakfiye'nin tarihi, 891 (1486) dır.

Hoca'nın, Ayas Paşa'dan başka Mehmet Paşa ve Musa Ağa adlarında iki oğlu daha vardı. Musa Ağa'nın oğlu Hacı Ahmet Ağa ise, Gülban Kadın'ın anneannesi'nin (Vahide Hanım'ın) babasıdır.

GÜLBAN KADIN

BALIKESİR'DEKİ KAYABEY CAMİİ VAKFI MÜTEVELLİSİ

KAYABEY CAMİİ:

Kayabey CAMİİNİ- Kasım Bey oğlu Kaya Bey yaptırmış ve bu câmî için kurduğu vakfın mütevelliliğine Hoca Sinan Efendi'nin torunu Hacı Ahmet Ağa'yı tayin etmişti: 876 (1472).

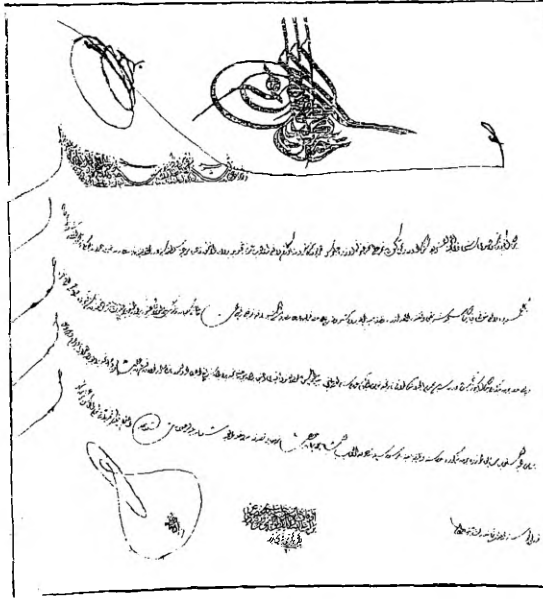
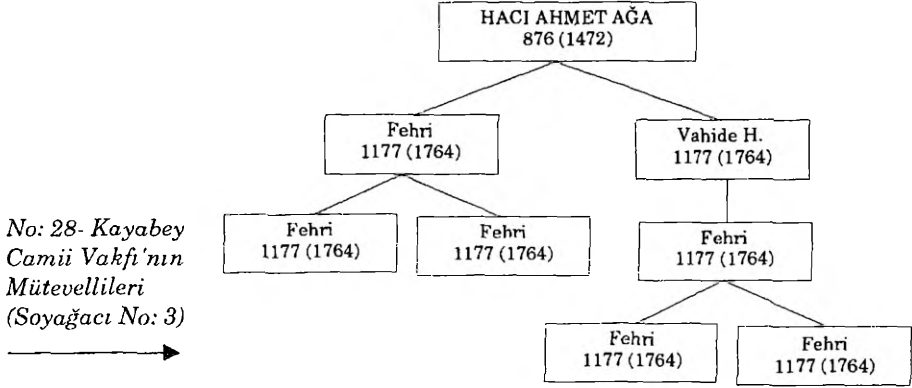
Hacı Ahmet Ağa vefat ettikten sonra mütevellilik görevleri kızlarına ve torunlarına intikal etti. Torunlarından Gülban Kadın, 1274 (1858) yılında, bu vakfın Dörttebir hissesine sahipti.

(79) Ali Bahâeddin Öçal, "Soy Notları", s. 17, 1956-Istanbul.

(79/a) İsmail Hakkı, Karasi Meşâhiri s. 24 (çeviri).

**KAYABEY CAMİİ VAKFI
MÜTEVELLİLERİNİ GÖSTEREN ŞEMA**

**KAYABEY CÂMİİ VAKFI MÜTEVELLİLERİ
ŞEMA, NO: III**

BERÂT

BELGE No: 1- Zağnos Paşa'nın altıncı batın'dan torunu Gülban Hatun'un, Bahkesir'deki Kayabey Mescidi vakıflarının (dörttebir) hissesine sahip olduğunu bildiren "BERÂT" dır.

No: 29- Gülban Kadın'ın Tevliyet Berâtı (Belge No: 1)

SULTAN ABDÜLAZİZ TARAFINDAN GÜLBAN HATUN'A VERİLEN BERÂT

GÜLBAN HATUN:

Gülban Hanım; (Zağnos Paşa oğlu, Mehmet Çelebi Oğlu, Mehmet Paşa Oğlu, Sinan Paşa Oğlu, Mehmet Bey Oğlu, Abdülkadir Bey Oğlu) İbrahim Bey'in kızıdır. Yani Z. Paşa'nın altıncı batından torunudur.

Gülban Hanım, Balıkesirli Koyunkuzu Ali Bey soyu'ndan Kahveci oğlu Ali ağa ile evlenmiş; bu evlilikten Emine, Havva, Ali adlı evlatları olmuştur.

Ali Ağa ölünce, Karakuburlar âilesinden Hafız Ali ile evlenen Gülban Hatun'un bu ikinci kocasından da, İsmail adlı oğlu olmuştur. Vefat Tarihi: 25 Receb 1278 (1862).

GÜLBAN HATUN'UN, KAYABEY MESCİDİ VAKFININ DÖRTTE-BİR HİSSESİNE SAHİP OLDUĞUNU BELİRTEN BERÂT'IN METNİ AŞAĞIDIR:

(ABDÜLAZİZ'İN TUĞRASI)

(Binikiyüz yetmişyedi senesi Zilhicce-i Şerifesi'nin onbirinci günü Taht-ı Âlî Bahş-ı Osmânî üzere cülûs-u Hümâyûn meymenet makrûn-ı Mülûkânem'e vâki olup umumen tecdit-i berevât olunmak kaide-i mer'iyey-i Saltanat-ı Seniye'den olduğuna binâen Nezâret-i Evkaf-ı Hümâyûn-u Mülûkânem'e mülhak Evkaf-ı Şerifece;

Balıkesride vâki müteveffa Kayabey Mescid-i Şerîfi vakfından olmak üzere vazife-i muayyene ile bervech-i meşrut'e rub'ı hisse tayin ciheti mutasarrıfası işbu râfia-i tevkî refi-üşşân-ı Hâkanî Gülban Hatun'un yed'inde olan atık berât bidtakdim tecdidi rica olunmaktan nâşî kuyûd'a müraceat olundukta:

rub'ı hisse cihet-i mezkûre binikiyüz yetmişdört senesi Muharrem-ül Harâm'ının evâili tarihiyle mumâileyh'in uhdesinde olduğu tebeyyün eylemiş olduğundan kayıd'ı ve atık berât mucibince tecdîden berât itâ olunmak bâbında sâdır olan Fermân-ı Âlîşân vech ile tecdîden bu berât-ı Hümâyûnumu verdim ve buyurdum ki:

Mûmâileyh'in üslûb-ı sâbık üzere cihet-i mezkûre hissesine vazife-i muayyene-i mersumesiyle mutasarrıf olup işbu BERÂT-I ÂLÎŞÂNIMA mugayir tasarrufuna müdahale olunmaya. Şöyle bileler: Alâmet-i Şerîfe itimat kılalar.

Tahrîr'en filyevm: El hamis aşere min şehr-i Zilhicce.

Sene: Ehad ve semânin ve mieteyn ve elf (1281) (Milâdî, 1865) Mah-rusa-i-Kostantiniyye)

(Berât'ın altındaki Not: Evkaf-ı Hümâyûn Hazine-i celîlesine mahsus Berât-ı Âlişân yazılmak için varaka'dır. Yalnız Yirmi (20) kuruştur.

TÜRKÇESİ:

1277 senesi Zilhicce Ayı'nın Onbirinci (8 Haziran 1861 Cuma) günü Osmanlı Devletinin yüce padişahlık makamına oturmak mutluluğuna ulaştığımda; önceki padişahlar tarafından verilmiş olan berâtlar'ın yenilenmesi, yürürlükteki kanunlarımızın gereği olduğundan, Vakıflar idaresine müracaat eden Gülban Hatun, Balıkesirdeki Kayabey Mescidi vakfından dörttebir hisse almakta olduğunu belirten eski berâtı takdim ederek, yenilenmesini rica etti. Kayıtlar'a müracaat olunduğunda, almakta olduğu dörtte bir hisse, elindeki 1274 (1858) Muharrem Ayı tarihli berât'la anlaşılmış olduğundan, kayıtlar ve eski berât mucibince yeniden bu şerefli ve yüce berâtımı verdim ve buyurdum ki; Gülban Hatun, önceki vakıf şartlarına göre hissesine sahip ola.

İşbu emirlerime aykırı olarak, O'nun haklarına müdahale olunmaya. Şöyle bileler: Şerefli işaretime itimat kılalar.

Yazıldığı gün: 15 Zilhicce Sene: 1281 (1865).

GÜLBAN KADIN'IN EVLATLARI

(Bak, Soyağacı: 4)

Gülban Kadın'ın Evlatları Şunlardır:

1- Emine. 2- Havva. 3- Ali. 4- İsmail.

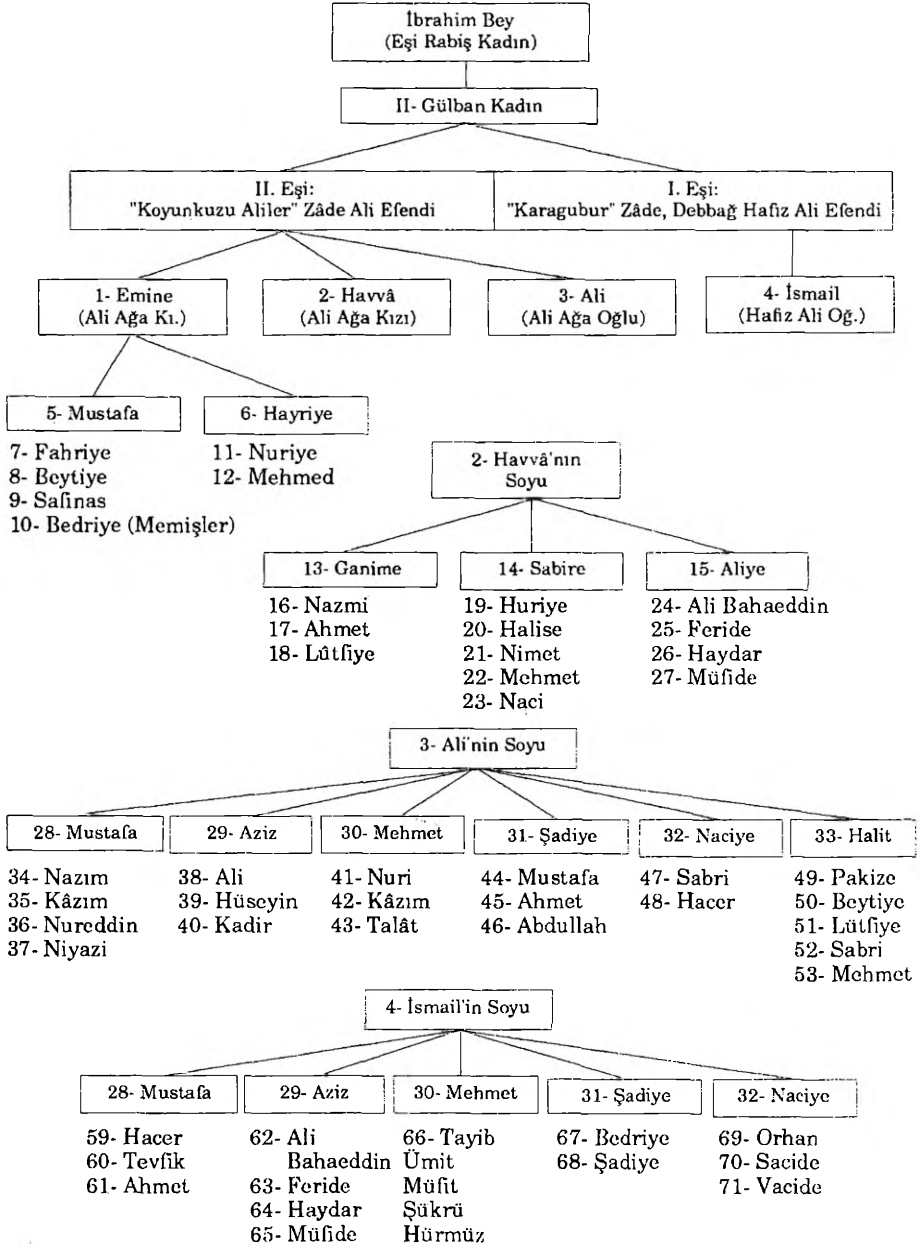
(İlk üçünün babaları, Ali Ağa; İsmail'in babası ise, Hafız Ali'dir.)

GÜLBAN KADIN'IN TORUNLARI

Balıkesir'de zamanının en saygın ağakadın'ı (Hanımefendisi) olan Gülban Kadın'ın yukarıda yazılı dört evladından üreyen torunları ve onların karıştığı ünlü âileler de şunlardır:

(4 numaralı soyağacındaki sıraya göre)

GÜLBAN KADIN'IN SOYAĞACI NO: IV

Not: Bu soyağacındaki şahıslar metin içinde numara sırası ile anlatılırken, evlatları ve torunları da açıklanacaktır.

No: 30- Gülban Kadın'ın Soyu. (Soyağacı No: IV).

1- EMİNE:

Emine, Balıkesir'de O zamanın en ünlü ağası olan MEMİŞOĞLU İSMAİL AĞA ile evlenmiş olup, Mustafa ve Hayriye adlı iki evlatları olmuştur.

5) Mustafa; ünlü bir işadamı olup (Burunsuz Memiş takma adıyla) meşhur olmuştur. Evlatları: Fahriye (Keklikoğlu); Beytiye (Yaman); Safinaz (Kemer); Bedriye (Özmelek) dir. (Bak. Soyağacı No: 4)

6) Hayriye; Bunun evlatları, Nuriye ve Mehmet'tir. Ancak bunların, hangi âileler'e karıştığı tesbit edilemedi.

2- HAVVA:

Havva, Balıkesir'de yerleşip kalmış olan Afgan Emîri soyundan "BİRTANECİKLER" âilesinden Mustafa Efendi ile evlenmiş olup, evlatları şunlardır: (4 Numaralı Soyağacı'na göre)

13) GANİME: (Evlatları: Nazmi, Ahmet, Lütfiye'dir).

14) SÂBİRE: (Evlatları: Huriye, Halise, Nîmet, Mehmet, Naci'dir).

15) ALİYE: (Evlatları: Ali Bahaeddin, Feride, Haydar, Müfide'dir.)

3- ALİ:

Ali Bey'in evlatları da şunlardır: (4 Numaralı Soyağacına göre)

28) Mustafa: (Evlatları: Nazım, Kâzım, Nureddin, Niyazi'dir.)

29) Aziz: (Evlatları: Ali, Hüseyin, Kadir'dir.)

30) Mehmet: (Evlatları: Nuri, Kâzım, Talât'dır.)

31) Şadiye: (Evlatları: Mustafa, Ahmet, Abdullah'dır.)

32) Naciye: (Evlatları: Sabri, Hacer'dir.)

33) Halit: (Evlatları: Pakize, Beytiye, Lütfiye, Sabri, Mehmet'dir.)

4- İSMAİL:

Gülban Kadın'ın (ikinci kocası Debbâğ Hafız Ali'den olma) dördüncü evlad İsmail, Balıkesirde zamanının pek muhterem ve zengin kişilerinden idi. Hac vazifesini de yerine getirmiş olan Hacı İsmail Efendi, Ünlü Binbaşı Hüseyin Bey'in kızı Faika Hanım ile evlenmiş olduğundan, "BİNBAŞI DÂMADI HACI İSMAİL EFENDİ" adıyla meşhur olmuştur. Çok hayır eserleri olmakla beraber, bir mahalle de: "Hacismail Mahallesi" olarak O'nun adıyla anılmaktadır.

- Hacı İsmail Efendi'nin evlatları da şunlardır:
 (4 Numaralı Soyağacmdaki sıra numarasıyla)
 54) Faika: (Evlatları: Hacer, Tevfik, Ahmet'tir.)
 55) Cemil; (Evlatları: Ali Bahaeddin, Feride, Haydar, Müfide'dir.)
 56) Şaziye; (Evlatları: Tayib'dir.)
 57) Rifat: (Evlatları: Bedriye, Şadiye'dir.)
 58) Halide: (Evlatları: yoktur.)

GÜLBAN KADIN'IN SOYU'NU DEVAM ETTİREN ÂİLELERDEN BAZILARI

Gülban Kadın'ın (dolayısıyla Zağnos Paşa'nın), soyunu devam ettiren çok sayıda âile'den, üç tanesini (önemli olduğu için) söz konusu etmeği münasip gördüm. O üç âile şunlardır:

- 1- ÖÇAL âilesi. 2- İÇPINARCIOĞLU âilesi. 3- MEMİŞOĞLU âilesi.

1- ÖÇAL AİLESİ (Soyağacı: 5)

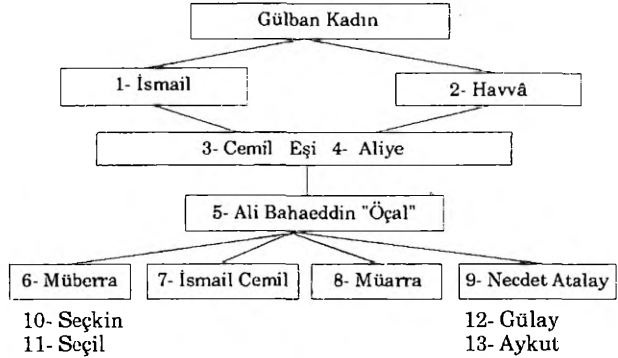
"ÖÇAL" soyadını taşıyan âile; Gülban Kadın'ın (oğlu İsmail'den olan) torunu Cemil ile; (kızı Havva'dan doğma) torunu Âliye'nin evliliklerinden doğma ALİ BAHAEDDİN ile başlar.

Ali Bahaeddin ÖÇAL'ın evlatları da: Müberra, İsmail Cemil, Müerrâ ve Necdet Atalay'dır. (Soyağacı: 5)

SOYAĞACI NO: V "GÜLBAN KADIN" SOYU'NUN ALİ BAHA "ÖÇAL" AİLESİYLE DEVAMI

No: 31- Ali Bahaeddin
Öçal

Not: Bu V numaralı soyağacındaki şahıslar metin içinde anlatılmıştır.

No: 32- Öçal ailesinin soyağacı

ALİ BAHAEDDİN BEY (Balıkesir 1886-İstanbul 1960)

Ali Bahaeddin ÖÇAL, Gülban Kadın'ın üçüncü batından ve dolayısıyla Zağnos Paşa'nın onuncu batından torunudur.

Ali Bahaeddin Öçal, Mülkiye Mektebi mezunu (1910) olup, Askerliğini 1914-1916 yıllarında Çanakkale-Anafartalar cephesinde yaptıktan sonra terhis edilmiştir. Değişik ilçelerde Kaymakamlık ve İllerde Mektupçu'luk görevleri almış olan A.B.ÖÇAL, 1949 yılında Kastamonu Vilayet Mektupçuluğundan emekliye ayrılmıştır.

Bahaeddin ÖÇAL, Zağnos Paşa sülalesi Hk. araştırmalar yapmıştır.

ESERLERİ: 1- Tarih ve hâtıralar'dan Soy Notları, 1956-İstanbul. 2- "Divân-ı Bahâ" (Henüz bastırılamamıştır).

Dr. İSMAİL CEMİL ÖÇAL

Dr. İ. Cemil ÖÇAL, A. Bahaeddin Bey'in oğludur, 1923'te Balıkesir'de doğdu. Gülban Kadın'ın 4. batın'dan ve Zağnos Paşa'nın 11. batından torunudur. Bu da babası gibi soy-sop araştırmalarına önem vermiştir.

ESERLERİ: 1- "İzm İki" (9 cilt, Basım'a hazırdır.) 2- "NİNELER-DEDELER", Basım'a hazırdır. 3- "BALIKESİR'DE AKRABALAR". Basım'a hazırdır.

No: 33- İsmail Cemil
Öçal

**GÜLBAN KADIN SOY'UNUN,
2- OĞLU (Binbaşı Dâmâdı) HACI İSMAİL EFENDİ
ÂİLESİNE BAĞLI OLAN: İÇPINARCIOĞLU,
KAPTANOĞLU, SOLAKOĞLU, ERKUYUMCU, SÜMER VE
KURU ÂİLELERİ İÇİNDE DEVAMI.
SOYAĞACI No: VI**

HACI İSMAİL EFENDİ:

Gülban Kadın'ın birinci evliliği Karakubur Zâde Hacı Hafız Ali Efendi ile olmuştu. Bu evlilikten, biricik evlat olarak İsmail dünya'ya gelmişti. Balıkesir'de bugün dahi, hayır eserleri ile adı rahmetle anılmakta olan "Binbaşı Dâmâdı Hacı İsmail Efendi", bu zât'dır; Binbaşı'nın kızı ile evliliği, 1276 (1860)'dadır.

Balıkesir'de ilk un fabrikası kuran Hacı İsmail Efendidir. Hacı İsmail Efendi'nin Kainpederi, "Balıkesir Redif Taburu Kumandanı" meşhur Hüseyin Bey idi (Binbaşı).

Hacı İsmail Efendi, Zağnos Paşa'nın 7. batından torunudur.

HACI İSMAİL EFENDİ'NİN EVLATLARI:

1- FAİKA HANIM:

Faika Hanım, İÇPINARCIOĞLU ailesine gelin gitmiş ve bu aile içinde, babaannesi Gülban Kadın'ın soyunu devam ettirmiştir (Zağnos Paşa'nın 8. batın'dan torunudur. Eşi: Kasapzâde Hasan Fehmi Ef. (1859-1907)'dir.

FAİKA HANIM'IN EVLATLARI:

a) TEVFİK İÇPINARCIOĞLU (1888-1948):

Balıkesir'in köklü âilelerinden biri olan "İçpinarcıoğlu" âilesi, soyadı Kanunu kabul edildiğinde, eski soyadlarını muhafaza etmişlerdir. Tevfik Bey, Zağnos Paşa'nın 9. batından torunudur.

Tevfik Bey'in Evlatları:

— Emekli Eczacı Binbaşı Muammer İÇPINARCIOĞLU (1915). Muammer Bey aynı zamanda araştırmacı yazardır. Balıkesir Tarihine dâir çok sayıda makalesi yayınlandı. Muammer Bey Zağnos Paşa'nın 10. batından torunudur.

Muammer Bey'in oğulları ise: İnan İÇPINARCIOĞLU (1941) (Eczacı) ve mimar Güven İÇPINARCIOĞLU (1946)'dur.

Tevfik Bey'in Kızları:

— Tevfik Bey'in 1. Kızı Muazzez Hanım, SÜMER âilesinden Şuuri Bey ile evlidir. Muazzez Hanım'ın torunu Şuuri SÜMER'de tıp doktorudur.

Tevfik Bey'in II. kızı, Emekli öğretmen Nezahat (1923) ise; KURU âilesine gelin gitmiştir. Oğlu, Jeoloji Mühendisi Ali KURU'dur.

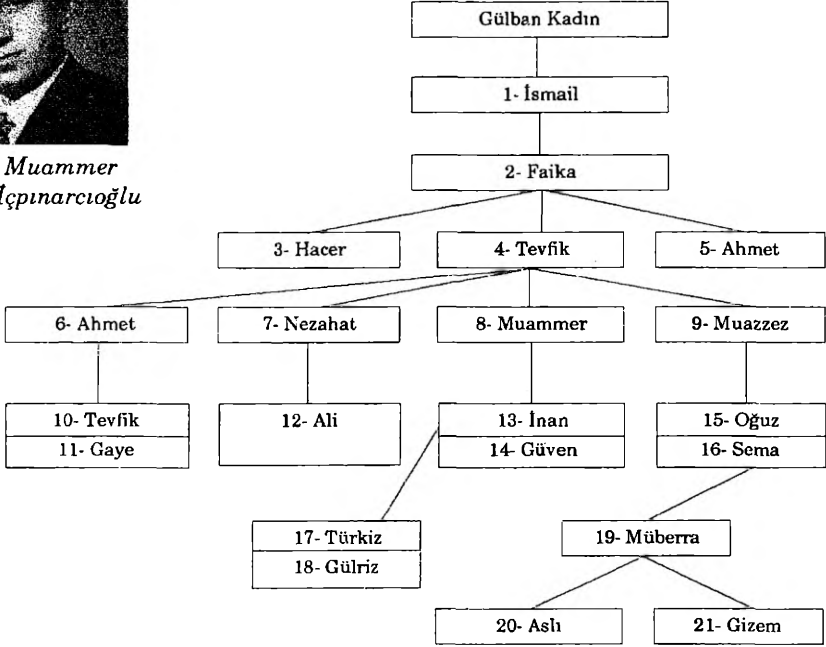
HACI İSMAİL EFENDİ'NİN DİĞER EVLATLARI:

2- CEMİL: Hacı Cemil Bey, halası Havva Hanım'ın kızı Aliye Hanım ile evlenmiştir. Oğulları Ali Bahaeddin Bey de: "ÖÇAL" soyadını almıştır. Cemil Bey Zağnos Paşa'nın 8. batın'dan ve oğlu Ali Bahaeddin Bey de 9. batın'dan torunudurlar.

No: 34- Muammer
İçpinarcıoğlu

GÜLBAN KADIN" SOYU'NUN "İÇPINARCIOĞLU"
AİLESİ İLE DEVAMI
SOYAĞACI NO: VI

Not: Bu VI Numaralı Soyağacı'ndaki şahıslar metin içinde (bilindiği kadarıyla) anlatılmıştır.

No: 35- İçpinarcıoğlu ailesi soyağacı.

No: 36- Nezahat Kuru

No: 37- Kâmil
Kaptanoğlu

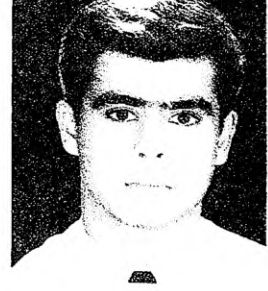
No: 38- Ali Kaptanoğlu

No: 39- Güven
İçpınarcıoğlu

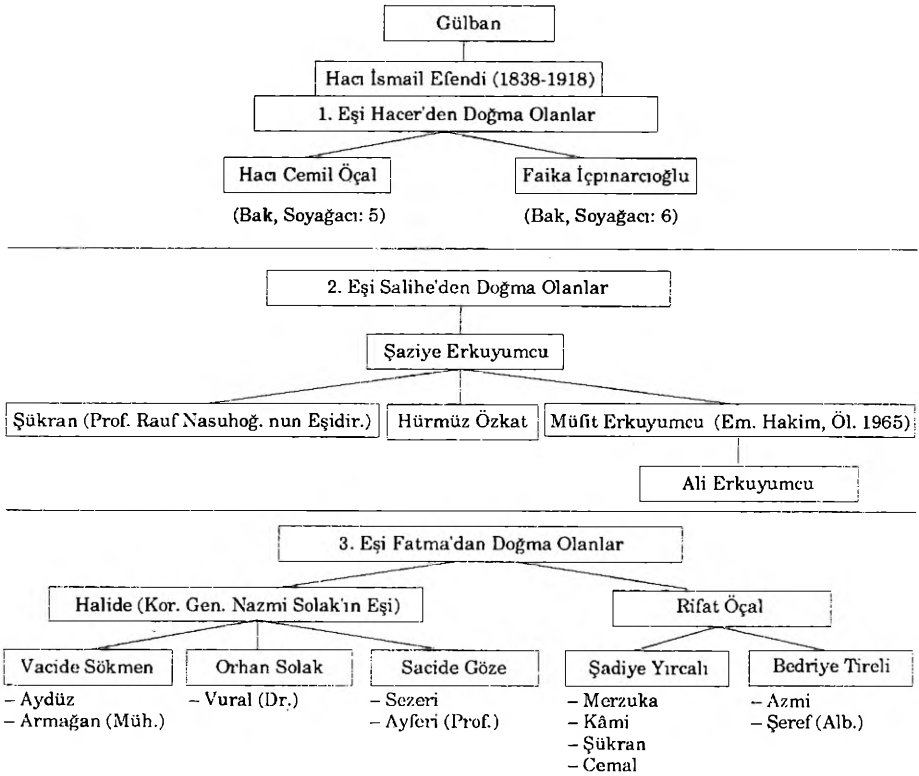

No: 40- Ali Kuru

No: 41- Suuri Sümer

ZAĞNOS PAŞA SOYUNUN, GÜLBAN KADIN OĞLU
HACI İSMAİL EFENDİ KANAT'INA BAĞLI
AİLELER İÇİNDE DEVAMI NO: 8

No: 34- Zağnos Paşa soyunun Öçal, İçpınarcıoğlu, Erkuyumcu, Nasuhoglu, Özkat, Solak, Sökmen, Göze; Yırcalı ve Tireli aileleri içinde devamı.

3- Şaziye Hanım (Zağnos Paşa'nın 8. batından torunu):

Şaziye Hanım, KUYUMCUZÂDELER âilesine gelin gitmiş olup torunu: Emekli Hakim ve eski millet vekili MÜFİT ERKUYUMCU'dur (1906-1968).

4- Halide Hanım:

SOLAKZÂDELER âilesine gelin gitmiş olan Halide Hanım'ın eşi, merhum Korgeneral Nazmi SOLAKOĞLU'dur. Oğlu Orhan SOLAKOĞLU ise Kimya Mühendisi'dir (1909).

5- Rifat Bey:

Rifat Bey'in kızı Bedriye Hanım, "TİRELİ" âilesine gelin gitmiş olup, torunu Şeref TİRELİ, Madrid Ateşemiliterliği'nden Yurd'a dönüşünden sonra, Artvin'de Alay Komutanı iken vefat etmiştir.

**GÜLBAN KADIN SOYU'NUN,
3- 'MEMİŞOĞLU' AİLESİ İLE BU AİLEYE BAĞLI
DİĞER AİLELER İÇİNDE DEVAMI
(Bak. Soyağacı No: VH)**

Gülban Kadın'ın büyük kızı Emine Hanım, Balıkesir'in ünlü ağalarından Memişoğlu İsmail Ağa ile evlenmişti. Böylece Zağnos Paşa Soy'u, Memişoğlu âilesine karıştı.

(Emine Hanım-İsmail Ağa) âileinin de, Mustafa Efendi ve Hayriye Hanım adlı iki evlatları olmuştu. (Burunsuz Memiş) takma adı ile meşhur olan Mustafa Efendi çok zengin bir tüccardı.

Mustafa Efendi'nin dört kız evlâdı oldu; Erkek evladı olmadı. Fahriye, Beytiye, Safnaz, Bedriye adlı kızlarının en büyüğü olan Fahriye Hanım, Balıkesir'in ünlü âilelerinden Keklik Zâde Rifat Efendi ile evlenince Gülban Kadın Soy'u, Keklikoğlu âilesine de karışmış oldu.

Burada "KEKLİKOĞLU" âilesinden birazcık söz etmek gerekiyor:

KEKLİKOĞLU AİLESİ:

Zağnos Paşa vakıflarının mütevellileri 1900 yıllarından önce Balıkesir'den İstanbul'a göçmüşler; mütevellilik işlerini, Balıkesir'de tayin ettikleri (Mütevellî Vekilleri) vasıtasıyla yürütmüşlerdir. Son mütevellî Nurullah Zağnos Bey de vakıflarının yönetimine, Keklikzâde Hacı Emin Âli Efendi'yi vekil tayin etmişti. Bu zât 1924 yılına kadar Zağnos Paşa

Vakıfları'nın Müttevelli Vekillliğini yaparken; Kardeşi Keklik Zâde Hacı İsmail Efendi de, Zağnos Paşa Camii'ne hizmet etmişti. Hacı İsmail Efendi'nin bu hizmetlerinde çok samîmî ve fedakâr olduğunu takdir eden Balıkesirliler O'nu, "Zağnos Paşa Âile Mezarlığına gömdüler. O'nun, değerli kişiliğini de mezar kitâbesinde dil'e getirdiler (Bak. Mezar kitâbesi No: 43).

Zağnos Paşa Vakıflarının yönetimi 1924 yılından itibaren Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne intikal etmişse de, Emin Âli Efendi'nin oğlu Rifat KEKLİKOĞLU (1872-1948), Paşacamii'nin bakımına fahrî (karşılıksız) olarak, Vefatına kadar devam etmiştir.

TORUN RİFAT KEKLİKOĞLU

Makine Mühendisi (1951)

Yukarıda adı geçen Keklik Zâde Rifat Efendi'nin torunlarından ve O'nun adını almış olan Makine Mühendisi Rifat KEKLİKOĞLU da, Zağnos Paşa konusu ile yakından ilgileniyor.

Torun Rifat KEKLİKOĞLU babaannesi Fahriye Hanım yönünden: Gülban Kadın'ın beşinci batından torunu olup; dolaylı olarak Zağnos Paşa'nın da onbirinci batından torunudur.

Torun Rifat KEKLİKOĞLU, 1951 yılında Balıkesir'de doğdu. Babası (Tüccar) İsmail Hakkı KEKLİKOĞLU'dur (1904-1972).

Rifat KEKLİKOĞLU; Yükseköğrenimi'ni, Yıldız Ü. Makine Mühendisliği Fakültesinde yaptı. Halen (1993), Balıkesir Sanayi Odası Genel Sekreter Yardımcılığı ile, Türk Standartlar Enstitüsü Balıkesir Temsilciliği görevlerini yapmaktadır; evli ve bir evlat babasıdır.

*No: 42- Rifat
Keklikoğlu*

KEKLİK ZADE HACI İSMAİL EFENDİ'NİN MEZAR KİTABESİ'NİN METNİ

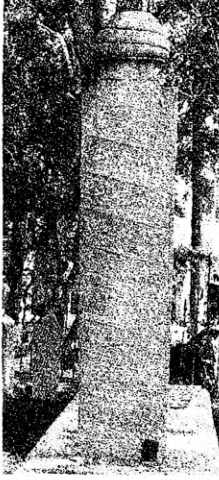
"EYMENÜLMEVT"

HACI İSMAİL EFENDİ, YANİ KEKLİK ZÂDE KİM,
İRCİÎ FERMAN'NA KILDI FEDÂ-YI NAKD-İ CÂN.
ÇEŞM-İ KALB'İ PERTEV-İ İHLÂS İLE BÎDÂR İDİ,
SÎNESİ'NDE VAR İDİ AŞK-I HAKİKAT BÎGÜMÂN,

CÂMÎ-İ ZAĞNOS'A HÜSN-Ü HİZMET'TEN ŞÂD İDİ,
RUH-I BÂNÎSİ İLE KALB-İ DİYÂNETPERVERÂN,
SÖYLE HASBÎ NOKTALI TARİH-İ FEVT'İN HÜZÜNLE,
İTDİ GÜLZÂR RIZÂYÎ HACI İSMAİL MEKÂN

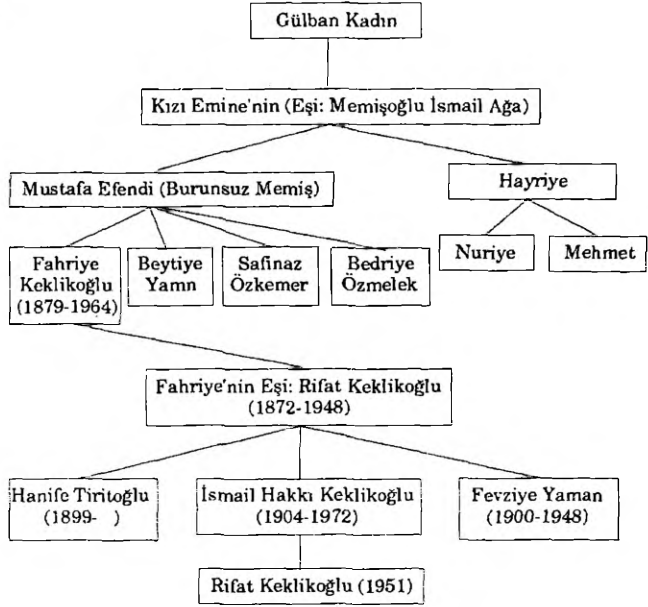
Sene: 1320

Yazan: Müderris Muharrem Hasbi Efendi. (1863-1914)

No: 43- Keklik Zade
Hacı İsmail
Efendi'nin Mezar
Kitabesi.

GÜLBAN KADIN SOYUNUN "MEMİŞOĞLU AİLESİ" İLE
AİLEYE BAĞLI DİĞER AİLELER İÇİNDE DEVAMINI
GÖSTEREN SOYAĞACI NO: VII

No: 44- Memişoğlu ve Keklikoğlu âileleri içinde Gülban
Kadın'ın soyu.

**ZAĞNOS PAŞA'NIN
MÜLKLERİ VE ESERLERİ**

ZAĞNOS PAŞA'NIN DEĞİŞİK YERLERDEKİ ESERLERİ VE MÜLKLERİ

BALIKESİR'DEKİ ESERLERİ:

Zağnos Paşa, vatan edindiği ve çok sevdiği Balıkesir'de şu pek değerli eserleri meydana getirmiştir:

1- Câmî (Paşacâmisi): Bu cami hakkında aşağıda ayrıntılı bilgi verilecektir. (Bak. Foto.: 50).

2- Hamam (Paşahamamı): Bu hamam hakkındaki bilgiler de aşağıdadır. (Bak. Foto.: III-115).

3- İmarethane: Bu eser bugün mevcut değildir; Yerinde bir İşhanı vardır (Bak. Foto.: 117)

4- Bir Muallimhane: (Bugün mevcut değildir).

5- Bir çeşme (Zağnos Paşa Çeşmesi): (Bak. Foto: 106)

6- Balıkesir'in, eteğinde bulunduğu dağ'dan getirttiği lâtif bir su.⁽⁸⁰⁾

7- İftelle (Pamukçu) köyünde bir kaplıca.

8- Balıklı Köyü'nde bir cami⁽⁸¹⁾.

DİĞER YERLERDEKİ ESERLERİ:⁽⁸²⁾

Trabzon'da bir köprü, Edirne'de bir bekârâne. Kula'da bir su yolu ile bir mescid. Sofya'da bir hamam. Filibe'de bir cami.

(80) Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ne adı geçen bu lâtif su, (bugünkü adı "Kızpınarı" olan, "Kazpınarı" çeşmesidir ki: bu çeşme 1930'da, Kışla'nın avlusu içine alınmıştır. Kışla yapılmazdan önce (1926 öncesine gelinceye kadar) Bu çeşmenin çevresi (İlkbahar'da) Balıkesir halkının mesîresi idi.

(81) Âcizâne araştırmalarım ile meydana çıkardığım bu câmiin mevcudiyetini ve tarihî kitabesini, "Paşacâmii'ni anlatırken açıklayacağım.

(82) İsmail Hakkı, Karası Meşâhiri, s. 124

ZAĞNOS PAŞA'NIN MÜLKLERİ

BALIKESİR'DEKİ MÜLKLERİ:

866 (1462) tarihli vakfiyenâmede yazılı olan mülkler:

Balıkesir'e bağlı: Çağış, Atköy, Paşaköy, Türkeri (Türkali), Zinciriye (İncirli) köyleri ile Atköy'de bir değirmen.

Yine; bütün sınırları ve hukuku ile Atköy'e bağlı olan çiftlik (içindeki demirci ve yirmi adet köle ve cariye ve mevcut edevatiyle iki değirmen).

BALIKESİR İÇİNDE (25 dükkân):⁽⁸³⁾

9 Dükkân: Başçı (berber) dükkânı ile bitişigindeki 8 dükkân.

4 Dükkân: Bunlar Bakırcılar çarşısında idi.

2 Dükkân: Bunlar İkinci Mescidi karşısında idi.

1 Dükkân: Bu dükkân Helvacılar Çarşısında idi.

9 Dükkân: Bu dükkânlar Tuzcular çarşısında idi. Bunlardan birisi tuz deposu olup diğer sekizi bu depoya bitişikti.

25 Toplam.

ZAĞNOS PAŞA'NIN MANİSA VİLAYETİNDE BULUNAN MÜLKLERİ

T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün, 1766 numaralı Defteri'nin 308. sayfasının 74. sırası'nda kayıtlı, Zağnos Paşa Vakıflarına âid 886 (1482) tarihli belgede yazılı olan, Saruhan (Manisa) sınırları içindeki Mülkler şunlardır: (Belge No: 2)

1- TANBUR KÖYÜ:

2- DANIŞMENDLÜ ARAZİSİ: Piriç ekimi'ne mahsus Çeltik nehri ve çevresi olan bu arazi, TANBUR'UN sınırları içindedir.

3- TESLİMATLU Köyü:

Bütün hudutları ve hukuku ile TUMANLU köyü de, TESLİMATLU'ya bağlıdır.

4- BÜYÜKMEDER Köyü:

Bütün hudutları ve kendisine bağlı arazi ve bütün hukuku ile birliktedir.

(83) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 125

5- KÜÇÜKMEDEK Köyü:

Bütün hukuku ve hududu ile birliktedir. Bu köyün hududuna ve hukukuna dâhil olan ve içindeki on adet köle ile birlikte KARACAÖREN köyü de KÜÇÜKMEDEK'e bağlıdır.

6- NUMANLU Köyü:

a) İçinde yüzdört manda ve üç adet köle ile KADAĞLIÇ mevki.

b) LEBİK nâmiyle meşhur olan değirmen.

c) Bütün hududu ve hukuku ile birlikte ve kendisine bağlı arazi dâhil olmak üzere YAYAKÖY mezraası.

Bu köyler sahibinin ismiyle meşhur olduklarından hudutları ayrı ayrı söylenmemiştir.

T.C
VAKIFLAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Ankara ve Mısır Dağları
M. Numanlı

1766 Nolu defterin 308 mabife
ve 74 sıramında kayıtlı Malaka-
sır'da (Zağnos Mehmet Paşa) vakfı
na ait 886 tarihli gayrimenkul-
le ilgili kâzın çıkarılan bna
gidir.

(... yedi temellük ve tahtı tasarrufunda olan ve SARUNAN vilayetin-
de bulunan karyelerini vakıf ve hâbis ve tasaddük eyledi. Bu karyelerden birin-
ci pirinç sar'ine rahmetsi çeltik nehri ile levahikinden bulunan DANISKENTLİ nas
rahallı ve camii hudut ve hukuki ile birlikte TANBUR nâmiyle meşhur ve mültearefi
karyesidir. İkinci tabii bulunan TUMANLU ile ve camii hudut ve hukuki ile be-
ber TESLİMATLU nâmiyle meşhur olan karyesidir. Üçüncüsü bütün levahik ve hudut
ve hukuki ile birlikte BÜYÜKMEDEK nâmiyle meşhur olan karyesidir. Dördüncüsü camii hu-
dut ve hukuki ile beraber KÜÇÜKMEDEK karyesidir. Camii hudut ve hukuki ve içinde
bulunan on adet köle ile birlikte KARACAÖREN karyesi KÜÇÜKMEDEK karyesine ta-
bidir. Beşinci tevelliden olan KADAĞLIÇ ve içindeki yüzdört ovası ve üç adet
köle ve LEBİK nâmiyle meşhur olan değirmen ile camii hudut ve hukuki ile dahiler
ve haricen bütün levahik ile birlikte YAYA köyü nâmiyle meşhur olan mezraa ile
beraber NUMANLU karyesidir. Bu karyeler sahibinin ismi ile meşhur olduklarından
hudutları mikredilmiştir. ve yine vâkifi muma iley BALIKESİR nahiyesinde iki
karye daha vakfeyletti. Bunlardan AT birisi AT nâmiyle anılan karyedir. Denir ki il-
çindeki yirmi adet köle ve cariye ve mevcut devlet ile iki değirmen ve bütün
hudut ve hukuki ile meşhur AT karyesine tabidir. İkinci levahik ve tavahil ve
hudut hukuki ile beraber TÜRKAR karyesidir. Ve yine vâkifi muma iley BALIKESİR
içinde dokuz dükkan vakfeyletti bunlardan birisi başçı dükkanı diğerkle meşhurdur
diğer sekiz dükkan buna müttaasıdır. Ve yine vâkif BAKIRCIYAR çarşısında dört
dükkan ve EKİNCİ meşhurdur iki dükkan ve BELVACILAR çarşısında bir dük-
kan vakfeyletti. Ve yine vâkif TUZCULAR çarşısında dokuz dükkan vakfeyletti bunla-
rın birisi tuz iddiharına mahsus mevzi olup diğer sekizi birbirine müttaasıdır.
Bunların ilalesini camii hudut ve hukuki levahik ve tavahil ile
vakfeyletti ve ehlâkî mahzûbinin ismiyle meşhur ve başkalarına iltibâsılarına alın-
mıyan hudutların mikredilmiştir.)

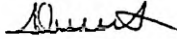
Bu vakıf Vakıflar Mührünlüğünün 21.11.1980 gün ve 41-618/641 sa-
nıya pozisleri ile çıkarılan idbu suretin kaydına uygun olduğu tasdik olmuştur
1.12.1980

İmza

İmza

İmza ve mühür

Avalıgıdır

Belge No: 44- Zağnos Paşa'nın Manisa Vilayetindeki Mülkleri. (Belge No: 2)

ZAĞNOS PAŞA'NIN VAKFİYENÂMESİ

Zağnos Paşa'nın, eserlerinin bakımı ve korunması için vefatından az sonra 866 (1462) yılının Cemaziyevvel ayında (oğulları tarafından) vakfiyesi düzenlendi. Vakfiyenâme şöyle başlıyor: "MEFHAR'ÜL VÜZERÂ-ÜZ-ZEMAN, NÂŞİR-EL-ADL VE EL-İHSÂN, ÂSAF⁽⁸⁴⁾ EL-AHD VE EL-DEVİRÂN, EL-MAHSUS Bİ AVN EL-MELİK EL-MENÂN, EL MER-HUM, EL-MAGFUR ZAĞNOS PAŞA..."

TÜRKÇESİ:

"Zamanının (mevcudiyetiyle iftihar edilen) şerefli vezirlerinden, adâlet ve iyiliği yayan, çağ'ının sözüne sâdı seçkin vezîri, Padişah'ın üstün dereceli yardımcısı, Allah'ın rahmeti'ne ve bağışı'na ulaşmış olan ZAĞNOS PAŞA" sözleri ile anıldıktan sonra; önce, oğlu Mehmed Çelebi, ondan sonra diğer oğlu Ali Çelebi ve onların evlatları, vakıflarına müteveli gösteriliyor⁽⁸⁵⁾.

T.C.
VAKIFLAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Arşiv ve Yayın D.
Başkanlığı

2 NUMARALI BELGENİN ORJİNAL METNİ

1766 Nolu defterin 308. sayfa ve 74. sırasında kayıtlı, Balıkesir'de (Zağnos Mehmet Paşa) vakfına aid 886 tarihli gayrimenkul ile ilgili kısmın çıkarılan örneğidir.

(SARUHAN VİLAYETİ'NDE)

(... yed'i temellük ve taht-ı tasarrufunda olan ve Saruhan Vilayetinde bulunan karyelerini vakıf ve habs ve tasadduk eyledi.

Bu karye'lerden birincisi:

Pirinç zer'ine mahsus Çeltik nehri ile, levahiki'nden bulunan DANİŞ-MENDLÜ nam mahalli ve câmi hudut ve hukuku ile birlikte TANBUR nâmiyla meşhur ve müteâref karye'dir.

İkincisi:

Tâbii bulunan TUMANLU ile ve câmi hudut ve hukuk'u ile beraber TESLİMATLU namıyla meşhur olan Karye'dir.

(84) "Asaf" demekle, Süleyman (a.s.)'ın vezirine benzetilmiştir.

(85) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 128

Üçüncüsü:

Bütün levahıkı ve hudut hukuk'u ile birlikte BÜYÜKMEDER nâmiyla meşhur olan karye'dir.

Dördüncüsü:

Câmî hudut ve hukuk'u ile beraber, KÜÇÜKMEDER karyesi'dir. Câmî hudut ve hukuk'u ve içinde bulunan on nefer köle ile birlikte KARACAVİRAN karyesi, KÜÇÜKMEDER karyesi'ne tâbidir.

Beşincisi:

Tevâbii'nden olan KADAĞLIÇ ve içindeki yüzdört camus ve üç nefer köle ve LEBİK namıyla meşhur olan değirmen ile camî'i hudut ve hukuk'u ile dâhilen ve haricen bütün levahıkı ile birlikte YAYA köyü namıyla meşhur olan mezra'a ile beraber NUMANLU karyesidir.

Bu karyeler sahibinin ismiyle meşhur olduklarından hudutları zikredilmemiştir...)

(BALIKESİR NAHİYESİ'NDE)

(... Ve yine Vâkıf-ı Mumâileyh BALIKESİR nâhiyesi'nde iki karye daha vakfeyletti. Bunlardan birisi "AT" namıyla anılan karyedir. Demirci ile içindeki yirmi nefer köle ve câriye ve mevcut edevatı ile iki değirmen ve bütün hudut ve hukuk'u ile mezkûr AT karyesine tâbidir.

İkincisi: levâhik ve tevâbii ve hudut ve hukuk'u ile beraber "TÜRKA-RI" karyesidir. Ve yine Vâkıf-ı Mumâileyh Balıkesir içinde dokuz dükkân vakfeyletti. Bunlardan birisi "Başçı dükkânı" denilmekle meşhurdu. Diğer sekiz dükkân buna muttasıldır.

Ve yine Vâkıf: Bakırcılar Çarşısı'nda dört dükkân ve EKİNCİMESÇİDİ karşısında iki dükkân ve HELVACILAR ÇARŞISI'nda bir dükkân vakfeyletti. Ve yine TUZCULAR ÇARŞISI'nda dokuz dükkân vakfeyletti. Bunlardan birisi tuz idhârına mahsus mevzî olup, diğer sekiz'i bir birine muttasıldır.)

(Bunların cümlesini câmi-i hudut ve hukuk'u, levâhik ve mürâfıkı ile vakfeyletti ve cümlesi, sahibinin ismiyle meşhur ve başkalarına iltibasları olmadığından hudutları zikredilmemiştir.)

Balıkesir Vakıflar Müdürlüğü'nün 21.11.1980 gün ve 41-618/641 sayılı yazıları üzerine çıkarılan işbu sûret'in, kaydına uygun olduğu tasdik olunur. 1.12.1980

İmza

İmza
Ashı gibidir.
İmza

İmza ve Mühür

ZAĞNOS PAŞA ÂİLESİ'NİN DİĞER VAKIFLARI

1) MEHMED BEY VAKFI:

Zağnos Paşa'nın büyük oğlu Mehmed Bey'in 892 (1487) tarihinde kurduğu vakfa göre:

Sahibi bulunduğu, şimdiki çağış bucağındaki arâzinin geliri ile, Kavakdere namındaki yerde bulunan Değirmenini, Balıkesir'in Kazancılar çarşısında yaptırdığı BEYT-ÜT TÂLİM (Mektep) deki muallim ile, bu mektepte okuyacak 8 talebenin masraflarına verilmesini şart koşmuştur. Vakfın, hayatta bulunduğu müddetçe idaresi, kendisine, ondan sonra da nesilden nesile verilecektir.⁽⁸⁶⁾

2) SİTTİ NEFİSE HATUN VAKIFLARI:

Zağnos Paşa'nın ikinci eşi, Oruçgazi Bey kızı Sitti Nefise Hatun'un da iki vakfı vardır:

Bu vakfiyelerden birisi 877 (1473) tarihinde, Bursa'da "Atpazarı"ndaki mescidine âiddir⁽⁸⁷⁾.

Diğeri de 897 (1492) tarihli olup, Sındırgı'daki pirinçlik ve dükkânlarına âiddir. Sitti Nefise Hatun her iki vakfiye ve dükkânlarına âiddir. Sitti Nefise Hatun her iki vakfiyesinde mütevelliliği, oğullarından Mehmed Çelebi'ye, O'nun vefatından sonra da diğer oğlu Ali Çelebi'ye bırakmıştır⁽⁸⁸⁾.

Sitti Nefise Hatun'un; Bursa'da, yaptırmış olduğu bu mescidi ve mescid'in avlusundaki mektebi hakkında biraz açıklama yapma yerinde olacaktır:

BURSA'DA SİTTİ NEFİSE HATUN MESCİDİ VE MEKTEBİ VE MESCİD'İN TARİHİ KİTABESİ

864 (1460) yılında Sitti Hatun tarafından yaptırılmış olan bu mescid'in:

YAPI ÖZELLİĞİ: (Bak. Fotoğraf: 37)

Mescid, önde yüksek bir revak kısmına sahiptir. Üç göz'e ayrılmış olan revağın yanları beşik, ortası yüksek ve yuvarlak tonozla örtülmüş-

(86) Kerim Kâni Akpınarlı, Balıkesir'in Eski âileleri, s. 36

(87) Ali Hikmet Berki, Vakıflar Dergisi, Sayı: 4.

(88) İ. Hakkı, Karasi Meşahirii s. 125.

tür. Giriş kapısı mermer söve'lidir. Üstte tarihî kitabesi yer almaktadır. Ahşap kapı kanatlarında kabartma duâlar yazılmıştır.

Mescid'in cephesindeki ayaklar, kemer başlangıcına kadar üç sıra tuğla, bir sıra moloz taşla örülmüştür. Bundan başka, tek sıra tuğla aralarında, 15 sıra zikzak tuğla örgüler ve ufak tuğla üçgenler görülmektedir. Bunların bitiminde üç dikey tuğla, tek sıra kesme taşlı bir çıkıntı üstünde iki sıra kırpı saçakla, çok zengin ve yüksek kalkan'a sahiptir.

Pencere alınlıklarında tuğladan dikey zikzek motifleri ile destere dişi, altıgen taş ve tuğla süsleri dikkati çekmektedir. Minaresi tek ve Batı'dadır.

MESCİD'İN TARİHİ KİTABESİ⁽⁸⁹⁾:

Mescid'in giriş kapısının üst kısmında, 50 cm. x 100 cm. boyutundaki mermer yüzeye kabartma, ortaboy Nesih harfler ile ve Arabca yazılmış olan kitabenin metni şöyledir:

(Arapça)

Birinci Satır:

EMRE Bİ İMÂRETİ HÂZEL-MESCİD-İŞ ŞERÎF-İL MÜBÂREK EL-MERHÛME EL-MAĞFÛRE İLÂ RAHMETİLLÂHİ TEÂLÂ SİTTİ HATUN BİNT'İ ORUÇ BEĞ AFA-ALLAHÛ ANHÛMÂ ÂMİN YÂ RAB.

İkinci Satır:

SÛMME EVKAF'E Lİ-MESALİH-İL MÜSLİMÎN SELÂSETE KASÂTİLE VE SELÂSE HÂBİYE MAHFIYYÛN LÂ YÛMLE VE LÂ YÛSTA 'MEL MÎNHÂ FEMEN GAYYER'E ZÂLİK'E KÂN-ALLAHÛ HASMÛH.Lİ SENET'İ ERBAA VE SİTTÎN'E VE SEMANMİE.

(Türkçesi)

Birinci Satır:

Bu mübarek mescid'i şerifin yapılmasını, Oruç Bey kızı mağfûr'e ve merhûm'e Sitti Hatun emretti. Allah her ikisinin taksîrâtını affetsin.

İkinci Satır:

Daha sonra müslümanların işlerine yarasın diye: yeraltında gizli üç su yolu ile üç kuyuyu vakf ve imâr etti. O şartla ki, bunlardan ne su dol-

(89) Kâzım Baykal, Bursa ve Anıtlar, s. 198

durulacak, ne de bunların suları kullanılacak. Bu şartları değiştirenin dâvâcısı Allah olsun. Sene: 864 (1460)

No: 37- Bursa'da Sitti Nefise Hatun Mescidi'nin Tarihi Kitabesi.

SİTTİ HATUN MEKTEBİ (Bak. Fotoğraf: 41):

Sitti Hatun Mektebi, Câmiin doğusunda ve aynı avlu içinde 12.57 x 6.84 m²'lik alana oturmaktadır; Oruç Beğ kızı ve Zağnos Paşa'nın eşi Sitti Nefise Hatun yaptırmıştır.

Mimârî Özelliği:

Mektep, girişi açık eyvanlı iki oda halindedir. Odalar baklavalı kuşaklara oturan sekizgen kasnakların taşıdığı betonla kaplı kubbelerle örtülüdür. Üç sıra kirpi saçaklıdır. Duvarları iki sıra tuğla hatıllı ve bir sıra moloz taşlıdır.

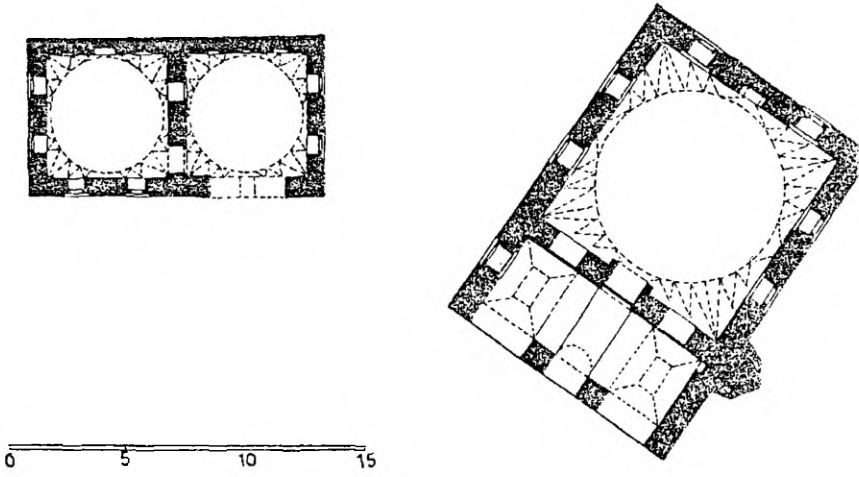
Bursa'da zamanımıza kadar kalabilen en sağlam, en eski ve en güzel mektep olan binanın eyvan kısmındaki kemerlerin etrafında ve pencere ahlıklarında tuğladan dama ve üçgen motifleri görülmektedir.

1962 yılında tamir edilmiş olan bu iki değerli eser'in etrafı bir duvar ile çevrilmiştir.

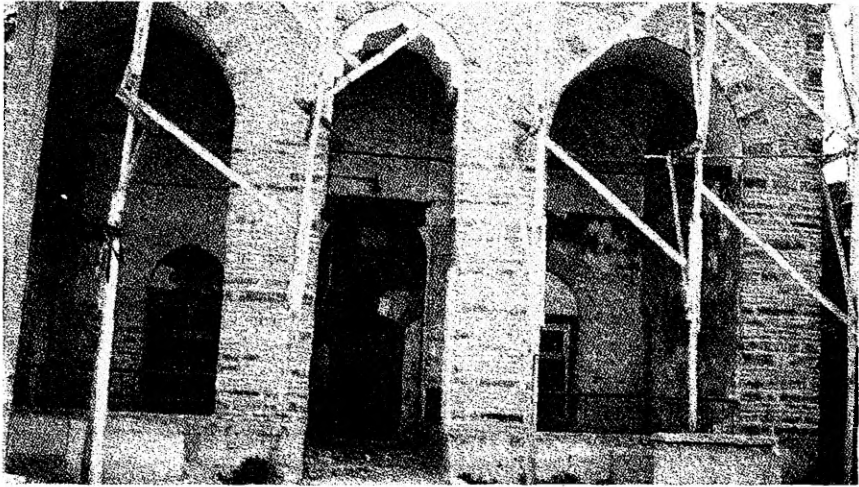
1992 yılında da güzel bir şekilde restore edildi.

MESCİD'İN HAZİRESİ:

Mescid ile Mektep arasındaki alanda küçük bir hazîre (mezarlık) var. Burada bulunan mezarların üç tanesinde silindirselsel baş taşları var ama yazısız ve tarih rakamları yoktur.

No: 38-39-Bursa'da (Atpazarı semtinde) Sitti Nefise Hatun Mescidi ile Mektebi'nin temel plânları.

No: 40- Bursa'da (Atpazarı semtinde) Sitti Nefise Hatun Mescidi'nin cephe-
den görünüşü (Restore ediliyor 1992).

No: 41- Bursa'da (Atpazarı semtinde), Sitti Nefise Hatun Mektebi (hâlen restore ediliyor (1992)

No: 42- Bursa'da, Sitti Nefise Hatun Mescid ve Mektebi'nin Şadırvanı.

SİTTİ NEFİSE HATUN'UN İKİNCİ VAKF'I:

Sitti Nefise Hatun'un ikinci vakfı, Sındırgı'daki pirinçlik ve Dükkânları'na âittir. 897 (1492) yılında düzenlenen bu vakfiyenâme'de Sitti Nefise Hatun için şöyle denilmektedir:

"... Seyyide-ti-el Havâtîn el muazzamât-ı Tâc-ün Nisâ-i el mükerreremât sâhibe-tül berr ve el-sadakat nâşire-tül hayrât ve el-hasenât el-mahsûse-tü biavn'il Hâlik el-Arz ve semâvât elestü el-mûkadetü el-mükerrreme-tü Sitti Nefise Hatun bint'i el-merhum el-mağfur Oruç Beğ Çelebi dâmet ismethâ... 897"

Meâlen Türkçesi:

Hâtunların Hanımefendisi; büyük kadınların baş tâcı; iyiliklerin, sadakaların muhterem sahibi; hayırlı ve güzel işlerin seçkin öncüsü ve Yer'i-Gökleri yaratan Yüce Allah'ın yardımının saygıdeğer dâvetlisi; (Allah'ın rahmetine ve bağışı'na ulaşmış olan Oruç Beğ Çelebi kızı) SİTTİ NEFİSE HATUN. Günahsızlığı dâim olsun...897 (1492).

*

* *

SİTTÎ NEFİSE HATUN'UN MÜLKLERİ

(Hacıköyü ile Mekrhûriye)

Bugünkü adları: Yakubköy ve Balıklı'dır.

1040 (1631) tarihli Şer'iye Mahkemesi Sicil'inde Fatih Sultan Mehmed'in, 864 (1460) tarihli Fermanında: Halası Fatıma Hatun⁽⁹⁰⁾ ile, halasının kızı Sittî (Nefise) hatundan bahsediliyor⁽⁹¹⁾. O Ferman'ın⁽⁹²⁾ metni aynen şöyleir: (Bak. Belge No: 3).

"Sebeb-i Berkûtâb Bu'dur ki":

FATİH SULTAN MEHMED HÂN HAZRETLERİNİN
HÜKMÜ HÜMÂYUNU'DUR.

"Sebeb-i tahrir tevki-i Hümâyun ve mûcib-i testîr-i hüküm nâfiz-i meymun ile Allahü Teâlâ ilâ yevm-i yüb'asûn. Evvel-i dersehyûn'dan O güzîn merhum sayıd-i şehid-el-dâreyn ilâ rahmet'e Rabbülmecriyd babam tâb-ı serah:

Balıkesri tevâbiinde Hacıköyü ve Mekrhûriye adlı iki pâre köyü, merhûme mağfûr-ı lehâ halam Fatıma Hatun'a lâıyk ve erzâni görüp mülklük vermiş imiş. Ol-dahî vakf-ı evlat itmiş. Elhâlet'ü bende vakf-ı evlatlık tarîkıyle, dârende-i misâl-i şerîf mülk'el akaid muhsiyet'e el-halâk ve el-şemâil seyyidetülhavâtıyn tâc-ünnisâ-i fil'âlemiyn kızı Sittî Hatun'a dâmet defatâ'ye müntakıl olmuş. Şimdiki kilerde bana arz idüb hükm'ü Hümâyun taleb itdi.

Şekil No: 43- Fatih Sultan Mehmed'in
Fermanı

(90) Fatma Hatun, Çelebi Sultan Mehmed'in kızı, II. S. Murad'ın kız kardeşi, Oruç Gazi Beğ'in eşi ve Zağnos Paşa'nın kain validesidir.

(91) Sittî (Nefise) Hatun'da Zağnos Paşa'nın ikinci eşidir.

(92) Ferman'ın Metni.

Öyle olsa ben dahî müselleme ve musaddak tuttum ve işbu hükm'ü cihanmetâ'ı verdim. Ve buyurdum ki, berveç-i şer'i şerif vakıf, evlatlık tariki üzere mutasarrıf ola (... ..) mânî ve olup dahl kılmaya. Ve taarruz görmeye nebe'metâli kılanlar tahkik bilüb (... ..).

Tahiren: Evasıt-ı Safer-el-Muzaffer. Sene: Erbaa ve Sittin ve Seman Mie. Mahruse-i EDİRNE.

FERMAN'IN TÜRKÇESİ:

"Yazılış sebebi Bu'dur ki:"

"FATİH SULTAN MEHMED HÂN HAZRETLERİ'NİN
YÜKSEK EMİRLERİDİR"

"Padişah Emirnâmesinin yazılış sebebini ve Ferman'ın hükümlerini Allah Teâlâ, kıyamete kadar mübarek kılsın.

O, makam sahibi, seçkin ve mübarek, dünya ve ahiret şehidi, Allah'ın şerefli rahmetine ulaşmış olan babam (toprağı bol olsun): Balıkesir'e bağlı HACIKÖYÜ⁽⁹³⁾ ile Mekrhuriye⁽⁹⁴⁾ adlı iki köyü, rahmetli halam Fatıma Hatun'a lâyık ve münasip görüp, mülk olarak vermiş. O da, evlâdına vakfetmiş. Şimdiki halde, "evlâd'a intikal yolu ile" bu mülkü elinde tutmak şerefi: yüksek ahlâk sahibi, hâatunların şerefli, dünya kadınlarının baş tâcı olan yüksek dereceli kızı Sittî (Nefise) Hatun'a intikal etmiş. Bu defa bana hâlini arz edip, Ferman'ın yenilenmesini istedi. İsteğini yerinde gördüm ve işbu fermanı verdim.

Ve buyurdu ki: Böylece kanunlarımız hükmünce evlatları da vakıf yoluyla mülk'e sahip ola. Hiç kimse o mülke engel olup, O'nun mülküne girmeye ve elinden almağa kalkmaya ve gerçeği böyle bileler."

Yazılış Tarihi:

Hicrî: 864 Safer ortaları (M. 1460)

Yazıldığı Yer:

EDİRNE

4- FATİMA SULTAN VAKFI:

Zağnos Paşa'nın Birinci Eşi (II. Sultan Murad'ın kızı ve Fatih Sultan Mehmed'in kız kardeşi) Fatıma Sultan'ın kurduğu vakıf ve vakfiyenâme-

(93) Hacıköyü, şimdiki adı, "Yakubköy"dür.

(94) Mekrhuriye'nin şimdiki adı: "Balıklı"dır. Bu köye, "Balıklı" adı verilmezden önce: "Mendehure" deniyordu.

si hakkında ayrıntılı bilgi yok. Çünkü bu vakıf, Zağnos Paşa vakıflarıyla birleştirilmiştir.

ZAĞNOS PAŞA VAKIFLARI İLE ÂİLESİNE AİD VAKIFLARIN BİRLEŞTİRİLMESİ

Şer'iye Mahkemeleri Sicil Defterlerinde, Zağnos Paşa âilesine âid kayıtların baş taraflarında:

**"ZAĞNOS PAŞA VE MEHMET BEY VE SİTTİ HATUN VE FATİMA
SULTAN VAKIFLARI"**

diye dördü bir arada anılmaktadır. Bu dört vakıf birarada ve bir elden yönetiliyordu.

Zağnos Paşa vakıflarının mütevellisi, aynı zamanda Mehmed Bey ve Sitti Hatun ve Fatıma Sultan vakıflarının da mütevelliliğini yapıyordu. Mütevellilerin, vakfı kuranların soyundan olması gerekti.

Mütevelliliğin en önemli şartı ise: "Batn'ı evvelde, erşed ve ekber ve aslah erkek evlad" olması gerekiyordu. Sülalede, yukarıdaki şartları üzerinde bulunduran erkek evlad tükendiği takdirde, aynı şartları üzerinde bulunduran, yaşça en büyük kız evlad, mütevellî olabiliyordu.

Bu dört vakıfdan başka Zağnos Paşa sülalesinden:

- 1- Alişan Bey kızı Hâce Fâtıma Hanım vakıfları,
- 2- Paşasultan vakıfları,
- 3- Ahî Mehmed Vakıfları,
- 4- Ahî Mustafa vakıfları,
- 5- İbrahim Yahşi Bey vakıfları da,⁽⁹⁵⁾

usûlen, Zağnos Paşa vakıflarının mütevellileri tarafından yönetilmiştir⁽⁹⁶⁾.

Burada: Paşasultan hakkında biraz açıklama yapmak yerinde olacak. Çünkü Paşasultan Balıkesir'li yerli halk'ın sevgilisidir.

PAŞASULTAN

Balıkesir'de; Balıkesir-Karaoğlan Mahallesiindeki "Karaoğlan Camii" yakınında, eskiden (1920 öncelerine değin) mezarlık olduğu bilinen yerde, kubbeli "Paşasultan Türbesi" vardır. (Bak. fotoğraf: 44).

Türbe'de beş adet kabir sandukası görülüyor.

(95) İbrahim Yahşi Bey, Zağnos Paşa'nın 4. batından torunu.

(96) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 130

PAŞASULTAN'IN TARİHİ KİMLİĞİ:

Paşasultan'ın tarihi kimliğini öğrenmekte elimizdeki kaynaklar, (şimdilik) yetersiz kaldı. Zaten ünlü yatırırlarımızdan çoğunun, belgeye dayanan yaşantısı bilinmiyor. O aziz kişiler manevi değerleriyle, halk'ın gönlünde taht kurmuşlar ve öylece yaşıyorlar.

BİLDİĞİMİZ ŞU Kİ:

Şer'îye Mahkemesi sicillerinde, "Paşasultan Nâm-ı Aziz..." diye adı geçiyor⁽⁹⁷⁾.

Bu türbenin, Hicrî 876 (M. 1472) tarihinden önce mevcut olduğu, 876 yılında düzenlenmiş olan Kayabey Camii vakfiyenâmesindeki şu ifadeden anlaşıyor: "... Gündoğusu, bâriz-el-vakf-Zâviye Paşasultan..."⁽⁹⁸⁾

Balıkesirde "Paşasultan zâviyesi ve imâreti" bulunduğu, Hicrî 1087 (1677) senesi Şer'îye Mahkemesi sicilinde kayıtlıdır⁽⁹⁹⁾. Bugün ise meydana türbeden başka bir te'sis yoktur. Türbeyi de Vakıflar İdaresi değil, hayırseven insanlar yaşıyor.

PAŞASULTAN TÜRBEŞİ

Balıkesir halkını (TÖMDEDE), dedikleri Paşasultan Türbesinde eskiden kalma kitâbe yoktur. Doğruluğu tarihi belgeye dayanmayan ve "Yeniyazı" ile şöyle bir kitabe konmuş:

"PAŞASULTAN 738 (1338), KARASI BEĞLİĞİ ZAMANNDA ULEMÂ'DAN OLAN PAŞASULTAN BURADA DÖRT MEZAR'LA AİLE HALİNDE YATMAKTADIR. RUHUNA FÂTİHA!"

PAŞASULTAN TÜRBEŞİ HAKKINDA RESMÎ KAYIDLAR

1- Balıkesir-Vakıflar Bölge Müdürlüğünde Mevcut (Eski Eser Fişleri Defteri) ndeki Kayıtlar:⁽¹⁰⁰⁾

— Arşiv Numarası: 13

— Adı: Paşasultan Türbesi (Tömdede de denir).

— Mevkii: Hacılbey İlkokulu yanında. (Karaoğlan Mahallesi).

(97) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 130

(98) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 130

(99) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 130

(100) Muharrem EREN, Balıkesir'de Tarihi Kitabeler, s. 142.

— Kitabesi: Kitabesi yok. (Sonradan konan, H. 738 tarihli bir levha vardır.)

— Bânîsi Paşasultan.

— Yapısı: Kare planlı, tek kubbeli olan bu binanın içi, çimento ile sıvalıdır. İçinde: üçü, zeminden biraz yüksek olmak üzere dört mezar vardır. Paşasultan'a âid olan sanduka mermer olup, arkası açıktır. Eski eserdir.

— Bugünkü (1992) durumu: Bir tek kubbeden ibarettir. Önünde tonoz şeklide bir çıkıntısı vardır (Türk-Klâsik türbe tipindedir.)

— SONUÇ: Zağnos Paşa vakıfları mütevellileri bu türbenin ihtiyaçlarını takip ve te'min ederlerdi. Sicilleri'nde: Hicrî 876 (1472) tarihli Kaya-bey Camii vakfiyenâmesinde: "...Paşasultan Nâm-ı Aziz..." diye adı geçer.

2- Tapu kayıtları⁽¹⁰¹⁾:

— Mahallesi: Karaoğlan Mh., Emir Sokak

— Pafta: No: 12

— Ada No: 122

— Parsel No: 23

— Alan'ı: 101 metrekare (Kubbe kısmı 40 metrekare) dir.

3- Belediye Encümeni'nin Br Kararı⁽¹⁰²⁾:

— Karar Tarihi: 15/1/1985

— Karar Numarası: 94

— Konu (Özet): Şehirimiz Karaoğlan Mahallesi: 12. Pafta, 122. Ada, 23. Parselde bulunan Paşasultan (Tömdede) Türbesinin bakımı ve türbe-de toplanan (Para, havlu ve mum gibi) bağışların, Mahalle Muhtarı ve İhtiyar Heyeti kararları ile tesbit edilerek satılması ve elde edilecek paranın, türbenin ihtiyaçlarına sarfedilmesi için Karaoğlan Mahallesi Muhtarlığına tam yetki verildiğine dâir karar.

4- Paşasultan Hakkında söylentilere dayanan bilgiler⁽¹⁰³⁾:

PAŞASULTAN, yaygın söylentilere göre:

Karasi Beğliği devrinde veya Orhangazi ordusunda Balıkesir'e gelmiş; şimdiki türbesinin bulunduğu yerde bir zâviye (Küçük tekke) açmış.⁽¹⁰⁴⁾

(101) Muhtar Şerafeddin Taracar, Mahallenin Defteri, s. 3.

(102) Muhtar Şerafeddin Taracar, Mahallenin Defteri, s. 3.

(103) Muhtar Şerafeddin Taracar, Mahallenin Defteri, s. 3.

(104) Muhtar Şerafeddin Taracar, Mahallenin Defteri, s. 3.

Bu zât'ın paşalık ve beğlikle hiç alâkası yokmuş. O bir tarikat şeyhi imiş. İrşad ettiği halk O'nu çok sevdikleri için "PAŞASULTAN" diye anılmış. Vefat edince zâviyesinin bulunduğu şimdiki yere gömülmüş.

Paşasultan'ın türbesi ziyaret edilir. Adağı olan kimseler (Kadınlara mahsus olmak üzere) Halı-kilim döşedikleri türbenin içinde, Cuma günleri mevlid veya Hatim okuturlar.

PAŞASULTAN TÜRBEŞİ'NİN BAKIMI

Paşasultan Türbesi'nin çatısı, 1948 yılına gelinceye kadar ahşap ve kiremitle örtülü idi; harâp ve yıkılmış halde iken; 1948 yılında zahireci Mustafa Öztokat isminde hayırsever bir zât, bugünkü beton kubbeyi yaptırdı⁽¹⁰⁵⁾.

Bu adam; 1954 yılında "Hasanbaba" türbesini ve daha sonra da "52 evler câmii"ni yaptırmıştı; 1975 yılında vefat etti.

Paşasultan Türbesi'nin tabanı, yine 1948 öncesinde topraktı. Kubbeyi yaptıran Mustafa Öztokat, tabanını da beton ile kaplatmıştı. 1985 yılında Mahalle Muhtarı Şerafeddin Taracar'ın girişimi ve gayreti ile türbenin tabanına kalebodur döşendi.

Kalebodur'un 40 metrekaresi, İbrahim Cumalı vasıtasıyla Çanakkale Seramik fabrikasından, ve geri kalanı da yine İbrahim Cumalı'nın bağışı ile te'min edildi⁽¹⁰⁶⁾.

Türbe'nin Bakımını Yapanlar:

Paşasultan Türbesi'nin temizlik ve intizamını (karşılıksız) yapanlar şunlardır:

1) 1940-1965 yıllarında: Hanife Küçükler; Karaoğlan Mh., İğneci Sokak, No: 33.

2) 1966-1975 yıllarında: Nafize Tekeli; Karaoğlan Mh. Karaoğlan Caddesi, No: 44.

3) 1975-1984 yıllarında: Mihriye Ocakçı; Karaoğlan Mh. Karaoğlan Caddesi, No: 44.

4) 1984 yılında: Mucube Kaçar, Karaoğlan Mh. Emir S. No: 23.

5) 1985'den itibaren Karaoğlan Mh. Muhtarlığı.

(105) Şerafeddin Taracar, Karaoğlan Mh. Defteri.

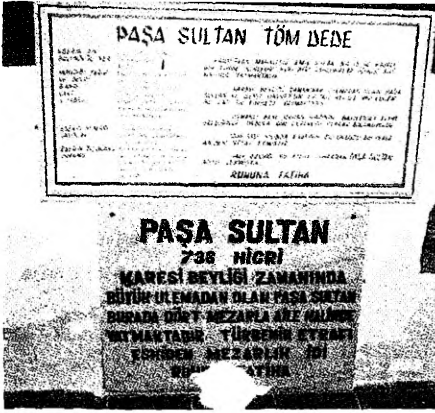
(106) Şerafeddin Taracar, Karaoğlan Mh. Defteri.

1985 yılından itibaren Türbe'nin içerisinde, kadınların mevlid ve Hatim okumalarına izin verilmemiştir.

PAŞA SULTAN TÜRBESİNDE TARİHÎ BİR LEVHA (Resim: 45)

LEVHA'NIN METNİ: "KUTB-EL ÂRİFÎN-GAVS-ÜL VÂSİLİYN-PAŞA SULTAN-KUDDİSE ALLAHÜ SIRR'E HÛ 738"

METNİN TÜRKÇESİ: Büyük müşşid, yüksek dereceli mânevî yardımcı Paşasultan, Allah sırrını mübarek etsin. Hicrî 738 (Milâdî 1338. (Resim: 45)

No: 44- Paşasultan türbesinin kitabesi.

No: 45- Paşasultan türbesinde tarihi bir levha

ZAĞNOS PAŞA-MEHMED BEY, SİTTİ HATUN VE FATMA SULTAN VAKIFLARININ TEVLİYET İŞLERİ VE MÜTEVELLİLERİ

MÜTEVELLİ'LİK:

Zağnos Paşa, Mehmed Bey, Sitti Hatun ve Fatma Sultan vakıflarının mütevelliliği için şu önemli şartlar konmuştur:

"Batn-ı evvelde ekber evlâd-ı zükûr'un aslah ve erşed olup, tasarruf'a kaadir olması... ve evlâd-ı zükûr münkariz olmadıkça ünâs'a mütevellilik verilmeyeceği..." de kayıtlıdır.

AÇIKLAMA:

Mütevellilik (vakıf yöneticiliği), erkek evlatların; yaş sırasına göre, akli yerinde ve ergin olmakla beraber, vakıf işlerini yönetmeğe gücü yetecek olanına verilecektir.

Âilede bu şartları üzerinde bulunduran erkek evlad hiç kalmazsa ancak ondan sonra, yukarıda yazılı şartları üzerinde bulunduran en büyük kız evlad'a mütevellilik verilecektir. Mahkemeler de bu şartları uygulamakla yükümlü kılınmıştır.

Yalnız Mehmed Bey'in vakfiyenâmesinde şöyle özel bir kayıt vardır:

Büyük ve olgun erkek evlatlar tükenirse mütevellilik, şehirdeki hâkim'e verilecektir.

MÜTEVELLİLER:

Yukarıda yazılı tevliyet şartlarına göre: Zağnos Paşa, Mehmed Bey, Sitti Hatun ve Fatma Sultan vakıfları'nın mütevelliliği sırasıyla: Ali Çelebi, Mehmed Çelebi, İbrahim Yahşi Bey (vefatı H. 1127), RASİH Ahmet Bey ve bunun oğlu İlyas Bey (Ölümü: H. 1184)'e kadar yukarıda açıklanan şartlara göre yürütülmüştür (Bak., Soyağacı No: I).

Mütevellilik görevini: İbrahim Yahşi Bey (12) sene, Rasih Ahmet Bey (38) sene, İlyas Bey (41) sene yürüttüler. Bu üç zâtın döneminde mütevellilik, şartları bozulmadan uygulandı.

ZAĞNOS PAŞA, MEHMED BEY, SİTTİ HATUN VE FATMA SULTAN VAKIFLARI'NIN MÜTEVELLİLERİ ARASINDA KANLI MÜCADELE

İlyas Bey Oğlu İbrahim Bey'in Mütevelliliği ve Zulmü:

İlyas Bey, kırkbir yıl mütevellilik yaptıktan sonra, 1184 (1771) yılının Şaban ayında vefat etti. O'nun yerine oğlu İbrahim Bey müteveli tayin edildi (Şaban 1184). Halbuki; O'ndan önce, sırada, yaşca daha büyük olan (İlyas Bey'in amucası Mehmet Bey'in oğlu), Abdülkadir Bey vardı (Bak. Soyağacı No: I).

İbrahim Bey mütevelliliği, bir takrib ile (yani hileli yoldan, bir baha-ne ile) almıştı. Böylelikle tevliyet sırasını bozmuş oldu. Bu sebeple, Abdülkadir Bey ile, aralarında mücadele başladı. Bu mücadele ise (aşağıda da açıklanacağı gibi), Abdülkadir Bey'in öldürülmesiyle sonuçlandı.

İbrahim Bey'in Zulmü:

İbrahim Bey, babasının vefatından önce, birkaç seneden beri kazalarda âyan, serdar ve mütesellim (yönetim, emniyet, vergi memuru) olarak görevliydi.

Bu görevlerini yaparken memleket halkına çok baskı, haksızlık yapıyor ve zulmediyordu. Vakfın mütevellisi olunca bu olumsuz hareketlerini eşkiyalık derecesine ilettiler (Bak. Belge No: 4) Vakıfların gelirini israf etti. Vakıf ve İmarat görevlilerinin ücretlerini kısıtladı. Önemli tamir işlerini terk etti. Hiçbir kimseye söz hakkı vermedi. Zulmünü daha da artırarak panayırdı bazı esnafın mallarına el koydu.

Mütevellilik İbrahim Bey'in elinden alındı:

İbrahim Bey'in bu tutumundan, Abdülkadir Bey ve Balıkesir halkı çok üzülmüyordu. Nihayet memleketin ileri gelenlerinden: El-Seyyid Ali Zide-i İlm, Eskicizâde Halil, Alemdarzâde Ali ve kardeşi Nâzır Mustafa, Uzunzâde Abdullah, Mercimekzâde Hacı Halil, Müderris Hacı Osman, El-Seyyid İsmail, Hatib İdriszâde Hacı Ahmed, Alemşahzâde Ahmed ve kardeşi Salih, Abacılar Kethüdâsı el-Seyyid Hacı Ali, Kavaflar Kethüdâsı el-Seyyid Hacı Mehmed, debbağlar Kethüdâsı Hacı İbrahim adlarındaki zâtların önayak olmasıyla memleket ahalisi, İbrahim Bey aleyhine mahzar (toplu şikâyet dilekçesi) hazırlayarak, Balıkesir Nâibi (Kadısı) Mevlânâ İbrahim Zide-i İlm'e hallerini arzetttiler. Bu şikâyetler İstanbul'a da duyuruldu.

Böylelikle mütevellilik İbrahim Bey'in elinden alındı.

18 Rebiyülevvel 1188 (1774) tarihiyle Abdülkadir Bey, müteveli tayin edildi.

Bu olayları anlatan, 1188/18 Rebiyülevvel tarihli Ferman'ın fotokopisi ile Türkçe okunuşunun tam metni kitabımızda mevcuttur (Bak., Belge No: 4).

Abdülkadir Bey'in Mütevelliliği:

Zağnospaşa, Mehmed Bey, Sitti Hatun ve Fatma Sultan Vakıflarının mütevelliliğine tayin edilen Abdülkadir Bey'in bu görevi çok kısa sürdü. Amcasının torunu İbrahim Bey, mütevelliliğin kendisinden alınıp, Abdülkadir Bey'e verilmesini bir türlü içine sindiremedi.

Abdülkadir Bey Öldürüldü:

İbrahim Bey, kardeşi Cafer Bey'le birlikte Abdülkadir Bey'i, evinin içinde öldürdü. Bu olay, Belge'de şöyle ifade ediliyor:

"Merkum İbrahim Bey karındaşı Cafer Bey'le ittifâken nısf-ü-lleyl'de avenesiyle menziline dühûl ve bigayrihakkın katl ve bâduhû tevliyet-i mezkûreyi kendûye tecih ittirmekle kadr-ı küllî itmekleyin..." diye devamediyor (Bak. Belge: 4)

İki kardeş bu tüyler ürpertici cinayetlerini işlerken yanlarında arkadaş olarak: Bayraktar oğlu Mehmet ve kardeşi Ali, Bahadır oğlu Abdullah, Giritli oğlu Çakır Mehmet, Köle Süleyman, oğlu ve kardeşi Mehmed isimli kişilerin bulunduğu, 1202 (1778) tarihinde gönderilen bir derkardan anlaşılıyor.⁽¹⁰⁷⁾

İbrahim Bey, Abdülkadir Bey'i öldürmekle kalmamış, konağını da yakmış; böylece cinayet'e, yangın ve kaza sebebiyetini vermek istemiştir.

Abdülkadir Bey'in O konağı, şimdiki Ali Şuuri İlkokulunun bulunduğu alanda imiş.⁽¹⁰⁸⁾

Abdülkadir Bey'in vakıf mütevelliliği, 8 Rebiyülevvel 1188 tarihinden, 17 Şaban 1188 tarihine kadar olmak üzere beş ay on gün sürmüştür.

İbrahim Bey'in İkinci Mütevelliliği:

İlyas Bey oğlu İbrahim Bey ve zengin vakfın mütevelliliğini elinde tutabilmek için, kardeşi Cafer Bey ile birlikte şu hileye başvurmuştur:

Abdülkadir Bey gûya eceliyle vefat etmiş olduğundan, tevliyet sırasının kendisine gelmiş tarzında İstanbul'a başvurmuştur. Muamele şu şekilde gelişmiş:

Vakıf arazileri arasında bulunan Mekrhûriye (Balıklı) köyündeki çiftliklerinde oturan mütevelliler işlerini buradan yönetirlerdi. İbrahim Bey de, tevliyet berâtı elinden alındıktan sora Kepsut Nahiyesi Nâibi'ne (Kadı'sı'na) yaklaşarak ve O'nu etkileyerek kendisin, yeniden tevliyet berâtı çıkartabilmesi için keyfiyetin İstanbul'a arzedilmesini rica etmiştir. Bu rica ve iltimas üzerine gelen 17 Şubat 1188 (1775) tarihli fermanda, eceliyle vefat ettiği gösterilen Abdülkadir Bey'in yerine:

"... Sahib-i evvel ve aslah ve erşed ve ebnâ ve ebnâ'dan olduğuna binâen tevliyet, merkum kenduye tevcih ve şurût-ı mer'iyesi üzerine berât verilüb mutasarrıf ola..." denilmektedir.

Halbuki, Kepsut Kadısı Mevlânâ Derviş Mustafa tarafından, eceliyle öldüğü bildirilen Abdülkadir Bey (yukarda da açıklandığı gibi) İbrahim Bey ve kardeşi Cafer Bey ve adamları tarafından öldürülmüş ve konağı da yakılmıştı.

(107) Kerim Kâni Akpınarlı, Balıkesir'in Eski Aileleri, s. 39

(108) Kerim Kâni Akpınarlı, Balıkesir'in Eski Aileleri, s. 39

Tevliyetin, Abdülkadir Bey'in vefatından sonra İbrahim Bey'e geçeceğini ve hilenin içyüzünü bilmeyen ve o tarihte İstanbul'da misafir olarak bulunan Balıkesirli ve vakıf arazisi ahâlisinden: Paşaköy'lü Seyyid Mehmed oğlu Süleyman Çelebi ve Abdullah oğlu Süleyman Çelebi adlarındaki şahısların şahidliklerine müracaat edilmiştir⁽¹⁰⁹⁾.

Haremyn (Mekke-Medine) müfettişi Mevlânâ Ali Efendinin iylâmı ve Başdefterdâr Derviş Mehmed Efendi'nin telhîs'i (özetlemesi) üzerine 17 Şaban 1188 (1774) tarihli Ferman (Padişah Emri) gönderilmiştir (Bak: Belge No: 4).

İbrahim Bey'in bu hilesini sezen Abdülkadir Bey'in (Beş sabı çocuk ile dul kalan) eşi Hatice Hatun; bir dilekçe ile müracaat ederek, eşi Abdülkadir Bey'in, İbrahim Bey tarafından öldürüldüğü, vakıf tevliyetinin hiyle ile İbrahim Bey'e berât ettirildiğini anlatmış ve haksızlığa uğradığını bildirmiştir.

Gerçeğin meydana çıkması üzerine vakfın mütevelliliği İbrahim Bey'den alınmıştır.

Zağnos Paşa Vakıfları tevliyetinin, Abdülkadir Bey'in beş yetimi (Ahmed, Ali, Mehmed, İbrahim ve Hatice) ile İbrahim Bey'in küçük kızkardeşi Hatice Hanım'a verildiği hakkındaki berât; Abdülkadir Bey eşi Hatice Hatun'un dilekçesi üzerine:

Hatice Hanım'a Verilen Berât:

İstanbul'da misafir olarak oturmakta olan; Mustafa oğlu Ahmet, Halil oğlu Hacı Tahir, Süleyman oğlu Hacı Feyzullah, Hacı Mehmed oğlu Ali, Ali oğlu Salih, Seyyid Yusuf oğlu Seyyid Ali Çelebi, Seyyid Halil oğlu Seyyid Mustafa, Osman oğlu Ali, Ali oğlu Ahmed, Hasan oğlu Mustafa Abdullah oğlu Molla Ali, Ali oğlu Mehmed Beşe, İsmail oğlu Seyyid Süleyman adlarındaki adamlar mahkeme huzurunda şöyle şahidlikte bulundular:

"İbrahim Bey ile kardeşi Cafer Bey çeşitli günahları ve mekruhları işlemişler, insanları öldürmüşler, vakıf mallarını telef etmişlerdir."

"İbrahim Bey hakkında memleket ahâlisinin de şikâyetleri üzerine bütün mallarının ellerinden alınarak Kütahya Kalesi'ne kalebend olunması bâbında sâdır olan emr-i âlişânım..." denilmekte ve fermana:

"İbrahim Bey'in kız kardeşi Hatice Hanım'ın, vakıfları idâre etmeğe yeterli olduğu" ifade edildikten sonra vakfın mütevelliliğini, yıllık vergisi-

(109) Kerim Kâni Akpınarlı, Balıkesir'in Eski Aileleri, s. 39

ni vaktinde ve zamanında hazineye teslim etmek şartıyla, yarısı kendi üzerine, diğer yarısı da Abdülkadir Bey'in yetimleri Ahmed, Ali, Mehmed, İbrahim ve Hatice'ye müştereken berâtları verildi 24 Cemaziyelâhir 1189 (1775) (Bak: Belge No: 5).

İBRAHİM BEY'İN EŞKİYALIĞI:

İlyas Bey oğulları İbrahim ve Cafer Beyler'in eşkiyalıkları, hile ve tüyler ürpertici cinayetlerinin anlaşılmasıyla çıkan fermanla, "tertibi cezaları" bildirilmekte ve bütün mallarının ellerinden alınması istenmekte idi.

İbrahim Bey, sonu gelmeyen fena hareketlerinden dolayı arkadaşlarıyla birlikte yakalanmış, muhakemelerinin görülmesi için Bursa'ya götürülmüşlerdi.

1202 tarihli "derkenar"ın (açıklayıcı not'un) kaydından anlaşıldığına göre İbrahim Bey, Bozcaada'ya, arkadaşlarının da Limni adasına sürülmeleri uygun görülmüş ve fakat verilen bu sürgün kararının uygulanması sırasında kolayını bulup firar etmiştir. Bursa'dan kaçan İbrahim Bey, Sepet oğlu Osman, Ağunyalı Hacıali, Bigadiçli Çavuşoğlu İsmail isimli kimselerin -ki bunların, birtakım başıboş, işsiz takımından oldukları anlaşıyor- yanlarına giderek sığınmış ve sonraları bunlarla beraber, yukarıda adı geçen diğer arkadaşlarıyla beraber Balıkesir'e gelmişlerdir.

Gerek kendisinin, gerek avenesinin her fenahlığı yapmağa meyilli kimseler olması dolayısıyla Balıkesir'de, rastgele günahsız kimseleri öldürmek suretiyle mallarını yağma etmişler, daha da ileri giderek birkaç mescid dahî yakmışlardır⁽¹¹⁰⁾.

İbrahim Bey'in, Kesik başı isteniyor:

Bütün mallarının ellerinden alınmasıyla birlikte, idâmları için çıkan fermanla:

"... merkum (adı geçen) İbrahim Bey ve kardeşi Cafer Bey ve avenesi olan eşkiyânın ne veçhile olursa olsun elbet ve elbette ahz (yakalama) ve cezalarının tertip ve rûûs-ı maktûalarının (kesik başlarının) der'alyem'e (İstanbul'a) irsâl olunmak (gönderilmek) bâbında....." şeklinde defalarca şiddetli emirler çıktı.

Sıkı Takip:

(110) Kerim Kâni Akpınarlı, Balıkesir'in Eski Âileleri, s. 39

İbrahim Bey arkadaşlarının günden güne artan eşkiyalıklarının bir neticeye bağlanması için, hükümet tarafından Vidin muhafızı Vezir Ali Paşa'ya gönderilen hükümden anlaşıldığına göre adı geçen eşkiyanın cezalandırılmaları, Dergâh-ı Muallâ Kapıcıbaşı'lardan (Saray muhafızlarından) Mihaliç Voyvoda'sı (Karacabey Komutanı) Panguduzoğlu Lutfullah Ağa'ya tekrar tekrar emirler gönderilmiş ve mutlaka yakalanmaları istenmiştir.

Hatta bununla da kalmıyarak, gelen emirde: Karaman Eyaletinden Vidin Muhafızlığına tayin edilen VezirAli Paşa'ya, memuriyet yerine giderken Balıkesir'e uğraması ve maiyetinde olmak üzere yol uğraklarından olan Mihaliç nahiyesinin Karaoğlan köyünden (200), Fırt nahiyesinin Susıgırlık köyünden (300), Sındırgı nahiyesinin Küçükköy köyünden (300), Balıkesir nahiyesinin Mekrhûriye (Balıklı) ve İftelle (Pamukçu) köylerinden (300), Edincik âyanı Hacıbayramzâde İbrahim'den (500), Uluâbâd nahiyesinin Ayvalık köyü Âyanı Seyyid Hacı İsmail'den (150) adet asker tedarik iderek başbuğlariyle birlikte maiyetine alması ve eşkiyanın kat'i surette ortadan kaldırılması emrediliyordu⁽¹¹¹⁾.

İbrahim Bey Kurtuldu:

Verilen bu kadar sıkı ve kesin emirlerden ne sonuç elde edildiği hakkında, elimizdeki kaynaklarda açıklayıcı bilgi olmamakla beraber eşkiyanın elebaşısı olan İbrahim Bey ve kardeşi Cafer Bey'in bu sıkı takipten kurtuldukları anlaşıyor.

İbrahim Bey'in, İstanbul'da Şahbazgiray'ın yanında saklandığı, sonradan da affedildiği anlaşıldı⁽¹¹²⁾. 1191 (1777) yılında İbrahim Bey üçüncü defa olarak, Zağnospaşa Vakıflarının mütevellisi ve kardeşi Cafer Bey de Balıkesir Mütesellimi (vergi tahsilat âmiri) olmuştur⁽¹¹³⁾.

Böylelikle iki kardeşin, bütün suçlarının bağışlandığı anlaşıyor.

İbrahim Bey'in, Halil Bey ismindeki oğlu da 1216 (1805) yılında Balıkesir mütesellimiydi⁽¹¹⁴⁾.

İbrahim ve Cafer Beyler'in yukarıda açıklanan kanunsuz hareketlerinden dolayı bütün mallarının zaptedilmesi, gönderilen emirlerin de yürürlüğe konmasından da vazgeçildiği anlaşıyor. Bu hususta sicil defterlerinde açık kayıt yoksa da bunlardan, Cafer Beyin eşi Rabia Hatun'un

(111) Kerim Kâni Akpınarlı, Balıkesir'in Eski Âileleri, s. 40

(112) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 130

(113) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 130

(114) İsmail Hakkı, Karasi Meşahiri, s. 130

eşyalarıyla, kızının çeyizlerinin, mahkeme huzurunda, İstanbul'dan gönderilen Ömerpaşazâde Abdullah Bey vasıtasıyla sahiplerine geri verilmesi için gelen emre uyulmuştur.

İBRAHİM BEY'İN ÜÇÜNCÜ DEFA MÜTEVELLİLİĞİ:

İlyas Bey oğlu İbrahim Bey bütün suçlarından affa kavuştuktan sonra: "Zağnospaşa, Mehmed Bey, Sitti Hatun ve Fatma Sultan Vakıfları"nın mütevelliliğini tekrar (üçüncü defa) elde etmek için 1191 (1777) yılında müracaat etti; Dâvâsını kazandı. Kendisine, 1191 Rebiyülâhir 1191 tarihli tevliyet berâtı verildi (Bak. Belge No.: 6).

İbrahim Bey dilekçesinde; isteğini şöyle ifade etti:

Balıkesir'de bulunan Zağnospaşa, Mehmed Bey, Sitti Hatun ve Fatma Sultan vakıflarının tevliyet şartlarının; aslah ve erşed, erkek evlad olması gerektiğini bu şartları üzerinde bulunduran erkek evlatlar tükenmedikçe kız ve sabî evlatlara şart olmadığını belirttikten sonra:

Bundan önce (24 Cemaziyelâhir 1189 (1775) tarihli bir berât ile) mütevellilik, kız kardeşi Hatice Hanım ile, Abdülkadir Bey'in sabî evlatları Ahmet, Ali, Mehmed, İbrahim ve Haticeye veildiğini, bu işlemin ise vakıf şartlarına aykırı olduğunu ileri sürdü.

İstanbul'da mahkeme huzurunda da, vakıf mütevelliliğinin doksan seneden beri sabî ve kadın evlatlara verilmediğini şu bilirkişilerin şahitlikleriyle ifade etti:

Hacı Ömer oğlu Mustafa Efendi, Mehmed oğlu Hasan Çavuş, Hacı Mustafa oğullarından Uzun oğlu Abdullah.

Böylece, vakıfların yıllık yüzbin akçe vergisini hazineye yatırmak şartıyla vakıf mütevelliliğinin kendisine verilmesini istedi.

Balıkesir Nâibi Seyit İbrahim'in teklifi üzerine civardaki Manisa Nâibi Hacı Abdullah, Gördes Kadısı Mevlânâ Seyit Abdurrahman, Gelenbe Nâibi Osman, Balya Nâibi Mevlânâ İbrahim, Sındırgı Nâibi Mevlânâ Seyit Mehmed efendilerin beyan ettikleri fikirlerle İbrahim Bey'in, tevliyet hakkına sahip olduğu belirtildi. Ayrıca İstanbul'da kırktan fazla kişinin şahidlikleriyle:

"Zağnos Paşa, Mehmed Bey, Sitti Hatun ve Fatma Sultan Vakıflarının mütevelliliği, İbrahim Bey'in küçüğü olan kız kardeşi Hatice Hanım ile, Abdulkadir Bey'in beş adet sabî çocuğu Ahmet, Ali, Mehmed, İbrahim ve Hatice'den alınıp, İbrahim Bey'e verildi. (Bak: 1191 tarihli Tevliyet Berâtı, Belge No: 7).

BELGELER HAKKINDA

TEŞEKKÜRLERİM:

a) Bu beş adet tarihî belgeyi, "ZAĞNOS PAŞA" adlı kitabımda yayınlanmak üzere bana lütfeden, araştırmacı yazar Sayın Hikmet Adın Bey'e;

b) Bu tarihî belgelerin metinlerinin yenyazıya çevrilmesinde bana, pek değerli yardımlarını esirgemeyen sayın Cengiz Eratalay Beyefendiye ve O'nun tavassut ettiği: Celal Bayar Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Araştırma Görevlisi Sayın Abdülmecid MUTAF Beyefendiye özellikle minnet ve şükranlarımı arz etmeği borç bilirim.

c) belgelerin orijinal metinlerinin bugünkü yazımızla okunuşları aynen yazıldı; sadeleştirme cihetine gidilmedi. Okunamayan beher kelimenin yeri (...) ile belirtildi.

ZAĞNOS PAŞA, MEHMED BEY, SİTTİ HATUN VE FATMA SULTAN VAKIFLARI TEVLİYETİNİN, İBRAHİM BEY'DEN ALINIP, ABDÜLKADİR BEY'E VERİLDİĞİNİ BİLDİREN 1188 (1774) TARİHLİ BERÂT

(Belge No: 4)

Balıkesri'de vâki' müteveffa Zağnos Paşa ve Mehmed Bey ve Sitti Hatun ve Fatıma Sultan vakfının mürtezikaları müsinn ve ihtiyar mu'temedleri meclis-i şer'da takrîr-i kelâm idüb vakf-ı mezbûrun vazife-i mukayyed ile tevliyet ... vakfiye-i mamûlün bihasında batn-ı evvelde olan ekber-i aslah evlâda meşrûta iken binyüzseksendört senesi Şevvalinde ekber evlâddan İlyas Bey fevt oldukça tevliyet-i merkumenin nevbet ve tasarrufu müteveffa-yı mezbûr ile derecede müsavî olup batn-ı evvelde münferid kalan evlâd-ı vâkıfdan işbu râfi'-i tevkî-i refi'uş-şân-ı hakanî kıdvetül-emâcid ve'l-a'yân Abdulkadir Bey ibn-i Mehmed Bey ibn-i Sinan Paşa zîde mecdühûnun iken derece-i sânde olan müteveffâ-yı merkume İlyas Bey'in oğlu İbrahim Bey birkaç seneden beri kazalarda a'yân ve serdâr ve mütesellim olub belde-i mezkûrde dest-i galebesine giriftar olduğuna binaen hilâf-ı şart-ı vâkıf tevliyet-i mezkûreyi bir takrîb ile üzerine berât itdürüb zamân-ı tasarrufunda irâdât-ı vakf-ı şerîfi itlâf ve ashâb-ı vezâife ve imâret-i tâyinât kesr vetenzil ve tamîrât-ı ehemmi terk idüb bir kimsenin hak-kı kelâm ifadesine kudreti olmadığından zulüm ve gaddarlığı müzdâd olmağla mûma ileyh Abdulkadir Bey bîkes olub ihâfe-iia'dâiyesiyle icrâ-yı hak talebini merfû ve ihya-yı hak içün müteveccih-i

dergâh-ı Rabb-i kerem iken bu esnada merkur İbrahim Bey'in menâsıbı ref ve zulm'ü gaddarlığı def olmağla:

Medine-i mezbûrda me'zûn-ı bi'l-iftâ Es-Seyyid Ali zîde ilmuhû ve Es-kici zâde Halil ve Alemdarzâde Ali ve karındaşı Nâzır Mustafa ve Uzunzâde Abdullah ve Mercümezkâde El-Hac Halil ve Müderrisinden El-Hac Osman ve nakibül'eşraf vekili es-Seyyid İsmail ve hatib İdriszâde El-Hac Ahmed ve Alemşahzâde Ahmed ve karındaşı Salih ve Abacılar kethüdası El-Hac Ali ve kavaflar kethüdası Es-Seyyid El-Hac Muhammed ve Debbaglar kethüdası El-Hac İbrahim tevatüren ... alâ tariki'l-ahyâr şehâdetleriyle mezbûr Abdulkadir Bey'in mağdûriyet ve istihkakı sabit ve zahir olmağla verese-i sânde olan İbrahim Bey'in refinden ve tevliyet-i mezbûre mülhakatı olan Mehmed Bey ve Sitti Hatun ve Fatıma Sultan evkaflarıyla me'asından cânib-i mîriye mâli maktûalarını edâ ve teslim itmek üzere:

Derece-i evvelde olub sinen dahî ekber ve aslah ve mağdûr olan evlâd-ı vâkıfdan mumâ ilyh Abdulkadir Bey'e tevcih ve yedine berât-ı âlişân îtâ olunmasını Balıkesir nâibi Mevlânâ İbrahim Zide ilmuhû arz ve mahzarlarıyla iltimas etmeleriyle senevî yüzbin akçe mâl-i maktû'ı olan Balıkesir'de vaki' Zağnos Paşa ve Mehmed Bey ve Sitti Hatun ve Fatıma Sultan vakıflarının mutasarrıfı İlyas Bey'in mahlûlünden oğlu İbrahim Bey'e tevcih ve seksendört senesi Şevvalinde berât verildiği Anadolu Muhasebesinde derkenar olmağla arz ve mahzar mucibince merkur İbrahim Bey'in şekavetine binaen refini iktiza etmekle senevî mal-ı maktû cânib-i mîriye edâ itmek şartıyla mezbûrun refinden mumâ ilyhe tevcih olunmak babından sudûr iden ferman-ı âlişânım mucibince beher sene mal-ı maktûnı edâ itmek şartıyla tevliyet-i merkume İbrahim Bey'in refinden mûmaileyh Abdulkadir Bey zîde mecdûhûye tevcih olunmak babında iftiharü'l-ümem ve'l-ekâbir bi'l-fi'l baş defterdarım El-Hac Ömer Vahid dâme ulûvve itmekle mucibince refinden tevcih olunmak fermanım olmağın hakkında mezîd-i inâyet-i padişahanem zuhûra getürüb binyüz sensensekiz senesi rebîul-evvelinin onsekizinci günü tarihiyle murrakkam verilen ruûs-ı hümayûnum mucibince bu berât-ı hümayûn-ı izzet makrûnı verdim.

Ve buyurdum ki, evlâd-ı vâkıfdan mûma ilyh Abdulkadir Bey zîde mecdûhûye varub vech-i meşru' üzre beher sene mal-ı maktû-ı olan yüzbin akçeyi cânib-i mîriye edâ itmek şartıyla merkur İbrahim Bey'in refinden ve tevliyet-i mezkûreye evlâdiyet ve meşrutiyet üzre mutasarrıf olup hizmet-i lâzimesin mer'i ve müeddî kılındıktan sonra, bundan evvel

ZAĞNOS PAŞA VAKIFLARINA ÂİD 1189 (1775) TARİHLİ TEVLİYET BERÂTİ

Bu berât'a dâir kısa bir Açıklama:

Zağnos Paşa Vakıflarının mütevellilerinden İlyas Bey vefat edince oğlu İbrahim Bey, mütevelliliği (hiyle ile) kendi üstüne berât ettirmişti. Halbuki mütevellilik hakkı, İlyas Bey'in amcasının oğlu Abdulkadir Bey'e âid idi. İbrahim Bey'in bu hiylesi anlaşılnca mütevellilik, (1188 Tarihli Berât ile) elinden alındı; Abdulkadir Bey'e verildi.

İbrahim Bey bu haklı muameleyi bir türlü içine sindiremedi. Abdulkadir Beyi gizlice öldürdükten sonra O'nun, eceliyle öldüğünü beyan ederek mütevelliliği (tekrar) kendi üstüne berât ettirdi. Ama kısa süre sonra gerçekler anlaşıldı ve İbrahim Bey mahkûm oldu.

Bu olay üzerine Abdulkadir Bey'in eşi Hatice Hatun ile, İbrahim Bey'in kız kardeşi Hatice Hanım, ortaklaşa müracaat ederek; mütevellilik haklarının yarısını Hatice Hanıma, diğer yarısında, Abdulkadir Bey'in (sabî) çocukları Ahmed, Ali, Mehmed, İbrahim ve Hatice'ye berât ettirdiler. İşte o:

1189 (1775) TARİHLİ BERÂT'IN METNİ:

(Belge No: 5)

"ZAĞNOS PAŞA EVKAFININ TEVLİYET BERÂTİ"

"Hatice Hatun zevce-i Abdulkadir Bey zîdet ismetüha mübarek rikâb-ı kâmiyâbıma arzıhal sunub Balıkesrîde vâki' merkum Zağnos Paşa ve Mehmed Bey ve Sittî Hatun ve Fatıma Sultan evkafının vazife-i muayyene ile senevî yüzbin akçe mal-ı maktu'ı cânib-i mîriye eda ve teslim eylemek şartıyla ünvanı hatt-ı hümayun-ı şevketmakrun ile nümûn berât-ı âlişân ile ber vech-i meşrût mütevellisi olan ekber eslah evlad-ı vâkıfdan zevci Abdulkadir Bey'in ammizâdesi İlyas Beyzâde İbrahim Bey bundan akdem bigayr-i hakkın katl ve tevlîyet-i mezkûreyi üzerine berât itdirüb zevci müteveffa-ı mezburun ki beş nefer eytamı Ahmet, Ali ve Mehmed ve İbrahim ve Haticeye gadr olmağla babaları mahlûlünden ve mezbur İbrahim Bey refinden yetimleri merkumuna tevcih ve ihsan-ı hümayûnum buyurulmak bâbında istidâ-yı inâyet ve sâdır olan ferman-ı âlişânıma imtisâlen evkaf-ı merkumenin tevlîyet ve tasarrufu amel-i kadim ve vakfiye-i ma'mulünbiha mucibince ekber ve eslah evlâda

meşrût iken yüzseksendört senesi şevvalinde ekber ve eslah evlâddan İlyas bey fevt oldukça tevliyet-i mezbure müteveffây-ı mezbur ile derecesi müsavi batn-ı evvelde münferid olan evlâd-ı vâkıfıdan Abdulkadir Bey ibni Muhammed Bey ibni Sinan Paşa'ya tevcih olunduktan sonra derece-i sâlide olan müteveffay-ı mezbur İlyas Bey'in oğlu İbrahim Bey birkaç seneden berû kazalarda a'yan ve serdar ve müteeellim olmağla belde-i mezkûr dest-i galebesine giriftar olduğuna binâen hilâf-ı şart-ı vâkıf tevliyet-i mezkûreyi bir takrîb üzerine berât ittirüb zaman-ı tevliyet ve tasarrufunda îrâd-ı evkaf-ı şerîfeyi itlâf ve ashab-ı vezâif ve imaret tami-rainı kat' ve tenzil ve ta'mirât-ı ehemmi terk idüb bir kimsenin hak-ı kelâm ifadesine kudreti olmadığından zulüm ve gaddarlığı müzdâd olmağla;

Mûma ileyh Abdulkadir Bey bîkes olub ihafe-i îlân sebebiyle icrâ-yı hak taleb ... ihyây-ı hak için müteveccih-i dergâh-ı Rabb-i Kerim iken merkum İbrahim Bey'in ... ref ve zulüm ve adâveti def olmağın tevliyet-i mezbûre üzerinden ref, Abdulkadir Bey'e tevcih buyurulmasını niyazıyla marrûz-zikr Balıkesrî'de sakin ulemâ ve sulehâ ve eimme ve hutebâ ve sâdât-ı kiram ve sair bilcümle a'yan ve eşrâf meclis-i şer'da alâ tariki's-şehade ihbar ve Kaza-i merkume nâibi İbrahim i'lam ve ehali-i kazanın mühürleri mutabık mahzarları mucibince;

Mrkum İbrahim Bey'in refinden merkum Abdulkadir Bey'e tevcih ve yedine bâlâsı mübarek hatt-ı hümayûn ile müzeyyen yüzseksensekiz senesi Rebiyülevvelinin onsekizinci günü tarihiyle müverrah berât-ı âlişân î'tâ olunduktan sonra merkum Abdulkadir Bey maktûlen fevt olmakla mahlûlundan;

Şart-ı mezkûresiyle merkum İbrahim Bey'e sene-i mezkûr Şa'ban-ı şerifinin onyedinci gününden tevcih ve hâlâ üzerinde olduğu derkenardan müştehed olunduktan sonra olunduktan sonra müteveffa-ı mezkûr Abdulkadir Bey'in evlâd sığârı Ahmed ve Ali ve Mehmed ve İbrahim ve Hatice ... ve tesviye ... bâhüccet-i şer'iyye mansube vasîleri ve sahîbe-i arzihal zâtî ma'rûfe Hatice Hatun ibneti El-Hac Mustafa hazır olduğu halde müteveffa-yı mezbur İlyas Bey'in kızı ve merkume İbrahim Bey'in hemşiresi olub medine-i mezburda sakine olan diğer Hatice Hanım zidet ismetühânın tarafından husus-ı âtiyü'l beyânda vekil olduğu zât-ı ârifân maa;

İbn-i El-Hac Muhammed ve Salih ibn-i Ali şöhetleriyle sabit olan zevci Abdullah ibn-i El-Hac Muztafa zide kuvvete hû Meclis-i şer'da müteveffa-yı mezbur Abdulkadir Bey'in hakk-ı şürûtası olan tevliyet-i mezkûreyi kendüye tevcih ittirdiği için merkum İbrahim Bey karındaşı

Cafer Bey ile ittifaken (...) ley'l'de menziline duhûl ve bigayr-i hakkın katl ve bâ'dehü tevliyet-i mezkûreyi kendüye tevcih ittirmekle gadr-ı külli etmeğin zevcem müvekkile-i mezbûre Hatice Hanım dindar ve müstakime ve her vecihle tevliyet-i mezbure uhdesinden gelmeğe kaadir olmağla mezkûr İbrahim Bey'e derecede müsavî ve karındaşı gaib-i ani'l-belde Cafer Bey'in ekberi ve cümlesinden eslah ve erşed'i olmağın siyaneten li'l-vakf şakî-i mezbur İbrahim Bey'in refinden şurûtuyla zevcem müvekkilem mezbur Hatice Hanım aslahıyyet ve meşrutıyet üzere tevcih olunduktan sonra nısfı müvekkilem mezbure üzerine îfa ve iktiza iden umûr-ı vakfı müstakilen kendi rû'yet ve senedâtı dahi zevcem müvekkilem mezbure temhid itmek şartıyla nısf-ı ferâğından sığâr-ı merkumûna merhameten tevcih buyurulmak matlubumdur deyü ba'de't-takrir kaza-i mezkûr ahalisinden:

Âsitane-i Aliyyede müsafiren sakinler olan mevsukî'l-kelim bî garaz müsliminden Ahmed ibn-i Mustafa ve El-Hac Mustafa ibn-i Halil ve el-Hac Feyzullah ibn-i Süeyman ve Ali ibn-i El-Hac Muhammed ve Salih ibn-i Ali ve Es-Seyyid Ahmed ibn-i Ali Çelebi ibn-i Es-Seyyid Yusuf ve Es-Seyyid Mustafa ibn-i Es-Seyyid Halil ve Ali ibn-i Osman ve Dede oğlu Ahmed ibn-i Ali ve Ahmed ibn-i Ali ve Mustafa ibn-i Hasan ve Ali ibn-i Abdullah ve Muhammed Beşe ibn-i Ali ve Es-Seyyid Süleyman ibn-i İsmail nâm kimesneler huzur-ı şer'da hazırûn ve fî'l-i hakika mezburûn İbrahim Bey ve karındaşı Cafer Bey envâ-ı menâhî ve mekârihi mürtekib ve katl-i nüfus ve nehb-i emvâl ve hetk-i ırâz-ı müslimiye ... ve mal-ı vakfı mütlif ve ... olmalarıyla bu def'a dahi merkum İbrahim Bey'in hakkında ehâli-i beldenin iştikâlarına binaen ashâb-ı hukukun hakkı istirdad ve Kütahya Kalesine kal'abend olması bâbında sâdır olan emr-i âlişânım mantukunca efsak-ı fiska'dan olduğu zâhir ve bedidâr iken aslahıyyet üzere tevliyet-i merkumeye tasarrufu mahz-ı hilâf-ı şart-ı vâkîf olup ve mezbûre hanım zîdet ismetûha evlad-ı mevcûdenin ekberi ve min külli'l-vücûh eslahı ve tevliyet-i merkumeyi idâreye sahıbe-i iktidar olduğunu her biri alâ tarikiş-şehade haber vermeleriyle senevî mal-ı maktû'ı vakit ve zamanıyle cânib-i mîriye edâ ve teslim itmek şartıyla tevliyet-i mezkûre mülhakatıyla mezbûre Hatice Hanıma ba'de't-tevcih nısfı kendi üzerine ibka ve nısf-ı âharı ber vech-i muharrer şurût-ı mezkûre ile sığâr-ı merkumun Ahmed, Ali ve Mehmed ve İbrahim ve Hatice'ye iştiraken tevcih olunmak bâbında kıdvetü'l-ulemâ-il muhakkıkîn Haremeyn-i şerifeyn müftisi mevlâna Es-Seyyid Yahya zîde ilmuhû il'lam itmekle il'lâmı mûcibince tevliyet-i mezkûre mezbûrun refinden senevî mal-ı maktû'u olan yüzbin akçeyi beher sene teslim-i hazine-i âmirem itmek şartıyla mülhakatıyla Hatice Hanıma ba'de't-tevcih nısfı üzerinde ibka ve nısf-ı

âharı suret-i mezkûr üzere beş nefer-i merkuruna iştiraken tevcih ve berâtları i'tâ olunmak bâbında fermân-ı Âlişânım sâdır olunmağın mezkûrûn işbu râfiûn-ı tevkî'-ı refi'u's-şân-ı hakanî Ahmed ve Ali ve Mehmed ve İbrahim ve Hatice'nin haklarında mezîd-i inâyet-i pâdişâhanem zuhûra getürüb bin yüz seksen dokuz senesi Cemaziyelâhiri'inin yirmi dördüncü günü tarihiyle müverrah verilen ruûs-ı hümayunum verdim.

Ve buyurdum ki merkurûn Ahmed ve Ali ve Mehmed ve İbrahim ve Hatice zîdet ismetühâ varıb ber vech-i muharrer şurût-ı mezkûr üzere merkurun refinden tevliyet-i mezbûrun mülhakatıyla verile gelen mal-ı maktu'ı beher sene teslim-i hazine-i âmirem eylemek şartıyla ber vech-i meşrut iştiraken nısf-ı tevliyet-i mezkûreye mutasarrıflar olub hizmet-i lâzimeleri mer'î ve müeddî kıldıklarından sonra bundan akdem vazife-i muayyenesiyle bu vecihle zabt ve tasarruf ola gelmiş ise yine ol minval üzre vazife-i muayyenesiyle ber vech-i iştirak mutasarrıflar olub işbu berât-ı âlişânımla nısf-ı tevliyet-i mezbûrenin zabt'u rabtlarına ref olunan merkur tarafından ve taraf-ı âhardan dahl ve taarruz itmeyeler.

Şöyle bileler alâmet-i şerife i'timad kılalar.

Tahriren filyevm-i tasi' Recebü'l-ferd li SENE: tis'a ve semânîn ve mie ve elf. (1189/9/Receb) 1775.

Kostantiniyye
El-Mahrûse

ZAĞNOS PAŞA VAKFI'NIN 1189 TARİHLİ TEVLİYET BERÂTI

[illegible]

**İLYAS BEY OĞLU İBRAHİM BEY'İN SAVUNMA VE
ŞİKÂyet ARZ'U HÂL'İ**
(Belge No: 6)

"Ceddim İbrahim Bey⁽¹¹⁵⁾ ibn-i Sinan Paşa oniki sene bilâ niza' mütavelli olup ba'de vefat li ebeveyner-karındaş El-Hac Ahmed Rasim Be

katlettirdi deyü kizb-ü dürüğü irtikâb ile iftira ve envâ-ı fesadı mürteki-
dir deyü bühtan idüb refini iltimas ve müfettis-i mûma ileyh dahi onun
iftiralarıyla hakikat-ı hâle muttali' olmaksızın mücerred ahbârlarına bi-
naen tevliyet-i merkumeyi hilâf-ı şart-ı vâkıf nısfı hemşiresi müvekkile-i
mezbure Hatice Hanıma ve nısf-ı âharı beş nefer sabilere ve yedlerine
başka başka berât-ı âlişân verilüb katil-i mezbur Abdulkadir Bey'in beş
nefer sabileri Ahmed ve Ali ve Mehmed ve İbrahim ve Haticeye tevcih
olunmak üzere refinden i'lâm ve mucibince nısfı hemşiresi müvekkile-i
merkume Hatice Hanıma ve nısf-ı âharı âliân verilüb bâlâsına hatt-ı
hümâyûn-ı saâdet makrun keşide kılınub ol vecihle bana gadr olunmuş
el-haletü hâzihi yedimde olan vakfiye-i ma'mulün bihâ ... (Arzuhâlin so-
nunda az bir kısım noksandır.)

**ZAĞNOS PAŞA VAKIFLARININ MÜTEVELLİLİĞİNE
İLYAS BEY OĞLU İBRAHİM BEY'İN ÜÇÜNCÜ DEFA
OLARAK TAYİN EDİLDİĞİNİ BİLDİREN 1191 (1777)
TARİHLİ BERÂT**
(Belge No: 7)

Not: Bu berât İbrahim Bey'e, kendisine isnad edilen suçlardan berâet
ettikten sonra verildi.)

BERÂTIN METNİ

"Eslah ve erşed evlâd-ı vâkıfdan İlyas Bey zâde işbu râfi'-i tevkî'-i
refi'u'ş-şan-ı hâkanî kıdvetül-emâcid ve'l-a'yân İbrahim Bey zîde
mecdühü divan-ı hümâyûnuma arzıhal idüb:

Balıkesrîde vâki' Zağnos Muhammed Paşa ve Muhammed Bey ve Sit-
ti Hatun ve Fatıma Sultan vakfının tevliyet-i vakfiye-i ma'mûlün biha-
sında evlâd-ı zükûrun eslah ve erşedi olub tasarrufa kadir evladından bi-
rine şart ve evlad-ı zükûr münkariz olmadıkça inâs'e şartı olmayub tevl-
yet-i mesbûre vazife-i muayyene ile senevî yüzbin akçe mal-ı maktû'ı
cânib-i mirîye edâ ve teslim eylemek şartıyla ekber eslah evlad-ı vâkıfdan
Abddlkadir Bey mahlûlünden bundan akdem ber vech-i meşrûta üzerin-
de iken hemşiresi Hatice Hanım ve müteveffâ Abdülkadir Bey'in evlatları
Ahmed ve Ali ve Muhammed ve İbrahim ve Hatice hilâf-ı şart-ı vâkıf
üzerlerine berât ve mezkûr Abdulkadir Beyin evlatları aldıkları berât-ı
âlişânın ünvanına mübarek hattı hümâyûn-ı saâdet makrun keşide ittir-
meleriyle eslah ve erşed evlâd-ı vâkıfdan olmak üzere tevliyet-i mezbure-
yi berât ittiren hemşiresi Hatice Hanm ve Abdulkadir Bey'in evlatları

merkumun refinden kendüye ibka olunmak bâbında istid'ây-ı inayet ve mezbur İbrahim Bey ibn-i İlyas Bey mahmiye-i İslâmbolda meclis-i şer'-i enverde tevliyet-i mezbureye bâ berât-ı âlî mutasarrıfa olan hemşiresi Hatice Hanım ibnet-i'l-mezbur İlyas Bey'in zevci Fatıma Hatune ber vech-i âtî vekil olduğu zatını ... Mustafa Efendiiiibn-i El-Hac Ömer ve Hasan Çavuş ibn-i Muhammed şehadetleriyle sabit olan Uzunoğlu Abdullah ibn-i El-Hac Mustafa ... terâfû'lerinde tevliyet-i mezbur senevî yüzbin akçe maktû cânib-i mîrîye eda etmek üzere ekber-i ebnâ ve ebnâdan eslah ve erşedi neslen ba'de neslin ba'de'l-inkiraz benâtına ve benâtün eslah-ı vâhidesine şart ve ta'yin eylediği vakfiyye-i ma'mûlün bihâ ve defter-i hâkanî nâtık ve amel-i kadîm dahi vech-i muharrer üzre carî olup hatta vakf-ı mezbur bundan akdem ebnâ ve ebnâdan ve defter-i hâkanî mucibince doksandört seneden ziyade vâkıfın ebna' ve ebna ü ebnâdan eslah-ı vâhide mütevellî olub benât ve idâmeye kadir olmayan sabî mütevellî olmayub hilâf-ı şart-ı vâkıf olub ve ben sâhib-i evvel ve erşed ve eslah olduğuma binaen bâ şart-ı vâkıf tevliyet-i merkume mutasarrıfları merkumün ref ve bana tevcih olunması matlubumdur deyû:

Dava vekili merkum dahi cevabında: berminval-i muharrer doksan seneden ziyade zükûrdan mütevelliler olub inâs ve Sabî'den olmadığını ikrarından maada ber vech-i muharrer ez-kadîm zükûr canıbinden mütevelliler olub inâsdan niza' zuhûr itmeyûb ebna ve ebnâ-i ebnâya meşrut olduğunu Balıkesrî nâibi Es-Seyyid İbrahim bâ fermân-ı âlî bi'l-müvacehe terâfû'lerinde itâ eylediği arz ile civarında vâki' Mağnisa nâibi El-Hac Abdullah ve Gördes kadısı mevlânâ Es-Seyyid Abdurrahman zide fazluhû ve Gelembek naibi Osman ve Balya naibi Mevlânâ İbrahim ve Sındırgı naibi Mevlânâ Es-Seyyid El-Hac Abdurrahman ve Avunya kadısı mevlânâ Es-Seyyid Muhammed zide ilmuhüm'un başka başka arzlarıyla ehalinin iki kıt'a mahzarları musaddak olub olvecihle merkum İbrahim Bey'in sahib-i evvel ve tevliyet-i ashyet ve istihkakı ve ebna ve ebnâ-i vâkıfdan olduğu Balıkesrî ahalisinden âsitenede mevcut meclis-i şer'a hazır olan El-Hac Muhammed bin El-Hac Mustafa ve Abdullah bin Muhammed ve Mustafa bin İbrahim ve diğer Mustafa bin İsmail ve Ali bin Ahmed ve Abdullah bin Halil ve Es-Seyyid İsmail bin Veli ve Molla Yunus bin Hüseyin ve diğer Ali bin Hasan ve sair mazbutlardan kırk neferden mütecaviz mevsûkü'l-kelim bî garaz-ı müslimîn ahibba ve hakden mütecaviz mevsûkü'l-kelim bî garaz-ı müslimîn ahibba ve hakk-ı tevliyet tasarruf-ı merkum İbrahim Bey'in olduğunu dahi alâ tariku's-sehâde bi'l-müvacehe haber vermeleriyle şartu'l-vâkıf kefiyy'üs-sâri' fuvâdınca tevliyet-i merkum mutasarrıfları merkumün üzerinden ref ve ke'l-evvel sahib-i evveli merkum İbrahim Bey'e bér mücib-i şart-ı vâkıf ve amel-i kadîm tevcih

olunmak bâbında a'lemül-ulemâ-il-mütebahhîrîn bil-f'il Rumeli Kazaske-ri mevlânâ Es-Seyyid İbrahim edâmallahü teâlâ fad'lühû i'lametmekle il'lamı mucibince tevliyet-i mezbure ref'lerinden:

Şart-ı vâkîf ve amel-i kadîm üzere merkum İbrahim Bey'e sahib-i ev-vele tevcih ve ibka olunmak fermanım olunmağın hakkında inâyet-i padi-şahanem zuhûra getürüb (1191) benyüzdoksanbir senesi Rebi'u'l âhirin yirminci günü tarihiyle müverrah verilen ruûs-ı hümâyûn mucibince bu berât-ı hümâyûnum verdim.

Ve buyurdum ki merkum İbrahim Bey ibn-i İlyas Bey zide mecdühû varub evladiyet ve meşrutiyet üzere evkaf-ı mezkûrun kemâkân mütevel-lisi olub hizmet-i lâzimesin mer'i ve müeddi kıldıkden sonra beher sene yüzbin akçe mal-ı mîrîsini cânib-i mîrîye tamamen edâ ve teslim idüb tevliyet-i mezbûrenin zabt ve rabtına vazife-i muayyenesiyle ref' olunan mezbûrûn tarafından ve taraf-ı âhardan hiç ferd dahl ve taarruz kılma-yalar. Şöyle bileler alâmet-i şerifeme itimad kılalar. Tahriren fil-yevm'i-s samînü aşere Rebi'u'l-âhir li sene: ihdâ ve tis'in ve mie ve elf. (13 Rebiyülâhir 1191 (1777))

Belge No: 7 1191 (1777) Tarihli

İbrahim Bey'in vâkîf ve amel-i kadîm üzere merkum İbrahim Bey'e sahib-i ev-vele tevcih ve ibka olunmak fermanım olunmağın hakkında inâyet-i padi-şahanem zuhûra getürüb (1191) benyüzdoksanbir senesi Rebi'u'l âhirin yirminci günü tarihiyle müverrah verilen ruûs-ı hümâyûn mucibince bu berât-ı hümâyûnum verdim.

Ve buyurdum ki merkum İbrahim Bey ibn-i İlyas Bey zide mecdühû varub evladiyet ve meşrutiyet üzere evkaf-ı mezkûrun kemâkân mütevel-lisi olub hizmet-i lâzimesin mer'i ve müeddi kıldıkden sonra beher sene yüzbin akçe mal-ı mîrîsini cânib-i mîrîye tamamen edâ ve teslim idüb tevliyet-i mezbûrenin zabt ve rabtına vazife-i muayyenesiyle ref' olunan mezbûrûn tarafından ve taraf-ı âhardan hiç ferd dahl ve taarruz kılma-yalar. Şöyle bileler alâmet-i şerifeme itimad kılalar. Tahriren fil-yevm'i-s samînü aşere Rebi'u'l-âhir li sene: ihdâ ve tis'in ve mie ve elf. (13 Rebiyülâhir 1191 (1777))

No.: 49- İbrahim Bey'in üçüncü defa Mütevellî tayin edildiğini bildiren 1191 tarihli Berât.

ZAĞNOS PAŞA VAKIF MÜLKLERİNİN KORUNMASI HAKKINDA FERMAN

AÇIKLAMA:

Zağnos Paşa, Mehmed Bey, Sitti Hatun ve Fatıma Sultan vakıfları ile bu vakıflarla birlikte yönetilen Alişan By kızı Hâce Fatıma Hanım Vakıfları, Paşasultan Vakfı, Ahî Mehmed, Ahî Mustafa ve İbrahim YahşiBey vakıflarının mülkleri çok geniş alanı kapladığı için, yönetimi de o derece güç idi.

Bu vakıfların mülklerine etraftan zaman zaman saldıranlar, ürünleri telef edenler, hatta yağma edenler olduğu gibi, vakıf yöneticilerinden karşılıksız haraç isteyenler de oluyordu.

Bu gibi olaylarla karşılaşan mütevelliler, mallarını koruyabilmek için hükümetten yardım istemişlerdir. Bir Misal:

Vakıfların mütevellisi Ahmed Bey⁽¹⁶⁾ bir dilekçe ile müracaatında: Defter-i Hakanî mucibince vakfa aid köylerin ahâlisinin serbestçe çalışıp ürünlerini zayıtsız alabilmeleri için, etraftan bazı kimselerin karışmasının ve mer'aya ve ürünlerine tecavüzlerinin önlenmesini istemiştir.

Ahmed Bey'in bu müracaatı üzerine Hicrî 1193 (1779) yılında Sultan I. Abdulhamid'in bir fermanı yayınlanmıştır.

O fermanı orijinal metni ile, Türkçe okunuşu aşağıdadır:

1193 (1779) TARİHLİ FERMAN

(Belge No: 8)

FERMAN'IN METNİ:

"Zağnos Paşa Tevliyetinin Serbestiyet Emri: Kıdvetü'l-kudât ve'l-hukkâm ma'debi'l-fazlı ve'l-keâm mevlânâ Balıkesrî kadısı zide fazluhü tevki'-i refi'-i hümayûn vasıl olıcak malûm ola ki:

Balıkesrîde vaki' Zağnos Paşa ve Mehmed Bey ve Sitti Hatun ve Fatıma Sultan evkafının evlâd-ı vâkıfdan Ahmed Bey zide mecduhû divân-ı hümayûnuma arzuhal idüb vakf-ı mezbur vüzerâ-yı ızâm ve selâtîn-i kirâm evkafından olub her muceb-i defter-i hâkanî kurâ ve mezârii reâyâsı serbest olmağla serbestiyet üzre zabt ve rabtına ve rûsûmâtının ahz ve kabzına taraf-ı âhardan kimesneden müdâhale ve taarruz iktiza itmez iken ecânibden bazıları muğâyir-i serbestiyet rencide ve teaddi eylediklerini bildirüb serbestiyet üzre zabt ve rûsûmatın ahz ve kabzına ve reâyâsının umûr-ı hususuna hilâf-ı şart-ı serbestiyet müdahalelerin men' edilmek bâbında emr-i şerifim rica eylediği ecilden hazine-i âmiremde

(84) "Âsaf" demekle, Süleyman (A.S.)'in vezîri'ne benzetilmiştir.

mahfuz olan Anadolu Muhasebesi defterlerine nazar olundukta Balıkesri'de vâki Zağnos Paşa ve Mehmed Bey ve Sitti Hatun ve Fatıma Sultan evkafının seneyi yüzbin akçe mal-ı maktûa ile tevliyetin ber vech-i meşrûta merhum Ahme Bey'in berât-ı âlişan üzerinde olduğu ve mahkeme-i merhumemde ve defterhâne-i âmiremde mahfuz defter-i evkafa müracaat olundukta Zağnos Paşa Vakfından Balıkesri nahiyesine tâbi Atköy ve Gördes nahiyesine tâbi Sedr-i kebir ve Süleymanlı ve ... ve ... ve Karacaviran ve Numanlı ve Tambur karyelerinin hâsılları ... bilâ hevâ ve cürm-i cinayet ve deştânî ve resm-i urûsiye ve beynül'l-mâl ve müctemiât-ı vakfı mezbûre hâsıl'ı kaydolunduğu defter-i hakaniden ve selâtin-i ızâm ve vüzerâ-yı kirâm evkafı mukâtaâtı ... ez kadîm mefrûzu'l-kalem ve maktuul kadem ve serbestiyet olmağla mirmirân ve mirliva mütesellimler ve Subaşı'lar voyvoda Alaybeği ve zü'amâ ve erbab-ı timar ve çeribaşı'lar ve çeri sürücüleri ve ümera ve ummâl ve nüzzar ve sâir işçileri hiç ferd müdâhale itmemek ve bilâ mucib Vâlâ'dan ve hukâm taraflarından mübaşirler irsali müft-ü meccân'e yem ve yiyecek mutalebesiyle ve bunun emsali tâcizât ile teaddiden hazer mücanebet ve şurût-ı serbestilerine maad'd-devam riâyet olunub hâsılat ve rûsumâtın cümlesi voyvodaları taraflarından ahz ve kabz olunmak bâ hatt-ı hümayûn-ı şevketmakrun düstûr'l-amel tutulan serbestiyetinden olduğu ve müteveffa Zağnos Paşa'nın defter-i hakânide mukayyed salifü'z-zikr karyelerinin rûsûm-ı serbestiyetine âharın müdahalesi hilâf-ı defter-i hakanî ve mugayir-i kanun olmağla muktezâ-yı defter-i hakanî ve kanun üzre şurût-ı mucebince emr-i şerifim verilmek bâbında iftihar'ülemâcid ve'l-ekârim bil-fiil reisül küttâbım Abdurrezzak bahir dâme mecduhû ilâlam etmekle ilâlam-ı mûmâ ileyh mucebince muktezâ-yı defter-i hakanî ve kanun ve şurût-ı mucebince amel olunmak bâbında hükm-i hümayûnum sadır olmuştur.

Buyurdum ki hükm-i şerifim vardukta olbabda sadır olan emrim üzre amel idüb dahî tevliyet-i mezbûre ber vech-i meşrûta mûma ileyh Ahmed Bey zide mecduhûnun berât-ı âlişânımla üzerinde olduğum hazine-i âmirem defterlerinde mukayyed senedatıyla serbetiyeti ber veh-i muhar-rer olmağla mûma ileyhın ilâlamı mucebince ber muceb-i defter-i hakanî vakf-ı mezbûr kurâlarını serbestiyet üzre zabt-u rabt ittirmeleri hilâf-ı defter-i hakanî ve mugayir-i kanun âharın ol vechile vâki olan rencide ve teaddileri men' etmek. Şöyle bileler alâmet-i şerifeme ittimad kılalar. Tahriren fi'l-yevmi's-sabi' Şaban Sene: selâse ve tis'in ve mie ve elf. (7 Şaban 1193 (1779))

İmza
(... ..)

[illegible]

SÖZLÜK

**ZAĞNOS PAŞA'NIN
BALIKESİR'DEKİ ESERLERİ**

ZAĞNOS PAŞA'NIN BALIKESİR'DEKİ ESERLERİ

- 1- Zağnos Paşa Câmii (Balıkesir'de).
- 2- Zağnos Paşa Câmii (Balıklı köyünde).
- 3- Hamam (Paşahamamı), Bu hamam çifte'dir.
- 4- İmarethane.
- 5- Muallimhane.
- 6- Bedesten (Çarşı).
- 7- Çeşme (Zağnospaşa çeşmesi).
- 8- İki adet Kuyu (Câmi ve Hamam için).
- 9- Kaplıca (Pamukçu Kaplıcaları).

ZAĞNOS PAŞA'NIN (BALIKESİR'DEKİ) ESERLERİ

Balıkesir'i beğenmiş ve vatan edinmiş olan Zağnos Paşa, eserlerinin çoğunu ve en güzellerini burada meydana getirmiş, Balıkesirliler'e armağan etmiştir. O eserler şunlardır:

1- PAŞA CAMİİ

Balıkesir'deki "Paşacamii'ni", Zağnos Paşa yaptırdı. Ancak, câmiin bugünkü binası, Paşa'nın yaptırdığı bina değildir.

Zağnos Paşa'nın 1461 yılında yaptırdığı bina ile; 1904 yılında yaptırılmış olan bugünkü (1994) bina, değişik ve çok farklı plân'a göre yapıldıkları için onlardan ayrı ayrı sözedeceğiz.

ZAĞNOS PAŞA'NIN YAPTIRDIĞI BİNA:

CAMİİN YERİ:

Paşacamii'nin yapıldığı (1461) yılında Balıkesir, "Hisariçi" Mahallesi'nin kapladığı alanda, küçük bir kasaba halindeydi.

Zağnos Paşa yaptıрмаğa karar verdiği câmi'nin inşâatı için, kasaba'nın dışında olan, şimdiki yeri seçmiş. Şehir'in büyüyeceğini ve yaptıracığı câmi'nin, beldenin ortasında kalacağını, daha o zaman hesaplamıştır.

Bu konu'da Balıkesirliler'in dilinde şöyle bir söylenti devam edegelmektedir:

Câmiin inşâatı devam ederken bir ara, Fatih Sultan Mehmed (Tebdili kıyafet'le) Balıkesir'e gelmiş. Zağnos Mehmed Paşa'yı işçilerin arasında çalışırken görmüş. Arkasından O'na: "... Kolay gelsin Mehmed!" diye ses-

lenmiş. Paşa da hiç başını çevirmeden: "Hoşgeldiniz Şevketlüm..." diye karşılık vermiş. Fatih; "... Başınızı çevirmeden, beni nasıl tanıdınız?" Zağnos Paşa: "...Bana sizden başkası "Mehmed!" diye hitab etmez şevketlüm" demiş. Sohbetleri esnasında Fatih: "... Yaptırdığınız bu mâbed, beldenin ortasında kalsın, cemâati ziyâde olsun..." diye dua etmiş.

CAMİİN ALANI:

Zağnospaşa Câmii, Karasi Mahallesi sınırları içinde ve Ahmet Vefik Paşa meydanındadır. Câmi, harem avlusu ve hazîresi ile birlikte 3168 metrekaare alan'ı kaplıyor.

CAMİİN İLK PLÂNI VE YAPISI:

Paşacamii'nin 865 (1461) yılında tamamlanan ilk yapı plânının çizilmiş şekli kaynaklarımız'da mevcut değil. O ilk yapı, 1313 (1897) yılının 17 Ocak günü akşamüzeri başlayan şiddetli bir depremde yıkılmıştı.

Bu âfetten sonra yapılan hasar tesbii için çekilen fotoğraflara ve câmiin ilk yapısını çok iyi bilenlerin⁽¹¹⁷⁾ anlattıklarına göre edindiğimiz bilgiler şunlardır:

CÂMİ'NİN TEMEL PLÂNI:

Zağnos Paşa'nın yaptırdığı câmi'in temel planı dikdörtgen idi. Kible duvarı ile, onun karşısındaki duvar kırkbeş (45) arşın; Doğu ve Batı yan duvarları ise otuz (30) arşın'dı. Bu ölçü, 33.75 m. x 22.5 m. boyutunda bir dikdörtgen'dir.

Harem avlusu da: 45 m. x 45 m. boyutunda kare idi.

Harem avlusunun üç yanı, kubbeli revak'lar ile çevrili olup ortasında oniki (12) musluklu şadırvan vardı. O şadırvan bugün dahi mevcuttur.

CAMİİN BEDEN DUVARLARI VE KUBBELERİ:

Camiin beden duvarları muntazam yontulmuş, dikdörtgen prizma şekline pembemsi granit parke taşlarla örülmüş olup, her yedi sırada bir, üç sıra tuğla ile bağlantı kuşağı yapılmıştır. (Ba: câmiin dış görünüşü: 52). O taşların, câmiin ikinci yapılışında da kullanıldığı görülmektedir(52).

(117) Kocaavşarlı Hacı Mehmet Eren (1875-1963) Efendi'nin not defteri.

Paşacamii'nin kubbeleri, tuğla ile yapılı olup, kurşun kaplı idi. O kubbeli çatı (şimdiki kadar yüksek olmayıp) biraz basık idi. Bu sebeple içerisi loş idi. İstanbuldaki "Bayezid Câmii'ne benziyordu.

1897 yılında vuku'a gelen deprem yıkıntılarından sonra (1904) Hasar Tesbit Heyeti tarafından çektirilmiş olan fotoğraflar (Foto: 52, 53, 54, 55, 56, 57), câmiin ilk yapısının dış ve iç görünüşleri hakkında bir fikir vermekte ve yukarıda anlatılanları doğrulamaktadır.

CÂMÎİN KAPI KANATLARI:

Zağnospaşa Camii'nin ilk yapısına âid giriş kapısının kanatları (pek kıymetli olduğu için), ikinci inşaatında kullanılmayıp, İstanbul-Eski Eserler Müzesine konulmuştu. (58)

CÂMÎİN İLK YAPISININ ÖMRÜ:

865 (1461) yılında yapılan camiin binası, değişik yıllarda tamir edil-diyse de, 1897 yılına kadar plânı ve şekli değiştirilmeden, tam 436 yıl ayakta durmuş, varlığını korumuştur. Nihayet 1897 depreminde tamamen yıkılmıştır.

Bugünkü bina ise Hicrî 1320-1322 yılları arasında, Mutasarrıf Ömer Ali Bey'in delâleti ve katkısıyla yapılmıştır.

DEPREM ÂFETİ:

Rumî 1313 yılı Ocak ayı'nın onyedinci (Ramazan Ayı'nda) günü, ikinci vaktinde çok şiddetli bir deprem başladı. Aralıklı olarak devam eden sarsıntının üçüncüsünde Paşacamii, Minare, Hükümet Konağı, Askerî debboy, Kışla, Hapishane, iki kilise yıkıldığı gibi, şehirdeki evlerin yüzde ellisi yıkıldı.

Burada: O depremin açtığı yaraları anlatan belgelerden iki paragrafı okuyucularıma aktarmak yerinde olacak.⁽¹¹⁸⁾

a) MUTASARRIF ÖMER ALİ BEY'İN TEFTİŞ RAPORU'NDAN:

"... Vukua gelen yer sarsıntılarının, birincisinde, daha iki saniye devam etse veya üçüncü hareket'in yaptığı yıkıntı, birincisinde vâkî olsaydı

(118) Mutasarrıf Ömer Âli Bey'in Hâtıra Defteri, Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, "Yazma Eserler", Kayıt No: 739

Allah saklasun mevcut nüfus'un üçte biri enkaz altında hayatlarını kaybedeceklerine şüphe yoktu.

Bereket versin ki, birinci sarsıntı, bir tenbih ve ikaz mahiyetinde oldu. Ondan sonraki sarsıntılarda halk, açık yerlerde ve ayakta bulundu..."

"... Şimdiki halde enkaz altından çıkarılan ölülerin sayısı otuzdört; yaralıların sayısı da yüzotuzsekiz..."

b) EHL-İ VUKUF RAPORU'NDAN:

Hasar tesbitine memur Ehl-i vukuf Raporu'ndan:

"... Yekûn, dörtbin yüz doksanalı (4196) bina'dan, ikibinyüz kırkaltı (2146) sı tamamen yıkılmış; Bindokuzyüz doksandokuzu (1999), tamir ile ıslahı mümkün; Ellibir (51) tanesi, az müteessir görünüşlü olduğu anlaşılmış olmağla işbu cetvel tanzim kılınarak takdim kılındı. ...

Mühendis:
Ahmet Fevzi

Nüfus Memuru:
İsmail Remzi

Vergi Memuru:
Ahmet Tevfik

c) BİR MEKTUB'DAN:

Müderris, Muharrir ve Şair Muharrem Hasbi Efendi'nin: "NAZARGÂH-I ÂLÎLERİNE" başlıklı mektup'dan:

"... Gülşen-i umran olan bir vatan, bir ân'da hazândide-i felaket olarak harâbezâr oldu..."

"... Yâ Rab! ne eksilirdi deryâ-yı izzet'inden,

Peymâne-i vücûd'e zehrâb dolmasaydı.

Âzâdeser olurdum âsiyâb-u dert ve gâh'dan,

Yâ dehr'e gelmeseydim, yâ aklım olmasaydı. ..."

"... Zağnos Mehmed Paşa Merhum'un Câmii Kebîr'i de tamamen harâb olmuş dimektir. 865 (1461) yılından beri 436 sene dünyanın sarsıntılarına ve inkılaplarına göğüs germiş olan mukaddes mâbed'in, böyle yere serilip çökmesinden müslümanların yürekleri kan ağlamaktadır. İçini nurlandıran kandiller, toprak altında kaldı. ..."

ZAĞNOS PAŞA CAMİİ'NİN YIKINTI HÂLİNİ GÖSTEREN FOTOĞRAFLAR HAKKINDA

1897 depreminin Balıkesir'de sebep olduğu fecî yıkıntıları, İstanbul'dan gönderilen (Hasar Tesbit Heyeti) fotoğraflarla tesbit etmiş ve özel bir albüm tanzim etmişti.

Bir miktar çoğaltılan o albümün bir nushası, İbrahim Hicabi EGİNLİ-OĞLU'ya (dayısından) intikal etmiş, sayın İ. Hicabi EGİNLİOĞLU bu pek değerli eseri, tam (82) yıldanberi titizlikle muhafaza etmektedir.

O fotoğraflardan altı tanesini (Bu kitabımda yer alması için), bana lütf etmiştir. O tarihi belgelerin kültür değerini takdir eden sayın Hicabi Eginlioğlu (1313), hâlen (1994), 97 yaşındadır.

Kendisine teşekkür ediyor ve Yüce Allah'dan sağlıklı ömürler temennî ediyorum.

İ. HİCABİ EGİNLİOĞLU (1897 Balıkesir)

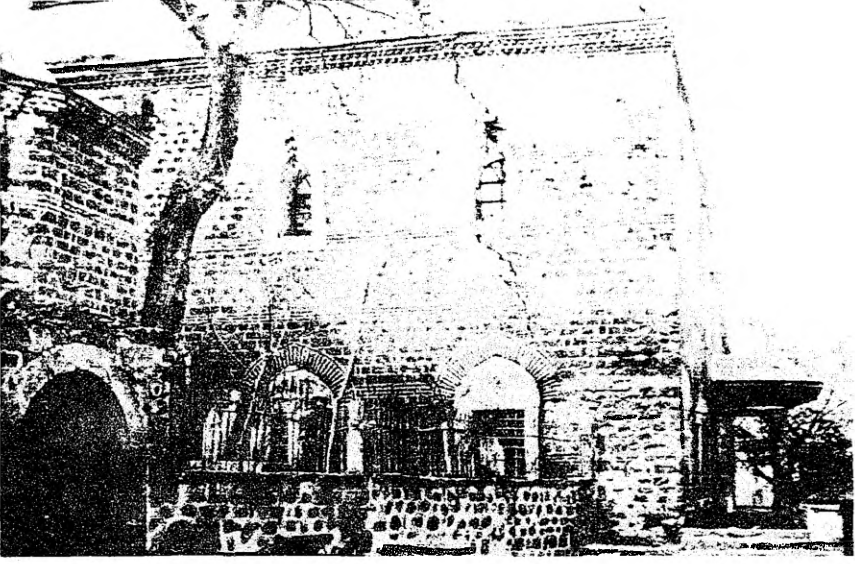
İbrahim Hicabi Eginlioğlu 19 yaşında silah altına alındı. Bükreş, İbrail savaşlarına katıldı, kahramanlık madalyası aldı. Kafkas Cephesinde Gürcülerle yapılan savaşa katıldı. Bakü'ye kadar gitti. O cephelerden dönüşünde 61. Tüm., 188. A., 1. Tb.'da, Soma Cephesinde Yunan ile savaştı.

Balıkesir'de ilk Motorlu ziraatçı oldu, Sarıoksit (boya) madeni işletti. Demiroksit ügütme fabrikası kurdu. Bu işte Türkiye çapında başarıya ulaştı. 13 yıl Ordu'ya erzak müteahhidliği yaptı. 1971'den beri emeklidir.

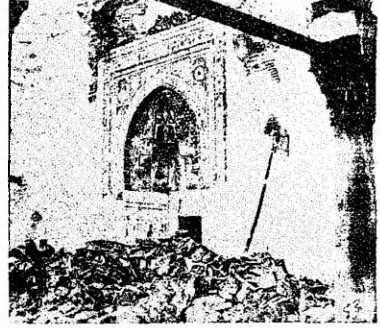

No: 51- İ.H. Eginlioğlu

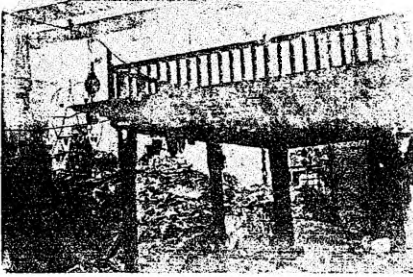
ZAĞNOS PAŞA CAMİİ'NİN YIKINTI HALLERİ

No: 52- Câmî- Kebir'in şadırvan tarafından görünüşü.

No: 53- Mihrab'ın yıkıntı hâli.

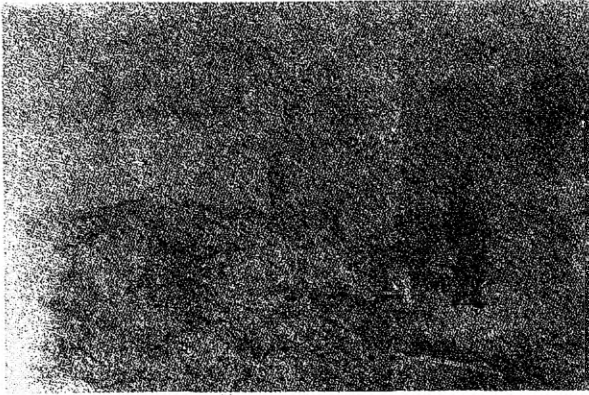
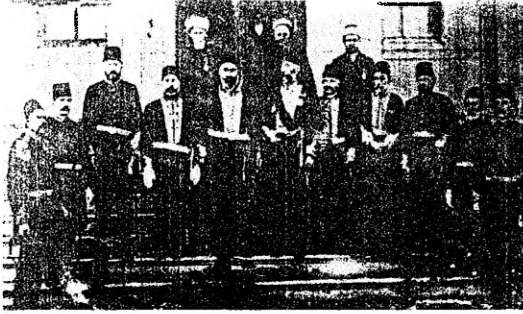

No: 54- Muezzin Mahfeli'nin yıkıntı hâli.

No: 55- "Heyet-i
Kirâm" (Hasar
Tesbit Heyeti.)

No: 56- İstanbul'dan
gönderilen Hasar
Tesbit Heyeti ve Livâ
memurlarından
bazıları.
(Karasi İdâdî'si
merdivenlerinde
çekilmiş olan bu
fotoğrafi lütfeden:
Foto Efem-Sayın
Fikri Soylu'ya
teşekkür ediyorum.)

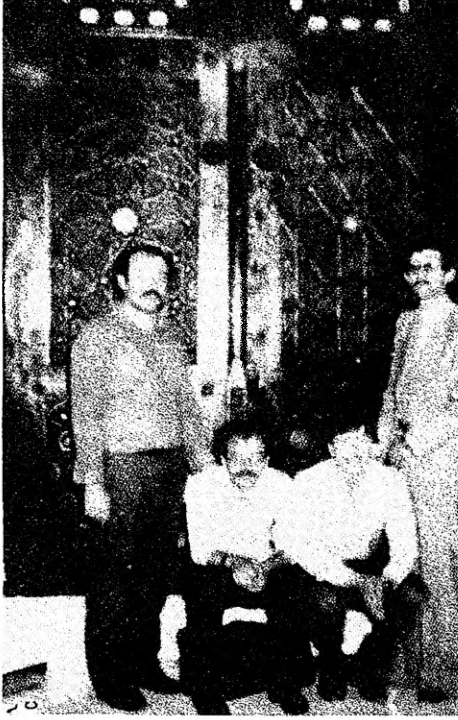
No: 57- Zağnos Paşa
Camii'nin Harem
avlusundaki
yıkıntılar.

ZAĞNOS PAŞA CAMİİ'NİN KAPI KANATLARI (Topkapı Müzesi'nde)

Tamamen yıkılmış olan Zağnos Paşa Camii'nin, o tarihteki giriş kapısı kanatları (Tarihî ve sanat değeri yüksek olduğundan), İstanbul-Topkapı-Eski Eserler Müzesine kaldırılmıştı.

Câmiin ilk yapısına âid olan kapı kanatlarının, müzedeki yerinde çekilmiş fotoğrafı aşağıda görülmektedir.

(Bu fotoğrafı, kitabıma koymak üzere bana veren: B.Ü. E.F. Tarih Bölümü Öğretim Görevlisi Sayın Fuat Özer Beyefendi'ye teşekkür ediyorum.).

*No: 58- Zağnos Paşa Camii'nin
Kapı kanatları.
Babam Merhum Hacı Mehmed
Eren Efendi kapıların, develer
sirtında İstanbul'a götürüldüğüne
şahid olduğunu söylerdi.)*

**"ZAĞNOS PAŞA CAMİİ'NİN
YENİDEN YAPILIŞI⁽¹¹⁹⁾
1904**

CÂMİİN:

- a) İkinci Bânîsi.
- b) Plânı ve Maketi.
- c) Yapı Özellikleri.
- d) İlk yapısından kalma Minber ve Tarihî Kitabesi.
- e) İkinci Yapılışının Tarihî kitabesi.

(119) Bu konuda çok geniş ve ayrıntılı bilgi için Bak: (MUHARREM EREN, "MUTASARRIF ÖMER ÂLİ BEY" Balıkesir Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.

a- ZAĞNOS PAŞA CAMİİ'NİN İKİNCİ BÂNİSİ
Karasi Sancağı Mutasarrıfı
ÖMER ÂLİ BEY

ÖMER ÂLİ BEY'İN KİMLİĞİ:

Ömer Âli Bey 1255 (1839) yılında Adana'da doğdu. Babası Ahmet Paşa, Dedesi "Adana Beğlerbeği" Ârif Paşa'dır⁽¹²⁰⁾.

Ömer Âli Bey, hâtıra defteri'nde kimliğini ve imzasını şöyle yazmıştır:

El-Hâc Ömer Âli
bin Ahmet Paşa
El-Ârif Paşabey zâde ADANA'vî

ÖMER ÂLİ BEY'İN KİŞİLİĞİ:

Ömer Âli Bey: devlete son derece sâdık bir memur (mutasarrıf, İnsiyatif sahibi bir mülkî âmir) ve idareciydi. Her şeyi devlet hazinesinden bekleminin aleyhindeydi.

Şefkatli ve merhametli âmirdi. Kanaatkârdı. Hayır işlerinde dâima halka örnek olurdu. Malvarlığını sağlığında, Hilâl-i Ahmer'e (Kızılay'a) bağışlamıştı.

No: 59- Ömer Âli Bey

(120) Ârif Paşa; Mirlivâ (Tuğgeneral) ve Ferik (Tümgeneral) rütbeleriyle 1259 (1843) yılında Çanakkale Boğazı Komutanlığı; 1261 (1845) yılında da, Mirmirân (Beğlerbeği) rütbesiyle Adana Mutasarrıfı oldu. Bu rütbede olanlara, (Paşabey) denirdi. Ârif Paşa, Ramazanoğulları sülalesindendir. (Sicil-i Osmânî, cilt 3, sayfa 264, Mehmet Süreyya).

O'nun bu güzel sıfatları, Balıkesir'de meydana getirdiği eserleriyle belirlenmiştir⁽¹²¹⁾.

BALIKESİR'DE VERDİĞİ HİZMETLER:

Ömer Âli Bey Balıkesir'de; 1896-1904 yıllarında "Karasi Mutasarrıfı olarak görevliydi. Bu sürede pek önemli hizmetler ve değerli eserler verdi.

Vücade getirdiği eserleri⁽¹²²⁾ şu başlıklar ile hulâsa edebiliriz:

1- Balıkesir'i yerle bir eden 1897 depreminde çok isabetli idârî önlemler aldı. Balıkesir'i yeniden inşâ ve îmar etti.

2- Tamamını kendi parasıyla yaptırdığı eserler bıraktı.

3- Yeniden yapılan ve tâmir edilen camilerin hepsine delil oldu, masraflarına da katkıda bulundu.

4- Devletin ve sosyal kurumların açtığı yardım kampanyalarında uyguladığı orijinal tedbirlerle ulaştığı başarılarından dolayı takdîr nâmeler aldı.

Başardığı işlerin en önemlisi, en büyüğü ve inisiyatifini kullanarak yaptırdığı "PAŞACAMİİ"dir.

PAŞACAMİİ'NİN İKİNCİ BÂNİSİ'NİN,

ŞAHSİ TEŞEBBÜSÜ:

Deprem, aralıklı olarak devam ettiği için Paşacâmîi, 1897'den 1902 yılına kadar enkaz halinde kalmıştı. Bunun sebebi: Câmîin yapımı ve bakımı doğrudan doğruya Evkaf Nezâreti'ne bağlı olmasıydı. Ama Mutasarrıf Ömer Âli Bey bu işin, daha fazla gecikmesine râzı olmadı. İnisiyatifini kullanarak inşâat'a başladı.

Ancak bu konuda, Evkaf Nezâreti ile görüş ayrılığına düştüğü için yazışmalar başladı: Neticede kendi görüş ve düşüncelerini kabul ettirdi⁽¹²³⁾.

(121) Ömer Âli Bey'in Hâtıra Defteri (II Halk Küt. No: 739)

(122) Muharrem Eren, "ÖMER ÂLİ BEY" Yıldızlar Matbaacılık, İstanbul-1993 (Balıkesir Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayını).

(123) Aynı Eser: Bu konuda en geniş bilgiyi içine almıştır.

ÖMER ÂLİ BEY DİYOR Kİ:

"... Balıkesri'de en büyük mâbed olan ve 3168 metre kare saha kaplayan Zağnos Mehmed Paşa Câmî-i Şerifi ile, Zağnos Paşa Türbesi'nin îmar ve ihyâsının ilk keşif bedeli beşbin (5000) liradır..."

"... Bu cami memleketin ortasında, büyük tepeler hâlinde enkaz yığını olarak dört senedenberi durmaktadır. Senelerce uzayan muhâberât, inşâatın geri kalmasına sebep olmuştur.

Bu açıklı manzaranın böylece, daha ziyade durdurulması halka hü-zün vermektedir. Öteki câmilerde olduğu gibi bunun inşâatı için de, bir şevk ve gayret uyandırılması lâzım geldi..."

ÖMER ÂLİ BEY, HALKI COŞTURDU:

Ömer Âli Bey bu iş için de halkı coşturdu; kendi kesesinden de katkıda bulunarak inşâata başladı.

"... Beşbin (5000) liralık keşif bedelini te'min etmek için; bu havâlî ahâlîsinin hürmet ve sevgisinden dolayı: iki sene üst üste harman vaktinde paradan ziyade zahîre teberrû edecekleri; Kasaba ahâlîsinin de iki senelik fiilî hizmetleri ve kurban derileri ve fazla kurşunların satılması gibi karşılıklar yeterli görülerek vaziyet: Vilâyet Makamına yazılmıştı..."

İnşâat'ın bu safhasında da yine Evkaf Nezareti, müdâhale etmiş Ömer Âli Bey'e (itham edici) sualler açmıştı. Uzun süren yazışmalar yine devam etmiş, ancak neticede Mutasarrıf haklı görülmüş, tadir-nâmelerle ödüllendirilmiştir.

(O yazışma metinlerini (konumuzun kapsamını aştığı için), buraya kayıt etmğe lüzum görmedik.)

Yalnız, Evkaf Nezâreti'nin: "...Kimden emir alarak inşâat'a başladınız?..." sorusuna verdiği cevap ile, halk'ın gayreti hakkında yazdıklarından bir kaç paragrafı da okuyalım:

PADİŞAH'DAN GELEN EMİR KARASI SANCAĞI MUTASARRIFLIĞINA

"Balıkesri'de bulunan Heyet-i Mahsûsa'yı (Hasar Tesbit Heyetini) teşkil iden zevât ile Etibbâ'nın Dersâdet'e dönmeleri ve Zât-ı Âlileri'nin, Balıkesri'yi îmar etmeğe gayret ve himmet sarfeylemeniz, İrâde-i Senniye'nin gereği olduğu ..."

Sadrâzam:

RÎFAT

Mutasarrıf Ömer Âli Beğ'in gayret ve fedâkârlıklarını öğrenen Evkaf Nezâreti, Aşağıdaki takdir ve teşekkür yazısını göndermiştir:

KARASİ SANCAĞI MUTASARRIFLIĞINA

TARİH: 26 Kanunsânî 1319

NUMARA: 45

"İnşâatına himmet ve delâlet buyurulan Zağnos Mehmed Paşa câmi-i şerifinin kısımlarından olan, Merhum Müşârünileyh'in türbesinin dahi fotoğrafının gönderildiğine dâir 11 Kânunsânî 1319 tarihli yazılarınız elimize geldi.

Hayrât ve müberrât-ı şerifin îmar ve ihyâsı hususunda ötedenberi göstermekte olduğunuz üstün gayret ve delâletinizin eseri olmak üzere, Türbe-i Şerifin de güzelce inşâatına olan gayretleriniz medh'e değer. Bu konuda teşekkür ve minnetlerimiz, muhterem şahsiyetlerinize beyan olunur."

EVKAF NEZARETİ

ÖMER ÂLİ BEY'İN CEVABI

TARİH: 11 Kânunsânî 1319

EVKAF NEZÂRETİ CELÎLESİNE

16 Kânunevvel 1319 tarih ve 29 Numaralı şerefli emirlerinizi aldım. Merhum Zağnos Mehmed Paşa Câmi-i Şerifi'nin inşâsına memûr edilmeliğim, bu âciz kula şeref verdi. İltifat ve taltiflerinize teşekkürlerimi arzeylerim.

Merhum müşârünileyh için yaptırdığım türbenin dahi fotoğrafını takdim etmeği cesaretle arzeylerim.

Karasi Mutasarrıfı

Ömer Âli

İmza

İNŞÂAT BAŞLADI:

"... Yetkilerimi kullanarak, câmi-in inşâatı için Balıkesir ahalisine bir şevk ve gayret verdim. Bağış olarak toplanan üçbin (3000) lira ile inşâata başlattım..."

HALK'IN GAYRETİ:

"... Âlimler, salihler, zenginler, fakirler, ihtiyarlar, gençler uğur ve hayır sayarak elleriyle taşını, toprağını ayırdılar. Kimisi tâ Gelibolu'dan ustalar getirterek ve ikiyüzelli (250) lira sarfederek minaresini yaptırdı⁽¹²⁴⁾..."

"... Kimisi yüzlerce lira sarfederek süslü mermerden kapı kasalarını, kimisi pencerelerini, kimisi beden duvarlarından üçer beşer metrelik kısımlarını inşâ ettirdi..."

"... Kireç ve kerestesini parasız olarak taşıdılar. Kimisi demir potrelelerini getirtti. Kimisi bizzat bedenlen çalıştı.

Eskisinden çok geniş ve pek sağlam ve güzel olarak inşâsına başlandı."

"HÜKÜMET"İN (EVKAF NEZARETİ'NİN) DE YAPACAĞI İŞ:"

"Ahali bu kadar şevkle, muazzam gayret, aşırı fedâkârlık göstermesine karşılık, Hükümetin de yapacağı bir şey varsa o da: ahâlî ile birlikte hizmet itmek ve bir ân önce bu câmiî şerifin güzelce tamamlanmasına gayretten ibârettir."

İKİNCİ BÂNÎ OLARAK ÖMER ÂLİ BEY'İN YAPTIRDIĞI PAŞA CAMİİ'NİN YAPI ÖZELLİKLERİ

b) CÂMİİN PLÂNI:

Paşacâmiî'nin ikinci yapılışı tâmir değil, yeniden kazılan temel üzerine ve eskisinden farklı bir plâna göre yapılmıştır. (Şekil No: 60)

Hicrî 865 (1461) yılında yapılmış olan ilk bina, 33 x 23 m. boyutunda dikdörtgen şeklindeydi. Bu defa (1902) yeniden yapılan bina ise (Kible duvarının karşısındaki (Kuzey) duvarı Harem avlusuna doğru on (10) metre daha çekilerek) câmi, 33 x 33 m. boyutunda, kare şekline getirilmiştir.

Harem Avlusu da (33 x 33 m. boyutunda kare iken), 33 x 21 m. boyutunda, dikdörtgen şekline getirilmiştir. Avluda daha önce mevcut olan kubbeli rivak'lar, tekrar yapılmamıştır.

(124) Minareyi tek başına yaptıran, Arabacı zâde Hacı Mehmed Fehmi Efendi ve mihrabı müceddeden; Minberi de tâmir olarak yaptıran Hacı İslâm Ağa'dır.

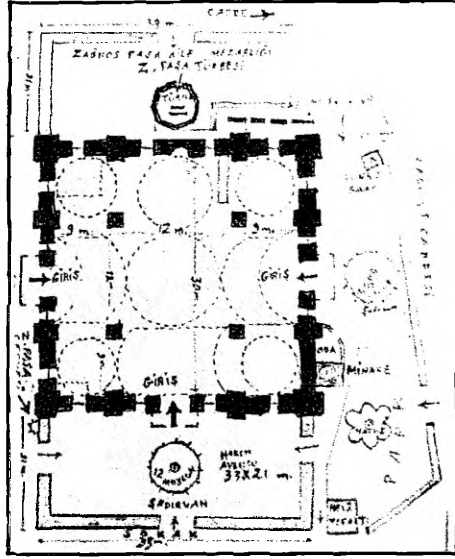
Câmiin ayrı yönlerde üç giriş kapısı olduğu gibi, harem avlusunun da aynı yönlerde üç girişi vardır.

Ömer Âli Bey Paşacamiini, gayrimüslim mimârlara yaptırmış, ancak, onların kimlikleri, elimizdeki kaynaklarda yazılı değil.

c) CÂMIİN MAKETİ: (Şekil: 61)

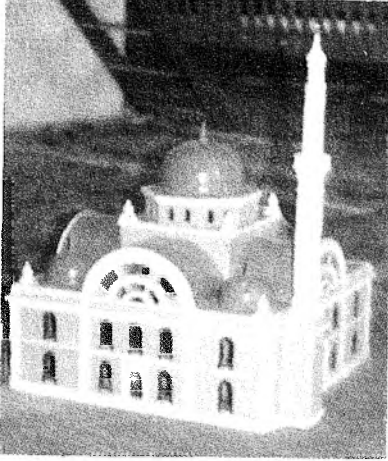
Aynı mimar'ın yaptığı maket'te, mihrabın üstüne konulan silindirik kubbeyi beğenmeyen Ömer Âli Bey, O'nu yarımküre kubbeye çevirtmiş. Çünkü kubbeli çatının genel görünüşü, (Haç) şekliymiş. Bundan başka; binanın içinde ve dışında aynı özellikler hâlâ göze çarpmaktadır.

Câmi'nin inşaatına başlamazdan önce yapılmış olan bu maket Vakıf mütevellisi olan (Zağnos Paşa Torunlarının) evlerinde muhafaza edilmekteyken onların, Balıkesir'den ayrılmaları sebebiyle, Zağnos Paşa konusu ile yakinen ilgilenen tüccar, İbrahim CUMALI'nın muhafazasına intikal etmiş. Daha sonraki yıllarda da o zat tarafından, câmiin içine (pencerenin üstüne) konulan maket, hâlen orada korunmaktadır.

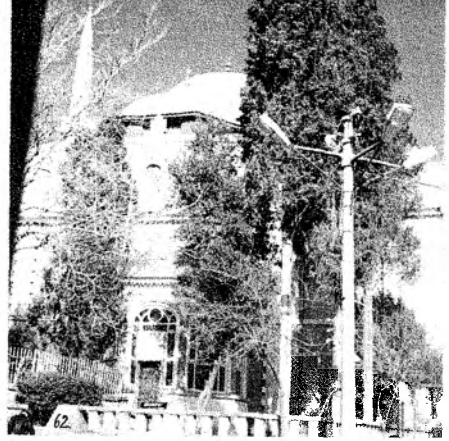

No: 60- Paşacamii'nin Plânı.

PAŞA CÂMİİ'NİN (1904) İKİNCİ YAPISINA AİD
FOTOĞRAFLAR

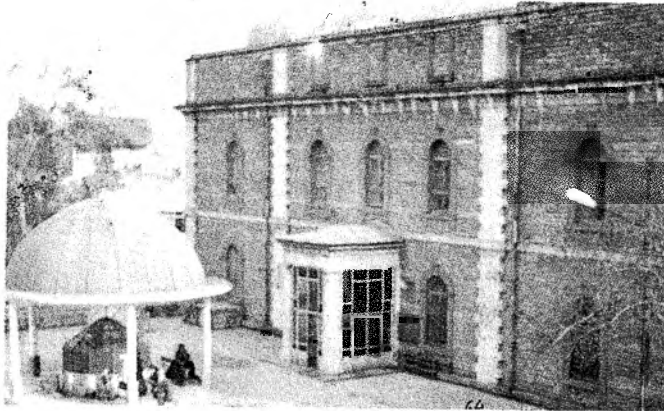
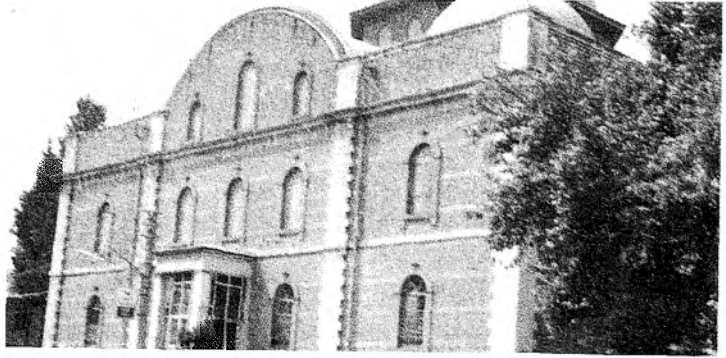

No: 61- Maket'i

No: 62- Kible yönden görünüşü: Türbe
ve mermer saat kadrani (saçakta)

No: 63- Doğu
yönden
görünüşü.

No: 64- Kuzey'den
görünüşü ve
Harem Aulası.

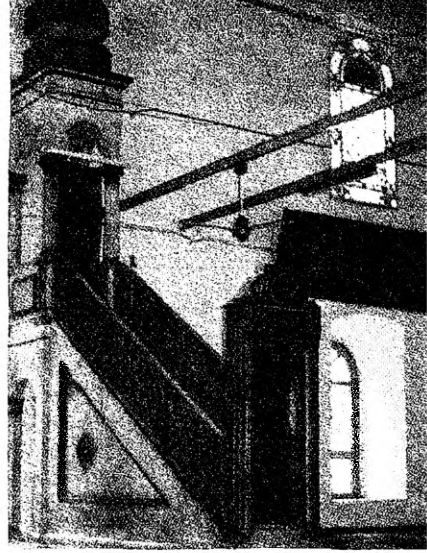
ZAĞNOS PAŞA'NIN YAPTIRDIĞI MİNBER

d) PAŞA CAMİİ'NİN, MİNBERİ VE TARİHİ KİTABESİ:

Paşa Câmii'nin minberi, ilk yapılışından kalmadır. Câmiin her yanı (1904 yılında), yeniden yapıldığı halde minber, önceki malzemesi ve şekli ile yine yerine oturtulmuştur. Depremde O, tamamen yıkılmamış, biraz yana eğilmiş.

MİNBER'İN KAPISI:

Minber'in kapısı tek parça mermerden oyulmuş olup, yüksekliği 3 metre; genişliği bir (1) metredir. Oyulmuş kısmın yüksekliği (1.60) metre, genişliği ise (0.56) metredir. Tek parça kapı bloku'nun kalınlığı: taban'da (0.30) metre; tepe noktasında ise (0.20) metredir.

No: 65- Paşacâmii'nin Minberi

Kapının iki yanındaki köşeler yuvarlatılarak ince birer sütuncuk meydana getirilmiştir. Bu sütunlar ve yan tarafları ve kapı kenarlarının köşe dolguları tamamen, iri mersin yapraklı, birbirine girmiş kıvrık dallardan şekillenen arabesk oyma tekniğinde, hiç boş yer bırakılmaksızın süslenmiştir.

Tepe üzerinde yer alan dikdörtgen çerçevenin içine, gayet güzel girift sülüs ile "Tevhid ve Hamd" âyetleri yazılmıştır.

Bu Tevhid ve Hamd kelimeleri (Resim: 67), câmiin ilk yapılış tarihi olan, Hicrî 865 yılını EBCED HESABI ile ifade ediyor. (Bu kitabe aşağıda açıklanacaktır.)

Kapının üst kısmını teşkil eden alınlık da yine aynı arabesk motiflerle süslenmiştir. Alınlığın kenarları düz bırakılmayarak şekilli ve oygulu yapraklarla süslenmiştir.

Kapı bu hâliyle, oyma ve kabartma mermer işçiliğinin şaheseri sayılabilir.

MİNBER'İN DİĞER BÖLÜMLERİ:

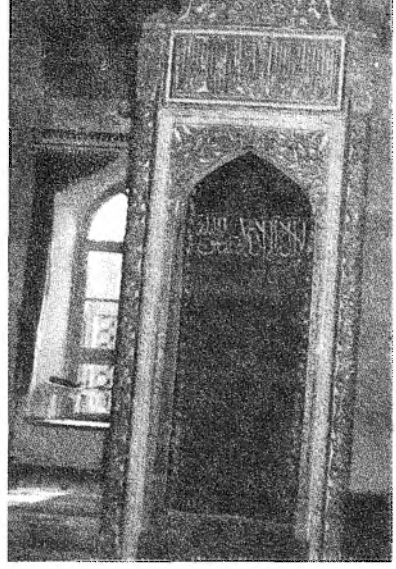
Onüç basamaklı olan minber, merdivenin iki yanında, ikişer parçadan oluşan korkulukları ile, pek gösterişlidir. Korkuluklara iki sıra baklava dilimi biçiminde çok muntazam delikler açılmıştır. Minber bedeninin yan yüzündeki dik üçgen pano'nun, sâdece kenar profilleri süslenmiş, orta kısmı kabara şeklinde bir mermer rozet ile süslenmiştir.

KÜRSÜ BÖLÜMÜ:

Alt katında yarım dâire kemerli bir geçit bulunan "Minber kürsüsü", dört adet yivli İyonik sütuncuğa oturan, Korint başlıklı dört küçük mermer ve bu kemerler üzerinde, üç kademeli konik bir külah ile tamamlanmıştır.

Kürsü'nün de her kısmı beyaz mermer ile yapılmıştır. Minber'in genel yüksekliği (Külah'ın alem'ine kadar), on metre olup görünüşü pek uygundur.

Paşacâmî'nin (mîmarlık ve mermer işçiliği yönünden), en değerli ve en güzel bölümü, hiç şüphesiz, MİNBER'idir. Bu şâhâne eser bu yıl (1994) tam (533) yaşındadır. (Fotoğraf: 65).

No: 66- Paşacâmî Minberi'nin
(Şaheser) kapısı

PAŞACAMİ'NİN TARİHİ KİTABELERİ

Paşacâmî'nde mevcut yedi (7) adet tarihî mermer kitâbeden birincisi, 1461 yılındaki ilk yapısına aid olup, Minber kapısındadır. Diğer altı tane si ise, 1904 yılındaki iinci yapılışına âid olup mihrab ve giriş kapılarındadır.

CÂMİİ'İN İLK YAPILIŞINA ÂİD OLAN KİTÂBE

Kitâbenin Metni:

"LÂİLÂHE İLLALLAH VELEKEL HAMD İLÂHİ
LAİLAHE İLLELLAH VELEKEL HAMD İLÂHİ
LÂİLÂHE İLLELLAH"

Kitabenin Türkçesi:

(Allah'dan başka Allah yoktur, Hamd O'na mahsusdur.
Allah'dan başka Allah yoktur, Hamd O'na mahsusdur.
Allah'dan başka Allah yoktur.)

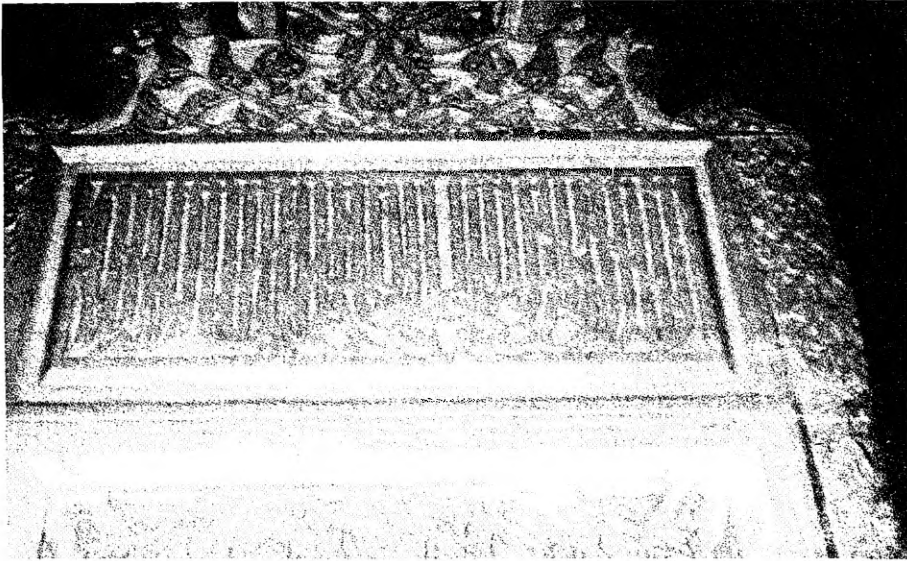
AÇIKLAMALAR:

a) Bu kitabe, minber kapısının*alın kısmındadır. Mermer yüzeye kabartma olarak girift sülüs ile yazılmış olan bu pek değerli sanat eserinin, Tevhid ve Hamd kelimelerinin ikisi karşılıklı ve girifttir. Üçüncüsü ise sol yanda, ayrıdır.

b) Kitabe, üç adet (Tevhid): iki adet (Hamd): iki tane de (İlâhî) kelimelerinden ibarettir. Bu kelimeleri teşkil eden harflerin, EBCED HESABI ile rakam değerlerinin toplamı, Hicrî (865) yılını ifade ede. Bunun karşılığı da (1461) yılıdır.

ŞÖYLE Kİ: LÂİLÂHEİLLALAH VELEKEL HAMD İLÂHÎ

165		139		46
3		2		2
495	+	278	+	92 : 865 (1461)

No: 67- Paşacâmîi'nin ilk yapılışına âid Tarih Kitabesi.
(Minber'in kapısındadır.)

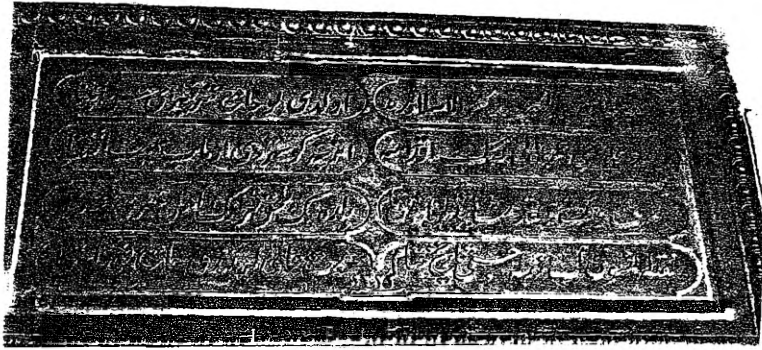
**c- CAMİİN İKİNCİ YAPILIŞININ TARİH
KİTABESİ (Foto. No: 68)**

KİTABENİN METNİ:

"ASR-I HÂN ABDÜLHAMİD MÜFTEHİR İSLÂM'DA
OLDU BU CÂMÎ ŞEREFİRÂ-Yİ HÜSN-Ü İBTİNA
ABD-İİMEMLÛKİ ÖMER ÂLİ BEY'İN İKDÂMINA
ESERİNE GÖSTERDİ ERBÂB-I HAMİYET İKTİFÂ
SARF-I VAKT VE NAKD HİMMET İTTİLER BÂ ŞEVK-I TÂM
BELDE'NİN MÛLHAK KURÂ'NIN EHL-İ HAYR'İ NİMEZÂ
NOKTALANSUN ÂB-I ZER'LE HASBİ TARİH-İ HİTÂM
HİMMET-İ ÂLİ İLE BİTTİ CAMİ FEVZ-İ İHTİVÂ.

METNİN TÜRKÇESİ:

İslâm âlemi, Abdülhamid Hân çağı ile iftihar eder.
Bu câmi pek güzel, şerefli bina oldu.
Kulu kölesi Ömer Âli Beğ'in, cesur girişimi ile,
Hayırsever vatandaşlar, O'nun önderliğine uydular.
Şehrin ve O'na bağlı köylerin hayırsevenleri,
Emeklerini ve paralarını tam istekle sarfettiler.
Bittiği tarih Hasbi, abdes suyu ile noktalansun,
Bu câmi, Ömer Âli Beğ'in gayretiyle başarıldı.
Sene: 1322 (Milâdi: 1904)

No: 68- Paşacâmi'nin ikinci yapılış tarihi kitabesi

AÇIKLAMA:

a) Bu kitabe, Camiin Kuzey yöndeki giriş kapısının iç üst kısmındadır. Kitabenin metni 150 cm. x 100 cm. boyutunda mermer yüzeye kabartma olarak, gayet güzel (Tâhyk) yazı çeşidi ile yazılmış.

b) Kitabenin şairi müderris, şair Helvacızâde Muharrem Hasbi Efendi'dir (1863-1914). EBCED HESABI ile tarih düşürmekte üstad olan bu zât, bu camiin yapılış tarihi olan H. 1322 yılını da Ebced Hesabı ile tesbit etmiştir.

c) Kitabenin hattatı Balıkesirli Hattat İsmail Hakkı EREN'dir (1871-1938).

d) Muharrem Hasbi Efendi ile İsmail Hakkı Eren Efendi'nin (bu câmiin içinde çok eserleri olduğu ve Ömer Âli Bey'in iltifatlarına nâil oldukları için), tercüme-i halleri bu kitabım'a ilâve edilmiştir.

PAŞA CAMİİ'NİN MİHRAB'I

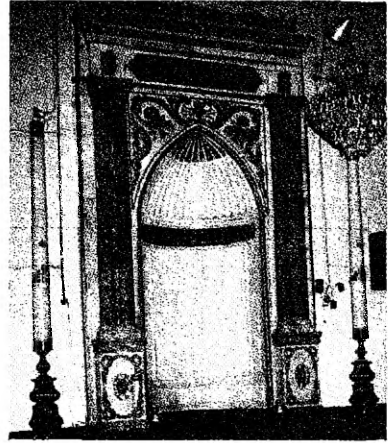
Paşacamii'nin mihrabı Ömer Âli Bey tarafından 1904 yılında yaptırılmıştır. Tamamen mermer kaplı olan mihrab, Türk-Osmanlı mihrab mimârisinin geç devir özelliğinde bezeme'ler ile süslü olup, gözhacı güzellik arz ediyor. (Fotoğraf: 69)

Beden duvarından hafif çıkıntı teşkil eden iki yanı, altta dikdörtgen kaideli; üstte silindirik ve yeşil renkte çift mermer sütunlarla süslenmiştir.

Sütun başlıkları üzerindeki alınlığa, kabartma sülüs ile, "Âl-i İmrân" suresinin 37. âyeti yazılmıştır.

Mihrab'ın girintisi yarım silindirik olup yukarıya doğru daralan kısmı, tepe noktasında birleşen yirmi adet kabartma set dilimine ayrılmaktadır. (Foto. 69).

Güneş ışını gibi şekillendirilmiş olan set'lerin alt kısmındaki özel kavisli yüzeye, kabartma olarak, Besmele-i Şerif yazılıdır.

No: 69- Paşacâmi mihrabının genel görünüşü

ŞAHESER BESMELE KİTABESİ: (Foto. 71)

Hattat İsmail Hakkı (EREN)'in şaheseri olan bu Besmele-i Şerifin son harfi (mim)'in bitim noktasında, "KETEBE HAKKI" imzası görülüyor. Bu imza, çok dikkat edilirse fark edilebilen bir sanat eseridir.

Hattat İsmail Hakkı EREN, Paşacamii için yazdığı altı adet kitabe ile, oniki tane levha için imzasını bu kitabeye koymuştur.

Mihrab girintisinin köşe dolguları ise, kabartma olarak Barok üslûbunda kaktüs yapraklarıyla süslenmiştir.

PAŞACAMİİ'NİN MİHRAB KİTABESİ

KİTABE'NİN METNİ:

"KÜLLEMÂ DEHALE ALEYHÂ ZEKERİYYÂ-EL MİHRÂB"

Meâlen Türkçesi:

"... Zekerîyya (A.S.), ne zaman Mihrab'a girdiyse..." 1322 (1904)

No: 70- Paşacamii'nin mihrab kitabesi.

AÇIKLAMA: (Fotoğ. 70)

a) Bu kitabenin metni, Kur'an-ı Kerimde: "Âl-i İmrân" suresinin 37. âyetinin 3. cümlesidir.

Câmilerin mihrabına genellikle bu âyet yazılıyor.

b) Kitabe, 130 cm. x 30 cm. boyutunda mermer yüzeye kabartma olarak gayet güzel (sülûs ile) yazılmıştır.

c) Bu kitabenin Sülüs tekniği, mihrab yapısının güzelliğini bir kat daha artırmıştır.

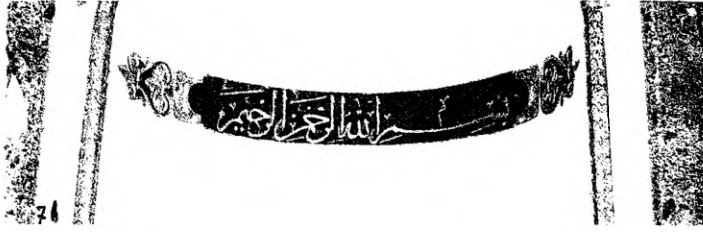
PAŞACAMİİ'NİN MİHRAB BESMELESİ

KİTABENİN METNİ: (Foto. 71)

"BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM"

TÜRKÇESİ: Esirgeyen, bağışlayan Allah'ın adıyla.

AÇIKLAMA: Bu kitabe, Mihrab'ın girintisinde kavisli mermer yüze kabartma olarak, yine kavisli, şâhâne bir sülüs ile yazılmıştır. Hattat İsmail Hakkı Eren, Paşacamii için yazdığı (6) adet kitabe ile, (12) tane levha için imzasını, bu kitabeğe koymuştur. (Bak: en sondaki (mim) harfinin bitim noktası).

No: 71- Paşacamii'nin Mihrab Besmelesi.

PAŞACAMİİ'NİN

ŞADIRVANLARI, ÇEŞME VE KUYUSU

ŞADIRVANLAR:

a) Büyük Şadırvan; Harem Avlusunda bulunan bu şadırvan, câmiin ilk yapılarından kalmadır. Ancak zaman zaman yeri değiştirilmiştir. Üstünü örten kubbe de 1950'den sonraki yıllarda yapılmıştır. (Resim: 72)

Şadırvan beş beton sütun'un taşıdığı kubbe ile örtülüdür. Havuz kısmı tamamen mermer olup, (12) kenarlı bir çokgen şeklindedir. Oniki yüzünde (12) musluk vardır. Muslukların aynaları 80 cm. x 70 cm. boyutundadır. Aynaların birleştiği köşelerde yine altı köşeli pirizmatik sütuncuklar vardır. Havuz'a gelen su, ortada yükselen kenarları dantelli mermer tabladan dökülür. Havuz'un üstü ise piramit camekânla örtülüdür.(72)

b) Küçük Şadırvan; (Resim: 73)

Küçük şadırvan, camiin Batı yönündedir. Bu da beş sütunun taşıdığı kubbe ile örtülüdür. Bunun mermer havuzu on (10) kenarlı bir çokgen olup 75 cm. yüksekliğindedir. Aynalarda birer musluk vardır. Aynaları birleştiren silindirik sütuncukların yüzeyleri, kabartma asma dalı ve yapraklarıyla süslüdür.

Bu şadırvanda zaman zaman yer değiştirmiş, esaslı onarımlar görmüştür. Şadırvanların havuzları, demir şebekelidir.

ZAĞNOSPAŞA ÇEŞMESİ: (Resim: 74)

Zağnospaşa Çeşmesi de, câmiin ilk yapılışından kalmadır. Bu çeşme, câmiin, Doğu yönündeki beden duvarına bitişik olup, her yanı mermerdir. Bir yanı camiin duvarına dayalı olan çeşmenin diğer beş yönünde birer musluk vardır.

Beyaz mermeden yapılmış olan aynaları ve aynaları birleştiren silindirik çift sütuncukları ile; görüntüsü zarif ve güzeldir.

Bu çeşme de zamanla (îmar düzenlemeleri gereğince) yer değiştirmiştir.

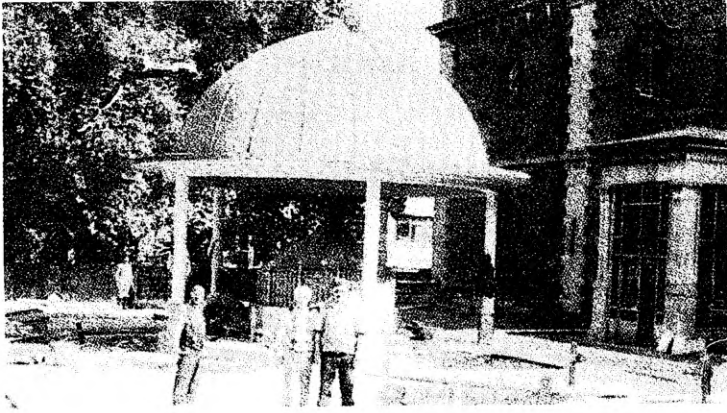
**ŞADIRVANLARIN VE ÇEŞMENİN SULARI
(ZAĞNOSPAŞA SUYU)**

Şadırvanların, çeşmenin ve Paşahamamının suları aynı kaynaktan: Zağnos Paşa tarafından, Balıkesir'in Kuzeybatı yönündeki dağlardan getirtilmiştir. Ancak bu su varlığı, 1950'den sonra şehirsuyu şebekesiyle takviye edilmiştir.

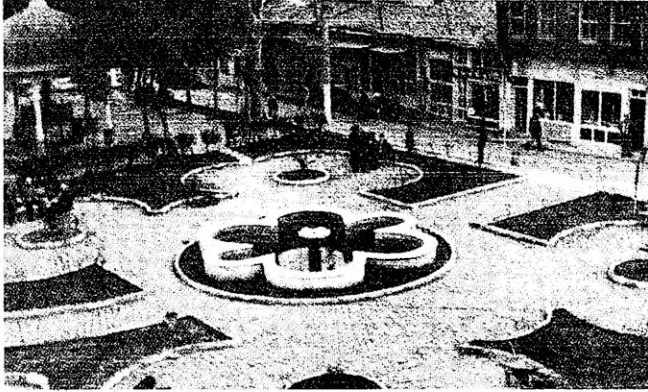
ZAĞNOSPAŞA KUYUSU

Zağnos Paşa'nın Paşacâmiî için kazırdığı bu kuyu, Câmiin Doğu yönünde, Harem avlusuna çıkılan merdivenin pek yakınındadır. Tulumbası, merdiven ile çeşme arasındadır. Bu kuyu, câminin inşâatına başlanacağı sırada açılmıştır. Ancak şimdi, kullanılmıyor (Resim No: 75).

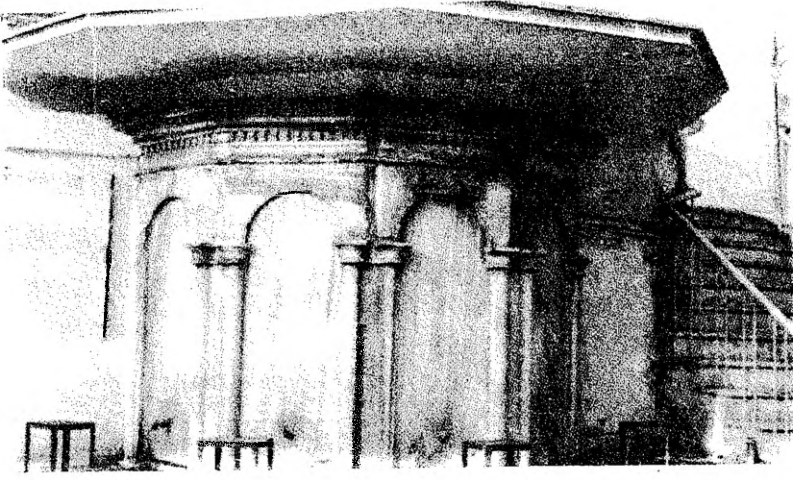
ZAĞNOS PAŞA KÜLLİYESİNE ÂİD FOTOĞRAFLAR

No: 72- Büyük şadırvan ve Harem Avlusunun bir bölümü. Mermer döşeniyor.

No: 73- Küçük şadırvan ve parkın bir bölümü.

No: 74- Zağnos Paşa Çeşmesi.

No: 75- Zağnos Paşa Kuyusu (Kalorifer boruları döşenirken meydana çıktı.)

**ÖMER ALİ BEY PAŞACAMI'Nİ
NASIL YAPTIRDIĞINI ANLATIYOR**

"SULTAN HAMİD HÂN'IN TAKVÂ-YI FÜRÛZ-I FEYZÎ
SEVK İTDİ NÂSİ HAYRA ÎSÂR-I SA'YÛ MÂLE
BALIKESRÎ'Lİ, KÖYLÜ BİLCÜMLE PİR-Ü BERNÂ
SARFEYLEDİ NE VARSA BU HAYR-U BÎ-MİSÂLE

OLDUM DELİL-İ TE'SİS VE CÂMİ-İ ŞERÎF'E
KILDIM TEVEKKÛL-İ TÂM ALLAHÛ ZÛLCELÂL'E
NÛR-I NÛBÛVET OLDU ŞEM-İ TARIYK-I SA'YİM
HASR' EYLEDİM VÛCUDUM GELDİ BU ŞEKLÛ HÂLE

KILDIKÇA EHL-İ İMÂN ÂLÎ, SALÂT-I HAMŞİ
İTSÛN DUÂ HEMÎŞE, ŞAH-I MÛLK-İ HİSÂL'E

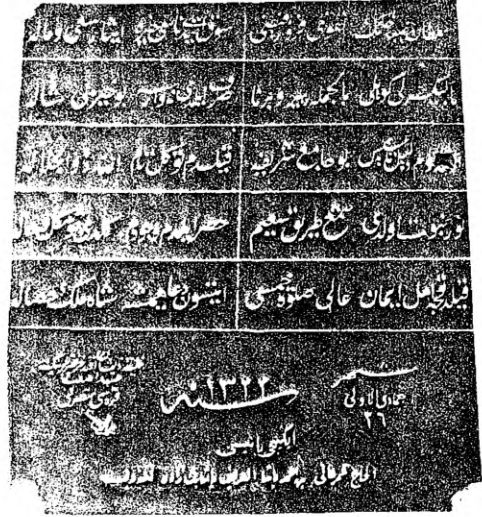
"Şehr-i Cemâdiyelûlâ/26, SENE: 1322, Halife-i zîşân Efendimiz Hazretlerinin abd-i asdak'ı:

"Karasi Mutasarrıfı Ömer Âli
(İmza)

"İKİNCİ BANİSİ:
"El-Hâc Ömer Âli bin Ahmed Paşa
EL-ÂRİF PAŞABEY zâde"
ADANA'VÎ

METNİN TÜRKÇESİ:

Sultan Hamid Han'ın gözeti-
mi'ndeki ferahlatıcı bolluk-İnsan-
ları hayır işlerine ve mallarını
hayıra harcamağa yöneltti-İhti-
yar ve genç Balıkesirliler ve köy-
lüler-Neleri varsa, bu emsalsiz
hayıra harcadılar-Bu câmi-i Şe-
rif'in inşaatında delil oldum-Yüce
Allah'ın hüküm ve kaderine râzı
oldum-Çalışma yollarıma Pey-
gamberin nûr'u ışık tuttu-Varlı-
ğımı harcadım, câmi, bu şekil ve
hâle geldi-Ey Âli!, mü'minler beş
vakit namazı burada kıldıkça-Bu
güzel eseri meydana getirenlere
duâ etsinler.

76- Ömer Âli Bey'in yazısı

AÇIKLAMALAR:

Ömer Âli Bey'in bu yazısı, pek değerli tarihî belgedir.

Bu levhanın yazısı, tahta zemine kaplanmış (siyah) ceylan derisi üzerine sarı yaldızla yazılmış olup, yazı türü (Tâliyk) dır.

170 cm. x 120 cm. boyutunda olan levhanın çerçevesi de sağlam ve yaldızlıdır. Bu değerli belge, câmiin içinde, gerideki sağ sütunda asılıdır.

Levhanın, metni Ömer Âli Bey'in kaleminden çıkmış ve yazıyı da hattat İsmail Hakkı EREN yazmıştır.

2- BALIKLI KÖYÜNDE ZAĞNOS PAŞA CAMİİ

a) Zağnos Paşa'nın, "Balıklı" Köyü ile ilişkisi:

Balıkesir-Merkez Balıklı (Mekrhuriye) köyü ile Yakupköy (Hacıköy)ü II. Sultan Murad, kız kardeşi Fatıma Hatun'a mülklük olarak vermişti. (Bak: Fatih'in Fermanı: Şekil: 43).

Çelebi Sultan Mehmed'in kızı ve Oruç Gazi Bey'in eşi olan Fatıma Hatun vefat edince bu iki köy, kızı Sittî Nefise Hatun'a kaldı. Nefise Hatun ise Zağnos Paşa'nın eşidir.

Zağnos Paşa'nın ve Torunlarının Balıklı (Mekrhuriye) köyü ile ilişkileri bu yöndendir.

O devirin kanunlarına göre "Hâs", "Zeâmet" ve "Timar" sahipleri, sahip oldukları mülklerinde; ya bizzat otururlar ya da vekilleri otururdu. Onlar hayattan geçince de vakıflarının mütevellileri, O yerde otururlardı.

Zağnos Paşa'nın evlatları ve torunları da, Balıklı (Mekrhuriye) köyünde oturmuşlardır. Zaten o zamanki Timar merkezleri mülki teşkilat yönünden, şimdiki ilçe merkezlerine muâdildi.

b) Zağnos Paşa, Hanımının köyü olan "Bahklı'da bir câmi yaptırmış:

ARAŞTIRMALARIMIN MUTLU SONUCU:

Zağnos Paşa'nın Balıklı Köyü ile ilişkisini bildiğim için oradaki araştırmalarımı sürdürürken ummadığım gerçekle karşılaştım:

Balıklı köyünün (1967 yılında yapılmış olan) câmiini incelerken, câmiin duvarına yapıtaş olarak konmuş yazılı bir taş buldum. Kısmen kireç ve kısmın yosunlarla örtülmüş olan yazıyı sildirdim ve temizlettim; tamamen meydana çıkardım, okudum ve fotoğrafını da çektim. (Bak. fotoğraf: 77)

TARİHİ KİTÂBE'NİN METNİ:

"BU CÂMİ-İ ŞERÎF ZAĞNOS PAŞA MERHUM'UN OLUP BİNYÜZ SEKSENALTI SENESİ REBİÜLÂHİR'İN ONBEŞİNCİ GÜNÜ, MÜTEVELLİ İBRAHİM BEY MÜCEDDEDEN BİNÂ EYLEYÜP, ONİKİ YAŞINDA OĞLU MERHUM İSMAİL BEY'İN VE PEDERİ EL-HÂC İLYAS BEY'İN VE VÂLİDESİ FATİMA HATUN'UN, SEVABINI RÛH-I ŞERÎFLERİNE BAHŞEYLEYÜP MÜ'MİN KARINDAŞLAR DUÂNIZ NİYÂZ OLUNUR. RUHLARÎÇÜN FATİHA! SENE: 1186 REBİÜLÂHİR." (1772)

AÇIKLAMALAR:

1- 1772 tarihli olan bu kitabe, 60 cm. x 40 cm. boyutunda mermer yüze, kazıma usûlü ile yazılmıştır. Kitâbenin metni nesir olup bozuk cümleler ile ifade edilmiş.

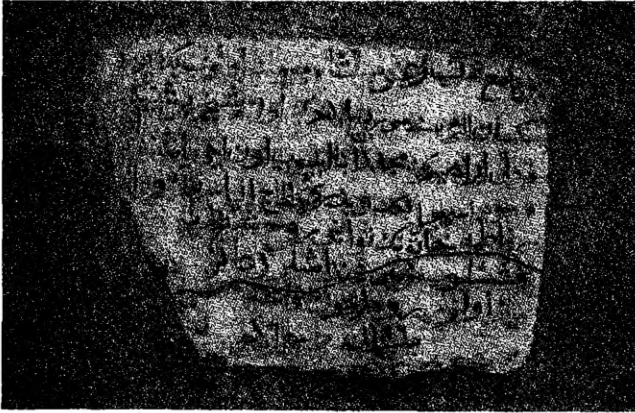
Yazı türü "Nesih" olup, zor okunmaktadır; güzel değildir.

2- Kitâbe, Zağnos Paşa'nın beşinci batından torunu olan İbrahim Bey'in yaptırmış olduğu câmiin binası için yazılmıştır. Zağnos Paşa'nın yaptırdığı binaya âid herhangi bir kitabe ve tarih rakamı (görünürde) yok.

Demekki, Zağnos Paşa'nın yaptırdığı câmiin binası ömrünü tamamlamış olduğundan yıktırılıp yerine yenisi yaptırılmıştır.

3- Yukarıda yazılı olan tarihî kitabe de; kaybedilmemiş, yeni câmiin beden duvarına yapıtaşı olarak konulmuştur.

4- Balıklı köyünde Zağnos Paşa'nın bir câmisi bulunduğu, hiçbir yazılı kaynakta kayıtlı olmadığı gibi, yukarıda yazılı kitâbe de hiçbir basın organında yayınlanmamıştır.

No: 77- Balıkesir
Merkez Balıklı
köyünde: Zağnos
Paşa ve Torunu
İbrahim Bey
Câmisi'nin Tarihî
Kitâbesi.

Âcizâne araştırmalarım ile bir gerçeği meydana çıkarmış olmakla mutluyum (27/9/1988 Salı).

ZAĞNOS PAŞA'NIN (Balıkesirdeki) ESERLERİ

3- PAŞAHAMAMI

Zağnos Paşa'nın Balıkesir'de yaptırdığı ve bir külliye teşkil eden (câmi, Mektep, hamam imarethâne ve Çarşı) eserlerinden, bugün yalnız PAŞAHAMAMI, (ilk şekil ve hâliyle) ayakta durmaktadır; plânı: "Kare"dir (Resim: 78).

Önceki sayfalarda sözünü ettiğimiz gibi: Câmi, 1897 yılında tamamen yıkılmıştı. Onun yerine temelden itibâren ve değişik plânda, 1904 yılında bugünkü (1994) câmi yapılmıştır.

Câmi'ye bitişik olan mektep (muallimhâne), yeniden yapılmış ve kapladığı alan, câmi'ye ilâve edilmişti.

İmarethâne'nin yerine de "VAKIF HAN"ı yapılmıştır. (Foto: 84).

Tevliyet berâtında adı geçen "Zağnospaşa Bedesteni"nin bugün yerini dahî bilen yoktur.

Paşahamamı, yapıldığı (1460-1461) yılından beri, ilk yapı şeklini korumaktadır. Paşahamamı, Paşacâmiinin inşaatı başladığı sıralarda hizmete girmişti. Câmi inşaatında çalışanların temizlenme imkânı sağlanmıştı. Paşahamamı'nın tarih kitabesi mevcut değildir. Ama halk arasında dildendile söylenegelen Hamam'ın, câmiden önce yapıldığı doğrudur.

1578 ve 1897 yıllarında vukua gelen depremlerde hafif hasar gören hamamın, büyük kubbesi, özelliği bozulmadan tamir edilmiştir.

PAŞAHAMAMININ YAPI ÖZELLİĞİ:

Paşahamamı, dış görünüşü itibâriyle pek gösterişli bina değilse de iç kısımlardaki mimârî üslûbu ve mermer işçiliği oldukça güzeldir. Kubbe-ler yüksek olduğundan içeri, geniş ve ferahlatıcıdır.

Hamam'ın dış duvarları yontma moloz taşlarla yapılmış olup tuğla kuşaklar ile takviye edilmiştir. Kubbeleri, tuğla ile yapılmış olup, kiremitle örtülüdür.

Paşahamamı, 1975-1980 yıllarında esaslı bir bakım gördü: İçinin mermer döşemeleri ve kurnalar elden geçirildi; eskiyen kısımlar yenilendi. Dış pencerelerine yeni mermer kasalar kondu, kubbelerin üzerine özel olarak yaptırılan (Roma tipi) kiremitler döşendi. Soyunmalık'taki ahşap bölümler yeniden yapıldı. (Resim: 79)

PAŞAHAMAMI'NIN BÖLÜMLERİ:

Paşacâmii'nin 25 metre kadar Kuzey-Batısı'nda, 803 metrekare alan'a inşa edilmiş olan Paşahamamı, ERKEKLER BÖLÜMÜ ve KADINLAR BÖLÜMÜ olmak üzere, iki bölümdür.

ERKEKLER BÖLÜMÜ:

a) Giriş ve Soyunmalık:

Hamam binasının Kuzey yöndeki beden duvarından, ileri çıkıntı yapan kapı kenarları girişte, küçük bir eyvan meydana getirmekte ve sivri kemerli bu eyvan içinde de yay kemerli giriş kapısı yer almaktadır (Resim: 80).

Giriş kapısının iki yanındaki iki pencere ile, kubbe kasnağındaki üç pencereden ve kubbe tepesindeki camlı açıklıktan aldığı ışıkla "Soyunmalık", rahatlık verici haldedir. Soyunmalık'taki zarif soyunma odacıklarının üstü de teras hâlinde, yine "soyunmalık"tır.

Soyunmalık'ın ortasında mermer havuzlu küçük ve zarif bir şadırvan vardır ki, tarihî ve sanat değeri yüksektir. (Resim: 81)

Soyunmalık'ın taban alanı, 9.50 x 9.70 metre karedir. Mevcut soyunma kabinlerinde 15-20 müşteri rahatlıkla soyunabilir.

ILIKLIK:

Soyunmalık'ın Kuzey-Doğu köşesinde bulunan dar bir kapı ile, aynalı tonozla örtülü "ılıklik"a geçilir. Ilıklık'ın taban alanı da, 1.40 x 1.70 metrekaredir.

MERKEZİ SICAKLIK:

Ilıklık'ın Güney yönündeki bir kapı ile "Sıcaklık"ın, merkezî kubbe ile örtülü kısmına geçildiği gibi; Kuzey yöndeki bir kapı ile de helâlar'a geçer. Bu kısım, "kadınlar bölümü" içine girinti olup üzeri, beşik tonozla örtülüdür.

5.80 x 5.90 m. boyutundaki merkezî sıcaklığın dört köşesinde kenarları 3.80 m. ile 4.10 m. boyutunda değişen halvet odacıkları yer almaktadır. Bu odacıklar küçük kubbelerle örtülüdür. Ancak Kuzey-Batı köşedeki, diğerlerinden farklı olarak, daha küçük ölçüde ve aynalı tonozla örtülmüş, ılıklik kısmını meydana getirmektedir.

Köşelerde bulunan odacıkların girişleri, duvarlara dik açılmış kapılardır. Tam ortada da, geniş bir göbektaşı vardır.

Merkezî kubbeli kısmın doğu kenarı ortasında yer alan ve içi yivli yarım kubbe ile örtülü eyvan, sivri bir kemerle, orta kısmı açılmaktadır. Doğru eyvanın, tam ortada bulunmasına mukabil; Kuzey ve Güney eyvanlar, merkezî kubbeli kısmın Doğru kenarlarının bitişiğinde ve yarım kubbe ile örtülüdür.

KURNA SAYISI:

Paşahamamı'nın "Erkekler Kısmı"nda yirmi (20) adet kurna vardır.

KADINLAR BÖLÜMÜ:

Paşahamamı'nın kadınlar bölümünün girişi, hamamın doğu yönündeki sokaktadır. Soyunmalık üstü örtülü (1976'dan beri açık) bir kurulukdan girilir.

"Soyunmalık", 8x7 m. boyutundadır; üçgen pantantiflerle intikali sağlanan bir kubbe ile örtülüdür. Soyunmalık'ın Kuzey-Doğu köşesinden, çok küçük ölçüde tonozlarla örtülü olan "Ilıklık"a geçilir. Ilıklık'ın Güney-Doğusundaki bir kapıdan da "Sıcaklık"a geçilir. Sıcaklığın boyutları 4.20 x 4 metredir. Ilıklığın Kuzeyinde bulunan helâlar, beden duvarından 2.18 m.'lik bir çıkıntı yapmaktadır.

"Kadınlar Bölümü"nde 2.15 metre derinlikte eyvan bulunmaktadır. Doğru kenarda iki köşede bulunan kapılardan, kubbe örtülü hâlvet odacıklarına girilir. Bu odacıkların kubbe intikalleri küçük trompucuklarla sağlanmaktadır.

Sıcaklığın Doğru kenarınca boydan boya uzanan sıcak su sarnıcı, her iki bölümde müşterek olup birer buhar penceresiyle sıcaklığa açılmaktadır.

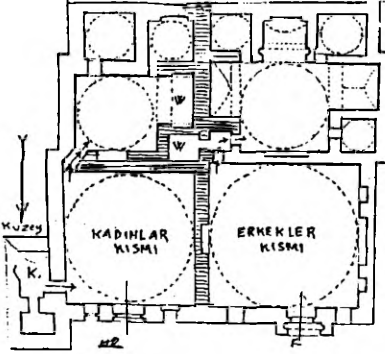
KURNA SAYISI:

Paşahamamı'nın kadınlar bölümünde on adet kurna vardır.

PAŞAHAMAMI'NIN SUYU:

Bahkesir-Şehirsuyu tesisleri yapılmazdan önce Paşahamamı'nın suyu içilir nitelikte idi. Hamamda hâlen kullanılan su, şehirsuyu'dur. Ayrıca hamam'ın özel kuyusundan da yarar sağlanıyor.

PAŞAHAMAMI'NA AİD FOTOĞRAFLAR

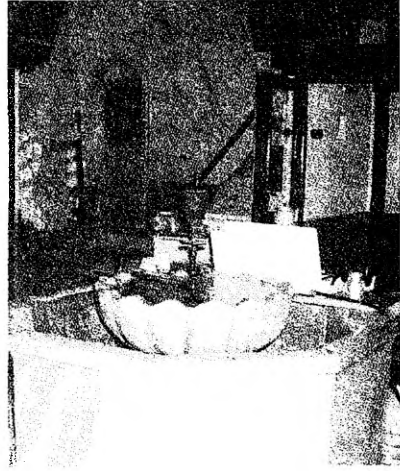
No: 78- Paşahamamı'nın Plânı

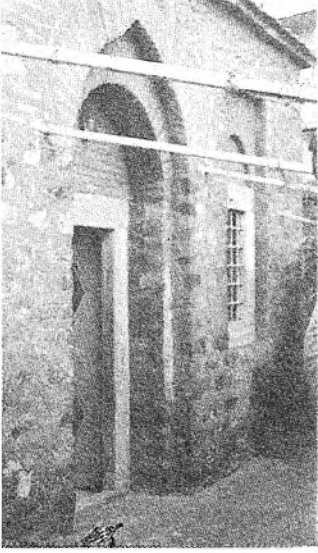
No: 79- Paşahamamı'nın tepeden görünüşü

No: 80- Paşahamamı'nın girişi.

No: 81- Paşahamamı'nın şadırvanı.

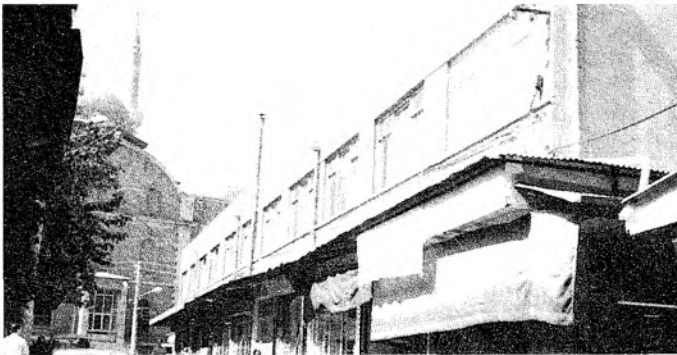
No: 82- Paşahamamı, kadınlar kısmı giriş kapısı.

No: 83- Kadınlar kısmının "soyunmalık" bölümünde orijinal, tarihî şadırvan.

4- İMARETHÂNE

Zağnos Paşa'nın Balıkesir'deki eserlerinden biri de; "İMARETHANE"dir. Fakirlere ve medrese talebelerine parasız yemek veren bu mües-
se, Paşacamii'nin Doğu yönünde geniş bir alanı kaplayan bina idi. O
müessesenin yerinde hâlen Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptırdığı
"Vakıf Hanı" vardır. İki kat olan bu işyerinin alt katında kiralık
dükkânlar; üst kat da "Sağlık Ocağı" olarak kullanılıyor. (Resim No: 84)

No: 84- İmaret-
hane'nin yerin-
deki Vakıf Hanı,
(Hâlen: alt kat,
dükkânlar; üst
kat, sağlıkoçağı-
dır.)

5- MUALLİMHANE (Mektep)

Zağnos Paşa'nın yaptırdığı camiin binasına bitişik bir bina olan Muallimhane, Câmiin ikinci inşaatında tekrar yapılmamıştır. (Bak: 52 Numaralı fotoğrafta, sol kenarda görülen bölüm).

6- BEDESTEN

Zağnos Paşa'nın yaptırdığı bedesten, bugün mevcut değildir. Bedesten'in bulunduğu mevki, Paşacamii ile Paşahamamı arasında veya Paşahamamına pek yakın bir yönde olduğu tahmin ediliyorsa da sınırları kesin olarak bilinmiyor.

Zağnos Paşa Bedesteni, Paşahamamının külhan bacasından çıkan kıvılcımların sebep olduğu bir yangında yokolmuş, bir dahada yenisi inşa edilmemiştir.^(124/a)

7- ZAĞNOS PAŞA ÇEŞMESİ

Zağnos Paşa çeşmesi, bu kitabımız'ın sayfasında açıklanmıştır.

8- ZAĞNOS PAŞA KUYULARI

Zağnos Paşa'nın yaptırdığı iki adet kuyudan birisi câmi kuyusu, diğeri de Paşahamamı'nın kuyusudur. Bunlar da: "Paşacâmii" ve "Paşahamamı" konularımızda açıklanmıştır.

9- KAPLICA (Pamukçu Kaplıcaları)

Zağnos Paşa'nın mülkü ve eseri olarak (Tevliyet berâtları) nda kayıtlı olan İftelle (Pamukçu) köyündeki bu kaplıca da, Paşa'nın mülkü olmaksızın çıkarılmış, Özel İdare'ye intikal etmiştir.

O kaplıcaı hâlen, Özel İdare Müdürlüğü ile, Pamukçu Belediyesi, ortaklaşa işletmektedirler.

Aşağıdaki fotoğrafta o kaplıcanın bugünkü (1994) binaları görülüyor.

(124/a) Kâmil Su, 17. ve 18. Yüzyıllar'da Balıkesir'de Şehir Hayatı Sayfa 16-17: "...1644, 1645 Sicilleri: Zağnos Paşa evkafından... (.. Medîne-i mezbûre'de vâkıf 92 bâb dükkân ve Bedesten ve külhan bi-emri-llâhi Teâlâ ihrâk-ı bi-nnâr olduk'da ..."

No: 85- Pamukçu Kaplıcaları'ndan bir görünüş.

ZAĞNOS PAŞA HAZİRESİ (Âile Mezarlığı) ve ACIKLI BİR OLAY

Zağnos Paşa Hazîresi; Zağnos Paşa Câmii'nin kible yönünde: bir kenarı câmiin kible duvarına bitişik, diğer üç kenarı cadde ile çevrili bir dikdörtgen alanı kaplıyor. Boyutları yaklaşık, 33 m. x 20 m. olan âile mezarlığının ortasında, Zağnos Paşa'nın kubbeli türbesi mevcuttur.

"Zağnos Paşa Âile Mezarlığı"nda, Paşa'nın torunları ile mütevellî ve-killlerinden bazıları ve birkaçta önemli kişinin kitâbeli mezartaşının bulunduğunu tesbit ettim.

Zağnospaşa Âile Mezarlığına şimdi ölü gömülmüyor. En son 1333 (1917) yılında Gönen Jandarma Komutanı şehid Necati Bey gömüldü.

ACIKLI OLAY:

"Zağnospaşa" konusunda geniş ve ayrıntılı araştırma ve incelemelerimi südürürken: dokuz adet kitabeli mezartaşının, câmiin duvarı dibinde, rasgele ve üstüste yığılmış olduğunu gördüm. Zağnospaşa konusunun araştırmacısı olarak bu acıklı hâle sessiz kalamazdım.

Kısmen de toprak altında kalmış olan taşları; çıkardım, çamurlarını yıkadım, temizledim ve yazılarını okunur hâle getirdim. (Bak. Fotoğraf: 86). Kimliklerini de şöylece tesbit ettim:

- 1) SİNAN BEY: (Zağnos Paşa'nın beşinci batından torunu.)
- 2) ALİ BEY: (Zağnos Paşa'nın muhtemelen) 3. batından torunu.)
- 3) ZAHİDE HANIM: (Z. Paşa'nın 3. batından torunu Rasih Ahmed B. kızı).
- 4) SAİDE HANIM: (Rasih Ahmed Bey'in diğer kızı).
- 5) FATMA KADIN: (Z. Paşa'nın 8. batından torunu.)
- 6) AYŞE NAZİRE Hanım: (Baba adı yazılı değil).
- 7) ŞEVKET İBRAHİM BEY: (Baba adı yazılı değil ve taşı kırık).
- 8) MUSTAFA SÜREYYA BEY: (Düyûn-ı Umumiye Md. Edib Bey oğlu)
- 9) Bu taş'ın "isim" bölümü kırık, ve kayıp. "... Mâbeyn-ı Dergâh-ı Âlî'den..." denildiğine göre "Saray"a mensup ve Zağnos Paşa'nın yakîni olduğu anlaşıyor.)

BU MÂNEVÎ YARA'YI SARMAĞA KARAR VERDİM:

BİRİNCİ DİLEKÇEM:

1- Bu kitabeli mezartaşlarının aynı âile mezarlığı içinde ve mezar biçiminde münasip yerlere konulmasını, Balıkesir Valiliği Makamına arz ettim. 2 Eylül 1987 tarihli dileğim olumlu karşılandı, kabul edildi:

Gereğinin yapılması, Valilik (Kültür Müdürlüğü) makamının 28/10/1987 tarih ve 69/2277 sayılı (İvedi) yazılarıyla, Vakıflar Bölge Müdürlüğüne bildirildi.

Vakıflar Bölge Müdürü Doğan Yağlı ile, Balıkesir Müzesi Müdürü İmran ERKALKAN, konum ile yakinen ilgilendiler.

29 Şubat 1988 Pazartesi günü, Kitabeli dokuz adet mezartaşı, (âcizâne) gözetimimde; Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün görevlendirdiği iki memur ile, Belediye'nin görevlendirdiği işçiler tarafından, Zağnos Paşa Türbesi'nin Batı kenarına geçici olarak yerleştirildi (Bak. Fotoğraf: 87).

O KİTÂBELİ MEZARTAŞLARI'NIN ESAS YERLERİ:

O Kitâbeli mezartaşları, Zağnospaşa Türbesi'nin Doğu yönündeki bölümde idi. 1950'de vuku'a gelen çarşı yangınından sonra yapılan imâr düzenlemeleri esnasında, O mezartaşları, yerleri'nden sökülüp camiin duvarı dibine atılmış; Orası boş alan haline getirilmişti. 1989 yılında bu boş alan park haline getirildi.

İKİNCİ DİLEKÇEM:

2- Mânevî Yara Tedâvi Edildi;

O dokuz adet kitabeli mezartaşının, park hâline getirilen yere (yâni kendi kemiklerinin üzerine), konmasını 24/10/1989 tarihli dilekçem ile arzettim. Bu dileğim, Valilik makamı tarafından Balıkesir Müzesi Müdürlüğü'ne intikal ettirildi.

Müze müdürü Arkeolog İmran ERKALKAN, konuyu, titizlikle inceledi ve dileğimi; "Bursa-Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Başkanlığı"na arzetti.

BURSA-KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULU KARARI

Karar Tarihi ve No: 10/2/1990-930

(Kararnâme'nin 3. Maddesi)

"3- Bugün park olarak kullanılan kısmın çim kaplanarak, tekrar hazîre durumuna getirilmesi amacıyla hazırlanacak düzenleme projesinin kurulumuza sunulmasına karar verildi."

İmzalar

Balıkesir Müzesi Müdürlüğü'nün 30/04/1990 tarih ve 690/425 yazısı ekinde tarafıma da bildirilen "Kararnâme", Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne arzedilmiştir.

Vakıflar genel Müdürlüğü, dokuz mezar için yapılacak hazîrenin projesini düzenlemek üzere Balıkesir'e, bir teknisyen heyeti gönderdi. Âcizâne, benim de düşüncelerimi dikkate alarak projeyi çizdiler (Bak. Hazîre'nin Krokisi: 88)

Proje'ye göre yapılan yeni mezarlarına, o dokuz ZAĞNOS Paşa torununun, kitabeli mezartaşları yerleştirildi (Foto.: 89).

BALIKESİR VALİLİĞİ'NİN TEŞEKKÜRNAMESİ

T.C.
BALIKESİR VALİLİĞİ
Kültür ve Turizm Müdürlüğü

SAYI: 93.936/960
KONU: Teşekkür

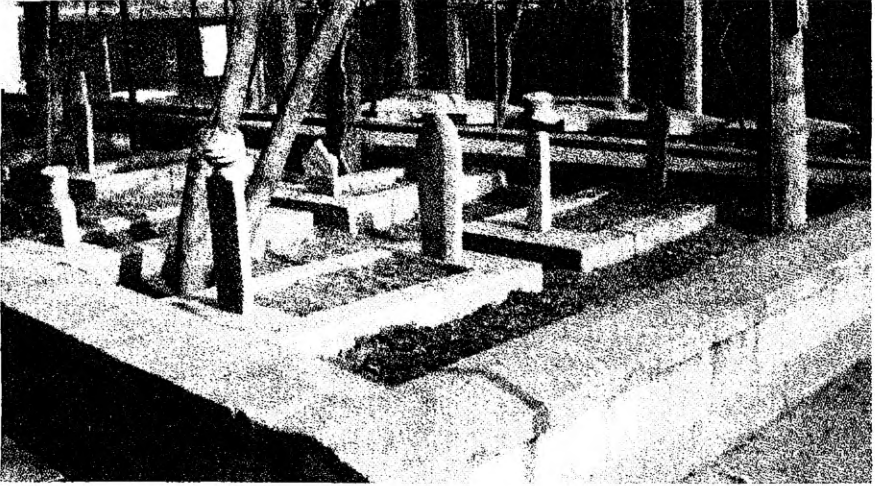
BALIKESİR/13/Nisan/1988

Muharrem EREN
Karaoğlu Mah. Çatal Sk. No: 24/A/BALIKESİR

Zağnos Paşa Camii Haziresinde bulunan, Zağnos Paşa âilesinden dokuz adet kitabeli mezartaşının korunmasında gösterdiğiniz hassasiyet ve duyarlılığınız için teşekkür ederiz.

VALİDE ADINA

İmza
Y. Yaşar KIRIMLI
Vali Yardımcısı

No: 86- Zağnos Paşa torunlarından dokuz zâtın, kitabeli mezar taşları.

No: 87- Zağnos Paşa torunlarından dokuz zâtın Kitabeli mezar taşlarının, geçici olarak mezar biçiminde dikilmiş hali

YENİ HAZÎRE'NİN KROKİSİ

(Tutanak)

BALIKESİR'DE ZAĞNOS PAŞA AİLE MEZARLIĞI

Balıkesir-Zağnos Paşa Âile Mezarlığı'nda, daha önce yerlerinden çıkarılmış olan mezar kitabelerini koymak için; VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ tarafından yeniden yaptırılan dokuz adet mezarın krokisidir. 0/Nisan/1990

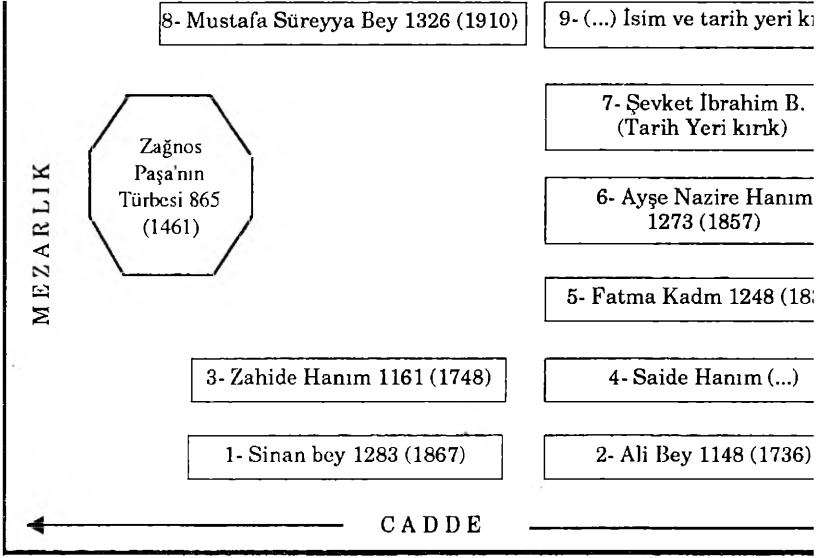
GÖREVLİ MEMUR: MÜTEAHHİD: DİLEKÇE SAHİBİ;

GÖZETİMCİ:

Mustafa Tunç
Vakıflar Genel Müdürlüğü
Âbideler Şubesinde Memur
Kurtuluş-ANKARA

Mehmet Bener
(Usta)

Muharrem EREN
(Araştırmacı Yazar)
Karaoğlan Mah. Çatal S. No 18,
BALIKESİR

No: 88- Hazire'nin Krokisi

No: 89- Zağnos Paşa torunlarından dokuz zâtın kitabeli mezar taş (Türbe'nin Doğu yönündeki boş alana), âcizâne, girişimlerin sonucunda; Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılan Yeni Hazire.

BALIKESİR'DE ZAĞNOS PAŞA SEVGİSİ

- 1- ZAĞNOS PAŞA'NIN BALIKESİR SEVGİSİ.
- 2- BALIKESİRLİLERİN ZAĞNOS PAŞA SEVGİSİ.
- 3- BALIKESİR'DE ZAĞNOS PAŞA SOYU DEVAM EDİYOR.
- 4- ZAĞNOS PAŞA'NIN HAYALETİNİ GÖRENLER.
- 5- ZAĞNOS PAŞA'NIN ADINI TAŞIYAN KURULUŞLAR.

BALIKESİR'DE ZAĞNOS PAŞA SEVGİSİ

a) ZAĞNOS PAŞA'NIN BALIKESİR SEVGİSİ:

ZAĞNOS PAŞA'nın, 1447 yıllarında gelip yerleştiği Balıkesir şimdiki "Hisariçi Mahallesi"nden ibaretti.

O küçücük kasabada, hem de beldenin dışındaki boş bir alana yaptırdığı külliye (cami, hamam, imarethane, mektep, bedesten, çeşme ve kuyular), O'nun son derece ileri görüşlü ve bu beldeyi de çok sevdiğinin belgeleridir.

Zağnos Paşa'nın îmar ve iskân hareketleriyle Balıkesir, hızla gelişti.

b) BALIKESİRLİLERİN ZAĞNOS PAŞA SEVGİSİ:

Balıkesir ahalisi de paşayı, çok sevmiş, O'na son derece hürmet etmiş ve O'nu, velînîmet saymışlardır. Hâlâ da saymaktadırlar.

Beşyüz kırkaltı yıldan bu yana dâimâ artan Zağnos Paşa sevgisi ve O'nun mânevî varlığı, Balıkesirliler'in gönlünü doldurmuş, benliğini sarmış bulunmaktadır.

c) BALIKESİR'DE ZAĞNOS PAŞA SOYU DEVAM EDİYOR:

Zağnos Paşa'nın altıncı batından: Hatice ve Gülban adlı kız torunlarının soyları, bugün dahi Balıkesirde devam ediyor. O âilelerden tesbit edebildiklerim şunlardır:

1- HATİCE KADIN SOYU'NUN DEVAM ETTİĞİ ÂİLELER:

ÖZLER, HAMAMCILAR, ETÇİLER, ÇIKIRIK ZÂDELER.

2- GÜLBAN KADIN'IN SOYU'NU DEVAM ETTİREN ÂİLELER:

ÖÇAL, İÇPINARCIOĞLU, MEMİŞOĞLU, KEKLIKIOĞLU, YA-MAN, ÖZMELEK VE OCAKİZÂDE âileleri.

d) ZAĞNOS PAŞA'NIN HAYALETİNİ GÖRENLER:

Balıkesirli çok sayıda Gönül adamı (Kalbgözü açık olanlar) Zağnos Paşa'nın hayaletini gördüklerini samimiyetle ifade ediyorlar. Bazıları da çocuklarına, Zağnos diyor.

e) PAŞA'NIN ADI YAŞATILIYOR:

Balıkesirliler Zağnospaşa camiinde O'nun ruhuna bağışladıkları sınırsız duâ ve niyâz'ın yanı sıra, "ZAĞNOS" adını çeşitli kuruluş ve mekâna vermişlerdir. Böylelikle Paşa'yı sonsuzadeğin rahmetle anacaklardır.

f) ZAĞNOS PAŞA'NIN ADINI TAŞIYAN KURULUŞLAR

Balıkesir'de Paşa'nın adını taşıyan başlıca kuruluşlar şunlardır:

- 1- Zağnos Paşa Camiini Koruma ve Güzelleştirme Derneği.
- 2- Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı.
- 3- Zağnospaşa İlkokulu.
- 4- Zağnos İşhanı.
- 5- Zağnos Paşa Caddesi.
- 6- Zağnos (Özel) Dersanesi
- 7- Çok sayıda İşyeri ve Ticarethane.

ZAĞNOSPAŞACAMİİ'Nİ KORUMA VE GÜZELLEŞTİRME DERNEĞİ

PAŞACAMİİ'ni korumak ve güzelleştirmek amacıyla bir dernek kurulmuştur.

"Cemiyetler Kanunu"na göre kurulmuş olan bu derneğin:

KURULUŞ TARİHİ: 16 Mart 1974

KURULUŞ AMACI: Câmiyi korumak ve güzelleştirmek.

DERNEĞİN GELİR KAYNAĞI: Hayırseverlerin Bağışları.

DERNEĞİN KURUCULARI:

- 1) Turhan Nalbantoğlu, 1340 Balıkesir, Tüccar, Y.K. Başkanı
- 2) Nihad Güneş, 1339, Balıkesir, İmam ve Hatip, Üye
- 3) Mustafa Dursun, 1339, Balıkesir, Tüccar, Üye
- 4) Âdil Sandıkçı, 1341, Balıkesir, Tüccar, Üye
- 5) Mahmud İnan, 1939, Balıkesir, İmam ve Hatip, Üye
- 6) Ergün Fahri Poyrazlı, 1938, İmam ve Hatip, Üye
- 7) Mehmed Akyüz, 1941, Çanakkale, İmam ve Hatip, Üye

Bu Yönetim Kurulu 1981 yılına kadar başarılı çalışmalarını sürdürmüştür. 1981 yılında yapılan seçimlerle Yönetim Kurulu, şu zâtlardan teşekkül etmiştir:

- 1) Hakkı Ermişler, 1934, Balıkesir, Tüccar, Üye
- 2) Kutluay Gürcan, 1935, Balıkesir, Tüccar, Üye
- 3) Şükrü Ünsal, 1929, Balıkesir, Memur, Üye
- 4) Rahim Bozacı, 1935, Balıkesir, Tüccar, Üye
- 5) Lütfi Kethüdâ, 1937, Balıkesir, Tüccar, Üye

12 Eylül 1984 tarihinde yapılan olağanüstü Genel Kurul toplantısında yapılan seçimlerde yenilenen Yönetim Kurulu, şu zâtlardan teşekkül etti:

- 1) Turhan Nalbantoğlu, 1340, Balıkesir, Tüccar, Y.K. Başkanı
- 2) Kaya Ovacık, Balıkesir, Tüccar, Üye
- 3) Ali Türer, Balıkesir, Tüccar, Üye
- 4) Yüksel Çakır, Balıkesir, Üye
- 5) Ali Cankul, Balıkesir, Üye

DERNEĞİN ÇALIŞMA RAPORLARINDAN ÖZETLER

1974: Paşacamii'nden, şehirdeki diğer câmilere, ses yayını sağlandı. Kubbe kurşunlarının tâmiri ile, câmiin tabanına tahta döşeme işleri (Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından) gerçekleştirildi.

1975: Minareye paratöner; Harem Avlusuna çıkan merdivenlere demir korkuluk; câmiin üç kapısına da Alüminyum camekân; Şadırvanların üzerine camekân yapılmasını sağladı.

1976: Saflar arasındaki ayakkabılıklar kaldırıldı; Giriş kapılarının iç tarafına ayakkabı rafları yapıldı.

1977: Câmiin içine dört adet vantilatör satın alındı. Câmiin tarihçesi broşür halinde bastırıldı.

1978: Şadırvanlara su deposu yaptırıldı.

1982: Ses yayın tesisleri yeniden yaptırıldı.

(BELGE)

DERNEĞİN KAPATILMASI

"Zağnospaşa Camii Koruma ve Güzelleştirme Derneği"nin kapatılması ve tasfiyesi işlemi, aşağıda yazılı olduğu şekilde gerçekleşmiştir:

"TASFİYE VE İNTİKAL TUTANAĞI"⁽¹²⁵⁾

"İlimiz merkezinde kurulu bulunan "Zağnospaşa Camii Koruma ve Güzelleştirme Derneği"nin 2908 Sayılı Dernekler Kanunu'nun 51.nci maddesine istinaden iki olağan genel kurul toplantısına gidildiği halde çoğunluk sağlanamaması nedeniyle kendiliğinden dağılmasına, İl Makamının 26/10/1987 gün ve 9441 sayılı "Olur"larıyla uygun görülmüştür."

"2908 sayılı Dernek Kanunu'nun 55.nci maddesine göre adı geçen derneğin tasfiye işlemlerinin yapılması hakkında Valilik Makamı'nın, 02/11/1987 gün ve Em. Md. İkinci Şb. Md. 11 AL (830)/87 (9441) sayılı emirleri üzerine Hükümet Komiseri ve Mali temsilci olarak görevlendirilmemiz üzerine adı geçen derneğin tasfiye işlemleri için Dernek Başkanı Turhan Nalbantoğlu ile 13/11/1987 tarihinde temas edilerek kendisinden, Derneğe âit tüm kayıt ve kuyudatlarının tarafımıza ibrazı istendiğinde: Dernek Başkanı Turhan Nalbantoğlu tarafından aşağıdaki evrak ve vesikalar ibraa edilmiş ve teslim alınmıştır:

1- İbraz olunan Defter ve vesikalar.

(Bunlar ondört adet olup, buraya yazılması gereksiz görüldü.)

2- Dernek Demirbaş Eşya Defterinde yazılı bulunan:

(Buraya yazılmasını gereksiz gördüğüm, yirmibir maddede sıralanmış olan):

(125) Dernek Başkanı Turhan Nalbantoğlu'nun Dosyası'ndan alınan Bilgiler'dir.

"Menkul mallar Dernek Yönetim Kurulu tarafından 9-4-1987 gün ve 49 sayılı kararları ile "Zağnospaşa Camii Vakfına hibe edilmiştir."

"3- Derneğin Gelir-Gider Durumu Aşağıdaki şekildedir:

GELİR TOPLAMI:

GİDER TOPLAMI:

240.948.-TL.	168.400.-TL.
5.617.-TL. Banka Faizi	
Garanti Bankası 1200965-0 H.No. da:	30.147.- TL.
Halk Bankası 388446 Hesap No. da:	8.000.-TL.
Sümerbank 6392559 Hesap No.da:	25.273.-TL.
Etibank 34413 Hesap Numarasında:	9.128.-TL.
Banka Faizi	5.617.-TL.
246.565.-TL. TOPLAM	246.565.-TL.

"4- Derneğe âid Birinci Madde'de yazılı evrak Balıkesir Defterdarlığı Milli Emlâk Müdürlüğüne teslim edilmiş olup, işbu tutanak tarafımızdan müştereken imza altına alınmıştır. 13/11/1987

Hükümet Komiseri

Mali Temsilci

Dernek Başkanı

Yusuf Canbek

İsmail Urkan

Turhan Nalbantoğlu

Tahrirat Kâtibi

Milli Emlâk Me.

İmza

İmza

İmza

BALIKESİR'DE ZAĞNOS KÜLTÜR VE EĞİTİM VAKFI

28 Haziran 1989 tarihinde kurulmuş olan bu vakfın gayesi:

1- Her branj ve derecede özel, gündüzlü ve yatılı okullar ile dengi okullar ve hazırlık sınıfları açmak ve işletmek.

Vakfın ilerideki inkişaf durumuna göre sosyal, ferdi dallarda öğretmen, ilim adamı ve teknik eleman ihtiyacını karşılamak için Yüksekokul ve Üniversiteler açmak ve işletmektir.

VAKFIN VERMEKTE OLDUĞU HİZMETLER

"Balıkesir Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı" kısa zamanda, gayesine uygun olarak şu kültür ve Eğitim hizmetlerini gerçekleştirmiştir:

1- Orta dereceli okullara âid dört adet talebe yurdu açtı.

2- Üç şubeli, iki adet "Zağnos Üniversite Hazırlık Dersanesi"ni faaliyete geçirdi.

- 3- Sekizyüzon yataklı kapasiteli kolej binasını tamamlamak üzeredir.
- 4- Orta ve Yüksek Öğrenim kurumlarında okuyan yüzlerce talebeye burs vermektedir.
- 5- "Mutasarrıf Ömer Âli Bey" adlı bir eseri bastırmış ve yayınlamıştır.
- 6- "ZAGNOS PAŞA" adlı bu eseri de bastırma kararı almıştır.

**BALIKESİR'DE
"ZAĞNOS PAŞA" KONUSUNDA
KÜLTÜR HİZMETİ VERENLER**

BALIKESİR'DE "ZAĞNOS PAŞA" KONUSUNDA KÜLTÜR HİZMETİ VERENLER

Bir milletin varlığını ebedileştiren en önemli esas, kültür hizmeti veren insanların çok olmasına ve bu kişilerin, bilinmesine, bir sonraki nesillere de tanıtılmasına bağlıdır.

Yetiştirdiği seçkin insanlara sahip çıkma şuuruna erişememiş toplumların bağımsızlığa ulaşamadıkları, tarihî bir gerçektir. Türk milleti böyle bir duruma düşmeğe lâyık değildir. Bu cihetle, geçmişimizle olan bağlantılarımızı sıkı tutmak zorundayız.

Hangi konuda olursa olsun kültür hizmetleri vermiş ve vermekte olanları hürmetle anmak, onları korumak, bütün vatandaşları hayırlı işler yapmağa heveslendirir ve gayrete getirir.

Bu noktadan hareket ederek:

Te'lif etmiş bulunduğum "ZAĞNOS PAŞA" adlı bu kitabımı hazırlarken, Zağnos Paşa'nın eserlerini koruyan, tamir ettiren ve bakımlarını karşılıksız olarak üstlenen çok sayıda hayırseven kişileri tesbit ettim.

Balıkesir'de (Zağnos Paşa sevgisi pek üstün derecede olduğu cihetle), O'nun eserlerini korumakta yarış eden hayırsever kişilerin sayısı, ciltleri dolduracak kadar çoktur.

Onlardan: hayata vedâ etmiş olanlara rahmet okumaya ve sağ olanları hürmetle anmayı kadirbilirlik sayıyorum.

"ZAĞNOS PAŞA" konusunda kültür hizmeti vermiş ve vermekte olan kişiler, geniş ve daha kapsamlı bir konu teşkil edeceği cihetle; burada (kitabımızın hacm'ını da dikkate alarak), sâdece birkaç kişiyi tanıtmakla yetineceğiz.

Helvacızâde
MUHARREM HASBÎ EFENDÎ
(1863-1914)

Muallim-Müderris, şair ve edib Muharrem Hasbi Efendi, Zağnos Paşacâmîi'nin 1904 yılında, ikinci yapılışının tarih kitabesinin metnini yazıp, EBCED HESABI ile tarih düşüren ilim adamıdır.

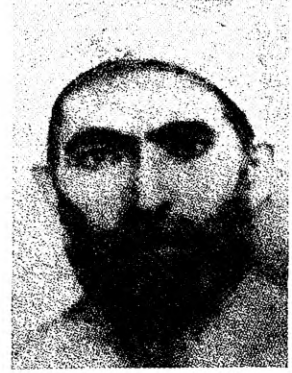
Bu başarısından dolayı madalya ile taltif edilmiştir.

Muharrem Hasbi Efendi, Müftü Osman Nuri Efendi'den icâzet aldıktan sonra ilmî ve edebî gücü ile üstün dereceye yükseldi. 1893-1908 yıllarında Karasi İdadî'si Lisan-ı Osmânî Muallimliği yaptı. 1907'de müderrisliğe terfi etti. "Ortamedrese"de Fıkıh Dersleri okuttu.

"İzmir Pâye-i Mücerredliği" rütbesine ulaştı.

1908-1911 yılları arasında Karasi meb'ûsu olarak "Meclis-i Meb'ûsân'da siyâsî vazifeler yaptı.

Muharrem Hasbi Efendi'nin, henüz basılamamış olan, kendi el yazısıyla yazmış olduğu bir eseri vardır. Bu değerli eseri inceledim ve yeni yazıya çevirerek basıma hazırlamış bulunuyorum.

*No: 90- Muharrem Hasbi
Efendi*

HATTAT İSMAİL HAKKI EREN

(1872-1938)

İsmail Hakkı EREN, Zağnos Paşa Câmîinde mevcut altı adet mermer kitabe ile oniki tarihî levhanın hattatıdır. Bu eserleri için imzasını, şahe-seri olan mihrab besmele-i Şerifi'ne yazmıştır.

İsmail Hakkı Eren, Karasi idâdîsi ile Kız ve Erkek Muallim Mekteplerinde yazı muallimliği yapmıştır. Ayrıca Tahrirât, Nâfia, Maarif kâtiplikleri ile Vatan Kütüphanesi Müdürlüğünde görev almıştır.

"Rikka" türü yazı Hakkında basılmış bir eseri vardır.

No: 91- İsmail Hakkı Eren

Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı "Karasi Meşâhiri" adlı eserinde; İ. Hakkı EREN için: "... İsmail Hakkı Bey, karıncaları bile incitmekten sakınan, melek gibi, nazik, kibar, karakter sahibi bir zâd idi..." diyor.

AYDIN AYHAN

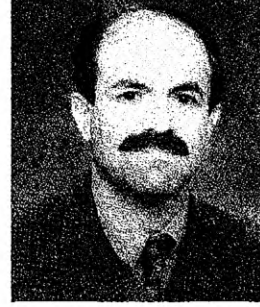
Aydın AYHAN, Zağnos Paşa'nın hayatı ve eserleri hakkında yaptığı araştırmaları, "İSTANBUL FATİHLERİNDEN ZAĞNOS PAŞA'NIN HAYATI ÜZERİNE NOTLAR" başlığı altında yayınladı⁽¹²⁶⁾.

Daha önemlisi, Zağnos Paşa Türbesi'nin bakımını fahrî türbedar olarak üzerine almış bulunuyor. Türbe'nin bir anahtarı da O'nun cebinde duruyor; O'nu süpürüp, camları siliyor.

Aydın Ayhan, 29 Mayıs Fetih günlerinde de O büyük komutanın ve emsalsiz devlet adamının aziz hatırasına hürmet olarak pankartlar asıyor.

Yüreği Zağnos Paşa sevgisiyle dolu bir ilim adamı olan Aydın AYHAN'ın bu fikrî ve bedenî kültür hizmetleri Balıkesir'de, Zağnos Paşa sevgisini canlı tutuyor.

Aydın AYHAN 1947 yılında Ayvalık'ta doğdu. Ama İvrindi'lidir. Yüksek öğrenimini Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Yabancı Diller Bölümünde yapmış olup, hâlen: Balıkesir Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda Almanca Okutmanıdır.

No: 92- Aydın Ayhan

No: 93- İmran Bulut

İMRAN BULUT

(Balıkesir Müzesi Müdürü)

"ZAĞNOS PAŞA" konusunda pek önemli kültür hizmeti verenlerden birisi de Müze Müdürü İmran Bulut'dur.

Zağnos Paşa Âile mezarlığının bir bölümü 1987 yılında park hâline getirilmişti. Daha önceki yıllarda aynı yerden çıkarılıp bir kenara üst-üste atılmış olan dokuz adet Zağnos Paşa torununun

(126) Balıkesir Ekspres: 2, 3, 4, 5, 6, 7/08/1993 tarihli nushalar.

kitabeli mezar taşları için yeni mezarlar yapılmasına teşebbüs ettiğimde dilekçelerim müze müdürlüğüne intikal etmişti. Durumu O'na arzettim.

Müze Müdürü değerli arkeolog İmran BULUT ciddi bir girişimle yapılan parkı kaldırttı; oraya, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından dokuz adet yeni mezar yaptırılmasını sağladı. Yeni mezarlara Zağnos Paşa torunlarının kitabeli taşları yerleştirildi.

İmran BULUT, 1947 yılında Balıkesir'de doğdu. Yüksek öğrenimini Ankara Ü.D.T.C. Fakültesi Protohistorya ve Ön-Asya Arkeolojisi bölümünde yaptı (1968-1972).

Arkeolog olarak: Boğazköy (Hatusas), Burdur (Kuruçay), İznik (Çini Fırınları), Altınoluk (Nekropol), Bandırma (Paşabayırı) arkeolojik kazılarında çalıştı.

İmran Bulut (1988) Balıkesir Müzesini kurmakla görevli Müdür olarak tayin olundu. Yüreği meslek aşkıyla çarpan değerli arkeolog İmran Bulut Balıkesir İli'nde sayısız tarihi eseri, korumaya aldirmekle, yok olmaktan kurtardı.

İBRAHİM CUMALI

İbrahim CUMALI, Zağnos Paşa Camii'nin, türbesinin ve haziresinin korunmasında, bakımında çok duyarlı davranıyor.

Zağnos Paşa vakıflarının mütevellileri Balıkesir'den ayrılınca Camiinin maketini Ona teslim etmişlerdi. O değerli emaneti yıllarca koruyan İbrahim CUMALI, vakıf mütevellilerinin vekillliğini fahri olarak sürdürmüştür.

İbrahim CUMALI 1911 yılında Balıkesir'de doğdu. Tüccar ve fikir adamıdır. Ticarî işlerinin yanı sıra Balıkesir'in sosyal ve ekonomik sorunlarına çâreler arar; bu konularla ilgili onaltı adet dernekte aktif hizmetler vermektedir. Özellikle, Balıkesir'in içme suyu için "Bal-Su" Derneğini kurmuş, Başkan olarak pek önemli hizmetler vermektedir.

No: 94- İbrahim Cumalı

İbrahim CUMALI çok yönlü kişiliği ile, ürettiği orijinal fikirlerini makaleler halinde yayınlamaya devam ediyor.

TURHAN NALBANTOĞLU

Turhan NALBANTOĞLU'nun girişimi ile Balıkesir'de 16 Mart 1974 tarihinde,

"ZAĞNOS PAŞA CAMİİNİ KORUMA VE GÜZELLEŞTİRME DERNEĞİ"

kuruldu. Tam on sene bu derneğin yönetim kurulu başkanlığını yapmış olan Turhan NALBANTOĞLU etkin faaliyetleriyle camiin pek önemli ihtiyaçlarını sağlamıştır.

1940 yılında Balıkesir'de doğmuş olan Turhan Nalbantoğlu, çok sayıda sosyal dernekte aktif kültür hizmetleri vermektedir.

Zirâî ilaçlar tüccarı olan Turhan NALBANTOĞLU aynı zamanda, bir fikir adamıdır. "HEM NALINA HEM MIHINA" başlığı altında çeşitli konularda araştırma ürünü olan makaleler yayınlamağa devam etmektedir.

No: 95- Turhan
Nalbantoğlu

HİKMET ADIN

Hikmed ADIN 1926 yılında Balıkesir Merkez Armutalan köyünde doğdu. Mücellit, şair ve çevre araştırmacısı yazar olan Hikmet AYDIN, "Zağnos Paşa" konusundaki araştırmalarıyla bana da yardımcı olmuş ve Zağnos Paşa torunlarının tevliyet kavgalarını anlatan tarihi belgeleri, bu kitapta yayınlanmak üzere lütfetmiştir.

No: 96- Hikmet Adın

Kendi kendini yetiştirmekte örnek kişi olan Hikmet ADIN'ın yayınlanmış eserleri şunlardır:

1- "Cumhuriyet'in 50. yılında Kalkınmada Örnek Köy Armutalan, Emek Matbaası, Balıkesir-1973

2- "Atatürk'ün 110. Doğum Yılında, Kalkınmada Örnek Köy Armutalan, II, Uğur Matbaası,

Balıkesir-1984.

3- "Balya-Ilıca-Şamlı Yöreleri, Tarih, Coğrafya ve Sosyolojik Yönden, Uğur Ofset Matbaa, Balıkesir-1991.

No: 97- Muharrem Eren

SON SÖZLERİM

Balıkesir Merkez Kocaavşar Kasabasında 1328 (1912 yılında doğmuşum. Babam (Muallim, İmam-Hatip), Hacı Mehmet EREN Ef. (1875-1963).

İlkokulu, Kocaavşar'da (1928); Meslek Öğrenimi'mi, Balıkesir Necati Bey Öğretmenokulu'nda bitirdim (1935). İlkokula başladığım yıl, Yunan İşgali oldu, dört yıl kaybettim. O acıyı hâlâ unutamıyorum.

Değişik il ve ilçelerde İlkokul öğretmeni ve okul müdürü olarak (34) yıl çalıştım. 1969'da emekliye ayrıldım.

Normal meslekî çalışmalarımın yanısıra: "ÖZEL EĞİTİM" konusunda yaptığım çalışmalarda ulaştığım başarılarından dolayı, Balıkesir Valiliği'nin 01/03/1956 tarih ve 243-1-2547 sayılı takdîr nâmesiyle taltif olundum.

Yine meslekî çalışmalarımda (Çevre İncelemeleri)ne ağırlık verdim. Öğrencilerimi de: düşünmeğe ve araştırmaya yönelttim.

Araştırma ve incelemelerimi kaleme aldım; yüzlerce makalem yayınlandı. Fikir ürünlerimi, aşağıda adları yazılı kitaplarımda topladım ve Öğretim-Kültür alanına arzettim:

KİTAPLARIM

A, BASILANLAR

1- ZAĞNOS PAŞA:

(Doğan-Ofset, İstanbul 1987 (I. Basım), 24x17 cm. 136 sayfa.)

Bu kitabım'ın özünü: Zağnos Paşa torunlarının kanlı tevliyet kavgalarını anlatan belgeler teşkil ediyor. O belgeler Basın'a ilk defa tarafımdan intikal ettirilmiş bulunuyor.

2- KOCAAVŞAR KÖYÜ VE AVŞARLAR:

(Uğur-Ofset, Balıkesir, 1988, 24x17 cm., 232 sayfa.)

Bu kitabım, çokyönlü bir köy (yakın çevre) incelemesidir.

3- BALIKESİR'DE TARİHİ KİTABELER:

(İnce-Ofset, Balıkesir, 1990, 24x17 cm, 184 sayfa.)

4- BALIKESİR İL MÜFTÜLERİ:

(İnce-Ofset, Balıkesir, 1990, 24x17 cm., 82 sayfa.)

Bu eserim, 1850-1991 dönemi müftülerin hâl tercümesi ile eserlerini içine aldı. (3 No.lu kitabım ile aynı kapak içindedir.

5- MUHARREM HASBİ EFENDİ:

(İl Kültür Müdürlüğü, fotokopi teksir Yayını, Dizi: 1, 1990) 19 s.

6- MUTASARRIF ÖMER ÂLİ BEY:

(İl Kült. Md., Fotok. Yayını, Dizi: 3, 1990, 25 sayfa.)

7- KOCAAVŞAR KÖYÜ VE TARİHTE AVŞARLAR:

(M.E. Bakanlığı Basımevi, 1992-İstanbul, 24x17 cm., 288 sayfa.)

Bu eserim, (2) numaralı kitabımın ikinci baskısı demektir.

8- MUTASARRIF ÖMER ÂLİ BEY:

(Yıldızlar Matbaacılık, İstanbul, 1993, 24x17 cm., 246 sayfa.)

Bu eserim, "Balıkesir Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı" tarafından bastırılmıştır.

B- BASIM'A HAZIR OLAN KİTAPLARIM

9- ZAĞNOS PAŞA (İlâveli):

10- ÖĞRETMEN'İN DESTANI:

Manzum yazılarımanın mecmuası olan bu kitabım, 500'den fazla "Dörtlük"ten meydana gelmiştir. Çeşitli fikir ve duygularımın ifadesidir. Basıma hazır durumdadır.

11- KOCAAVŞARI KURAN ÂİLELER:

Bu kitabım, Kocaavşar'ı kuran Âilelerin soyağaçlarını, izahlı Nüfus kayıtlarını ve sosyal yaşam seviyelerini anlatıyor.

12- ESERLERİYLE-FİKİRLERİYLE YAŞAYAN ATATÜRK:

Üç bölüm halinde 200 daktilo sayfası olan bu kitabım, fotoğraflı ve resimlidir. Atatürk'ün hayat safhalarıdır.

13- FİKİR ATATÜRK:

Atatürk'ün değişik konularda fikirlerini belirten bu kitabım, 104 daktilo sayfası olup, resimlidir.

14- "DELÂİL-İ HAYRÂT" ÖZETİ:

Bu (broşür) kitabım; Salâvât-ı Şerife'ler konusunda meşhur ve çok büyük bir kaynak kitap olan "DELÂİL-İ HAYRAT"ın özetidir. Basım'a hazırdır. 60 daktilo sayfası olarak hazırlanmıştır.

15- GÖNÜLLÜ ARAŞTIRMACI'NIN MÜKÂFATLARI:

Bu kitabım; Kültürel çalışmalarımın dolaylı aldığım takdîr-nâmeler, teşvik ve teşekkür mektuplarıdır; 200 sayfadır.

16- KUTSAL YOLLAR'DA:

43 gün süren Hac Seferim'e âid hâtıralarım olan bu kitabım da 58 daktilo sayfası olup basıma hazırdır.

17- BALIKESİR'DE ZAĞNOS PAŞA CAMİİ:

60 daktilo sayfası olan bu kitabım bol fotoğraflıdır.

C. HAZIRLIK SAFHASINDA OLAN KİTAPLARIM

18- BALIKESİR'DE 1923'TEN ÖNCE YAPILMIŞ OLAN TARİHİ VE DİNİ ESERLER

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, Müftülüklerce hazırlatılıp bastırılması istenen bu eseri de hazırlamağa çalışıyorum.

**BU KİTABIM'I HAZIRLARKEN
FAYDALANDIĞIM KAYNAKLAR**

KİTAPLAR:

- 1- Kur'ân-ı Kerim ve İzahlı Meâli (Ahmed Davudoğlu).
- 2- Ahteri Kebir (ahterî Mustafa Efendi-Arabca Sözlük).
- 3- Karasi Vilayeti Tarihçesi (İsmail Hakkı).
- 4- Karasi Meşahiri (İsmail Hakkı).

- 5- Karasi Sultânî mektebi Salnâmesi (İsmail Hakkı)
- 6- Osmanlı Tarihi (İsmail Hakkı)
- 7- Tarih-i Devlet-i Aliye (Hayrullah Efendi)
- 8- Feth-i Celil-i Kostantiniye (Muhtar Paşa)
- 9- Sicil-i Osmânî 1908, c. 4 (Mehmed Süreyya).
- 10- Devlet-i Osmâniye Tarihi, Hammer (A. Kadir Karahan).
- 11- İstanbul ve Boğaziçi (Ziya Bey) (ihtifalci).
- 12- Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar (Halil İnalcık).
- 13- İstanbul Kaleleri (Halil Edhem).
- 14- Kronolojik Osmanlı Tarihi (Zuhûri Danışman).
- 15- Tâc-üd-Tevârih (Hoca Saadeddin Efendi).
- 16- Her Yönüyle Trabzon (Sabahaddin Sınır).
- 17- Lehce-i Osmânî (Ahmed Vefik Paşa).
- 18- 17. ve 18. Yüzyıllar'da Balıkesir'de Şehir Hayatı (Kâmil Su).
- 19- İstanbul Fâtihlerinden Zağnos Paşa'nın Hayatı Üzerine Notlar (Aydın AYHAN),
- 20- Mutasarrıf Ömer Âli Bey (Muharrem EREN)
- 21- Balıkesir'de Tarihî Kitabeler (Muharrem EREN).
- 22- Zağnos Paşa I. Baskı (Muharrem EREN).
- 23- Türkiye'de Vakıf Âbideler (Sabih Erken)
- 24- Fetih ve Fâtih (Tercüman Yayınları).
- 25- Bursa ve Anıtlar, s. 198 (Kâzım Baykal).
- 26- Vakıflar Dergisi Sayı: 4 (Ali Hikmet Berki).
- 27- Balıkesir'de Yatırlar (Kerim Kâni).
- 28- Tarih ve Hâtıralardan Soy Notları (Ali Bahaeddin ÖÇAL).
- 29- Maarif Vekâleti, TARİH: c. II, III (T.T.T.C.)
- 30- Türk Ansiklopedisi/M.E.Bakanlığı).
- 31- Meydan Larousse (Meydan Yayınevi).
- 32- Hayat Ansiklopedisi (Hayat Yayınevi).
- 33- İlâveli Lügat-ı Osmânî.
- 34- Ansiklopedik İslam Lügatı.

KAYNAK KİŞİLER:

- Aydın Ayhan (B.Ü.T.İ. Yüksekokulu, Almanca Okutmanı.)
Aynur Ünlüyol (B.Ü.E. Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Görevlisi).

Zekeriya Dörter (Hattat).
Şerafedin Taracar (Em. Öğretmen).
Hicabi Eginlioğlu (Tüccar).
İbrahim Cumalı (Tüccar).
Hikmet Adın (Çevre Araştırmacısı).
Fuat Özer (B.Ü.E.F. Tarih Bölümü Öğretim Görevlisi.)

ZİYARET ETTİĞİM YERLER:

Topkapı-Eski Eserler Müzesi-İstanbul
Rumeli Hisarı-Zağnos Paşa Kulesi-İstanbul.
Zağnos Paşa Türbesi-Balıkesir.
Zağnos Paşa Camii-Balıkesir.
Zağnos Paşa Camii-Balıkesir Berkez Balıklı Köyü.
Sitti Nefise Hatun Câmii ve Mektebi-Bursa.
Zağnos Paşa Hamamı-Balıkesir
Paşa Sultan Türbesi-Balıkesir
Zağnos Paşa Çeşmesi ve Kuyuları.
Pamukçu Kaphıcaları-Balıkesir Merkez Pamukçu Kasabası.
İl Halk Kütphanesi-Balıkesir.
Fatma Sultan Türbesi (Balıkesir Merkez-Ovaköy).

**FOTOĞRAFLARLA
ZAĞNOS PAŞA AİLE MEZARLIĞI**

ZAĞNOS PAŞA ÂİLE MEZARLIĞINDA GÖMÜLÜ OLANLAR

(Vefat Tarihleri Sırasıyla)

Zağnos Paşa Âile Mezarlığında gömülü olup ta kitabeli mezartaşları mevcut olanların vefat tarihleri sırasıyla listesi.

(Sonradan yapılan tashihler sonunda bazı kişilerin vefat tarihi sırası değişmişse de, Metinler ve fotoğraflar, aşağıdaki sıraya göre dizilmek mecburiyeti hâsıl olmuştur.)

Sıra	Vefat Tarihleri
No: Adları	H. H.
1 Zağnos Paşa (Vefatı: 865 veya 866)	866 - 1462
2 Sinan Paşa	1079 - 1669
3 Ayşe Hanım	1104 - 1693
4 İsmail Ağa	1111 - 1700
5 Âli Şân Bey.....	1113 - 1702
6 Rasih Hacı Ahmed Bey.....	1144 - 1731
7 Ali Bey (Türbenin Doğu yönündedir)	1148 - 1736
8 Vahide Hanım	1154 - 1741
9 Ali Bey	1156 - 1743
10 Zahide Hanım (Türbenin Doğu Yönündedir)	1161 - 1748
11 Hafife Hanım	1175 - 1762
12 İsmail Bey	1180 - 1767
13 Mustafa Ağa	1182 - 1769
14 Hacı İlyas Bey	1184 - 1771
15 Abdülkadir Bey	1188 - 1774
16 Hatice Hanım	1224 - 1809
17 Cafer Bey	1228 - 1813
18 Hatice Hanım	1228 - 1813
19 Âtike Hanım	1228 - 1813
20 Sinan Bey	1228 - 1813
21 Hacı İlyas Bey	1231 - 1816

22	Nazende Hanım	1237 - 1821
23	Rabia Kadın	1241 - 1826
24	Mehmed Said Galip Paşa	1245 - 1830
25	Şerife Afife Hanım	1245 - 1830
26	Fatıma Kadın (Türbenin Doğu Yönündedir)	1248 - 1833
27	Süleyman Ağa	1250 - 1835
28	Hakkı Bey	1258 - 1842
29	Ayşe Nazire Hanım (Türbenin Doğu Yönündedir)	1248 - 1833
30	Gülban Hanım	1278 - 1862
31	Rabia Hanım	1279 - 1863
32	Vahide Hanım	1283 - 1867
33	Sinan Bey (Türbenin Doğu Yönündedir)	1283 - 1866
34	Halil Efendi	1284 - 1867
35	Çengel Zâde Ali Efendi	1295 - 1878
36	Şerife Zaliha Hanım	1289 - 1872
37	Ayşe Molla Hanım	1297 - 1880
38	Ali Sinan Bey	1297 - 1880
39	Talât Bey	1305 - 1887
40	Hacı Muhammed Hamdi Efendi	1301 - 1884
41	Lâtife Hanım	1301 - 1884
42	Sıddika Hanım	1308 - 1891
43	Mehmed Ağa	1304 - 1887
44	Sıddika Hanım	1304 - 1887
45	Hacı Rifat Efendi	1306 - 1889
46	Fatıma Navekmisâl Hanım	1310 - 1893
47	Müderriş Fahri Efendi	1301 - 1884
48	Âmin Hanım	1313 - 1895
49	Müftü Zâde Ahmed Efendi	1313 - 1896
50	Keklik Zâde İsmail Efendi	1320 - 1902
51	Fatıma Nebahat Hanım	1325 - 1907
52	Süreyya Bey (Türbenin Doğu Yönündedir)	1326 - 1908
53	Necati Bey	1333 - 1915
54	Saide Hanım (Türbenin Doğu Yönündedir)	-
55	 (Türbenin Doğu Yönündedir)	-
56	Şevket İbrahim Bey (Türbenin Doğu Yönündedir)	-
57	Molla Saibe Hanım	1253 - 1838
58	İsmail Bey (Tarih kelimeleri tam okunamadı)	-

Not: 54, 55, 56 numaralı taşların "tarih" kısımları kırık ve parçaları kayıptır.

BİRKAÇ SÖZ

ZAĞNOS PAŞA ÂİLE MEZARLIĞINI NİÇİN YAZDIM?

Tarihî mezar kitabelerinin dünyevî ve uhrevî önemini çok iyi takdir eden "BALIKESİR ZAĞNOS KÜLTÜR VE EĞİTİM VAKFI" mütevellî Heyeti Üyesi ve vakfın muhasibi Sayın Cengiz Eratalay Beyefendi, vakıf adına bastırmakta oldukları "ZAĞNOS PAŞA-İLÂVELİ BASKI" adlı nâciz kitabıma ek olmak üzere: "ZAĞNOS PAŞA ÂİLE MEZARLIĞI"nı hazırlamamı tavsiye ettiler.

Hazirede mevcut (58) kitabenin fotoğraflarını da lütfen temin ettiler.

Teklifi severek kabul ettim. Ellisekiz kitabeli mezar taşını inceledim, Türkçe yazıya çevirdim; açıklamalar ve yorumlar yaptım.

Bilindiği gibi mezar kitabeleri, sağ olanlara hitap eder. Hayatta olanların aşırı dünyevî hırslarını, katı duygularını firenler; manevî duygularını canlı tutarak onları, hayır işlerine yöneltir.

Bu cihetle mezar kitabeleri, uzun vâdeli de olsa, eğitim araçları niteliğindedir.

Ölülerin dirilerden beklediği, sâdece hayır-duâ'dır. Bunu yerine getirenler, bir yandan onların âhiret mutluluklarına ulaşmalarını kolaylaştıracak duâlar ederken, biryandan da onların şefaathlerine nâil olma imkânını kazanırlar.

Bu nâciz eserimi en samîmî duygularımla hazırladım. Bana bu fırsat ve imkânı sağlayan Sayı Cengiz Eratalay Beyefendiye teşekkürlerimi samimiyetle arz ediyorum.

Yüce Allah bu hazirede medfun olan mü'min kullarına rahmet eylesin. Bizleri de şehidlerin ve sabilerin şefaalarına nâil eylesin.

9/9/1994 Cuma
Muharrem EREN

SON SÖZ VE TEŞEKKÜR

Geçen yıl Ömer Ali Bey kitabımızın basımı, şehrimizi ve mazimizi merak edenler tarafından büyük bir coşku ile karşılandı. Hatta, herne kadar ilmi bir hüviyet iddiasında olmasa da, Balıkesirli tarihseverlerimizin de takdirlerini kazandı.

Biz de vakıf olarak bu teşviklerden cesaret alarak, "Zağnos Paşa" kitabımızı verdiğimiz sözü tutmak üzere, bütün güçlüklerine katlanarak ilaveli bir şekilde basmış bulunuyoruz. Bizi en çok sevindiren husus, camiiin haziyesindeki mezar taşlarını okuyup gün ışığına çıkarmak oldu. Emegini hiç esirgmeden gece gündüz çalışan sevgili Muharrem Hoca'mızın bu büyük eserini takdir etmek, bizleri fevkalâde aşan bir husus olup, bunun değerlendirmesini en iyi şekilde gelecek nesiller yapacaktır. Kendisine ne kadar teşekkür etsek azdır.

Hazinedeki okunan taşların metinlerini bizzat gelip yerinde kontrolünü yapan Prof. Dr. Necmi Ülker ile kitap kısmını inceleyip eksiklerini işaret eden Prof. Dr. Mücteba İlgürel, kitabı ilmi açıdan müracaat eseri olarak kabul edilebilir hale getirdikleri için şükranla yâd edileceklerdir. Musahhih hemşehrimiz Cemal Şakar ise işinin ne kadar ustası olduğunu ispat etti.

En mühimi, 70 yıllık Cumhuriyet döneminin en aır iktisadi buhranını yaşayan 1994 Türkiyesinde, kitabımızı ilan vererek destekleyen, Balıkesirli dost ve hemşehrilerimiz, gerektiğinde nelere katlanabildiklerini gösterdikleri için bizce "Altın insan" sıfatına layıktırlar. Kendilerine ebedi şükran borçluyuz.

İstanbul hercümerci içinde bütün işlerimizi yürüten, gönlü Balıkesir aşkı ile dolu Aycan Grafik'ten Hasan, Hüseyin ve Mustafa Aycın kardeşlere ise san'atkar ruhlarına layık bir teşekkürü nasıl yapacağımızı bilmekten aciziz.

Balıkesirimizin gelecek günlerde çok yoğun ve verimli kültür hizmetlerine aday olduğunu biliyoruz. Bu güzel canlılığa başlangıç olarak bastığımız bu kitap, yeni yeni eserlerin meydana gelmesine bir çekirdek olacağına ve bizlerin hayırla yad edilmesine vesile kılacağına inanıyoruz. İnşallah kadirşinas gelecek genç kuşaklar, mazilerini unutmayıp yapılan hizmetleri takdir etmekten gurur duyacaklardır.

Cengiz Eratalay

PROFESÖR DR. NECMİ ÜLKER'E TEŞEKKÜRLERİM

Zağnos Paşa Âile Mezarlığındaki tarihi kitabeler üzerinde araştırma ve incelemelerimi sürdürürken ilmî zorluklarla karşılaştım.

Çalışmalarım ile yakînen ilgilenmekte olan ve yardımlarını esirgemeyen Sayın Cengiz ERATALAY Bey notlarımı, Sayın Profesör Dr. Necmi ÜLKER Bey'in tetkiklerine arzetti.

Sayın Profesör emsalsiz bir tevâzu ile, tâ İzmir'den yardımına koştu. Hem notlarım üzerinde, hem de hazirede bizzat, günlerce çalıştı. Yanlışlarımı düzeltti; noksanlarımı tamamladı ve bilmediklerimi öğretti.

Lûtufkârlığına hayran olduğum Sayın Prof. Dr. Necmi ÜLKER Beyefendi'ye minnet ve şükrânlarımı saygı ve sevgilerimle arz ediyorum.

Muharrem EREN

ZAĞNOS PAŞA AİLE MEZARLIĞI

(Paşa Camii Haziresi)

HAZİRE'NİN YERİ VE DURUMU:

Paşa Camii Haziresi (Zağnos Paşa Âile Mezarlığı), Paşa Camiinin Kible yönünde: Bir kenarı camiinduvarına bitişik, diğer üç kenarı cadde ile çevrili dikdörtgen bir alanı kaplıyor.

Boyutları yaklaşık 33m. x 20 m. olan hazirenin ortasında, Zağnos Paşa'nın kubbeli türbesi mevcuttur.

Hazire alanı, kesme taşlarla yapılmış, 1.5 m. yükseklikte duvar ile çevrilmiş olup, duvarın üstü; Doğu yönde taş parmaklık, Batı yönünde de demir parmaklıklarla yükseltilmiş ve takviye edilmiştir.

Hazire'nin girişi, kible yöndeki caddede ve bu kenarın ortasındadır. Hazireye (8) basamak taşmerdivenden çıkılınca hemen (3) metre mesafe ile, Zağnos Paşa Türbesi'nin kapısına varılır.

ZAĞNOS PAŞA TÜRBEİ

TÜRBE'NİN İLK YAPISI:

Zağnos Paşa Türbesinin ilk yapısı ve mimârî şekli hakkında elimizdeki kaynaklarda bilgi yok. Ama, taş ve tuğla ile, sekizgen temel üzerine yapılmış olduğu, kubbesinin de kurşun kaplı olduğu sanılıyor. O yapı 1897 depreminde tamamen yıkılmıştı.

TÜRBE'NİN BUGÜNKÜ YAPISI:

Türbenin bugünkü (1994) yapısını 1903 yılında Mutasarrıf Ömer Âli Bey yaptırdı. Bu yapının, kenarları sekizgen plânlı olup, köşelerde dikine

yivli birer ahşap sütun bulunmakta, bu sütunları yarım dâire ahşap kemerler birleştirmektedir. Kemerlerin içerisi de yine ahşap çerçeveli camekânlarla kaplanmıştır.

Yarımküre olan kubbe, ahşap çatı üzerine kurşun kaplamasıyla pek zarif görünüşlüdür. Özellikle saçakların süs işçiliği dikkati çekiyor.

Kenar yüzeyleri ikişer metre genişlikte olan sekizgen gövdenin yüksekliği beş metre olup bu yüksekliğin zeminden itibaren 1.30 metresi duvardır.

TÜRBE'NİN İÇİ:

Türbenin içinde ve ortasında 2x2 m. kare alan kaplayan ve bir metre yükseklikte Zağnos Paşa'nın sandukası ile onun bitişiğinde, eşi Sittî Nefise Hatun'un sandukası var. Her iki sanduka da yeşil örtülüdür.

Paşa'nın sandukasının baş kısmında büyük burmalı beyaz sarık vardır. Her iki sanduka'da da kitabeli mezar taşı yok.

Sandukalar, ahşap parmaklıkla çevrilmiş. Bu şebekeyi iki dizi halinde dolaşan iri taneli (Binlik) tesbih hemen dikkate çekiyor. Bu tesbih Paşa'nın, sağlığında Tesbih İbdeti'ne pek rağbetliğinin ifadesiymiş.

TÜRBENİN KAPISINDAKİ KİTABE:

Zağnos Paşa Türbesinin, kapısının dış üst kısmına, 1329 (1913) tarihli, mermer yüzeye yazılmış bir kitabe konmuş.

TÜRBENİN KAPISINDAKİ KİTABE:

Zağnos Paşa Türbesi kapısının, dış üst kısmına 1329 (1913) tarihli bir kitabe konmuş. Mermer yüzeye kabartma olarak yazılmış olan kitabenin metni şöyledir:

FATİH SULTAN MEHMED HÂN HAZRETLERİNİN DAMADI GAZİ
ZAĞNOS MUHAMMED PAŞA'NIN TÜRBE-İ ŞERİFİDİR

1329, 865, MÜTEVELLÎ-İ VAKIF: RAUF

KİTABEDEKİ YANLIŞLIK:

Zağnos Paşa, Fatih Sultan Mehmed'in damadı değil, kainpederi'dir.

YANLIŞI DÜZELTEN KİTABE:

Türbenin kpsına, eski kitabedeki yanlışı düzelten bir mermer kitabe daha konmuştur. Onun metni de şöyledir:

ESKİ KİTABEDEKİ YANLIŞLIĞIN DÜZELTİLMİŞ ŞEKLİ:

İKİNCİ SULTAN MURAD'IN DAMADI VE FATİH SULTAN MEH-MED'İN KAINPederİ VE VEZİRİ ZAĞNOS MEHMED PAŞA'NIN TÜRBEİDİR.

VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ 1986

(Not: Bu konu hakkında, "ZAĞNOS PAŞA-İLÂVELİ BASKI" adlı kitabımızda geniş bilgi verildiği için, O izahatın tekrarına lüzum görülmedi.)

*

* *

ZAĞNOS PAŞA AİLE MEZARLIĞININ TESİS TARİHİ

Zağnos Paşa 1461 (Veya 1462) vefat etmiş, bu günkü yerine gömül-müştü. Bu olaydan (207) yıl sonra (1669 yılında) buraya ölü gömülmeye başlanmıştır. Buna göre hazirenin, Paşa'nın vefatından çok sonraki yıl-larda tesis edilmiş olduğu anlaşıyor.

Gerçekten Zağnos Paşa'nın oğulları Mehmed Çelebi ile Ali Çelebi'nin mezarları bu hazirede mevcut değildir. Hattâ birinci batından torunu Mehmed Paşa'nın mezarı da burada yoktur.

Zağnos Paşa'nın vefatından ve bu hazirenin tesisinden sonra buraya Hicrî 1079 (M. 1669) yılında ilk gömülen kişi, Zağnos Paşa'nın ikinci ba-tından torunu, Sinan Paşa'dır.

Sinan Paşa'dan sonra bu hazireye gömülen ikinci kişi ise, H. 1104 (M. 1693) yılında vefat eden, Sinan Paşa'nın kızı Ayşe Hanım'dır.

HAZİRE KORUNMAĞA MUHTAÇ:

Paşa Camii Haziresi (Zağnos Paşa Âile Mezarlığı) bir açık müze gibi korunmağa çalışılmakta ve zaman zaman düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak bu çalışmalar yetersiz kalmakta, hazire perişan halden kurtarıla-mamaktadır. Özellikle, türbenin Batı yönündeki kısımda, birçok kitabeli mezar taşı eğilmiş, bazıları da yere yıkılmış halde durmaktadır.

Türbenin Doğu yönünde, âcizâne teşebbüslerim netiesinde bir düzen-leme ile: dokuz adet yeni mezar yapılmıştı; dokuz adet kitabeli mezar taşı yerlerde sürünmekten kurtarılmıştı.

Türbenin Batı yönünde böyle bir düzenleme yapılması gerektir. (Bu konuda da, teşebbüslerim vardır.)

HAZİRE'YE SORUMSUZCA MÜDAHALELER OLUYOR

1) Beş-altı sene önce bir kişi, iki kamyon dolusu mil-toprak getirterek hazireye yaydı, düzledi ve çim ekti. Bu işi şüphesiz iyi niyetle yaptığını inanıyordu. Ama, o güzelim yazıların, 20-25 cm. toprağa gömüldüğünün, okunamaz hâle geldiğinin bilincinde değildi. Bu bilgisizlik tarihî belgeleri toprağa gömmüştü. Araştırma ve incelemelerimi sürdürürken çok sayıda kitabenin harap olduğuna şahid oldum.

Bu durumda olan kitabeler mutlaka meydana çıkarılmalıdır.

2) Yine bazı sorumsuz ve işgüzarlık taslayan kişiler, yerlere yıkılmış olan kitabeli mezar taşlarının (külâh, kavuk, fes ve taç gibi), başlıklarını alıp, başka taşların üstüne koymuşlardır.

3) Ayrıca bu kutsal hazire, şuursuz kişilerin barınak yeri hâline gelmiştir. onlar da yukarıda belirtilen tahrîbata katkıda bulunmaktadır.

SONUÇ

1) Zağnos Paşa Âile Mezarlığı (Paşa Camii Haziresi), gerçek koruyucusunu bekliyor.

2) Bu hazirede yatan kişiler, millî kültürümüze ömürlerini feda etmiş âlimler, paşalar, ağalar, hanımağalardır. Bir kısmı da şehidlik rütbesine ermiş kahramanlardır. İçlerinde belki velî kişiler de vardır.

3) Onlar bizlerden, sâdece Fatiha, hürmet ve vefâ bekliyorlar.

HAZİRE'Yİ KİTAPLAŞTIRDIM

Zağnos Paşa Âile Mezarlığındaki kitabeli mezar taşlarını, en samimi manevî ve tarihî duygularımla inceledim.

Burada yatan ellisekiz kişinin, vefat tarihleri sırasıyla kimliklerini tesbit ettim. Kitabelerinin metinlerini yeni yazı ile yazdım. Açıklamalar ve yorumlar yaptım.

Muharrem EREN

**ZAĞNOS PAŞA ÂİLE MEZARLIĞININ
TANZİM EDİLMESİ HAKKINDA
TEŞEBBÜSLERİM
No: 1- DİLEKÇEM**

VALİLİK YÜKSEK MAKAMINA

BALIKESİR

**KONU: Zağnos Paşa Camii Haziresi'nin Tanzim Edilerek Korunması
Hk.**

KONU HAKKINDA AÇIKLAMA:

İlimiz Merkez Zağnos Paşa Camii Haziresi'nde: Paşa'nın Türbesinin Batı yönündeki kısımda bazı mezarların bozulduğu, kitabeli mezartaşlarının yerlerde süründüğü görülmektedir. Sorumsuz kişiler tarafından, erkek kavukları, kadın taşlarına konulmuş bulunmaktadır.

Daha önceki yıllarda, yerlerinden çıkarılmış, bir kenara atılmışken 1990 yılında (Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun kararlarıyla), Türbenin Doğu yönü düzenlenmişti.

DİLEĞİM:

Aynı şekilde, Türbe'nin Batı yönünde bulunan mezarların da bu tarz "Kurul Kararı" alınarak düzenlenmesinin gereğini saygılarımla arz ve istida eylerim. 15/09/1994

Ek: İki adet fotoğraf

Muharrem EREN

Adresim:

Muharrem EREN

Karaoğlu Mah. Çatal S. No: 18

Tel: 2417693 10100 BALIKESİR

No: 2- SÖZLÜ MÜRACAATLARIM

- a) Kültür Müdürlüğüne.
- b) Balıkesir Müzesi Müdürlüğüne.
- c) Vakıflar Bölge Müdürlüğüne.

No: 3- VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNÜN CEVABI YAZISI

T.C.

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğü

SAYI: B. 02.1.VUM.1.05.00.01.061/2220

Balıkesir

KONU: Zağnospaşa camii Haziresi

28.9.1994

Muharrem EREN

Karaoğlan Mah.

Çatal Sk. No: 18

10100 BALIKESİR

İLGİ: Valilik Makamına yazılan 15.09.1994 tarihli dilekçeniz.

Mülkiyeti İdremize ait olan ve Balıkesir-Merkez Zağnospaşa camii haziresinde Zağnospaşa Türbesinin batı kısmındaki mezar taşlarının bozulduğu ve türbenin doğusunda 1990 yılında düzenlenmesi yapılan mezarlar gibi batı kısmındaki mezarlarında düzenlenmesi ilgi dilekçenizle talep edilmektedir.

Zağnospaşa camii haziresinde düzenleme yapılması talebiniz 27.9.1994 tarih ve 061/852 sayılı yazımızla Genel Müdürlüğümüze iletilmiş ve program dahilinde gerekli düzenleme Bursa K.T.V.K.K. lundan Karar alınarak önümüzdeki yıllarda yapılacaktır.

Bilgilerinizi rica ederim.

Hüseyin YAŞAR

Bölge Müdürü

ZAĞNOS PAŞA AİLE MEZARLIĞINDA

GÖMÜLÜ OLANLAR

(Vefat Tarihleri Sırasıyla)

(1)

ZAĞNOS PAŞA VE EŞİ SİTTÎ NEFİSE HATUN

Zağnos Paşa, Hazîre'nin ortasında bulunan Kubbeli türbesinde yatmaktadır. Kitabeli mezar taşı yoktur. Vefat tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber:

"...vefatından az sonra..." kaydıyla, "... 866 (1462) yılının cemaziyevvel..." ayında vakfiye tanzim edildiğine göre; 865 (1461) yılı sonlarında veya 866 (1462) yılı başlarında vefat ettiği anlaşıyor.

Sandukası'nın bitişiğindeki sanduka ise, ikinci eşi Oruçgazi Bey Kızı Sittî Nefise Hatun'a âid olduğu sanılıyor.

a) Paşa'nın türbesi ve türbenin kapısına sonradan konulmuş kitabe ile bu kitabedeki yanlışlar hakkında kitabımızda geniş bilgi verildiği için, burada onların tekrarlanmasına lüzum görülmedi.

b) Sittî Nefise Hatun'un kimliği ve vakıfları hakkında kitabımızda geniş açıklamalar yaptığımız için burada, onların tekrarlanmasına da lüzum görülmedi.

No: 1- ZAGNOS PAŞA'NIN TÜRBESİ.

No: 1/a- Zağnos Paşa'nın ve Eşi'nin Sandukaları. Paşa'nın sandukasının kible yönündeki sandukanın, ikinci eşi Sittî Nefise Hatun'a aid olduğu sanılıyor.

Paşa'nın sandukasının baş kısmında büyük burmalı sarık vardır. Her iki sandukayı çevreleyen ağaç parmaklıklı şebeke dört kenarlıdır. Bu şebekeyi dolaşan bin taneli tesbih dizisi Paşa'nın "Tesbih ibâdeti"ne rağbet ettiğinin ifâdesidir.

SİNAN PAŞA (2)

KİTABESİ:

"MERHUM VE MAĞFUR SİNAN PAŞANIN
HAK, YERİN CENNET İDE.

RÛHÎÇÜN FATİHA OKUYANA RAHMET İDE
ŞEHR-İ ŞEVVÂL SENE: 1079 (1969)

AÇIKLAMA:

1- Sinan Paşa'nın Kitabeli Mezar taşı, 20 cm. x 20 cm. x 70 cm. boyutlarında kare prizma şeklinde olup, kavuk başlıklıdır; hiç te gösterişli değildir.

2- Kitabe'nin yazısı, sülüs'dür. Ancak taşın iki yüzüne düzensiz biçimde işlendiğinden zor okunuyor.

3- Kimliği:

Sinan Paşa, Zağnos Paşa'nın torunu Mehmed Paşa'nın oğludur. H. 1011 (1603) yılında Karasi Sancak Beğliği'nden; H. 1054 (1645) yılında da Bozok (Yozgat) Sancak Beğliğinden kendi arzusuyla çekilerek Balıkesir'de oturdu. Konağı Sahanhisar (Hisariçi) Mahallesindeydi.

Zağnos Paşa Vakıflarının mütevelliliğini yapmaktayken H. 1079 yılında vefat etti.

Sinan Paşa'dan sonra mütevelliliği; oğulları İbrahim Yahşi Bey oniki sene; Rasih Hacı Ahmed Bey otuzsekiz sene ifâ ettiler.

Sinan Paşa, Sultan IV. Murad Devrinde hükümete isyan eden meşhur İlyas Paşa'nın kızı Hatice Hatun ile evliydi. Âile'nin: İbrahim Yahşi Bey, Rasih Hacı Ahmed Bey, Mehmed Bey ve Ayşe Hanım adlarında dört evlâdı olmuştu.

Sinan Paşa vefat edince eşi Hatice Hatun, yine Balıkesir'li Sancak Beği Âli Şan Beğ ile evlendi. Bu evlilikten de İsmail Ağa ve Fatma kadın adlı iki evlâdı olmuştu.

5- TUĞ'LU VEZİR:

Sinan Paşa'nın kavuğu, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen kesik koni şeklinde olup, yarısı dört dilim'e ayrılmış, diğer yarısı düz'dür. Ön kısmı da birinci dilimden, düz tarafa doğru dokuz ışınlı bir tuğ vardır.

Bu işaretler Sinan Paşa'nın, önemli rütbeli vezir olduğunu anlatıyor.

No: 2- Sinan Paşa'nın Kitabeli Mezartaşı.

AYŞE HANIM

(3)

MEZAR KİTABESİ:

AZM'İDÜP GİTTİ AYŞE HANIM
BİNT'İ SİNAN PAŞA, DÜNYA'DAN
DİLER, ZİYARETİ MAKAM OLSUN CENNET-İ ADN
FAZL-I CÛDİYLE GARIYK İDÛB RAHMET'E
İDER MUTLAKA CENNET-İ ADN'E
KİMSEYE BÂKİ DEĞİLDİR DÂR-I DÜNYA
'ECRİNİ VERSİN CENÂB-I RAB'Bİ SÜBHÂN
SENE 1104 (1693)

AÇIKLAMA:

Sinan Paşa'nın kızı olan Ayşe Hanım, Zağnos Paşa'nın 4. Batından torunudur.

Ayşe Hanım'ın mezar Kitabesinin metni nesir olup, girift süslüs ile yazılmıştır.

Mezartaşı, baş kısmında yapılmış olan kabartma bir fiyonk ile sâde bir işçilik arz ediyor.

Ayşe Hanım, bu âile mezarlığına, Babasından sonra, gömülen üçüncü kişidir.

Ayşe Hanım'ın Mezar taşında kabartma olarak gayet özenilerek belirtilen yedi ışınli fiyonk, onun, önemli sosyal kişiliğini belirtiyor. Çünkü bir vezir kızıdır.

No: 3- Ayşe Hanım'ın Kitabeli
Mezar taşı.

İSMAİL AĞA

(4)

MEZAR KİTABESİ:

EĞER SORARSAN ŞU MEZARI

BU ANNESİNİN GÜL'İZARI

YİRMİBEŞ YAŞINDA TERKETTİ CİHANI

BUNA DA KILDI DÜNYASI FÂNÎ

MERHUM İSMAİL AĞA, MÂH-I REBİYYÜLÛLÂ'NIN

YEDİNCİ CUMA GÜNÜ VEFAT İTMİŞTİR

SENE: 1111 (1700)

No: 4- İsmail Ağa'nın Kitabeli Mezar taşı.

AÇIKLAMA:

1- İsmail Ağa, Sancak Beğ'i Âli Şan Beğ'in, Hatice Hatundan doğma oğludur. İsmail Ağa'nın anne-dedesi, meşhur İlyas Paşa; Baba dedesi ise Balıkesir eşrafından Hüseyin Bey'dir.

2- İsmail Ağa'nın genç yaşta vefat ettiği manzum olan kitabesinde ifade ediliyor.

3- İsmail Ağa'nın kitabesi Manzum bir "Dörtlük"tür; Güzel bir sülüs ile yazılmıştır. Yazı hiç bozulmamış ve okunaklıdır.

Kitabeli Mezar taşının başlığı, zarif bir takke ve üzerinde ensiz, tül-bend bir sarık ile işlenmiştir ki, bu, genç iken vefat ettiğinin işaretidir.

ÂLIŞAN BEĞ

(5)

MEZAR KİTABESİ:

ÇÜN ŞEHADETLE EYLEDİ RIHLET
CÂY OLDI ONA RAVZA-İ CENNET
MERHUM ÂLIŞAN BEY RÛHÎÇÜN
EL-FÂTİHA. SENE 1113 (1702)

AÇIKLAMA:

1- Âlışan Bey; Balıkesirli'dir. Babası, eşrâfdan Hüseyin Bey'dir. Divri-ği ve Arapgir Sancak Beğliklerinde görev aldı. 1099 (1688) yılında Avus-turya Seferi'ne, Karasi'den asker sevkine memur oldu. H. 1100 (1692) se-nesi Receb ayında ÇANDARLI körfezi ve havalisi sahil muhafızlığına ta-yin edildi.

Âlışan Beğ 1106 (1695) yılında da "Karasi Beyt-ül Mâl Emirliği" gö-revinde bulundu. Hac vazifesini ifâ ettikten sonra 1113 yılında vefat etti.

2- Âlışan Beğ Sinan Paşa'dan dul kalmış olan (İlyas Paşa kızı), Hatice Hatun ile evlenmişti. Bu evlilikten âilenin, İsmail (Ağa) ve Fatıma (Ka-dın) adlı iki evlâdı oldu. Fâtıma Kadın'ın vakıfları vardır.

Âlışan Beğ Balıkesir'de, "Hüsameddin Vakıfları"nın da mütevellisiydi.

3- Âlışan Beğ'in mezar kitabesi manzumdur.

Yazısı sülüs olan mezar taşının kafa kısmı kaybolmuş veya başka bir mezar taşına konmuştur. Çünkü onun rütbesini belirten baş taşı mevcut idi. Fotoğrafta da bu hâl bellidir.

No: 5- Âlişan Bey'in mezar taşı.

**RASİH HACI AHMET BEY
(6)**

MEZAR KİTABESİ:

GÖÇTÜ DÜNYADAN BEKA İKLİMİNE BU PİR-İ AZİZ
RAVZASIN RAHL-İ CENNET İDE RABBELÂLEMİN
MERHUM EL-HÂC AHMED FEVTİNE EYLE DUÂ
DÂR-I FİRDEVS'İ ENVÂR EYLE ALLAHIM HEMİN
VE RASİH HACI AHMED İBN SİNAN PAŞA RUHLARINA
EL-FÂTİHA REBİYÜLEVVEL 14 SENE 1144 (1731)

AÇIKLAMA:

a) Rasih Hacı Ahmed Bey, Sinan Paşa'nın ortanca oğlu ve Zağnos Paşa'nın üçüncü batından torunudur. Uzun müddet memurluklarda bulunduktan sonra H. 1118 (1707) yılında Balıkesir'e geldi. Balıkesir'in Hisariçi Mahallesi'nde doğmuştur.

Annesi Hatice Hatun, Sultan IV. Murad devrinin, hükümete isyan eden Paşalarından İlyas Paşa'nın kızıdır.

Rasih Hacı Ahmed Bey, şûh ve hassas bir şair'di.

b) Rasih Hacı Ahmet Bey, Zağnos Paşa Vakıfları'nın mütevelliliğini otuzsekiz sene ifâ etmiştir.

c) Ahmet Bey'in Mezar kitabesi pek de güzel olmayan sülûs ile yazılmış olup, mevzun fakat kafiyele değildir.

Kitabeli mezar taşı ise özenilerek yapılmış bir kafa bölümü ile dikkati çekiyor. Bu şekil onun, hem yönetici bey, hem ilmiye sınıfına mensup olduğunu anlatıyor.

No: 6- Rasih Hacı Ahmed Bey'in mezar taşı.

ALİ BEY
(7)
(Türbe'nin Doğu Yönündedir)

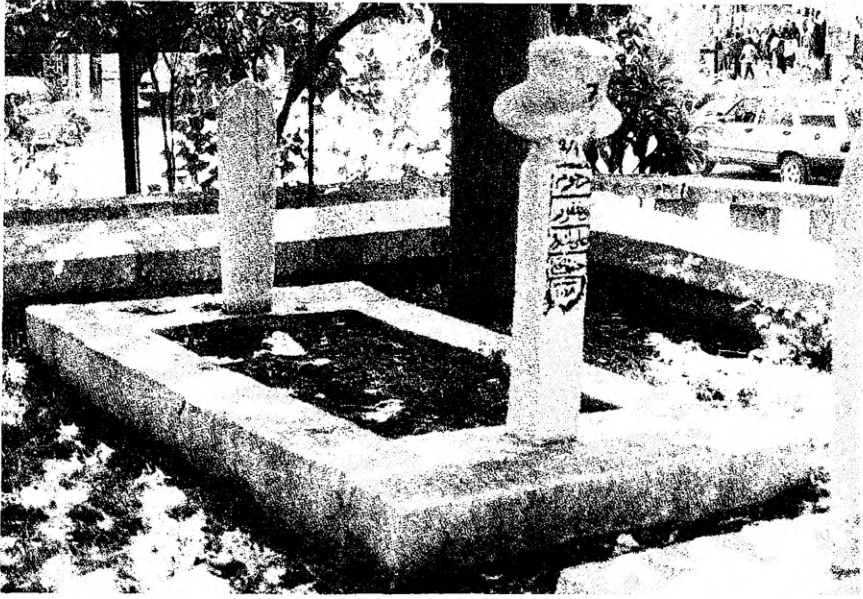
MEZAR KİTABESİ:

a) Ali Beğ'in kimliği hakkında kaynaklarımız yetersiz kalmıştır. Ama, Zağnos Paşa âilesinden olması muhtemeldir.

b) Ali Beğ'in mezarı, Zağnos Paşa Türbesi'nin doğu yönündeki hazîre bölümündedir.

c) Ali Beğ'in mezar taşı, 70 cm. x 20 cm. x 20 cm. boyutlarında kare prizma şeklinde olup, başlık kısmı sarıklı konik külah'dır. Bu cihetle kendisinin, yöneticiler sınıfına mensup olduğu anlaşılıyor. "Bey" denildiğine göre, "Paşa zâde" de olabilir.

d) Kitabesinin yazısı Tâlyk yazı türüdür.

No: 7- Ali Bey'in, kitabeli mezarı.

VAHİDE HANIM

(8)

MEZAR KİTABESİ:

GENÇLİĞİNE DOYMAYAN

MURADINA ERMEYEN

MERHÛME VAHİDE

RUHUNA FÂTİHA.

SENE: 1154 (1741)

AÇIKLAMA:

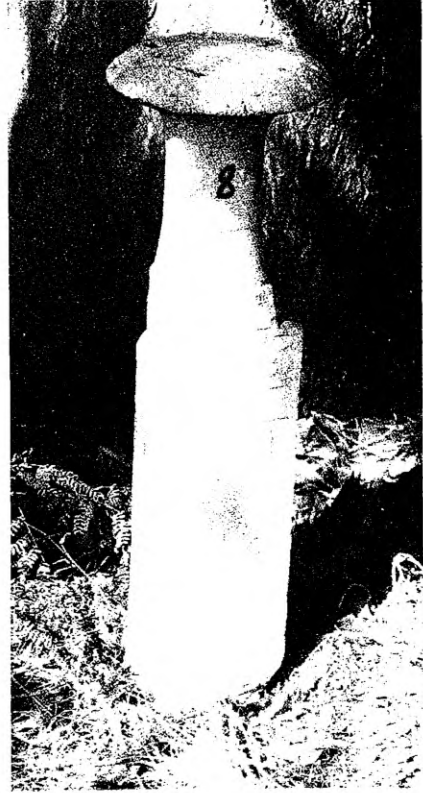
1- Bu vahide Hanım (Hoca Sinan Efendi'nin torunu), Hacı Ahmet Ağa'nın kızıdır. Hacı Ahmet Ağa, Kayabey Camii vakfının ilk mütevellisiydi. Kendisi vefat edince mütevelliliği, oğlu Fahri ile, kızı Vahide ortaklaşa idare ettiler.

Vahide Hanım vefat edince de mütevellilik hissesi, kızı Rabiş Hanım'a bundan sonra da kızları meşhur Gülban Hanım ile Hatice Hanım'a intikal etti.

2- Vahide Hanım'ın genç yaşta vefat ettiği anlaşıyor. "Muradına ermeden" dendiğine göre evlenmeden vefat etmiş olabilir.

3- Vahide Hanım'ın mezar kitabesi tâhyk yazı türü ile yazılmış olup manzum değildir.

4- Mezar taşının baş kısmı kep biçiminde olduğundan onun "Gümüş serpuş" kullandığı anlaşıyor. Böyle serpuş o devirde saygın ve sosyal mevki sahibi hanımların kullandığı biliniyordu.

No: 8- Vâhide Hanım'ın
kitabeli mezar taşı.

ALİ BEĞ
(9)

MEZAR KİTABESİ:

MERHÛM ALİ BEĞ RUHUNA FATİHA. SENE 1156 (1743)

No: 9- Ali Bey'in kitabeli mezar taşı.

AÇIKLAMA:

1- Bu Ali Beğ'in kimliğinin belirlenmesinde kaynaklarımız yetersiz kaldı.

2- Ali Beğ'in mezar kitabesi de çok sâde ve kısadır.

3- Ali Bey'in mezar kitabesi sülûs yazı tür'ü ile yazılmıştır. Mezar taşının başlık kısmı ise kesik konik külâh ve önden fiyonklu sarıktır ki, bu şekil külâhı yönetici Bey'ler kullanıyordu.

ZAHİDE HANIM
(10)

MEZAR KİTABESİ: (Türbe'nin Doğu Yönündedir.)

**MERHUM VE MAĞFUR ZAHİDE HANIM RUHUNA FATİHA, SE-
NE 1161 (1743)**

AÇIKLAMA:

1- Zahide Hanım, Zağnos Paşa'nın dördüncü batından torunu olup, Rasih Hacı Ahmed Bey'in kızıdır. Mezarı, Zağnos Paşa türbesinin doğu yönündedir.

2- Kitabeli mezar taşı çok sâde, ancak taçlı yapıldığı cihetle onun, söz ve sosyal mevki sahibi bir hanımefendi olduğu anlaşılıyor. Zaten Paşa torunudur.

3- Kitabeli Mezar taşının baş kısmındaki taç, "Gümüş serpuş" kullanıldığının ifadesidir. Kitabesinin yazısı Nesih yazı türüdür.

No: 10- Zahide Hanım'ın mezarı.

HAFİFE HANIM

(11)

MEZAR KİTABESİ:

MERHUM VE MAĞFUR HAFİFE. 1175 (1762)

AÇIKLAMA:

1- Hafife Hanım, Zağnos Paşa'nın dördüncü batından torunu olup, Rasih Hacı Ahmet Bey'in kızıdır.

2- Hafife Hanım'ın mezar kitabesi çok sâde yazılmış ve hatta metnin başlığına (alışılmışın gereği olan ölüm'ün, Allah emrinin olduğunu belirten), bir ibâre konulmadığı gibi; metinde kimin nesi olduğu da belirtilmemiştir. Vefat tarihini belirten rakamlardan önce "SENE" kelimesi de yazılmamıştır.

Bu hususlar dikkati çekiyor.

3- Kitabenin metni Tâlyık yazı türü ile yazılmıştır.

ÖNEMLİ NOT:

Âlişan Beş'e aid olduğunu tahmin ettiğim (sarıklı kavuk taşı) nı, getirip Hafife Hanım'ın taşının üstüne koymuşlar.

Zağnos Paşa aile mezarlığı adeta sahipsiz durumdadır. Mezarlık her geçen gün tahrip edilmektedir.

Hazire'nin bu bölümünü de, Türbenin Doğu yönünde yaptırdığım gibi tanzim ettirmek teşebbüsündeyim.

No: 11- Hafife Hanım'ın mezarı.

İSMAİL BEY (12)

MEZAR KİTABESİ:

"FELEK'DEN ALMADAN GÂM'IN GİDÜP DÜNYA'DAN UHRÂ'YA
VEFÂDÂR OLMAYUP ÖMRÜ YETİŞTİ DÂR-I UKBÂ'YA
MERHUM İSMAİL BEY İBN İBRAHİM BEY İBN EL-HÂC İLYAS
BEY İBN EL-HÂC AHMED BEY İBN SİNAN PAŞA İBN İLYAS PA-
ŞA;

MEHMED PAŞA İBN ZAĞNOS MEHMED PAŞA RUHLARIÇÜN
FÂTİHA.

SENE 1180 FÎ 15/RECEB (1767)

AÇIKLAMA:

1- İsmail Bey, İbrahim Bey'in oğlu ve Zağnos Paşa'nın (6.) batından torunudur. 12 yaşındayken vefat etmiş olduğunu, babası İbrahim bey'in yaptırmış olduğu Balıklı köyü camiinin kitabesinden öğrendim.

2- İsmail Bey'in mezar kitabesinin, manzum olan bir beyt'ten sonraki bölüm, nesir halinde Zağnos Paşa'ya kadar olan soy zincirini belirtmektedir. Kitabede iki İlyas adı geçiyor. Bunlardan "İlyas Bey", İsmail Bey'in babasının babasıdır. Yani baba dedesidir. "İlyas Paşa" ise; İlyas Bey'in annesi Hatice Hanım'ın babası değildir; IV. Murad'a isyan ettiğinden idam edilmişti.

Bazı araştırmacılar, hattâ tarih öğretmenleri de bu iki ismi ayırt edemedikleri için yukarıdaki açıklamayı yaptık.

3- İsmail Bey'in babası İbrahim Bey, Zağnos Paşa Vakıflarının tevliyet mücadelesini yapan ve bu konuda cinayetler işleyen, faaliyetlerini eşkiyalık derecesine vardırان meşhur İbrahim Bey'dir. Bunun adı da, dedesinin ağabeyisi olan İbrahim Yahşi Bey ile karıştırılmamalıdır.

4- İsmail Bey'in mezar taşı çok düzgün yontulmuş mermer plâka üzerinde konik kavuk'ludur. Kavuğun ön kısmı dört dilimli, diğeryarısı düz biçimdedir.

12 yaşındayken vefat ettiği halde böyle anlamlı kavuk giymesinin sebebi, Paşazâde olmasıdır.

Paşa oğullarına ve torunlarına daha dünyaya gelir gelmez "Bey" denirdi.

No: 12- İsmail Bey'in mezarı.

MUSTAFA AĞA
(13)

MEZAR KİTABESİ:

BAKMAYIN ÇEŞM-İ BASİRETLE MEZARIM TAŞINA
BİLMEZ HÂLİM OL BENİM GELMEYİNCE BAŞINA.
MERHUM VE MAĞFUR MUSTAFA AĞA RUHUNA FÂTİHA.
SENE 1182 (1769)

AÇIKLAMALAR:

1- Mustafa Ağa'nın kimliği, kitabede belirtilmemiştir. Ama, Zağnos Paşa ailesiyle ilgili olması muhtemeldir.

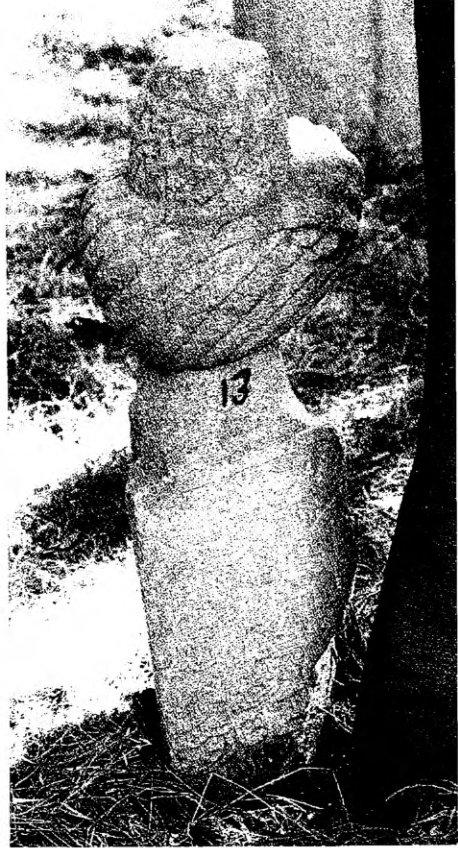
2- Mezar kitabesinin yalnız iki satırı manzumdur.

3- Mustafâ Ağa'nın mezar kitabesi iki mısra olup manzumdur; yazısı sülüsüdür.

4- Mezar taşının başlık kısmı (Beğ külâhlarının aksine), aşağıdan yukarıya darlaşan konik kavukdur. Sarığı ise, şal sarık tipindedir. Bu başlığı halkdan olan ağalar kullanırdı.

5- Bu zâtın da Zağnos Paşa âilesiyle yakınlığı olduğu anlaşıyor.

*No: 13- Mustafa Ağa'nın
mezar taşı.* →

HACI İLYAS BEĞ
(14)

MEZAR KİTABESİ:

BÖYLE BULDUM CİHANI SANKİ BİR ZİL-Lİ HAYÂL
OL KİMSE TEN'DEN CÂNIM ALMADAN (...)
BEN DİDİM EL-HÜKM' ALLAH RAZIYIM HER EMRİNE
ÇÜN EZELDEN BÖYLE TAKDİR EYLEMİŞ OL ZÜLCELÂL
MERHUM EL-HÂC İLYAS BEY'İN RŪHÎÇÜN EL-FÂTİHA.
"SENE 1184 FÎ 20/RAMAZAN" (1771)

No: 14- Hacı İlyas Bey'in kitabeli mezar taşı.

AÇIKLAMA:

1- Kitâbenin metni manzum, yazısı ise, girift Sülûs'dür.

2- Hacı İlyas Bey, Rasih Hacı Ahmed Bey'in büyük oğlu ve Zağnos Paşa'nın beşinci batından torunudur.

3- Hacı İlyas Bey, Zağnos Paşa Vakıflarının mütevelliliğini kırkiki sene ifâ etmiştir.

4- Hacı İlyas Beğ'in Mezar taşının baş kısmı da Beyler'e mahsus sarıklı kavuk'dur. Bu tip kavuklarda sarık, alın kısmında dar, arkaya doğru genişler. Bu tür kavuğu, rütbeli kişiler kullanırdı; bu, resmî kıyafet idi.

ABDÜLKADİR BEY

(15)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL HAYY-ÜL-BÂKÎ
VÂ'DE TAM OLSA ECEL HİÇ
KİMSEYE VERMEZ AMÂN
GÖR, BU HÂK YUTMAKTA
DÂİM LOKMA-İ ÂDEM
HEMÂN
GİTTİ DÜNYA'DAN YİNE BİR
HÂS-I ÂM'IN SEVDİĞİ
DÂİMÂ ZÜHD VE SALÂH'A
MEYİL İDERDİ KEMÂGÂN
ŞEHİDEN VEFAT İDEN
ZAĞNOS PAŞA EVKAFI
MÜTEVELLİSİ
MERHUM VE MAĞFURUN
LEH EL-HÂC ABDÜLKADİR
BEĞ
BİN' MUHAMMED BEĞ BİN'
SİNAN PAŞA RUHÎÇÜN
EL-FÂTİHA.

"SENE 1188/REBİYÜLÂHİR
(1774)

No: 15- Abdülkadir Bey'in
kitabeli mezar taşı.

AÇIKLAMA:

1- Abdülkadir Bey, Zağnos Paşa'nın dördüncü batından torunudur. Mütevellilik mücadelesinde amucası Rasih Hacı Ahmed Bey'in torunları İbrahim ve Cafer Beyler tarafından, konağında boğularak öldürülmüş ve konağı ile birlikte yakılmıştı.

2- Abdülkadir Bey'in mezar kitabesi sülüs yazı ile, kabartma olarak yazılmış olup okunaklıdır, manzumdur.

3- Mezar taşının kafa kısmı "BEY"lere mahsus kavukdur. Abdülkadir Bey, Mehmed Bey'in oğlu ve Sinan Paşa'nın torunudur.

HATİCE HANIM

(16)

MEZAR KİTABESİ:

EMR-İ HAK'LA TAMÂM OLDU VÂDESİ
KALDI HASRET PEDERİYLE VÂLİDESİ
MERHUM HATİCE HANIM'IN RUHUNA FÂTİHA.

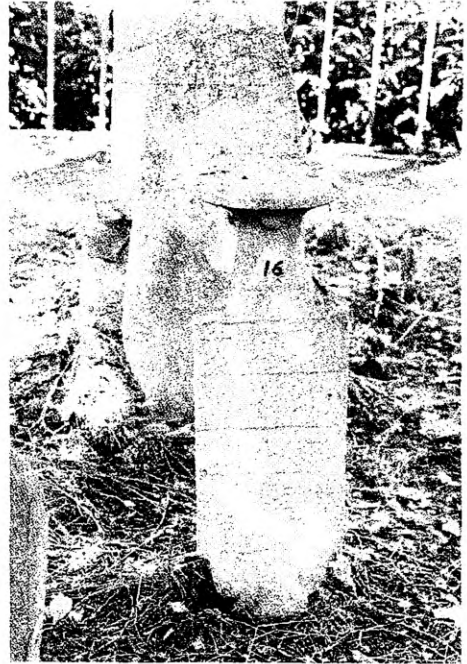
"SENE 1224" (1809)

AÇIKLAMA:

1- Bu Hatice Hanım'ın kimliği de, kitabede belirtilmemiş. Anne-siyle babasının sağlığında vefat ettiği anlaşıyor. Bir beyt'ten ibaret olan kitabe metni manzumdur, metin, sülüs ile yazılmıştır.

2- kitabeli Mezar taşının tepeliği, paşazâde veya zengin hanımların kullandığı "Gümüş tepelik" in ifadesidir. Bu hanımın da Zağnos Paşa torunlarından olduğu kuvvetle muhtemeldir.

No: 16- Hatice Hanım'ın kitabeli mezar taşı. →

CAFER BEY

(17)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL BÂKÎ

GENÇ İKEN GİTTİ CİHAN'DAN BİR HULK-I HALÎM

DİLER KABRİNİ PÜR NÛR EYLEYE RAB-Bİ KERÎM

ZAĞNOS PAŞA NESLİNDEN İLYAS BEY ZÂDE MERHÛM

CAFER BEY RUHUNA FÂTİHA.

"SENE 1228 FÎ 20/SAFER" (1813)

AÇIKLAMA:

1- İlyas Bey oğlu Cafer Bey, Zağnos Paşa'nın beşinci batından torunudur.

2- Cafer Bey ağabeyisi İbrahim Bey ile birlikte, vakıfların tevliyet mücadelesine katılmış; Abdülkadir Bey'i öldürmekten mahkûm olmuştu. Daha sonra da mahkûmiyetten kurtulmuş, genç yaşta eceliyle vefat etmiştir.

3- Cafer Bey'in: eşi, Zaim Mustafa Ağa kızı Rabia Hanım evlatları da Sinan Bey ve Hacı İlyas Bey'dir.

4- Cafer Bey'in mezar kitabesinin bir beyti manzumdur. Yazı güzel bir sülûs ile yazılmıştır.

5- Mezar taşının kafa kısmı konik ve dilimli kavuk'dur. Sarı-ğ, ön kısmında ensiz, arkaya doğru genişliyor. Bu, paşalara ve Bey'lere mahsus kıyafettir.

No: 17- Cafer Bey'in kitabeli mezar taşı.

HATİCE HANIM
(18)

MEZAR KİTABESİ:

RIHLET ETTİ VÂLİDEYN'NİN BİR GÜL'Ü.
ZAĞNOS MEHMED PAŞA EVLATLARINDAN İLYAS
BEY KERİMESİ HATİCE HANIM'IN RUHUNA FATİHA.
SENE 1228/7/RECEB" (1813)

AÇIKLAMA:

1- İlyas Bey kızı Hatice Hanım, Zağnos Paşa'nın beşinci bâtından torunudur. Ağabeyleri, İbrahim ve Cafer Beylerdir.

2- Hatice Hanım'ın mezar kitabesi gayet güzel nesih yazı ile yazılmış olup, okunaklıdır, manzum değildir.

3- Mezar taşının yukarı kısmına üçgen şekil verilmiş olup, bu bölüm; yan yana iki adet kubbeli cami motifi, bunların yukarısında da kubbeden kubbe, karşılıklı lâle motifleriyle süslenmiştir. Bu şekiller Hatice Hanım'ın câmi veya medrese yaptırdığı veya îmar ettirdiğini ifade ediyor.

*No: 18- Hatice Hanım'ın
kitabeli mezar taşı.*

ÂTİKE HANIM

(19)

MEZAR KİTABESİ:

SİNAN BEY KERİMESİ ÂTİKE HANIM RUHUNA FÂTİHA.

SENE 1228/5/Şaban" (1813)

No: 19- Âtike Hanım'ın, atılmış halde duran kitabeli mezar taşı.

AÇIKLAMA:

1- Cafer Bey zâde Sinan Bey'in kızıdır; Zağnos Paşa'nın yedinci batından torunudur Âtike Hanım.

2- Âtike Hanım'ın kitabesi sülûs ile yazılmış; ne yazık ki, kitabeli mezar taşı parçalanmış, yalnız bir parçası, yerlerde sürünmektedir. Taşın diğer parçaları kayıptır.

3- Zağnos Paşa âile mezarlığının tanzim ve îmar edilerek, bu ihmâl ayıplarının giderilmesi şarttır. (Bu konuda âcizâne teşebbüslerim vardır.)

SİNAN BEY
(20)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL BÂKÎ
BENİ KİL MAĞFİRET EY
RAB-Bİ YEZDÂN
BÎ HAK-Kİ ARŞ-I ÂZÂM
NÛR-I KUR'ÂN
GELİP KABRİM
ZİYARET İDEN İHVÂN
İDELER RUHUMA BİR
FATİHA İHSÂN
ZAĞNOS PAŞA
NESLİNDEN
CAFER BEY ZÂDE
MERHUM VE MAĞFUR
SİNAN BEY RUHUNA
FÂTİHA
SENE 1228/
18 Safer (1813)

*No: 20- Cafer Bey Zâde Sinan bey'in
kitabeli mezar taşı.*

AÇIKLAMA:

- 1- Sinan Bey, Zağnos Paşa'nın altıncı batından torunudur. Hayatı hakkında bilgi edinilemedi.
- 2- Kitabesinin metni manzum olup, sülüs ile yazılmıştır.
- 3- Sinan bey'in kitabeli mezar taşının baş kısmı kayıptır.

HACI İLYAS BEY
(21)

MEZAR KİTBESİ:

HÜVELBÂKÎ
DÂR-I DÜNYADA CİVÂN İKEN GEZERDİM BİR ZAMAN
NÂGEHÂN İRDİ ECEL İDDİ YERİM BÂĞ-I CİNAN

FÂNÎ DÜNYADA MURAD
ALMADAN TERK EYLEDİM
VÂLİDEYNİM EYLEDİLER
BİR ZAMAN ÂH-U FİĞAN
ZAĞNOS PAŞA NESLİNDEN
MERHUM EL-HÂC CAFER
BEY'İN OĞLU EL-HÂC İLYAS
BEY'İN RUHUNA FATİHA
SENE 1231/Rebiyülâhîr (1816)

AÇIKLAMA:

1- Hacı İlyas Bey, Cafer Bey'in ikinci oğlu ve Zağnos Paşa'nın altıncı batından torunudur.

2- Mezar kitabesinin yazısı gayet güzel ve okunaklı sülûs ile yazılmış olup, hiç yıpranmamış haldedir. Metnin bir kıtası manzumdur.

3- Hacı İlyas Bey'in taşının baş kısmı, paşazâde beylere mahsus olan dilimli kavuk ve zarîf bir sarıkla temsil edilmiştir. Bu şâhâne serpuş şekli, bir sosyal sınıfın resmî kıyafetidir.

*No: 21- Hacı İlyas Bey'in
kitabeli mezar taşı.*

**NAZENDE HANIM
(22)**

MEZAR KİTABESİ:

HÜVELBÂKÎ
NÂZENİNİN MESKENİDİR BU MEZAR
EYLEDİ NÂZİK TENİN OLDU HÂKİLE YEKSAN
FİRKATEN TAKDİR BU İMİŞ TÂ EZELDEN
BİLMEDİM HASRETÂ FÂNÎ CİHANDA ÖMÜR SÜRMEDİM

SÂBIK HALEB-İ ŞEHBÂ VALİSİ DEVLETLÜ
RAGİB PAŞA EFENDİMİZİN HALİLESİ MERHÛME
NÂZENDE HANIM'IN RUHÎÇÜN FATİHA
SENE 1237/15/Rebiyülevvel (1821)

AÇIKLAMA:

1- Nazende Hanım'ın mezar kitabesi sülûs ile yazılmış olup, manzumdur.

2- Taş'ın baş kısmı, dairevî ve dantellidir; gayet güzel ve ölçülü olarak kaktüs yaprakları biçiminde süslenmiştir. Mermer kabartma ve kazıma işçiliğinin güzel bir örneği sergilenmiştir.

3- Bu, Paşa Hanımı'nın da Balıkesir'de çok saygın kişilerden olduğu anlaşılıyor.

4- Zâten bu mezarlıkta gömülü olanların hepsi ya Zağnos Paşa torunu, ya da Paşa'nın eserlerinin korumasında katkısı olan sehâvetli kişilerdir.

No: 22- Nazende Hanım'ın
kitabeli mezar taşı. →

RABİA KADIN
(23)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL HAYY-ÜL BÂKÎ

BUGÜN VA'DEM TAMAM OLDU İRİŞİNCE EMR-İ RABBÂNÎ
Kİ TESLİM EYLEDİM HAK'KA BANA İHSAN OLAN CÂN'I
ECEL DÂM'INA DÜŞMÜŞÜM HALÂS'INA YOKTUR ÇÂRE

REFİK EYLE BANA YÂ RAB KABRİMDE HATMÎ KUR'ÂNI
CÜRM'ÜMÜ AFFET İLÂHÎ SEN NÂSİB EYLE HURÎ-GILMANI
ZÂİM MUSTAFA AĞANIN KERİMESİ, CAFER BEY'İN HALİLESİ
MERHÛME VE MAĞFUR-I LEHÂ RABİA KADIN'IN RUHİÇÜN
EL-FATİHA SENE 1241/12/Receb (1826)

AÇIKLAMA:

1- Râbia Kadın'ın mezar kitabesi beş mısra'lık olup, manzumdur. Metin, şâhâne bir sülûs ile ve çok özenilerek yazılmıştır. Yazı, en usta hattat ile Taşçı'nın elinden çıkmıştır.

2- Mezartaşının baş kısmı dâirevî kesilmiş, defne yapraklarıyla meydana getirilen çerçeve içersine bir vazo yapılmış; bu vazoya da beş adet yapraklı gül ıslanmış haldedir. Bu işçilik, mermer kabartma ve kazıma sanatının şaheseri sayılmağa değer.

3- Râbia Hanım'ın babası Mustafa Ağa, Ziâmet (Büyük Timar) sahibi (Günümüzün vâlilerinin yetkisine sahip) bir ağadır. Kocası ise Paşazâde torunu Cafer Bey'dir. Bu cihetle Rabia Kadın aynı zamanda "Ağa Kadın"dır.

No: 23- Rabia Kadın'ın
kitabeli mezar taşı.

MEHMED SAİD GALİP PAŞA

(24)

MEZAR KİTABESİ:

ÂSAF-I EFHAM ÂDİL MUHİBBİ EHL-ULLAH ÂGÂH-I DİL
SADR-I ESBÂK FELÂTÛN-I REVNAK CENNETMEKÂN BEHİŞT-İ
ÂŞİYÂN MERHUM VE MAĞFUR ES-SEYYİD MEHMED SAİD

GALİP PAŞA HAZRETLERİNİN MUBAREK RUH-I
ŞERİFLERİÇÜN

RİZÂEN LİLLAHİ EL-FATİHA.

TARİH-İ İRTİHÂLİ SENE 1245 (1830)

TARİH-İ VAZ-I SENG SENE 1266 (1850)

KETEBE: SEYYİD MÂLİK

AÇIKLAMA:

1- Galip Paşa'nın mezar kitabesinin metni nesirdir ve çok mükemmel yazılmıştır.

2- Kitabenin yazısı gayet güzel Tâlik yazı tür'ü ile yazılmıştır. Kitabenin Hattat'ı Seyyid Mâlik'dir.

3- Galip Paşa'nın mermer sandukası ile başucu ve ayakucu taşları ve-fatından (21) sene sonra yapılmıştır.

4- SANDUKA'NIN İŞÇİLİĞİ:

Sanduka'nın başucu ve ayakucu yönleri kabartma ve kazıma kare çerçeve içinde (12) yaprak ışınlı bir rozetle süslenmiş bu rozet ayrıca lokum-lokum kabartma dâire ile çevrilmiştir.

Sandukanın yanları yekpâre mermer olup onlar da; ortadaki dâirevî rozetin yanlarında kaktüs yaprakları şeklinde alabildiğine süslenmiştir.

5- Paşa'nın başucu taşı, Sultan II. Mahmud'un ve o devir paşalarının püsküllü fes'i ile temsil edilmiştir.

Ayakucu taşının da her iki yüzü (13) çiçekli bir dal ile (kabartma ve kazıma olarak) süslenmiştir. Bu taşın tepe kısmı dâirevî dantelli ve bu kısmın iki yüzü de kabartma ve kazıma yapraklarla süslenmiş.

Sonuç:

Galip Paşa'nın mezarı şaheser mermer işçiliği sergilemektedir.

MUHAMMED SAİD GALİP PAŞA'NIN KİMLİĞİ VE KİŞİLİĞİ:

Galip Paşa; 1764 yılında İstanbul'da doğdu. "Sadâret Mektûbî Kalemi"nde yetişti. 1806'da Dışişleri Bakanı oldu. Tarihte "Ruşuk Âyânı" diye anılan beş kişiden biriydi. 1811'da Sadrâzam Kethüdası, 1824'de Sadrâzam oldu. 1825 yılında Erzurum valisi oldu.

1829 yılında azl ve Balıkesir'e sürgün edildi. 1830'da, Balıkesir'de vefat etti.

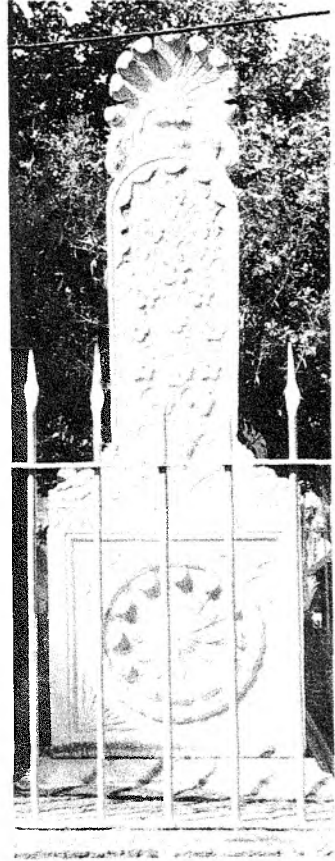
Mehmed Said Galip Paşa uluslararası mütareke ve barış andlaşmalarını yönetmekte ve andlaşma metinlerini hazırlamakta ihtisas sahibiydi. Sadrâzamlığı zamanında Osmanlı Devleti'nin Avrupalılarla olan münasebetlerini iyice tanzim ettiği için Padişah'ın teveccühünü kazanmıştı.

Mora Mes'elesini de Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa vasıtasıyla (büyük bir kiyasetle) çözümlemişti.

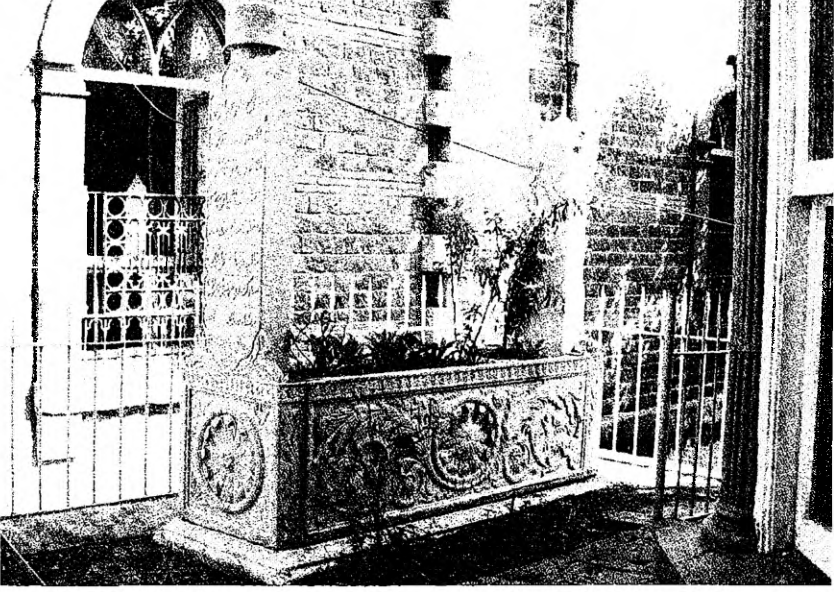
MEHMED SAİD GALİP PAŞA'NIN MEZARI

No: 24- Galip Paşa'nın kitabeli mezar taşı.

No: 24/a- Ayakucu Taşı.

No: 24/b- Galip Paşa kabrinin genel ve yan görünüşleri.

ŞERİFE AFİFE HANIM (25)

MEZAR KİTABESİ:

"HÜVELBÂKIY"

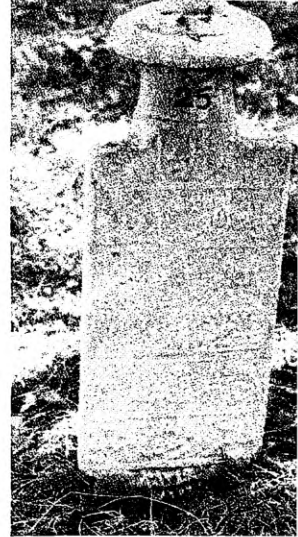
SER BEVVÂBİN DERGÂH-I
ÂLİSİ'NDEN BALIKESİR
MÜTESELLİMİ

ŞERİF MEHMED AĞA KERİMESİ
CENNETMEKÂN ŞERİFE AFİFE
HANIM RUHİÇÜN FÂTİHA."

"SENE 1245 Fi 15/Ramazan" (1830)

AÇIKLAMA:

1- Şerife Afife Hanım'ın mezar kitabesi
nesir halinde sülüs ile yazılmıştır.

No: 25- Şerife Afife Hanım'ı
kitabeli mezar taşı.

2- Kitabeli Mezar taşının başlık kısmı, gümüş serpuş kullanan Hanım Ağa kadınlardan olduğunu anlatıyor.

3- Babası'nın, Osmanlı Sarayı (Kapıcıbaşılar) sınıfından olduğu ifade edilmiştir.

FATİMA KADIN
(Türbenin Doğu Yönündedir)

MEZAR KİTABESİ:

FATİHA

BAKMAYIN ÇEŞM-İ BASİRETLE MEZARIM TAŞINA

BİLMEZ OL HÂLİM BENİM TÂ GELİNCE BAŞINA

MERHUME FATİMA KADIN RUHUNA.

SENE 1248 (1833)

No: 26- Fatıma Kadın'ın Kitabeli mezar taşı.

AÇIKLAMA:

- 1- Fatıma Kadın'ın iki mısra' olan kitabesi manzumdur.
- 2- Kitabenin yazısı sülüs'dür.

3- Kitabeli mezar taşının yukarı kısmı, (9) ışıklı yaprak yıldız ile süslenmiştir. Bu süsden yukarı, baş ve omuzları andıran bir şekilde yontulmuştur. Güzel bir kbatma mermer işçiliği görülüyor.

4- Fatıma Kadın'ın kimliği kitabede belirtilmemiş olmakla beraber, Zağnos Paşa âilesinden olması muhtemeldir. Çünkü "Kadın" deyimi sosyal mevki sahibi hanımlar için söylenirdi.

SÜLEYMAN AĞA

(27)

MEZAR KİTABESİ:

MUHAMMED AĞA'NIN MAHDUMU CENNETMEKÂN
EL-SEYYİD SÜLEYMAN AĞA'NIN RUHUNA
FATİHA. SENE 1250/MUHARREM (1835)

No: 27- Süleyman Ağa'nın kitabeli mezar taşı.

AÇIKLAMA:

- 1- Süleyman Ağa'nın mezar kitabesinin yazısı Sülüs'dür.
- 2- Kitabeli Taşının baş kısmı kırık ve parçaları kayıptır.

HAKKI BEY

(28)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL HALLÂK-UL-BÂKÎ

HAKKI BEY HAZRET KİM SER BEVVÂBİN NİCE DEM OLDU
VEZÂRETLE

FELÂTÛN-I NİHÂD İSTİKAMETİLE BALIKESİR'E MUHASSIL
İKEN AH! GÖÇDÜ CENNET'E VİRE CÂH-I ÂLÂ RABBÎ İBÂD
İTDİ ÖZ CÂNI FEDÂ ŞEVK-I MAHREM'LE HEMÂN

CÜMLE AHİBBÂ İDE MÂTEM İLE KILDI FERYÂD
İBRET AL İTME EMEL CÂH'İNDE ZİN HAR FELEĞİN
SENİ DE BİR GÜN İDER ZİR-İ ZİR OL CELLÂD
OKU BİR FATİHA YAZ FEVTİNE "PERTEV" TARİH
HAKKI BEY VÂSİL-I HAK OLDI KILA HAK RUHUNU ŞÂD
SENE 1258 (1842)

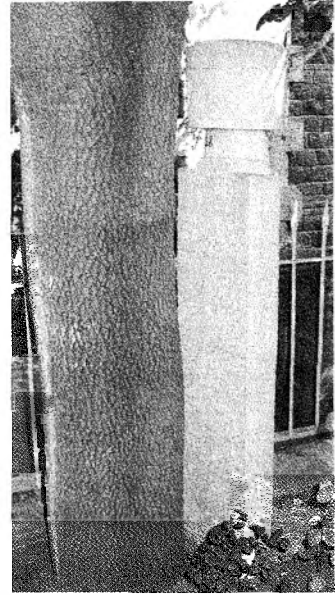
AÇIKLAMA:

1- Hakkı Bey'in mezar kitabesi gayet güzel sülüs ile yazılmış olup, manzum'dur. Pertev isimli şair, EBCED hesabı ile tarih düşürmüştür.

2- İki metre yükseklikte olan mezar taşı, çok güzel yontulmuştur. Mezar taşının baş kısmı, püsküllü fes'dir. Tanzîmat Dönemi devlet ricali kıyafetidir.

3- Hakkı Bey yüksek rütbeli mülkiye memuru olarak kapıcıbaşı'lık görevinde bulunmuş, Balıkesir'de Muhassıl (en yüksek Maliye Memuru) iken vefat etmiştir.

4- Kitabesinde Hakkı Bey'in gayet dürüst bir maliye memuru olduğu ifade ediliyor.

No: 28- Hakkı Bey'in
kitabeli mezar taşı.

5- Hakkı Bey'in Mezar Taşının hemen yanındaki ağaç, çitlenbik üzerine aşılanmış Antep fıstığıdır. Bu ağaç, musallâ'ya konulan tâbûtlara gölge ettiği için Balıkesirlilerce kutsal sayılıyor.

AYŞE NAZİRE HANIM

(29)

(Türbenin Doğu Yönündedir.)

MEZAR KİTABESİ:

ÂH MİN EL-MEVT

BİR KUŞ İDİM UÇTUM YUVADAN

BENİ AYIRDI ECEL ANADAN BABADAN

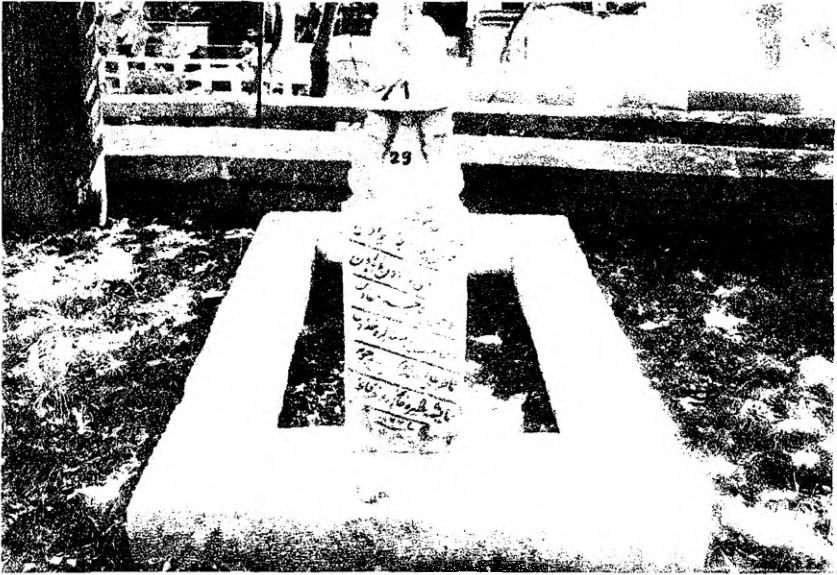
UNUTMAYIN BENİ HAYIR-DUÂDAN

ŞEFAAT İDERİM SİZLERE HÜDÂ'DAN

NÂZİR ALİ AĞA'NIN KERİMESİ MERHUM

AYŞE NAZİRE HANIM RUHUNA FATİHA.

2/RAMAZAN/1223 (1808)

No: 29- Ayşe Nazire Hanım'ın mezarı ve kitabeli mezar taşı.

AÇIKLAMA:

1- Kitabenin metni çok güzel Tâlik yazı türü ile yazılmış olup manzum'dur.

2- Mezar taşının yukarı baş kısmı, (gümüş) serpuş ve yanlarında saç örgüsünü andıran kabartma ve kazıma şekillerle süslenmiştir. Bu kadar süslü yapılmış olan taşın sahibinin, âilenin pek sevgili kızı olduğunun ifadesidir.

Kitabe'de "Şefa'at iderim" ibâresinin anlamı ise bu kız'ın sabî iken ya da, şehid olarak öldüğünün işaretidir.

3- Ayşe Nazîre Hanım'ın babası Ali Ağa, vakıf mütevellilerinin başında görevli olan yüksek rütbeli bir memur idi.

GÜLBAN HANIM

(30)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL BÂKÎ

"BENİ KIL MAĞFİRET EY RABBI YEZDÂN

BÎ HAKK-I ARŞ-I ÂZAM NÛR-I KUR'ÂN

GELİP KABRİM ZİYARET İDEN İHVÂN

İDELER RUHUMA BİR FATİHA İHSÂN

BALIKESİR SAKİNLERİNDEN ZAĞNOS PAŞA

NESLİNDEN KADİR BEY ZÂDE KERİMESİ

MERHUME GÜLBAN HANIM'IN RUHÎÇÜN FATİHA."

SENE 1278 FÎ RECEB/25 (1862)

AÇIKLAMA:

1- Gülban Hanım'ın mezar kitabesi gayet güzel, kabartma Talıyk yazı ile yazılmış olup manzumdur.

2- Kitabeli mezar taşının yukarı (kafa) kısmı tuğ şeklinde kabartma yapraklarla süslenmiştir.

3- Gülban Hanım babası yönünden Zağnos Paşa'nın 6. batından ve annesi yönünden de Hoca Sinan Efendinin torunudur.

Annesi, yönünden Kayabey Camii vakıflarının 1/4 hisseli mütevellisiydi.

Bu cihetle Gülban Hanım Balıkesir'de zamanının en saygın Ağakadın'ı (Hanımefendisi) idi

Balıkesir'de Onun soyu, çok sayıda âile içinde devam etmektedir.

No: 30- Gülban Hanım'ın mezarı ve kitabeli mezar taşı.

RABİA HANIM

(31)

MEZAR KİTABESİ:

AH MİN EL-MEVT

EMRETTİ HÜDÂ EYLEDİ FERMAN

İRİŞDİ ECEL VERMEDİ AMÂN

MURÂD'A İRMEDİM DÜNYADA HEMÂN

CENNET'DE VİR'E MURÂDİM HÂLİK RAHMÂN

SİNAN BEY KERİMESİ MERHÛME RABİA HANIM

RUHÎÇÜN FATİHA SENE 1279 GURRE-İ MUHARREM (1863)

AÇIKLAMA:

1- Rabia Hanım'ın mezar kitabesinin dört mısra'ı manzum, olup Talih yazı tür'ü ile yazılmıştır.

2- Zağnos Paşa'nın beşinci batından torunu olan Rabia Hanım'ın evlenemeden vefat ettiği anlaşıyor.

3- Kitabeli mezartaşının baş kısmı; dâirevî olarak yontulmuş, yüz kısmı kabartma ve sarkık görüntülü sekiz adet yaprak ve bunların ortasında meş'ale şekli süslemeler ile güzel görüntülenmiştir. Bu süsleme şekli Hanımların başörtülerine de vardır.

4- Babası Sinan Bey, Sinan Paşa'nın torunudur.

No: 31- Rabia Hanım'ın
Kitabeli Mezar taşı.

VAHİDE HANIM

(32)

MEZAR KİTABESİ:

ÂH MİN EL-MEVT

ÂH İLE ZÂR KILARAK TÂZELİĞİME DOYMADIM

ÇÜN ECEL PEYMÂNESİ DOMUŞ MURADIM ALMADIM

BALIKESRÎ HÂNE DÂNINDAN İLYAS BEYİN ZEVCESİ

MERHÛME VE MAĞFÛRE VAHİDE HANIM'IN

RUHÎÇÛN FATİHA SENE 1283/1/SAFER (1867)

AÇIKLAMA:

1- İki mısra'ı manzum olan metnin yazı türü Rik'adır.

2- Vahide Hanım'ın köçası İlyas Bey, Zağnos Paşa'nın altıncı batından torunudur.

3- Vahide Hanım kocasından (52) sene sonra vefat ettiğinden ömrü
dul olarak Âh! zâr ile geçmiş, mutlu olamamıştır.

No: 32- Vahide Hanım'ın kitabeli mezar taşı.

SİNAN BEY

(33)

(Türbenin Doğu Yönündedir)

MEZAR KİTABESİ:

ÂH MİN EL-MEVT

FENÂ'DAN BEKA'YA EYLEDİ RİHLET

İDE KABRİNİ HAK RAVZA-İ CENNET

BALIKESRÎ HÂNE DÂNINDAN MERHUM

İLYAS BEY ZÂDE SİNAN BEY'İN RÛHİÇÜN

FATİHA. SENE 1283 GURRE/SAFER (1866)

AÇIKLAMALAR:

- 1- Sinan Bey, Zağnos Paşa'nın beşinci batından torunudur.
- 2- İki mısra'ı manzum olan kitabe metni gayet güzel Tâlyık ile yazılmıştır.
- 3- Sinan Bey'in, mezar taşının kafa kısmı sarık şeklinde yapılmış olması O'nun, ilmiye sınıfından olduğunun ifadesidir.
- 4- Sinan Bey, annesi Vahide Hanım'la aynı yılda vefat etmiştir.

No: 33- Sinan Bey'in mezarı ve kitabeli mezar taşı.

HALİL EFENDİ

(34)

MEZAR KİTABESİ:

ÂH MİN EL-MEVT

BALIKESRÎ MUTASARRIFI SEÂDETLÜ

HASAN PAŞA HAZRETLERİNİN GEVAŞ'DAN

İBRAHİM AĞA'NIN OĞLU MERHUM VE MAĞFUR

HALİL EFENDİ'NİN RUHUNA FATİHA.

SENE 1284/11/Cemaziyelevvel (1867)

AÇIKLAMA:

1- Halil Efendi, Mutasarrıf Hasan Paşa'nın hemşîrezâdelerinden İbrahim Ağa'nın oğlu olduğu ifade ediliyor.

2- Mezar kitabesi nesir olup, Tâliyk yazı türü ile yazılmıştır.

3- Mezar taşının kafa kısmı püsküllü fes biçiminde yapılmış olması onun, kâtip veya memur olduğunun işareti-dir; Paşa zâde olsaydı, "Bey" diye yazılırdı.

No: 34- Halil Efendi'nin mezar kitabesi.

ÇENGEL ZÂDE ALİ EFENDİ

(35)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL HAYY

ŞEB' VAKİTTE DÜNYADAN MÜRÛREN ŞÂN-ÜL BEKA OLAN

BU ZÂT'IN NÛR-I İMÂNİ ÖNÜNE TUTTU BİR ŞEM'A

DÜ'RÜ İKBÂLİNİ FETHEYLEYÜB ÂLÂ'DAN ÂLÂ'YA
BU HÂL İLE HUZÛR-I HAK'KA VÂSİL OLDULAR HAK'KA
MÜCEVHER HÂME-İ NURÎ SENA GEVHER SÖYLEYÜB TARİH
YERİ BÂĞ-I İREM OLSUN REFÎKİ HÛRÎLER CEM'Â
BALIKESİR EŞRÂFINDAN VE RÛTBE-İ RÂBİA ESHÂBINDAN
ÇENGEL ZÂDE ALİ EFENDİNİN RUHUNA FATİHA
SENE 1295 (1878)

AÇIKLAMA:

1- Ali Efendi'nin kitabesinin metni Talyk yazı türü ile yazılmış olup manzumdur. (Nuri Senâ) adlı şair EBCED hesabı ile tarih düşürmüştür.

2- Mezartaşı muntazam yontulmuş olup (Baş) kısmı püsküllü fes'i temsil ediyor.

3- Çengelzâde Âli Efendi "Râbia" rütbesine sahip idi. Bu rütbe, Askerî rütbelerden Yüzbaşı'nın karşılığıydı. Bu rütbede olanlar resmî günlerde özel sırmalı bir elbise giyer, kılıç takarlardı. Kendileri için isimlerinden önce, "fütüvvetlû" lakabı kullanılırdı. Okumuşlarına "efendi", okumamışlarına "Ağa" diye hitap edilirdi.

No: 35- Çengelzâde Ali Efendinin mezar kitabesi.

ŞERİFE ZELİHA HANIM

(36)

MEZAR KİTABESİ:

ÂH

KARASI REDİF BİNBAŞISI SELİM EFENDİNİN RAVZASINDAN
GELME KERİMESİ OLUP EBEVEYN'İNİN VE CÜMLE
MEMLEKET

HALKININ CİĞERLERİNİ YAKARAK YİNE BİR RAVZA'YA

GİDEN ŞERİFE ZELİHA İHSANİYE HANIMIN RÛHÎÇÜN
EL-FÂTİHA. SENE 1289 FÎ 4/CEMAZİYELÓAHİR (1272)

No: 36- Şerife Zeliha Hanım'ın mezarı ve kitabeli mezar taşı.

AÇIKLAMA:

- 1- Kitabenin yazısı sülüsdür. oldukça güzel yazılmıştır.
- 2- Mezar taşı; elips görünümlü yontulmuş. Omuzdan aşağıya kanat görünüşünde kabartma kıyık yapılmıştır.
Baş kısmında tabak tepelik ve alında bir özel yumruluk göze çarpıyor. Kitabeli mezar taşı, mermer sandukanın oltasına dikilmiş; ayrıca ayakucu taşı yapılmamıştır.
- 3- Bu kadının vefatına, bütün memleket halkının üzüldüğü ifade edildiğine ve kendisine orijinal bir mezar inşâ edildiğine göre, çok saygın kişi olduğu anlaşılıyor.

AYŞE MOLLA HANIM

(37)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL HAYY

ÖMRÜNÜ SARFEYLEDİ DÂİM İBÂDÂT İTMEĞE

EHL-İ İFFET PÂK-İ DÂMED HÂLİSE'TE TAKVÂ HANIM

NURİ HÂTİF CEVHERİ TARİHLE SÖYLER BULDIĞIN

KURB-İ HAK'DA BİL FERAH CÂY ÂİŞE MOLLA HANIM

SİNAN BEY HAREMİ RUHUNA LİLLÂH-İL FATİHA

SENE 1297 (1880)

AÇIKLAMA:

1- Talik yazı türü ile yazılmış olan metin manzumdur.

2- Şair Nuri Hatif EBCED hesabıyla tarih düşürmüştür.

3- Kitabeli mezar taşının baş kısmı, namaz başörtülerinin alın kısmına (genellikle), özenle işlenen (allah rumzu) ve sekiz çiçek yaprağı ile süslenmiştir. Buna göre (zaten adından da anlaşıldığı gibi), Ayşe Hanım'ın, kendini ibâdete verdiği anlaşıyor.

Onun hayatı, mezar taşında temsil edilmiştir.

No: 37- Ayşe Molla Hanım'ın
kitabeli mezar taşı.

ALÎ SİNAN BEY

(38)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL BÂKÎ

"ÇÜN BÂĞ-I HAYATIMDA BİTEN EŞK-İ TER'İMLE

RÜZGÂR-I ECEL ESDİ DE GÜLGONCE'Sİ SOLDU

GİRYÂN GÖRİCEK BİZLERİ HÂTİF DİDİ HAKKA

DİLŞÂD OLUNUZ OĞLUNUZ CENNETİ BULDU

SAĞKOLAĞASI MEHMED AĞA'NIN MAHDUMU ALÎ SİNAN BEY

RUHUNA FÂTİHA. SENE 1297 (1880)

AÇIKLAMA:

1- Çok güzel Tâlik ile yazılmış olan kitabenin metni manzumdur. Metin'deki "HATİF" deymi, gaibden gelen ses demektir. Yoksa şahıs ismi değildir.

2- Ali Sinan bey'in (kitabesindeki "gülgoncesi" deyiminden), genç iken öldüğü anlaşıyor.

3- "Sağkolağası" kıdemli yüzbaşı demektir.

4- Mezar taşının kafa kısmı, püsküllü "Aziziye fesi" ile ifade edilmiş olduğundan Ali Sinan Bey'in, tahsilli olduğu anlaşıyor.

Not:

Bu mezar taşının, yerinden çıkarılıp atılmış olması Zağnos Paşa âile Mezarlığına ilgisizliğin nişânesidir.

No: 38- Ali Sinan Bey'in
kitabeli mezar taşı.

TAL'AT BEY

(39)

MEZAR KİTABESİ:

ÂH MİN EL-MEVT

... .. ZÂDE TAL'AT BEY BU DÜNYADAN EYLEDİ RİHLET

CENÂB-I RABBI AZZE VE CELLE EYLEYE RAHMET

YAZUB TARİH-İ LÂFZİSİN FEVTİNE

BİN ÜÇYÜZ BEŞ'DE UÇTU GİTTİ FİRDEVSE

SENE 1305/3/Rebiyülâhir (1887)

AÇIKLAMA:

1- Tal'at Bey, Zağnos Paşa'nın 8. batından torunudur. Başka bir kaynaktan öğrendim ki (*), Tal'at Bey'in babası Mehmed Bey, dedesi ise Gülban Hanım'ın oğlu Ali Bey'dir.

2- tal'at Bey'in tahsilli olduğu, kitabeli mezar taşının kafa kısmındaki püs-küllü (Azîziye) fesi ile ifade edilmiştir.

(*) Ali Bahâ, Soykitabı, s. 16-İstanbul, 1956.

*No: 39- Tal'at Bey'in
mezarı ve kitabeli mezar taşı.*

HACI MUHAMMED HAMDİ EFEDİ

(40)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL BÂKİ

BALIKESRÎ NÂİB-İ ŞER'İSİ MUHAMMED ZÜHTÜ EFENDİNİN

KAİN PEDERİ ZAĞFRANBOLU KAZASININ BOLAK KARYESİ

EŞRÂFINDAN EL-HÂC MUHAMMED HAMDİ EFENDİNİN

RÛHİÇÜN FATİHA SENE 1301/8/Rebiyülevvel (1884)

AÇIKLAMA:

1- Bu zatın mezar kitabesi, birbuçuk metre yüksekliğindeki silindirik mezar taşına çok güzel Tâlik: yazı türü ile yazılmış olup manzum değildir.

Hazire'de, bu biçimde başka bir mezar taşı daha yoktur. Özellikle yazısının güzelliği hemen dikkati çekiyor.

No: 40- El-Hâc Muhammed Hamdi Efendi'nin mezarı ve kitabeli mezar taşı.

LÂTİFE HANIM

(41)

MEZAR KİTABESİ:

AH MİN EL-MEVT

DÂR-I DÜNYADA CİVANİKEN GEZERDİM BİR ZAMAN

NÂGEHÂN İRDİ ECEL İTDİ BÂĞ-I CİNÂN

FÂANÎ DÜNYADA MURAD ALMADAN TERKEYLEDİM

VÂLİDEYN'İM EYLESÜNLER BİR ZEMAN ÂHÜ FİGAN

BALIKESİR REDİF TÂLÎ TABURU BİNBAŞISI

MUSTAFA EFENDİNİN KERİMESİ GENÇ İKEN VEFAT

İDEN LÂTİFE HANIMIN RUHUNA FATİHA

SENE 1301/15/RAMAZAN (1884)

AÇIKLAMA:

1- Kitabe'nin metninde Lâtife Hanım'ın çok genç iken vefat ettiği belirtiliyor; metnin üç mısraı manzumdur.

2- Lâtife Hanım'ın kitabeli başucu taşı; mermer kabartma ve kazıma işçiliğinin şaheseri niteliğindedir. Taş'ın baş kısmı bir gül buketi; omuzla-

rından gerdanına sarkan güllerden kolye'nin ortasında ay-yıldız; iki yanından bütün taşı çevreleyen defne yapraklarından yapılmış çerçevenin içinde kitabenin metni işlenmiş.

Ayakucu taşı da aynı şekilde: Ay-yıldız yerine bir gül kolyesi; metin yerine de bir çiçek dalı işlenmiş.

Bu mezar taşlarını yaptıran Binbaş'ının, olağanüstü zevk sahibi bir zât olduğu anlaşıyor.

No: 41- Lâtfî Hanım'ın mezarı.

SİDDÎKA HANIM

(42)

MEZAR KİTABESİ:

GÜLŞEN-İ ÂLEM'İN BİR GONCESİ DERİĞ
GÜLMEDEN AÇILMADAN BÂR-I HAZÂN İRDİ SER'E
RUHUM UÇTU KUŞ GİBİ UKBÂ'YA MÂH-I ŞÂBAN'DA
CENNET-İ ÂLÂ'DA HÛRİLER İLE OLDUM ÂŞİNÂ
HÂK-İ GUFRÂN İÇRE YATTIKÇA VİRMEME CEMİL
EŞKRİZ HİCRÂN OLUP TARİH-İ FEVT'İM YAZDILAR
VÂLİDEMLE VÂLİD'İM REŞİD EFENDİ YÂ RABBENÂ
VAH SİDDÎKA HANIM OLDI VÂSİL SEVB-I BEKA.
SENE 1308/11/Şâban (1891)

AÇIKLAMA:

1- Kitabenin metni Tâhik ile yazılmış güzel bir şiir.

2- Mezar taşlarının baş kısımları gül buketini andırıyor. Kitabeli taşın kenarları yapraklarla yapılmış kenar suyu ile süslenmiştir.

Ayakucu taşının yüzeyi de gül dallarıyla kaplanmıştır. Bu hususlar merhumenin çok genç iken öldüğü ifadesidir.

2- Babası Reşid Efendi'nin kimliği tesbit edilemedi.

No: 42- Sıddıka Hanım'ın mezarı ve Kitabeli mezar taşları. →

MEHMED AĞA (43)

MEZAR KİTABESİ:

AH MİN EL-MEVT

BEKA MÜMKÜN DEĞİLDİR İZTİRÂB-I ÂBÂD-I FÂNÎ'DE
ECEL TAHT-I SÜLEYMAN'A NİHAYETTE NE HÂL ETTİ
FELEK BİR PENÇE-İ ŞÂHÂNE CİHANGİR'İ BU DÜNYADA
ÇIKARDI EVC-İ ÖRNEK CİHAN'A PÂY-I MÂL İTTİ
MEHMED AĞA KİM CEVHERLİ TARİH EYLEYE FÂNÎ'DE
BİN ÜÇYÜZ DÖRTTE ADN'E İRCİİYLE İRTİHAL İTDİ
KOLAĞASI MEHMED AĞA'NIN RUHÎÇÜN EL-FATİHA
SENE 1304 (1887)

AÇIKLAMA:

1- Önyüzbaşı Mehmed Ağa'nın Tâlyık ile yazılmış olan mezar kitabesi manzumdur.

2- Mezar taşı'nın başında püsküllü (Aziziye tipi) fes vardır. O zamanın subayları böyle giyinirdi.

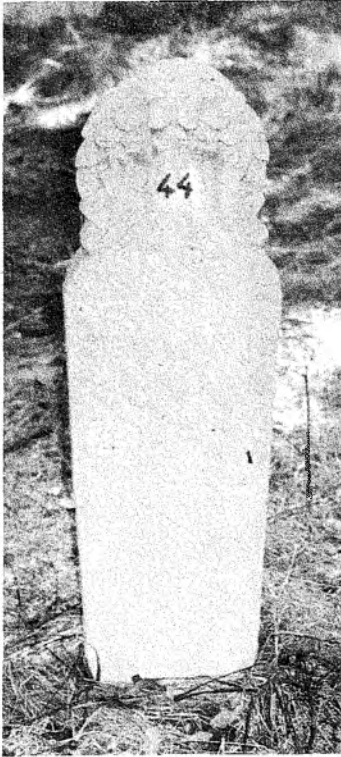
3- Kolağası'nın kimliği tesbit edilemedi.

No: 43- Kolağası Mehmed Ağa'nın Kitabeli mezar taşı. →

SİDDİKA HANIM

(44)

MEZAR KİTABESİ:

AH MİN EL-MEVT

GELMİŞ İDİM CİHÂNE BİLMEM NE
İTDİ DÜNYÂ

BİR RÛZ KILDI RUHUM PERVÂZ BÂĞ-I
UKBÂ'YA

TARİHİM OLDU CEVHER-İ MÂNEND
DÜR'RÜ BEYZÂ

BEN TİFL İDİM RUHUM ŞÂD-I BÂĞ-I
MEVÂ

KOLAĞASI MEHMED AĞANIN
KERİMESİ SİDDİKA

HANIMIN RUHUNA EL-FATİHA.
SENE: 1304 (1887)

No: 44- Siddika Hanım'ın kitabeli mezar taşı. ←

AÇIKLAMA:

1- Sıddıka Hanım'ın Mezar kitabesi kazıma usûlü, Tâlik ile yazılmıştır.

2- Babasından 4 sene sonra vefat etmiştir.

3- Taşının baş kısmının defne yapraklarıyla saç biçiminde işlenmiş olması O'nun, çocuk iken vefat ettiğinin işaretidir.

HACI RİFAT EFENDİ

(45)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL GAFUR-ÜR-RAHİM

EY ZÂİR ŞU GÖRDÜĞÜN KABR-İ ZÎ SÜKÛN İÇİNDE

İNZİVÂGÎR-U EBEDİYYET OLAN VÜCÛD-I FÂNÎ'NİN

RUHUNU BİR FATİHA İLE TESRİR'E ŞİTÂB İT

ZİRA ZAMAN SENİ ÂKİBET ANINLA HEM-MEKÂN İDECEKTİR

KARASI MUHASEBE MÜMEYYİZLERİNDEN RUSÇUKLU ZÂDE

HACI

RİFAT EFENDİ'NİN RUHÎÇÜN

FATİHA.

TARİH-İ İRTİHÂLİ: 1306 (1889)

AÇIKLAMA:

1- Hacı Rifat Efendi'nin mezar kitabesi, nesir olup Tâhyk ile yazılmıştır. Baş taşının püsküllü (aziziye tipi) fes O'nun, kâtip sınıfına mensup olduğunun işaretidir.

2- Ayakucu taşına bir saksıda salkımlı çiçeği işlenmiştir. Aynı taşın baş kısmına 22 ışınli güneş kursu işlenmiş olması da o'nun, ilim erbâbı olduğunu anlatıyor.

No: 45- Hacı Rifat Efendi'nin mezarı.

3- Mezarı sağlam ve yekpâre mermer kapak taşı ile örtülü olup taşın ortasında açılmış olan dâirevî iki boşluk O'nu, Allah'ın rahmetinden mahrum bırakmamak içindir.

FATİMA NÂVEKMÎSÂL HANIM

(46)

MEZAR KİTABELERİ: (Başucu taşının batı yönü)

HÜVELHALLÂK-UL BÂKÎ

HÂKAN-I MERHUM CENNETMEKÂN EL-GAZÎ ABDÜLAZİZ HÂN
HAZRETLERİNİN HAZİNE DÂRİ ÇERKES ÜMERÂSINDAN BERZEK
TOŞKOKLARINDAN ELBÜS BEY'İN SULBÜNDEN VERC-İ ÇİN MEC-
RUKLARINDAN PARUK HANIM'IN KERİMESİ VE KARASI FIKRA
KUMANDANI FERİK SEÂDETLÜ ÖMER NEŞET PAŞA HAZRETLERİ-
NİN HALİLE-İ MUHTEREMLERİ MERHÛME FÂTİMA NÂVEKMÎSÂL
HANIM RUHUNA FATİHA.

SENE (Hicrî)

1310/27/Receb (1893)

SENE (Rûmî)

1308/2/Şubat (1893)

LEYLE-İ MÎRÂC

(EL-ABD-DÜL HAKÎR HATİBZÂDE MEHMED NURİ
GAFERELEHÛ)

(Başuce Taşının Kible Yönü)

KAÂLE-ALLA'Ü TEÂLÂ

KÜLLİ NEFSİN ZÂİKATÜL-MEVT SÛMME İLEYNÂ TERCEÛN
SADAKALLAHÛLAZİM.

(Başucu Taşının Kuzey Yönü)

KAÂLE ALEYHİSSELÂM

ENNÂS'Ü YENÂME FE İZÂ MÂTEVÂ ENTEBEHÛ-D-DÜNYÂ
MEZRA'ATE EL-ÂHİRE'TÜ

(Yeşil mermer sandukanın üzerine kazınmış olan kitap sayfalarındaki yazılar.)

FERİK ÖMER NEŞET PAŞA REFİKASI
NÂVEKMİSÂL HANIM'IN MÜDDET-İ
ÖMRÜ KIRK SENE'DİR.

1285 (1870)

19/Safer

1286 (1870)

28/Şubat

TARİH-İ İZDİVACI
OLDUĞU GİBİ

1310

1308

2/Receb

2/ Şubat

TARİHİNDE DE VEFAT'DIR.
LEYLE-İ MÎRÂC

AÇIKLAMA:

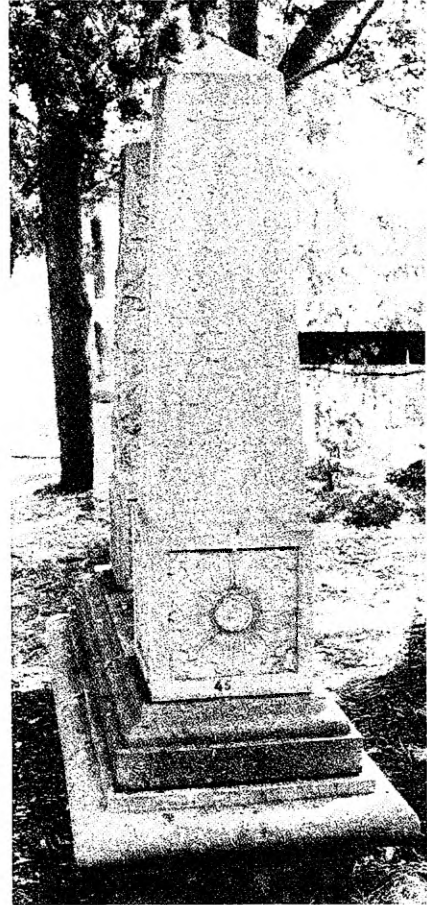
1- Bu anıtmezar'ın Sandukası yekphare yeşil mermerden yapılmış olup, üzerine kabartma ve kazıma ile kitap sayfaları belirtilmiştir. Kapak taşı beş kademelidir.

2- Kesik piramit şeklindeki büyük ve çok güzel başucu taşının kaidesinin dört yönünde, kare yüzeyler içine, madalyalardaki gibi Güneş ışınları işlenmiştir. Yukarı kısmın dört yönüne de, kitabe metinleri kazıma usûlü ile yazılmıştır.

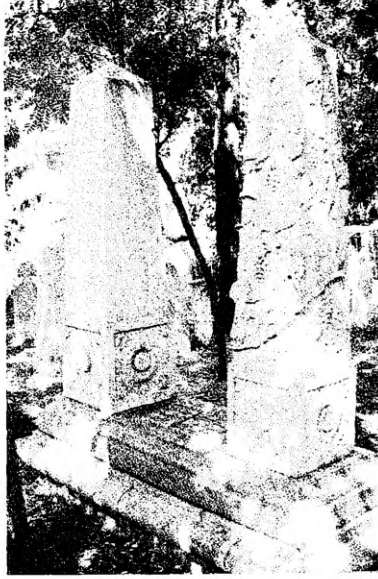
3- Ayakucu taşının dört yüzeyine ise kabartma olarak üzüm salkımlı asma dalları yapılmıştır.

Bu şâhâne tezyinat ile, Fatma Hanım'ın mezarı, "Anıtmezar" görünümündedir; Sanat yönünden incelenmeğe değer bir şaheserdir.

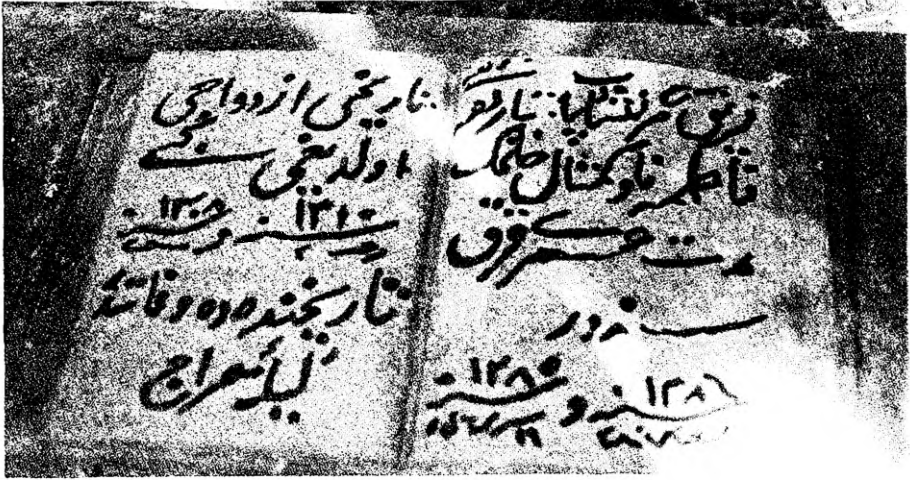
No: 46- Fatıma Nâvekmisal hanım'ın Başucu taşı. →

(46) FATİMA NÂVEKMİSAL HANIM'IN MEZAR
FOTOĞRAFLARI

No: 46- Fatıma Nevekmisal Hanım'ın
mezarının genel görünüşü ve ayakucu taşı.

No: 46- Fatıma Navekmisal Hanım'ın
sandukasının üstündeki iki sayfahk yazı.

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL HALLÂK-UL BÂKÎ

FÂZİL-İ DEVRÂN İDİ FAHRÎ EFENDÎ GÖÇDÎ HAYF

CENNET-İ FİRDEVS'E ÂZİM OLDU FERHUNDE FÂL

ZÂTINI İTMİŞDİ HAKK ZÜHD-Ü SALÂH-I HÂL İLE

MECMA-İ HÜSN-İ HİSÂL-Ü MENBA-I İLM-Ü KEMÂL

BÖYLE BİR ZÂT-I FAZİLETPERVER'İN ÇARH-I FELEK

BÂ'DE-EZÎN MİSL'İN YETİŞTİRMEK MUHÂL-ENDER MUHÂL

CÂMÎ-İ ZAĞNOS'DA TEDRİS İDİNCE BİR ZAMAN

GEVHER-İ TAKRÎRİ KOYMAZ İDİ

GÖNÜLLERDE MELÂL

MÜRG-Ü MİSLİN ÂLEM-İ

LÂHÛTA PERVÂZ İDİCEK

EYLEDİ MÂTEM SİĞÂR İLE

KİBÂRÛ EHL-İ HÂL

RÛZ-I MAHŞERDE ŞEFÎ

SEYYİD-ÜL KEVNEYN OLUB

KABR-İ PÂK'IN MAHBET-İ

ENVÂR İTSÜN ZÜLCELÂL

SÖYLEDİ EŞRÂF-I BELDE

CEVHERİN TARİHİNİ

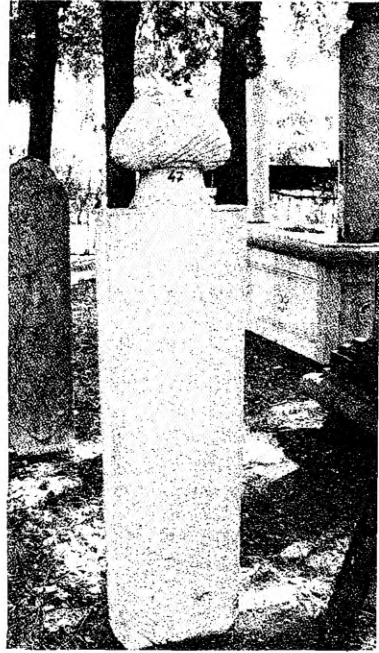
FAHRÎ-Yİ BEZM-İ MAARİF GİTTİ

DÜNYADAN BU SÂL

H. 1301 (M. 1884)

AÇIKLAMA:

1- Paşacamii Haziresinde en mü-kemmel ve metin olarak en uzun kitabe budur. Ayrıca, bilinen beylik mezar kitabelerinden değil, tamamen te'lif bir eserdir.

No: 47- Müderris Fahri Efendi'nin mezarı.

Kitabe tâlik ile kabartma olarak usta hattat ve taşçı elinden çıkmıştır.

Vefat tarihi EBCED hesabı ile tesbit edilmiş olup, son mısra'daki noktalı harflerin rakam değerlerinin toplamı 1301 Hicrî tarihini ifade ediyor.

2- Mezar taşının baş kısmının sarık oluşu, İlmiye Sınıfının işaretidir.

3, Ayakucu taşındaki kabartma çiçek dalları Hoca'nın, akl-ı selim ve zevk-i selim sahibi olduğunun ifadesidir.

ÂMİNE HANIM

(48)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL HAYY

ŞEFÎİM MUSTAFÂDIR GAFÎRİM GAFFÂR OLAN MEVLÂ

ANINÇÜN GAM YEMEM ASLA GEREK EVLÂ GEREK ÂHİRİ

RUSCUKLU ZÂDE HACI RÎFAT EFENDİ HALÎLESİ

ÂMİNE HANIM RUHUNA FATİHA.

SENE: 1313/Rebiyülâhir (1895)

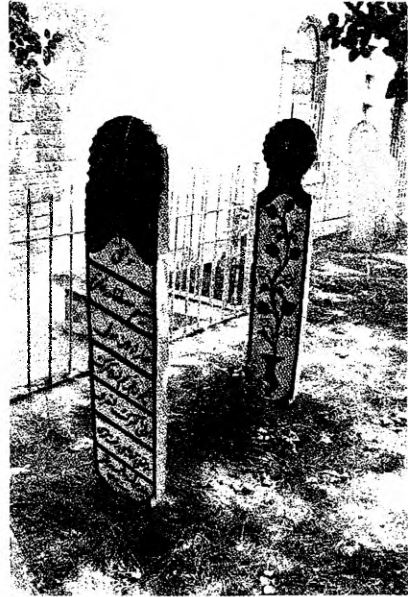
AÇIKLAMA:

1- Âmine Hanım'ın kitabesi kabartma Rik'a ile yazılmış olup, okunaklıdır.

2, Başucu ve ayakucu taşlarının baş kısımları güneş kursu biçiminde süslenmiştir. Ayakucu taşının iç yüzüne işlenmiş olan saksılı çiçek dalı O'nun, zevk sahibi bir kişi olduğunu ifade ediyor.

3- Eşi Hacı Rifat Efendinin mezarı da bu hazirededir (No: 45).

No: 48- Âmine Hanım'ın Mezarı.

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL HAYYÜLBÂKÎ

KABZA-İ HÜKMÜNDE OLSA DA BU İKLİM-İ CİHAN
MEVT-İ DERMANSÛZ'LA ENCÂM OLURSUN BÎ NİŞÂN
MÜFTÜ ZÂDE ZAĞRA'LI AHMED EFENDİ GÖRMEDEN
ÖMRÜNÜN DEVR-İ KEMÂL'İN OLDU UKBÂ'YA REVÂN

KIL ANI YA RABB Bİ HAK'KI ŞÂFÎ RÛZ-I CEZÂ
FEYZ-İ GUFRÂNINLA BÂĞ-I HÛRİYÂN'DA KÂMRÂN
NOKTALANDI DÂNE-İ EŞK'İMLE TARİH-İ VEFAT
AHMED'E OLA İLÂHÎ RAVZA-İ CENNET MEKÂN

EL-MERHUM ESKİ ZAĞRALI MÜFTİZÂDE AHMED EFENDİ
RUHİÇÜN EL-FATİHA SENE 1313 (1896)

AÇIKLAMA:

1- Bu manzum kitabe çok güzel yazılmış, EBCED hesabı ile tarih düşürmüş olan, adını belirtmemiş.

2- Başındaki (Azîziye) püsküllü fesi ile ahmet Efendinin, kâtip sınıfına mensup olduğu belirtilmiştir.

3- Ahmet Efendi'nin genç iken vefat ettiği anlaşıyor.

No: 49- Müftüzâde Ahmet Efendi'nin mezarı.

KEKLİK ZÂDE HACI İSMAİL EFENDİ

(50)

MEZAR KİTABESİ:

EYMEN'ÜL MEVT

HACI İSMAİL EFENDİ YÂNÎ KEKLİK ZÂDE KİM,
İRCİÎ FERMÂNINA KILDI FEDÂ-YI NAKD-İ CÂN.
ÇEŞM-İ KALBİ PERTEV-İ İHLÂS İLE BÎDÂR İDİ
SÎNESİNDE VAR İDİ AŞK-I HAKİKAT BÎGÜMÂN
CÂMÎ-İ ZAĞNOS'A HÜSN-Ü HİZMETTEN ŞÂD İDİ
RÛH-I BÂNÎSİ İLE KALB-İ DİYÂNETPERVERÂN
SÖYLE HASBİ NOKTALİ TARİHİ FEVT'İN HÜZÛNLE
İTDİ GÛLZAR RİZÂYI HACI İSMAİL MEKÂN
SENE 1320 (1902)

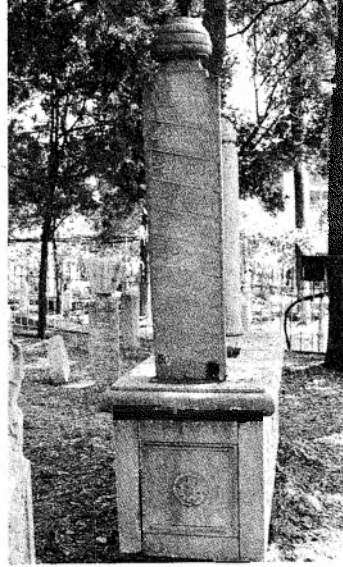
AÇIKLAMA:

1- Bu kitabenin metnini, ünlü şair, muallim, müderris ve siyaset adamı Helvacızâde Muharrem Hasbi Efendi yazmış ve EBCED hesabı ile tarih düşürmüştür.

2- Kardeşi Keklik zâde Emin Âli Efendi, Zağnos Paşa vakıflarının mütevellî vekilliğini yaparken; Hacı İsmail Efendi de fahri olarak Cami'ye hizmet etmişti.

3- Hacı İsmail Efendi'nin mermer sandukalı ve sarıklı mezar taşı O'nun, İlmiye sınıfına mensup olduğunun ifadesidir.

No: 50- Keklik zâde Hacı İsmail Efendi'nin kabri.

FÂTİMA NEBAHAT HANIM

(51)

MEZAR KİTABESİ:

AH MİN EL-MEVT

BİR GONCA GÜL İDİM SARARDIM SOLDUM

ANAMI BABAMI TERKİDÜP CENNET'İ BULDUM

KARASI DÜYÛN-I UMÛMİYE-İ OSMÂNİYE MÜDİRİ

EDİB BEY'İN KERİMESİ FÂTİMA NEBAHAT HANIM'IN
RUHUNA FATİHA.

SENE: 1325 FÎ 1/RECEB (1907)

AÇIKLAMA:

- 1- Kitabesinin bir beyti manzum olan Fâtıma Nebahat Hanım'm çok genç iken vefat ettiği ifade ediliyor.
- 2- Mermer sandukası ve taşlarının baş kısımları, kadın başörtüleri biçiminde kabartma olarak, özenle yontulmuş.
- 3- Kitabenin yazısı Sülüs'dür.

No: 51- Fâtıma Nebahat Hanım'ın mezarı.

MUSTAFA SÜREYYA BEY
(52)
(Türbe'nin Doğu Yönündedir.)

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL BÂKÎ

BABA İTME KEDER RÂZÎ OL EMR-İ HÜDÂ'YA

KARASI DÜYÛN-I UMÛMÎYE MÜDİRİ EDİB BEY'İN

MAHDUMU MUSTAFA SÜREYYÂ BEY'İN

RUHUNA FATİHA. SENE: 1326 (1908)

AÇIKLAMA:

- 1- Mustafa Süreyya Bey'in kitabesi gayet güzel Tâlîk ile yazılmıştır.
- 2- Süreyya Bey'in baş taşma püsküllü (Aziziye) fesi konulmuş olması O'nun, memur olduğunun işaretidir.

No: 52- Mustafa Süreyya Bey'in mezarı.

NECATİ BEY

(53)

MEZAR KİTABESİ:

"KUMANDAN İKEN GÖNEN'DE BU NECÂBETMEND
NECATİ BEY ŞAKÎ KÂZİM'I TÂKİPTE ŞEHİDEN
İRTİHÂL İTDİ. HAYATI MÜNTAFÎ OLDU FAKAT
HÜRMETLE EHL-İ HAK MÜBÂREK NÂMINI
ZİB-İ LİSAN İBTİHÂL İTDİ. 1333 (1915)

AÇIKLAMA:

- 1- Şehid Jandarma Komutam Necati Bey, Zağnos Paşa Âile mezarlığına gömülen son kişidir. Bu tarihten sonra buraya ölü gömülmedi.
- 2- O'nun şerefine lâıyk olmaya çalışılarak fotoğrafta görüldüğü gibi bir anıt mezar yapıldı. Allah O'na rahmet eylesin; Bizleri, O'nun şefâtine nâil etsin.

No: 53- Şehid Necati Bey'in anıt mezarının Doğu yönden görünüşü.

No: 53/a- Şehid Necati Bey'in Anıt mezarı'nın Batı yönden görünüşü.

SAİDE HANIM

(54)

(Türbenin Doğu Yönündedir.)

MEZAR KİTABESİ:

MERHÛM VE MAĞFUR SAİDE HANIM

RUHUNA FATİHA. SENE: (...) (?)

AÇIKLAMA:

1- Saide Hanım'ın mezar taşının tarih yazılı kısımları kırık ve parçaları kayıptır.

2- Saide Hanım, Zağnos Paşa'nın üçüncü batından torunu olan Rasih Hacı Ahmed Bey'in kızıdır.

No: 54- Saide Hanım'ın mezarı.

(55)

... ..

(Taş'ın isim yerleri kırık ve kayıp.)

(Türbenin Doğu Yönündedir.)

KİTÂBE'NİN METNİ:

HÜVEL BÂKÎ

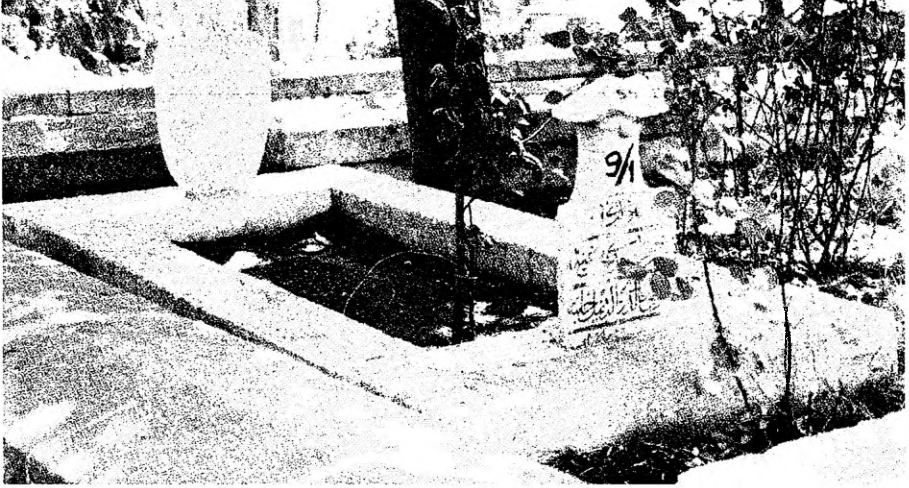
NEVCİVÂNIM UÇDU CENNET BÂĞINA

FIRKATÎ KALDI VALİDEYN'NİN CÂNİBİNE.

SENE: ? (?)

AÇIKLAMA:

- 1- Manzum olan bir beyt'lik metin, Nesih yazı tür'ü ile yazılmıştır.
- 2- Kitabenin isim ve tarih kısımları kırık ve parçaları kayıptır.
- 3- Başucu taşının, "gümüş tepeliği" andıran kafa kısmı Burada yata-
nın genç bir kadın olduğunun ifadesidir.

No: 55- Adı ve vefat tarihinin yazılı olduğu yerler kırık ve parçalarını bulamadığım mezar.

ŞEVKET İBRAHİM BEY

(56)

(Türbenin Doğu Yönündedir).

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL BÂKÎ

NÛR-I DÎDEM ŞEVKET İBRAHİM BEYİN BU SÂL'DE
NAHL-İ GÜLENDÂMI "ÇİÇEK" TEN GÖRÜNCE ZAHMETİ
GÜL NİHÂL CİSMİ OL CEVR'E TAHAMMÛL İTMEYÛP
KILDI ONBİR GÜNDE DOĞRU BÂĞ-I HULD'E RİHLET.
SENE: ? (?)

AÇIKLAMA:

- 1- Bu kitabesinde tarih yazılı bölümü kırık ve parçaları kayıptır.
- 2- Kitabesi güzel bir sülûs ile yazılmış olan Şevket İbrahim Bey'in sarıklı olan baş taşı O'nun, İlmiye sınıfına mensup olduğunu anlatıyor.

No: 56- Şevket İbrahim Bey'in mezarı.

MEZAR KİTABESİ:

HÜVEL BÂKİ

BAKUP GEÇME RİCÂM BU'DUR EY MUHAMMED ÜMMETİ
ÖLÜ'NÜN DİRİ'DEN HEMAN BİR FÂTİHA'DIR MİNNETİ
KABRİMİ ZİYARET İDEN EY RESÛL'ÜN ÜMMETİ
BİZE BİR FÂTİHA İHSAN İDEN BULUR CENNETİ

BİNBAŞI MUSTAFA AĞA'NIN ZEVCESİ MERHÛME

MOLLA SAİBE HANIM'IN RUHÎÇÜN FÂTİHA."

SENE: 1253 FÎ 5/CEMAZİYELÂHİR (1838)

AÇIKLAMA:

1- Bu kitabe çok güzel bir sü-lüs ile yazılmış olup manzumdur; kabartma olarak yazılmıştır.

2- Kitabeli mezar taşının baş kısmı bir vazoya konmuş çiçeklerin, yanlara sarkan yaprakları, kadın saçlarını andırıyor. Onların ortasındaki bir demet çiçek de taçlı kadın başını temsil ediyor.

Bu taş da, kabartma mermer işçiliğinin güzel örneklerindendir.

(Not: Bu Hanım'ın vefat tarihi sırası 27 ile 28 arasındadır. Ancak taş, sonradan meydana çıkarıldığı için kitabın sonuna kondu.)

No: 57- Molla Saibe Hanım'ın Mezarı.

Not: Bu kitabeli mezar taşı, sonradan okunabildiği için vefat tarihleri sıra numarasına dahil edilemedi (M.E.)

İSMAİL BEY

(58)

MEZAR KİTABESİ:

TARİH-İ VEFAT İSMAİL BEY İBN HAMİD PAŞA

FÎ ŞEHR-İ ZİLKADE ... SENE İŞRÎN VE ELF. 1020 (1612)

AÇIKLAMA:

1- Kitabe'de Zilkade'nin kaçı olduğunu belirten kelime okunamadı.

2- Taş'm üstündeki başlık (kavuk), Bu mezar taşına âid değildir. (Bu hususu kesinlikle biliyorum). sonradan sorumsuz kişiler tarafından konuldu.

Bu hazirede, buna benzer müdâhaleler vardır. Önsöz'de de arzettiğim gibi bu hazîre, gerçek koruyucusunu beklemektedir. (M.EREN)

No: 58- İsmail Bey'in kabri.

Not: Bu kitabeli mezar taşı, en sonra okunabildiği için, vefat tarihleri sıra numarasına konamadı (M.E.).